

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА»**

ОГЛОБЛЯ ЯРОСЛАВА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 339.732:339.7.01-026.16 (043.3)

**РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ БАНКІВ В
УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ**

Спеціальність 08.00.02 – світове господарство
і міжнародні економічні відносини

ДИСЕРТАЦІЯ

**на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

**Науковий керівник
Мусієць Тетяна Вікторівна
кандидат економічних наук, доцент**

Київ – 2017

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ БАНКІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ.....	15
1.1. Еволюція ТНБ як головних суб'єктів міжнародної банківської діяльності.....	15
1.2. Глобальна фінансова нестабільність: індикатори визначення.....	32
1.3. Економічні концепти регулювання міжнародної банківської діяльності.....	56
Висновки до розділу 1.....	73
РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТНБ У КРАЇНАХ СВІТУ.....	75
2.1. Підходи США до регулювання діяльності ТНБ в контексті підтримки стійкості світової фінансової системи.	75
2.2. Регуляторні ініціативи ЄС у регулюванні банківської сфери.....	98
2.3. Особливості регулювання та контролю за діяльністю банків у КНР.....	124
Висновки до розділу 2.....	143
РОЗДІЛ 3. КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ Й ІНСТИТУЦІЙНА РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ РЕГУЛЮВАННЯ ТНБ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ.....	145
3.1. Трансформація концепцій регулювання діяльності ТНБ з урахуванням наслідків світової фінансової кризи.....	145
3.2. Інституційне регулювання діяльності ТНБ в сучасних умовах.....	163
3.3. Особливості регулювання діяльності ТНБ в Україні.	182
Висновки до розділу 3.....	201
ВИСНОВКИ.....	204
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	209
ДОДАТКИ.....	236

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

БМР	Банк міжнародних розрахунків
ЄСЦБ	Європейська система центральних банків
ІФС	Індикатори фінансової стійкості
МБД	Міжнародна банківська діяльність
ТНБ	Транснаціональний банк
ТНК	Транснаціональна корпорація
ФРС	Федеральна резервна система США
ФГР	Фрактальна гіпотеза ринку
ЦБ	Центральний банк

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах фінансової глобалізації зростає концентрація та централізація банківських активів і капіталів, що сприяло набуттю транснаціональними банками ключової ролі суб'єктів світового фінансового ринку, які обслуговують усі торговельні та фінансові потоки у світі. Транснаціональні банки (ТНБ) є складною структурою, що відображає багатопланові і багаторівневі процеси, які відбуваються в світі, рівень конкурентної боротьби, ступінь зв'язку банківського і промислового капіталів, контролює валютні і кредитні операції на світовому фінансовому ринку. Одночасно завдяки інтернаціоналізованому світовому фінансовому простору та ефекту транскордонної передачі шоків між країнами та регіонами світу діяльність транснаціональних банків може створювати загрозу виникнення глобальної фінансової нестабільності, яка проявляється у масових банкрутствах фінансових установ, поширенні паніки на світових фінансових ринках, скороченні активів банківських груп, витратах державами значних коштів на гарантування боргових зобов'язань і рекапіталізацію проблемних банківських установ.

Глобальна фінансова нестабільність виявила фундаментальні проблеми регулювання міжнародної банківської діяльності, такі як відсутність ефективних регуляторних ініціатив, що могли б попередити порушення міжбанківської конкуренції, асиметричність у відносинах між учасниками фінансового ринку, збільшення спекулятивних фінансових інструментів та генерування фіктивного капіталу. Це потребує глибокого дослідження природи транснаціональних банків і механізмів їх регулювання на національному, міжнародному, наднаціональному та глобальному рівнях; регуляторних ініціатив провідних країн світу у галузі банківської діяльності. Неабиякий науковий і практичний інтерес становить дослідження регулювання діяльності ТНБ з урахуванням наслідків світової фінансової кризи для недопущення диспропорцій на світовому фінансовому ринку у майбутньому. Вивчення механізмів інституційної реструктуризації системи регулювання діяльності банків у світі є також актуальним у контексті європейської

інтеграції України та включення країни до глобального регулювання міжнародної банківської діяльності.

Теоретичні основи процесів транснаціоналізації, сутності та генезису транснаціональних банків, основ регулювання міжнародної банківської діяльності в умовах глобальної фінансової нестабільності розкрито в працях таких зарубіжних і українських учених, як Б. Адамик, Ф. Аллен, Е. Бейн, Я. Белінська, Г. Бланко, Н. Бойцун, Б. Вільямс, Л. Воронова, В. Гейць, Р. Глен Габбард, А. Гурвич, Е. Девіс, І. Зарицька, Л. Клейн, Д. Левелін, Д. Лук'яненко, З. Луцишин, О. Мазуренко, Х. Мінські, Ф. Мішкін, В. Міщенко, О. Мозговий, Р. Морено, С. Моринець, Т. Мусієць, Л. Примостка, Л. Руденко-Сударєва, О. Сльозко, Д. Стіглер, Д. Стігліц, Д. Тобін, М. Фрідман, О. Хабюк, І. Шамова, Є. Швець та багатьох інших.

Разом з тим, незважаючи на зростання кількості наукових публікацій, окремі питання регулювання діяльності ТНБ в умовах зростання глобальної фінансової нестабільності вимагають подальших досліджень. Ґрунтовного аналізу потребує теоретичне переосмислення сучасної системи регулювання міжнародної банківської діяльності з метою забезпечення глобальної фінансової стабільності. Системне вивчення стратегічних напрямів удосконалення системи регулювання банківської діяльності в Україні, що базується на реальному досвіді країн ЄС, Азії та США, сприятиме поглибленню наукової аргументації у виборі варіантів і пріоритетів підвищення фінансової стійкості українського банківського сектору. Це зумовило вибір теми дисертаційної роботи, її мету, логіку дослідження, завдання, об'єкт, предмет і структуру.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана в рамках міжкафедральної науково-дослідної теми факультету міжнародної економіки і менеджменту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»: «Стратегії національного розвитку в парадигмі глобальної економічної політики» (номер державної реєстрації 0111U007630). Особисто автором в рамках теми проаналізовано причинно-наслідковий зв'язок глобальної фінансової нестабільності з фінансовою нестабільністю окремих країн світу; досліджено індикатори глобальної фінансової нестабільності (Розділ 1

«Глобальне регулювання фінансових ринків», підрозділ 1.1 «Фінансові ринки в умовах глобальної нестабільності»).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є комплексне дослідження системи регулювання діяльності транснаціональних банків в умовах глобальної фінансової нестабільності, а також обґрунтування умов і заходів регулювання діяльності транснаціональних банків з метою попередження виникнення диспропорцій на світовому фінансовому ринку.

Виходячи з мети та логіки дослідження (рис. 1) у роботі передбачено виконання таких завдань:

- виявити особливості діяльності транснаціональних банків як головних суб'єктів міжнародної банківської діяльності;

- проаналізувати індикатори глобальної фінансової нестабільності; встановити причинно-наслідковий зв'язок глобальної фінансової нестабільності з фінансовою нестабільністю окремої країни;

- дослідити основи регулювання міжнародної банківської діяльності національними регуляторами;

- проаналізувати вплив світової фінансової кризи 2007-2010 рр. на стан банківської сфери США та пріоритетні заходи їх антикризового регулювання;

- ідентифікувати регуляторні ініціативи країн ЄС щодо діяльності ТНБ в умовах гіпертрофованого домінування фінансового сектору в світі;

- з'ясувати особливості регулювання діяльності транснаціональних банків у країнах Азії;

- розкрити сучасні концептуальні основи регулювання діяльності ТНБ, зокрема державою, в умовах зовнішніх фінансових шоків;

- обґрунтувати напрями реформування багаторівневої системи глобального регулювання діяльності транснаціональних банків у світі;

- ідентифікувати засоби вдосконалення регулювання діяльності транснаціональних банків в Україні.

Об'єктом дослідження є процеси регулювання діяльності транснаціональних банків в умовах глобальної фінансової нестабільності.

Предметом дослідження є закономірності, особливості та механізми регулювання, нагляду та контролю діяльності транснаціональних банків.

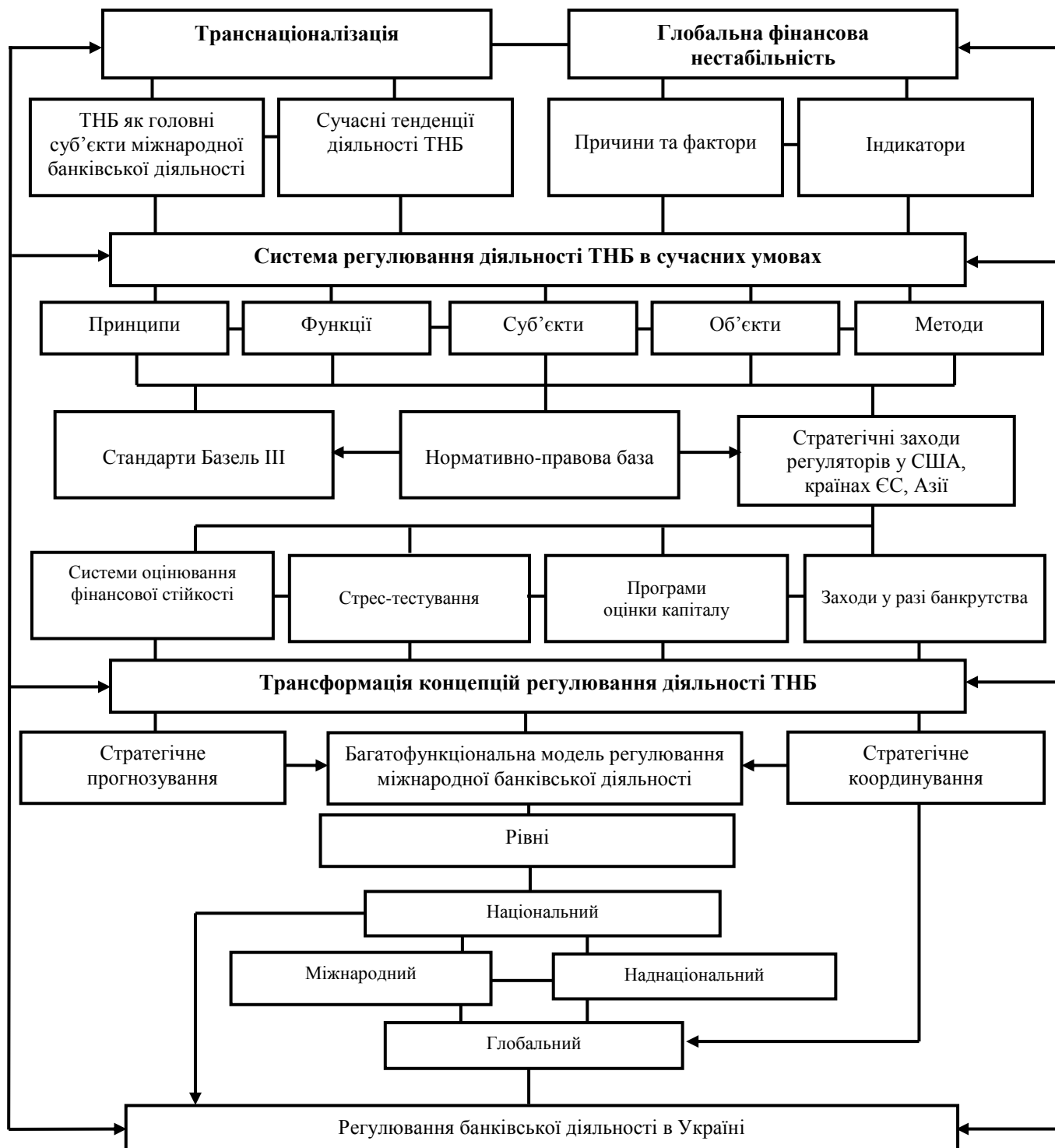

Рис. 1. Логіка дисертаційного дослідження

Методи дослідження. Теоретичне підґрунтя дослідження сформували напрями дослідження провідних вітчизняних і зарубіжних учених. Дослідження виконане із

використанням як загальнонаукових, так і спеціальних методів, зокрема: історико-логічного методу (під час дослідження розвитку процесів інтернаціоналізації та транснаціоналізації – п. 1.1, генезису та еволюції ТНБ як ключових суб'єктів міжнародної банківської діяльності – п. 1.1); методів наукової абстракції, аналізу і синтезу (для обґрунтування взаємообумовленості глобалізаційних процесів на світовому фінансовому ринку, поширення глобальної фінансової нестабільності та посилення регулювання діяльності ТНБ – пп. 1.2, 1.3; аналізу регуляторних ініціатив провідних країн світу у галузі банківської сфери – пп. 2.1, 2.2, 2.3); системного узагальнення (у визначенні природи та ідентифікації причин і факторів виникнення фінансової нестабільності у світі – п. 1.2; під час дослідження системи регулювання банківської діяльності на національному рівні – п. 1.3; для виявлення напрямів удосконалення регулювання діяльності ТНБ у світі – п. 3.1); порівняльного аналізу (у процесі теоретичного обґрунтування відмінностей у підходах до визначення функцій нагляду та контролю діяльності ТНБ на національному рівні – п. 1.3; для визначення особливостей сучасної парадигми регулювання та нагляду міжнародної банківської діяльності у світі в цілому та Україні зокрема – пп. 3.1, 3.3); системно-структурного аналізу (під час дослідження інституційного регулювання діяльності ТНБ; розробки багатофункціональної чотирирівневої моделі регулювання міжнародної банківської діяльності – п. 3.2); методу кількісного та якісного порівнянь (у вимірюванні ефективності заходів з регулювання діяльності ТНБ у США, країнах ЄС та Азії на основі статистичних показників – пп. 2.1, 2.2, 2.3).

Інформаційну базу дослідження сформовано на основі широкого кола вітчизняних і зарубіжних літературних джерел, аналітичної та статистичної інформації міжнародних банківських та фінансових організацій, включаючи МВФ, Європейську банківську організацію, Світовий банк та Банк міжнародних розрахунків, Базельський комітет з питань банківського нагляду; державних органів влади; результатів наукових досліджень ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Інституту глобальних ринків та Інституту економічної політики ім. Є. Гайдара; звітів міжнародних аудиторських та

консалтингових компаній; інформаційних матеріалів міжнародних асоціацій, національних і зарубіжних дослідних і рейтингових агентств; інтернет-ресурсу.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленому дослідженні сучасної системи регулювання діяльності транснаціональних банків у контексті попередження поширення глобальної фінансової нестабільності, обґрунтуванні доцільності і шляхів удосконалення наднаціонального та глобального регулювання діяльності транснаціональних банків, визначенні перспектив щодо вдосконалення регулювання діяльності банків в Україні.

Нові наукові положення, отримані особисто автором, що виносяться на захист, полягають у такому:

вперше:

- запропоновано багатофункціональну чотирирівневу модель регулювання міжнародної банківської діяльності в системі загальної парадигми глобального управління з виокремленням: ключових принципів (об'єктивність, системність, цілеспрямованість, компетентність, оперативність, інноваційність, результативність, правова регламентація); функцій (нагляду, контролю, координаційна, нормативно-правова, аналітично-оцінювальна, організаційна, інформаційна, захисна, стабілізаційна, методологічна); суб'єктів (центральний банк; національний мегарегулятор; міжнародні організації, комітети, групи, асоціації; аудиторські та консалтингові компанії); об'єктів (прямі – ТНБ та їхні структурні підрозділи; опосередковані – клієнтська база ТНБ (фізичні, юридичні особи, уряди), фінансові посередники); методів (прямі та опосередковані; обов'язкові та індикативні; адміністративні та економічні; процедурні – дозвільні, застережні, обмежувальні, коригуючі, стимулюючі); засобів та інструментів; рівнів (національний, міжнародний, наднаціональний та глобальний). Модель дає змогу визначити ключові завдання суб'єктів регулювання кожного рівня у контексті забезпечення стійкості банківського сектору в умовах фінансової глобалізації: гарантування законності, ефективності і результативності поведінки учасників банківської діяльності; забезпечення підтримки стабільності й довіри до банківської системи; попередження появи фінансової нестабільності в країнах та на світовому

фінансовому ринку. Обґрунтовано необхідність створення Світової координаційної ради банківської діяльності, основною метою якої є забезпечення багатосторонньої координації діяльності ТНБ та їхніх регуляторів на глобальному рівні;

удосконалено:

- систематизацію критеріїв стабільності фінансової системи країни, серед яких поряд з традиційними (стійкий рівень зростання ВВП у країні, низький та стабільний рівень інфляції, відсутність явних ознак рецесії, високий рівень довіри до фінансової системи та ін.) виокремлено новітні групи критеріїв: 1) сталі, притаманні фінансовій системі протягом визначеного часового проміжку (стабільне зростання банківського бізнесу і чесна конкурентна боротьба на фінансовому ринку; правильність оцінки і керування фінансовими ризиками; здатність фінансової системи балансувати в умовах зміни циклів економічного розвитку, які не мають чітко визначених часових і географічних меж; високий рівень прозорості та відсутність прихованих схем у фінансовому секторі); 2) ситуативні, за рахунок яких країна має здатність вирішувати перманентно виникаючі проблеми у фінансовій системі без негативного впливу на сталі критерії (здатність протистояти ризикам без впливу на фінансове посередництво у загальному постачанні фінансових послуг; наявність у ТНБ ефективних служб ризик-менеджменту і механізмів протидії генерування фіктивного капіталу; здатність фінансової системи повноцінно функціонувати в той час, коли фінансові системи інших країн перебувають у кризовому стані; гнучкість регуляторних ініціатив державної системи щодо діяльності фінансових установ; вчасне виявлення та блокування нелегітимних фінансових операцій);

- структурну характеристику системи регулювання діяльності транснаціональних банків на державному рівні, основними функціями якої є нагляд (моніторинг за діяльністю банків на всіх етапах їхнього життєвого циклу) і контроль (діяльність, що здійснюється з метою перевірки дотримання банками чинного законодавства, обов'язкових нормативів і правил); структуризація функцій регулювання діяльності транснаціональних банків на національному рівні (як країни розташування головного офісу, так і приймаючої країни структурного підрозділу

ТНБ) направлена на запобігання системних ризиків у банківському секторі та дає змогу виокремити сутнісні характеристики спільних рис нагляду та контролю (функціональна спрямованість у рамках системи державного управління; спільна мета організації стабільної банківської системи; однакові принципи і стандарти здійснення діяльності в рамках чинного законодавства) та їхніх відмінностей (різниця в заходах впливу, практичних завданнях і процедурах виконання; здійснення на різних етапах регуляторної діяльності державних органів);

дістало подальшого розвитку:

- концептуальні основи трансформації суб'єктів міжнародної банківської діяльності від «транснаціонального банку» до «багатонаціонального банку», яка відбувається завдяки глобальній інформаційно-фінансовій мережі, що дає банкам можливість здійснення діяльності на всіх сегментах світового фінансового ринку та у міжнародних центрах, здатність активного впливу на виникнення повномасштабних економічно-фінансових криз у світі, проте не змінює первинну сутнісну диференціацію багатонаціональних банків за національною належністю, яка визначається за джерелом походження первинного статутного капіталу банку, часткою в капіталізації банку та розміщенням материнської компанії. На основі комплексного аналізу сучасних тенденцій міжнародної банківської діяльності узагальнено принципи діяльності багатонаціонального банку: оцінювання конкурентів на світових ринках за допомогою інтернет-розвідки і соціальних мереж; контроль за міжнародними операціями за допомогою корпоративних інформаційних сховищ і впровадження систем управління відносинами з клієнтами, які акумулюють інформацію про економічний стан, ділову активність, кредитну історію, становище на ринку; використання глобального інтегровано-комунікативного маркетингу; координація диверсифікованої діяльності за допомогою інформаційних технологій (гетерогенного мережевого середовища, професійних реляційних систем керування базами даних з відкритим інтерфейсом);

- підходи до аналізу основних напрямів регулювання діяльності транснаціональних банків у провідних країнах світу (США, ЄС і КНР) у 2007-2014 роках, що дозволили виокремити стратегічні заходи регуляторів, які спрямовані на

комплексне попередження виникнення диспропорцій на національних і світовому фінансовому ринках: поведінкові (вимоги до розміру регулятивного капіталу, коефіцієнтів ліквідності та левериджу, які висуваються до банківських установ для забезпечення нижчої вірогідності банкрутства); захисні (податкові та страхові заходи для захисту діяльності ТНБ); запобіжні (націлені на завчасне запобігання банкрутства банку за рахунок складання планів виходу з потенційно можливого кризового становища); структурні (обмеження розмірів транснаціональних банків, відокремлення традиційної від високоризикової інвестиційної діяльності); контролюючі (посилений контроль за діяльністю ТНБ, їхньою фінансовою стійкістю, схильністю до ризиків); заходи, які застосовуються у разі банкрутства банку (конвертація депозитів в акції банків або переоформлення вкладів у спеціальний субординований кредит з метою поповнення капіталу, дозвільні заходи на закриття банків);

- стратегічні напрями вдосконалення банківської регуляторної політики в Україні на мікро- і макрорівнях з урахуванням часових критеріїв стабільності/нестабільності фінансової системи держави та функціонування банківських установ у рамках виконання комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 р., основними серед яких є: 1) за умов стабільності фінансової системи та стабільного функціонування банків – ефективне корпоративне управління, здійснення мікроаналізу на основі стандартної оцінки ризиків; розроблення державних програм моделювання майбутніх ризиків; 2) за умов нестабільності фінансової системи та стабільного функціонування банків – запровадження ефективних систем оцінки ризиків, посилені вимог до позичальників і хеджування валютних угод; розробка механізмів блокування нелегітимних фінансових операцій, запровадження посилені стандартів Базель для системоутворюючих банків, надання державою банкам додаткової ліквідності; 3) за умов стабільності фінансової системи та нестабільного функціонування банків – посилення діяльності служб ризик-менеджменту, залучення незалежних аудиторів з метою оцінки фінансового стану банку; державна страхова підтримка банків, проведення стрес-тестувань та оцінки якості капіталу, викуп державою проблемних

кредитів; 4) за умов нестабільності фінансової системи та нестабільного функціонування банків – оптимізація структури активів, перегляд і переоцінка кредитних портфелів з огляду на погіршення економічних показників, системна сегрегація видів діяльності; посилення нагляду за діяльністю фінансового сектору і підвищення відповідальності топ-менеджерів та власників за порушення вимог законодавства до ведення банківської справи.

Практичне значення одержаних результатів. Отримані в результаті дисертаційного дослідження висновки і розроблені автором практичні рекомендації мають важливе значення, оскільки можуть слугувати основою для розроблення загальнодержавних програм в рамках сприяння розвитку ефективного регулювання національної банківської системи України, безпечного здійснення банківських операцій та стандартизації банківських процедур. Практичне значення одержаних результатів підтверджується довідками Національного банку України (довідка № 50-00006/88829 від 18.11.2015), Асоціації українських банків (довідка № 01.2-10/0230 від 20.10.2015).

Матеріали і результати дослідження впроваджено в навчальний процес ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» під час розроблення робочих програм, науково-методичного забезпечення та викладання дисциплін «Міжнародні фінанси», та «Фінансові системи зарубіжних країн» на факультеті міжнародної економіки і менеджменту (довідка від 20.11.2015).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є завершеним, самостійно виконаним дослідженням. Отримані в ній наукові результати, висновки та рекомендації, які виносяться на захист, одержані автором самостійно.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дослідження були оприлюднені та отримали схвальну оцінку на вісьмох науково-практичних конференціях, зокрема: Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми та перспективи економіки в сучасному світі» (м. Київ, 30.11-01.12.2012); Міжнародній науково-практичній конференції «Пріоритети, напрями та сучасні чинники розвитку міжнародних відносин: економічні та політичні аспекти» (Ужгород, 13-14.04.2013); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасний

стан та перспективи розвитку економіки України» (м. Львів, 02-03.08.2013); Міжнародній науково-практичній конференції «Економічні підсумки 2013 року: досягнення та прогнози» (м. Сімферополь, 27-28.12.2013); Міжнародній науково-практичній конференції «Соціальні та економічні аспекти розвитку міжнародних відносин» (м. Дніпропетровськ, 28-29.11.2014); Міжнародній науково-практичній конференції «Механізми та технології управління економічними системами за умов інтеграційних процесів» (м. Одеса, 17-18.04.2015); Міжнародній науково-практичній конференції «Економіка в сучасних умовах: стан, проблеми та пошук шляхів їх подолання» (м. Львів, 26-27.06.2015); Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційні напрямки теоретичних та практичних досліджень в економічній науці» (м. Київ, 25-26.09.2015).

Публікації. Основні наукові положення, висновки та результати дисертаційного дослідження опубліковано у 16 наукових працях загальним обсягом належить 6,8 друк. арк., з них 5 – у наукових фахових виданнях України, 1 – у науковому фаховому виданні України, зареєстрованому в міжнародних наукометричних базах даних, 1 – у зарубіжному виданні, 9 – в інших виданнях.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ БАНКІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

1.1. Еволюція ТНБ як головних суб'єктів міжнародної банківської діяльності

Сучасний етап функціонування світової економіки в результаті міжнародної кооперації виробництва, трудових ресурсів, капіталів та міжнародних економічних відносин в цілому характеризується яскраво вираженою тенденцією до посилення зв'язків між національними економіками – інтернаціоналізацією. В свою чергу, найвищою формою інтернаціоналізації національних економік та економічним базисом їхньої зростаючої єдності та взаємозалежності є транснаціоналізація, яка визначає характер взаємодії держав із світовим господарством та реалізується через їхні зовнішньоекономічні зв'язки [21, с. 47]. У світовій економіці, відповідно, відбуваються такі зміни, як зростання кількості та активності транснаціональних корпорацій (ТНК) і транснаціональних банків (ТНБ).

Теоретичне осмислення розвитку транснаціональних корпорацій та процесу транснаціоналізації почалося ще в 30-х роках ХХ століття з досліджень Д. Вільямса, який встановив наявність протиріччя між неокласичною теорією міжнародної торгівлі і розвитком міжнародного виробництва. Однак справжній науковий розвиток проблематика транснаціоналізації господарства отримала у 60-80-х рр. ХХ століття. Саме в цей час сформувалися основні теоретичні концепції діяльності ТНК та було обґрунтовано причини появи та поширення ТНК у світі. Дослідження вчених на той час дало змогу сформувати ключові чинники появи ТНК: отримання дешевих або якісних факторів виробництва, вихід на нові ринки збуту, зниження рівня конкуренції, скорочення витрат виробництва, зростання конкурентоспроможності та інші [152, с. 104].

Проблеми економічної природи процесів транснаціоналізації дістали подальшого широкого дослідження й у працях вітчизняних вчених, зокрема Т. Кальченка, Д. Лук'яненка, О. Мозгового, Т. Мусієць, Т. Орехової, О. Плотнікова, О. Рогача, Л. Руденко-Сударєвої, В. Токаря, С. Якубовського та інших науковців, які досліджують визначення теоретичних передумов розробки сучасної концепції транснаціоналізації, ознак і суті ТНК з огляду на виклики сьогодення.

Транснаціоналізацію найчастіше розуміють як етап процесу інтернаціоналізації світового господарства, що пов'язаний зі зміною характеру залучення країн і підприємств у міжнародний поділ праці, який знаходить прояв в інтернаціоналізації науково-технічного прогресу і процесу виробництва, за яких світовий ринок визначає стандарти якості та техніко-економічні показники продукції, яка виготовляється материнською компанією та її філіями і дочірніми компаніями.

Професор Руденко-Сударєва Л.В. ідентифікує транснаціоналізацію не просто як один з етапів інтернаціоналізації, а як її найбільш зрілий і завершальний етап, характерними рисами якого є високий рівень географічної диверсифікованості системи ресурсного забезпечення; гнучка організаційна архітектура з обов'язковим виділенням одного головного (або кількох) керівного ідеолого-стратегічного ядра, що продукує єдину бізнес-ідеологію із синтезом філософії волюнтаризму, прагматизму і лібералізму; пріоритетне використання прямого зарубіжного інвестування як інструменту зовнішньоекономічної експансії; прагнення корпоративного топ-менеджменту до глобального панування на основі системного цілеспрямованого застосування фінансової могутності, інформаційного і політичного впливу, коаліційної сили зв'язків з урядами та засобів силового і прихованого тиску [137; 237, с. 186].

Ключовою тенденцією у розвитку країн протягом останніх років стає динамічний розвиток ТНК, які є матеріальними носіями процесів транснаціоналізації, поєднують світові торговельні потоки, прямі іноземні інвестиції, технології, фінансові ресурси і за рахунок цього відіграють ключову роль

в економічному зростанні країн світу та мають вплив на рівень їх розвитку [21, с. 48].

З огляду на те, що транснаціоналізація є ще й основою глобальної мікроінтеграції та набуває своїх проявів в інтенсифікації залучення господарських суб'єктів різної національності до міжнародних операцій, обумовлюючи формування міцних каналів міжнародної науково-технічної, виробничої, інвестиційно-фінансової взаємодії національних економік і визначаючи умови та параметри їх конкурентоздатності на світових ринках, а також з метою конкретизації масштабності процесу транснаціоналізації, науковці виділяють декілька підсистем у процесі транснаціоналізації. Так, використовуючи ідеї Руденко-Сударевої Л.В., Поручник А.М. пропонує виокремлювати поняття «транснаціоналізації» на двох рівнях [21, с. 48]:

1) транснаціоналізація на рівні бізнесового оточення концентрується, насамперед, навколо зростання глобальних операцій ТНК та передбачає переваги існування ТНК: володіння економічними ресурсами (природними, знанням, капіталом); можливість оптимального розташування підприємств (врахування розмірів ринку, темпів економічного розвитку, ціни, кваліфікації робочої сили, доступність місцевих економічних ресурсів, стану інфраструктури, політико-правових чинників); можливість використання фінансових ресурсів у всесвітньому масштабі; раціональна, динамічна організаційна структура; проінформованість про стан ринків у всесвітньому масштабі, можливість швидкого реагування; досвід міжнародного менеджменту [80, с. 76];

2) транснаціоналізація на рівні національних економічних комплексів, у свою чергу, еволюціонувала від простої обмінної моделі (яка характеризувалася взаємозв'язком у сфері обміну між національними економіками країн світу) до виробничо-інвестиційної моделі (на основі зв'язку виробничої кооперації між господарюючими суб'єктами різної національної належності) [21, с. 48]. У глобальному просторі їй притаманні такі риси:

а) у сфері виробництва спостерігається зведення до відносно однакового рівня виробничих затрат у рамках глобального виробничого процесу;

- б) інтенсивна диверсифікація виробництва та ефективне поєднання у глобальному виробничому процесі великих, середніх та малих виробництв;
- в) формування ТНК глобального попиту та глобальної пропозиції;
- г) стрімке зростання надмірної концентрації глобального капіталу;
- д) все більше залучення до орбіти глобальної конкуренції окремих національних регіонів країн світу [21, с. 48-49].

Келару І., в свою чергу, пропонує схожий поділ явища транснаціоналізації на рівні, проте виділяє не два, як попередні науковці, а чотири ієрархічні рівні транснаціоналізації: мікро- (корпоративна); макро- (країнова); мезо- (галузева) та мегатранснаціоналізація (світова). В практиці міжнародних організацій перші два рівні мають відповідний індикатор, а третій рівень було запропоновано у дослідженнях Л. Руденко-Сударєвої та Д. Гуртова [48, с. 55; 138, с. 17-22].

Проаналізувавши поняття «транснаціоналізації», її рівні та характерні риси, виділені українськими науковцями, можна сформулювати таке визначення поняття «транснаціоналізації» та визначити її як загальносвітове явище та об'єктивно обумовлений процес із багаторівневими та суперечливими проявами посилення світової інтеграції в рамках міжнародного співтовариства в результаті зростання обсягів міжнародної діяльності промислових компаній, банків, компаній сфери послуг за рахунок тісного переплетення їх капіталів, створення спільних компаній, залучення фінансових коштів іноземних банків, що призводить до «транснаціоналізації господарських відносин», підвищення рівня «міжнародності» операцій у корпораціях та виникнення транснаціонального капіталу.

На сьогоднішній день в умовах гіпертрофованого домінування фінансового сектору в усіх господарських процесах транснаціоналізація відбувається в епоху, так званої, потрібної фінансової революції та спирається на такі аспекти, як глобальна присутність системи міжнародних фінансових інституцій на національному рівні у державах світу та глобальному рівні в цілому; посилення міжнародної фінансової інтеграції; швидкий розвиток фінансових інновацій [87, с. 18].

Ці аспекти сприяють тому, що поряд з «глобалізацією господарських відносин» відбуваються процеси фінансової глобалізації. Зумовлені фінансовою

глобалізацією суттєві зміни трапилися за останні роки в сфері корпоративних, банківських та інвестиційних капіталів, що сприяло динамічному розвитку міжнародної банківської діяльності та поширенню ТНБ. Під впливом перманентного зростання фінансової нестабільності у світі можна ідентифікувати міжнародну банківську діяльність (МБД) як специфічну комерційну, інвестиційну та інноваційну банківську діяльність з транснаціональними операціями, що завдяки процесам фінансової глобалізації, лібералізації капіталів і виникнення глобальної інформаційно-фінансової мережі виходить за межі окремих держав, набуває транскордонного характеру, пов'язана з прагненням ТНБ до глобальної присутності на світовому валютному, кредитному ринках і ринку капіталів та починає активно впливати на виникнення повномасштабних економічно-фінансових криз у світі. Така діяльність передбачає високу питому вагу іноземних операцій та, відповідно, високий рівень залежності розмірів прибутку ТНБ від закордонних джерел.

Міжнародна банківська діяльність включає надання послуг та виконання операцій, які полегшують обслуговування міжнародної торгівлі, сприяють руху грошових потоків для здійснення інвестицій та платежів, надання позик урядам, фінансовим інституціям та приватному сектору господарської діяльності, а також створює необхідні умови для обслуговування потреб ТНК у фінансуванні великих проектів, організації міжнародних трансферів капіталу, грошових коштів та похідних цінних паперів. Основна частка позичальників припадає на країни Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), а саме потужні корпорації промислово-розвинутих країн, зокрема, США, Великобританії, Франції, Японії, на базі яких сформувалися банківські монополії [163, с. 176].

Міжнародна банківська діяльність є складним видом діяльності, що включає специфічну комерційну, інвестиційну та інноваційну банківську діяльність з транснаціональними операціями; має свої суб'єкту та об'єкту, які представлені на рис.1.1.

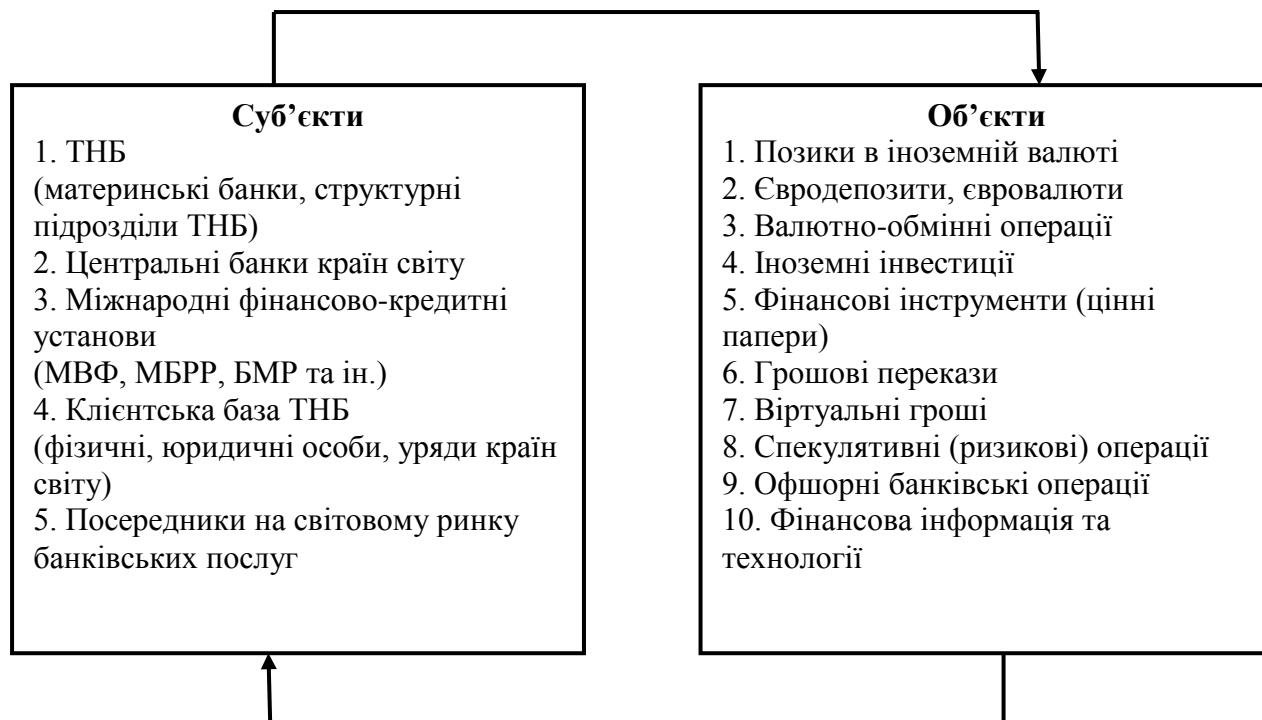

Рис. 1.1. Суб'єкти та об'єкти міжнародної банківської діяльності

Джерело: розроблено автором на основі дослідження сутності міжнародної банківської діяльності

Розвиток міжнародної банківської діяльності був тривалим та поступовим, відбувався в контексті трансформації глобальної економіки, що супроводжувалося зростанням концентрації банківських активів та капіталів, виникненням та посиленням ролі транснаціональних банків, які виступають головними носіями банківського капіталу, що супроводжується процесами усунення бар'єрів між внутрішніми та міжнародними фінансовими ринками, мобільністю міжнародних потоків капіталу (табл. 1.1.).

Таблиця 1.1

Розвиток міжнародної банківської діяльності

Етап	Вид діяльності	Суть операції
I	Традиційні види діяльності (60-ті роки ХХ ст.) 1. Фінансування експортно-імпортних операцій 2. Угоди з валютою та іноземні позики	Акредитив, інкасо, робота з переказними векселями та документами; купівля-продаж іноземної валюти; кредити клієнтам, що знаходяться в інших країнах
II	Нові види діяльності (70-ті рр. ХХ ст.) 1. Ринок євровалют 2. Синдиковані євро кредити 3. Торгівельна банківська справа	Угоди та фінансування в євровалюті; організація та участь у синдикованих єврокредитах; випуск єврооблігацій та торгівля на вторинному ринку, корпоративні послуги

Етап	Вид діяльності	Суть операції
III	Інноваційна діяльність (80-90-ті рр. XX ст.) 1. Інноваційне фінансування 2. Управління портфелем позик, наданих країнам, що розвиваються 3. Приватна банківська справа	Забезпечення програми випуску євронот, процентні свопи; цілодобові шилінгові операції; стягнення боргів, перегляд умов та зміна структури боргу, торгівля борговими зобов'язаннями країн, що розвиваються, на вторинному ринку; забезпечення фінансових послуг заможним клієнтам у світовому вимірі
IV	Розвиток інноваційної діяльності з елементами інтелектуалізації економіки та автоматизації фінансової сфери (I-II десят. XXI ст.) 1. Обслуговування процесів злиття та поглинання 2. Розвиток кредитних деривативів, процесів сек'юритизації 3. Поширення криптовалюти (<i>англ. BitCoin, Namecoin</i>) 4. Розвиток платежів через безконтактні мобільні пристрої (<i>англ. Veacon Technology</i>) 5. Роботизація банківської сфери	Здійснення позикового фінансування, фінансування з використанням власного або акціонерного капіталу; гібридне фінансування; управління кредитним ризиком та його відокремлення від активу для передачі іншій стороні; випуск іпотечних облігацій, формування пулів заставних; створення глобальних банків майбутнього; функціонування в жорстких регуляторних рамках з боку національних регуляторів (Базель III – документу Базельського комітету з методичними рекомендаціями у галузі банківського регулювання); розробка програмного забезпечення віртуального банківського відділення; випуск роботів-фінансових порадників, які консультують з приводу необміркованих фінансових рішень свої власників

Джерело: складено за [163, с. 177] та удосконалено автором

Фінансовий сектор світової економіки також не може не бути охопленим глобальними тенденціями транснаціоналізації – сформовані і надзвичайно динамічно розвиваються великі фінансово-кредитні установи із широкою мережею зарубіжних представництв, філій та відділень, які є головними посередниками в міжнародному русі позичкового капіталу, контролюючи валютні та кредитні операції на світовому фінансовому ринку. Для їхньої діяльності характерна значна частка міжнародних операцій, глобальний характер діяльності, широкий спектр та універсальність послуг. Основними їхніми клієнтами стають транснаціональні компанії, державні інституції та міжнародні організації [36, с. 40].

Суб'єкти міжнародної виконують більше, ніж 800 різноманітних операцій та виступають генераторами зростання обсягів та масштабів міжнародної банківської діяльності. На сьогоднішній день науковці по-різному підходять до процесу виділення ключових суб'єктів сучасної системи міжнародної банківської діяльності.

Так, Шпиг Ф.І. вважає, що в процесі банківської інтернаціоналізації беруть участь лише два види банків: багатонаціональні та міжнародні банки. ТНБ як поняття не виділяються окремо в його класифікації. Міжнародні банки відзначаються тим, що проводять валютні транзакції міжнародного характеру, не маючи при цьому локалізованих відділів за кордоном, а багатонаціональні банки здійснюють свою діяльність у різних країнах, тобто вони мають свої філіали більш, ніж в одній країні [169, с.114]. Можна простежити, що в його трактуванні поняття «багатонаціонального банку» є ідентичним до поняття «транснаціонального банку», але менш деталізованим, ніж в інших дослідників.

На думку Гапонюка О.І., чотири групи банків здійснюють міжнародні операції та чітко відображають стадії інтернаціоналізації: 1) національні банки, що мають лише невелике іноземне відділення, на яке припадає незначна частка активів, прибутків і обслуговування; 2) банки, в яких міжнародні операції приносять від 5 % до 10 % їх прибутків, а розширення участі цих банків у міжнародних операціях відбувається через створення окремих філій, дочірніх банків і представництв в основних світових центрах; 3) міжнародні банки, які автор ототожнює з транснаціональними банківськими угрупованнями, а прибуток від їх операцій на міжнародній арені сягає 25-35 % загального прибутку банку; 4) глобальні банки, в яких окремо міжнародні операції не виділяються, бо вони ніби не мають самостійного значення, а на передній план у стратегії їх розвитку висуваються потенційна прибутковість того чи іншого ринку незалежно від географічного розташування, можливість отримати на цьому ринку конкурентні переваги, відносна привабливість угод із конкретним клієнтом. Фінансові органи головного банку здійснюють централізований контроль за ефективністю проведених операцій на національних і міжнародних ринках одночасно [18, с. 634-636].

Владичин У.В, як і попередній науковець, виділяє чотири ключові суб'єкти, які здійснюють міжнародну банківську діяльність прямо або опосередковано. На її думку, вона являє собою створення і діяльність міжнародних банківських об'єднань, до яких відносяться ТНБ, міжнаціональні банки, а також стратегічні альянси та глобальні банки. Основу такого підходу становить те, що при здійсненні

міжнародної банківської діяльності має значення тільки характер самої операції і можливість отримання прибутку у глобальному масштабі, незалежно від країни розташування [14, с. 149].

Найповніше трактування суб'єктів міжнародної банківської діяльності, на нашу думку, представлено у Шамової І.В. Сюди науковець відносить не лише ТНБ, а включає також банківські системи країн світу та міжнародні фінансово-кредитні установи [163, с. 176]. Узагальнена класифікація суб'єктів системи міжнародної банківської діяльності вітчизняними науковцями представлена у табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Суб'єкти системи міжнародної банківської діяльності (за оцінкою чотирьох вітчизняних вчених)

Гапонюк О.І.	Владичин У.В.	Шамова І.В.	Шпиг Ф.І.
1. Національні банки з невеликим іноземним відділення	1. ТНБ	1. ТНБ	1. Багато-національні банки
2. Банки, в яких міжнародні операції приносять 5-10 % прибутків	2. Між-національні банки	2. Міжнаціональні банки	2. Міжнародні банки
3. Міжнародні банки	3. Стратегічні альянси	3. Національні банківські системи країн світу	
4. Глобальні банки	4. Глобальні банки	4. Міжнародні фінансово-кредитні установи (МБРР, ЄБРР)	

Джерело: складено за [14; 18; 163; 169]

На основі аналізу якісних та кількісних параметрів диверсифікації суб'єктної структури можна зробити висновок, що основними суб'єктами міжнародної банківської діяльності є центральні банки країн світу, ТНБ та Міжнародні фінансово-кредитні установи. Їхня характеристика та критерії віднесення до групи основних суб'єктів міжнародної банківської діяльності представлені у Додатку А. Ключовими факторами, які характеризують ТНБ як головних суб'єктів міжнародної банківської діяльності, є широка географічна диверсифікованість, глобальність, стійкість та універсальність їхньої діяльності, великі обсяги активів та рекордна кількість клієнтів, що під впливом процесів розвитку та поглиблення глобалізації

світової економіки сприяє їхньому перетворенню у глобальні однорідні банківські групи.

В умовах всеохоплюючої глобалізації ТНБ стали найважливішими фінансовими посередниками, які забезпечують необхідними ресурсами учасників зовнішньоекономічних зв'язків [18, с. 633]. Проте суперечливою є думка науковців з приводу визначення самих транснаціональних банків та їх якісного відокремлення від міжнародних та багатонаціональних банків. Досі не має єдиного визначення для кожного з цих понять, які активно вживаються в сучасній літературі.

За методикою ООН транснаціональними вважаються банки з обсягом активів не менше 2 млрд. дол. США і власною мережею філій, але не менш, ніж у п'яти іноземних державах.

У розумінні Шамової І.В. ТНБ – це міжнародні банківські монополії, що досягли такого рівня міжнародної концентрації та централізації капіталу, який завдяки зрощуванню з промисловими монополіями дає змогу їм брати реальну участь в економічному розподілі світового ринку позичкових капіталів та кредитно-фінансових послуг. Це великі кредитно-фінансові комплекси універсального типу, що мають широку мережу закордонних підрозділів та більше половина їх операцій та прибутків пов'язані з обслуговуванням міжнародного бізнесу. Міжнаціональні банки (МНБ), в свою чергу, це великі ТНБ, в яких міжнародною є не лише діяльність, а й склад капіталу та система управління. Тобто на її думку, діяльність ТНБ та МНБ у глобальному масштабі мало чим відрізняється [163, с. 176].

Аналогічної думки дотримується Єгоричева С.Б., яка вважає, що процес інтернаціоналізації торкнувся не тільки діяльності банків, але вніс зміни до складу банківського капіталу, що й призвело до появи міжнаціональних банків поряд з транснаціональними банками [38, с. 146].

Під час аналізу вітчизняних та іноземних джерел літератури, нами було помічено, що поняття ТНБ (*англ. transnational bank*) виділяється в основному лише в підходах ООН. Інші ж міжнародні установи, зокрема БМР, ЄЦБ та МВФ, найчастіше оперують такими поняттями як міжнародні банки (*англ. international banks*) та багатонаціональні банки (*англ. multinational banks*).

Так, експерти Банку міжнародних розрахунків зазначають, що багатонаціональний банк (*англ. multinational bank*) проводить свою діяльність через великі за розміром міжнародні відділення та дочірні компанії і у виняткових випадках фінансує їх діяльність у приймаючих країнах. На противагу, міжнародний банк (*англ. international bank*) проводить свою діяльність з території країни базування центрального офісу або з провідного фінансового центру та здійснює в основному операції за кордон [222, с. 26]

До операцій, які зазвичай визначаються міжнародною банківською діяльністю та здійснюються банками різних розмірів, складу капіталу та системи управління, відносять посередницьку діяльність, яка включає надання кредитних коштів банком в країні базування до іншої країни, здійснення угод щодо приймання депозитів, цінних паперів, контрактів на деривативи тощо [215, с. 4].

Підхід американських науковців Елізи Бейн та Джастіна Фанга співпадає з визначенням спеціалістів Банку міжнародних розрахунків, проте вони конкретизують, що багатонаціональний банк (*англ. multinational bank*) має володіти та управляти відділенням або філіалом у більш, ніж одній країні. Таке визначення є схожим до загальноприйнятого визначення ТНБ [177, с. 2].

Інший американський науковець Баррі Вільямс також виділяє багатонаціональні банки як ключові суб'єкти системи міжнародної банківської діяльності, проте за його підходом вони мають володіти та здійснювати контроль банківської діяльності у більш, ніж двох країнах світу, що також є близьким до визначення транснаціонального банку [184, с. 2].

У звітах Європейського центрального банку в основному зустрічається поняття «багатонаціональний банк», який трактується як банк, що складається з банку в країні базування та певної кількості банків, розміщених за кордоном [187].

З врахуванням вище зазначених положень можна зробити висновок, що в сучасних умовах спостерігається відхід від вживання поняття «транснаціональний банк» та починають активно використовуватися поняття «багатонаціональний» та «міжнародний банк», що формує відповідно три рівні здійснення міжнародної банківської діяльності: рівень багатонаціональних банків, міжнародних та

глобальних банків. Глобальні банки є результатом еволюції багатонаціональних та міжнародних банків за рахунок здійснення масштабних фінансових операцій, загальнопланетарного бачення ринків і конкуренції та інших рис, які буде детально розглянуто далі.

Однак, незважаючи на трансформацію суб'єктів міжнародної банківської діяльності від «транснаціонального банку» до «багатонаціонального банку», яка відбувається завдяки глобальній інформаційно-фінансовій мережі, на нашу думку, національна належність банку не втратить своєї важливості, адже вона продовжує визначатися за джерелом походження первинного статутного капіталу банку; часткою в капіталізації банку; регіональною належністю, тобто територіальним розміщенням материнської компанії (штаб квартири). Комплексне дослідження трансформації банківської системи за фінансовими критеріями (структурою капіталу, обсягом операцій тощо) лише доводить той факт, що первинна сутнісна характеристика прив'язки багатонаціонального банку до конкретної країни на сучасному етапі не змінилася.

Саме тому на основі аналізу поняття «транснаціональний банк» та зміни його характеристик в сучасних умовах економічного розвитку можна запропонувати вдосконалене визначення цього поняття з урахуванням попередніх наукових доробків та охарактеризувати «транснаціональний банк» як масштабну кредитно-фінансова установу універсального типу в структурі фінансових груп, значна частина операцій та прибутків якої пов'язані з обслуговуванням міжнародного бізнесу, яка з'явилася внаслідок процесів концентрації та централізації капіталу і досягла такого рівня розвитку, що дає їй змогу брати реальну участь в економічному розподілі світового ринку позичкових капіталів та кредитно-фінансових послуг, а саме фінансувати торгівлю, проводити масштабні операції з валютою та кредитними угодами та виступати в ролі банку – лідеру при створенні міжнародних консорціумів банків та організації фінансування великих проектів.

Серед особливостей діяльності ТНБ з урахуванням їхньої ролі в економічному перерозподілі світового капіталу варто виділити:

1) ТНБ виступають не тільки як посередники на ринку позикових капіталів, але і як основні учасники та ініціатори міждержавного руху гігантських фінансових потоків, що акумулюються в різних сегментах світового фінансового ринку. Такі потоки використовуються з метою збільшення прибутку, захоплення нових сфер вкладання капіталу і лідируючих позицій на глобальному фінансовому ринку;

2) будучи монополістами на національному ринку, ТНБ контролюють операції на світовому ринку позичкових капіталів, валютні та фінансові зв'язки між державами й економічні процеси у країнах;

3) у процесі реалізації своїх міжнародних стратегій ТНБ спираються на мережу закордонних підрозділів, які часто не є структурними підрозділами материнського банку, а лише виступають юридично відокремленими підрозділами у формі дочірніх банків, що володіють певною самостійністю у прийнятті рішень;

4) ТНБ спираються на ринкове регулювання і систему корпоративного самоконтролю, дистанціонуючись від держави. В особливих випадках, наприклад, в умовах зростання фінансової нестабільності та настанні кризових явищ як на національних ринках, так і в глобальному масштабі, ТНБ звертаються за державною допомогою для збереження свого бізнесу і повернення фінансової стійкості;

5) створення закордонних відділень ТНБ в офшорних зонах з метою мінімізації оподаткування та угод, заборонених законом;

6) тенденції ТНБ до створення великих банківських груп («гігантоманія»);

7) входження ТНБ у міжнародні консорціуми – об'єднання банків що представляють різні країни для випуску і розміщення великих позик транснаціональних корпорацій, урядів, міждержавних організацій та міжнародних кредитно-фінансових інститутів (МБРР і Європейського Союзу) [46, с. 80].

З метою посилення ролі на світовому фінансовому ринку та збільшення сфери своєї діяльності ТНБ постійно розширюють свою присутність в національних банківських системах, диверсифікують свою діяльність на ринках іноземних держав. Зокрема, у країнах Латинської Америки значний вплив мають транснаціональні американські банки, у країнах Азії – ТНБ США та Японії. Для окремих країн Центрально-Східної Європи характерна значна присутність транснаціональних

фінансово-банківських груп. Наприклад, в Естонії 98 % активів банківської системи знаходиться під контролем ТНБ; в Хорватії, Словаччині та Литві 90 % активів їх банківських систем контролюються іноземними банками; в Болгарії цей показник дорівнює 80 %; в Польщі та Чехії - близько 70% [155, с. 118].

Процеси глобалізації фінансових ринків та лібералізації руку капіталів тісно пов'язані з прагненням ТНБ до глобальної присутності на світовому ринку, зокрема на таких його сегментах як валютний, кредитний і ринок капіталів. Зазначені процеси супроводжуються конвергенцією та зростанням обсягів активів ТНБ [50, с. 259]. На лідерські позиції виходять ТНБ з Південно-Східної Азії, в яких рентабельність банківського бізнесу вище, ніж у США і країн ЄС (Додаток Б).

За даними авторитетного рейтингу банків «The Banker» за обсягами банківських прибутків у 2015 році чотири банки КНР стали найбільш прибутковими у світі. Якщо порівняти прибутки усіх китайських банків, варто зазначити, що вони є вдвічі більшими за прибутки банків США та в десять разів вищими за прибутки банків Великобританії. Для порівняння, ще у 2008 році банки США та Великобританії були прибутковішими за банки КНР [244].

За даними іншого авторитетного рейтингу банків – «Relbanks» («Топ-20 банків у 2015 році за обсягами активів») перше місце займає банк КНР – Industrial & Commercial Bank of China. Перед світовою фінансово-економічною кризою у рейтингу 2007 року перше місце належало банку Об'єднаного Королівства Barclays bank, а банк КНР Industrial & Commercial Bank of China знаходився тоді на 20 місці (Додаток В). У цілому, 12 банків КНР увійшли до рейтингу 50 найбільших банків у світі за обсягом активів у 2015 році, 6 банків – зі США, по 5 банків з Об'єднаного Королівства, Франції та Японії [235].

Якщо звернутися до рейтингу ТНБ «Relbanks» за іншим критерієм – показником ринкової капіталізації станом на 2015 рік, то лідером виступає банк Wells Fargo (США) з обсягом 263.6 млрд. дол. США, на другому місці – китайський ТНБ Industrial & Commercial Bank of China (ICBC) з обсягом 233,25 млрд. дол. США, який є лідером за кількістю активів та показав найвищі результати за прибутковістю та обсягом депозитів від клієнтів. Банк ICBC знаходиться у державній власності та

налічує більше 286 мільйонів індивідуальних та корпоративних клієнтів, 409 тисяч співробітників та 18 тисяч відділень, включаючи 239 зарубіжних та 6900 представництв у 80 країнах світу [235].

Це доводить той факт, що в сучасних умовах ТНБ провідних країн світу зайняли могутню позицію в глобальному економічному просторі, прискорюють процеси глобалізації, що в решті решт сприяє формуванню багатонаціональних та, в майбутньому, глобальних банківських установ з наступними рисами:

1) загальнопланетарним баченням ринків і конкуренції;

2) досконалим знанням конкурентів на світових ринках;

3) контролем за своїми операціями в загальносвітовому масштабі (системи типу OLTP; корпоративне інформаційне сховище на основі "Oracle OFSA", що дає єдиний інструмент збору й аналізу інформації, а також формування регламентної звітності; CRM-системи, які акумулюють інформацію про економічний стан, ділову активність, кредитну історію, становище на ринку) [13, с. 84];

4) здатністю до гнучких та швидких змін у напрямках діяльності у випадку загрози змін умов конкуренції та витіснення з ринку;

5) розміщенням капіталів з найбільшою рентабельністю та об'єднання капіталів, злиттям та взаємним придбанням активів (існування "Великої Четвірки" найбільших банків США – Bank of America, Citigroup, JPMorgan Chase та Wells Fargo. У 1990-х роках ці 4 банки являли собою 35 окремих компаній, проте за 25 років вони пройшли ряд об'єднань, поглинань і злиттів, що призвели до утворення 4 гігантів банківського ринку США) [238];

6) координацією диверсифікованої діяльності за допомогою гнучких інформаційних технологій (перехід від «файл-серверних» систем до систем типу «клієнт-сервер» з використанням професійних розподілених реляційних СУБД (Sybase, Oracle, Informix та ін.); гетерогенне мережеве середовище; професійні реляційні СУБД з відкритим інтерфейсом тощо);

7) створенням глобальних маркетингових конкурентних стратегій і систем глобальних кореспондентських відносин і рахунків (за даними джерела IbisWorld, станом на 2014 рік на глобальному банківському ринку оперують 418400 різних

банківських бізнесів з кількістю співробітників 6,742 млн. людей; дохід банківського сектору складає 2 трлн. дол. США на рік) [211].

Зазначені риси сприяють тому, що у XXI столітті діяльність ТНБ стає все більш стійкою, стабільною і глобальною. Розширюючись, вона в той же час все більше залежить від стану місцевого законодавства, торговельного й інвестиційного ринку, місцевої кон'юнктури цін і відсоткових ставок, а в широкому плані – від показників внутрішньоекономічного розвитку як власних, так і приймаючих країн, розвитку електронних технологій [158, с. 35]. У результаті формуються великі інтегровані фінансові групи, у порівнянні з якими національні території і держави починають виступати як другорядні підлеглі системи [18, с. 633].

На сучасному етапі ТНБ зацікавлені в утворенні однорідної, загальної системи замість неоднорідних груп незалежних організацій, розміщених у різних країнах, діяльність яких координує і контролює центральна установа країни перебування. Відбувається перехід від міжнародної банківської системи до глобальної банківської системи, що тісно пов'язано з розвитком комунікативних й інформаційних технологій. Вирішального значення набувають фактори науково-технічного розвитку, а саме підвищення кваліфікації та стимулювання роботи персоналу, методи активізації новаторства у вигляді надання клієнтам нових послуг. Відбувається формування стратегій глобального банку майбутнього. Прикладом однієї з таких стратегій транснаціонального банку майбутнього є стратегія «Building the bank of 2030 and beyond: The themes that will shape it» («Створення банку 2030 року: аспекти, які будуть його формувати»), розроблена експертами з міжнародної аудиторської компанії Ернст енд Янг у 2013 році. Вона складається з глобальних трендів, які будуть формувати ТНБ: освоєння нових ринків; використання могутніх регіональних партнерів; врахування демографічних зсувів у країнах світу; створення тісних відносин з клієнтами; розроблення інноваційних систем платежів тощо [192].

На нашу думку, поряд з факторами науково-технічного розвитку, дослідженням нових ринків, формуванням відносин з клієнтами, чинниками конкуренції ключову роль на сьогоднішній день продовжує відігравати розвиток організаційних структур ТНБ, за допомогою яких і повинна забезпечуватися

глобальність їхніх операцій, раціональність налагоджених господарських зв'язків не тільки у самому транснаціональному банку, а й між ТНБ та його зовнішнім середовищем. Від раціональної організації ТНБ залежить успішне функціонування транснаціонального банківського капіталу.

Узагальнюючи дослідження ТНБ як головних суб'єктів міжнародної банківської справи, їхні стратегії на сучасному етапі розвитку банківської справи, можна запропонувати узагальнену схему факторів розвитку економіки у ХХІ ст., що сприяли переходу від міжнародної до глобальної банківської системи (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Фактори розвитку економіки у ХХІ ст., що сприяли переходу від міжнародної до глобальної банківської системи

Джерело: розроблено автором на основі дослідження суб'єктів МБД

Варто зазначити, що у майбутньому ТНБ будуть перетворюватися у глобальні банки з розгалуженими системами зв'язків та інноваційними організаційними формами банківської діяльності. Підтвердженням цього є зростання глобальності операцій ТНБ, масштаби світового ринку банківських послуг та створення інтегрованих фінансових систем. Важливими факторами, що будуть впливати на цей процес, є інтенсивність подальшого розвитку факторів науково-технічного розвитку, технологічна сингулярність, активізація інноваційних технологій у вигляді надання

клієнтам якісно нових послуг, що мають сприяти зростанню глобалізації господарського життя, посиленню ролі та впливу великих інтегрованих фінансових систем та зростанню міжнародних операцій ТНБ на усіх фінансових ринках світу.

1.2. Глобальна фінансова нестабільність: індикатори визначення

Зростання ролі та рівня лібералізації й подальшої глобалізації фінансових систем збільшують загрозу негативних наслідків виникнення фінансової нестабільності цих систем, що виступає чинником різкого погіршення основних економічних показників і індикаторів як на національному рівні, так і в межах світового співтовариства [120, с. 76]. Саме тому основною метою соціально-економічної політики кожної країни світу стає забезпечення стабільності функціонування національного фінансового сектору у визначеному часовому проміжку та стійке функціонування в умовах фінансової нестабільності (непередбачуваних та швидких змін у зовнішньому середовищі, які мають вплив на усіх суб'єктів фінансової діяльності, особливо в контексті сучасних трансформаційних змін світової економіки, коли відбувається взаємне переплетення фінансових систем та формується глобальний фінансовий простір).

Стабільність фінансової системи, як і будь-якої іншої системи, має здатність до втрати свого стану, що викликає її перехід в інший стан – нестабільності, коли констатується системне відхилення економічних показників від їхнього нормального значення у період сталості. Чи переросте фінансова нестабільність у кризовий стан, чи економіка поступово повернеться до свого нормального стану залежить як від низки внутрішніх чинників у середині фінансової системи країни та політики держави щодо попередження кризових явищ, так і від зовнішнього впливу фінансових систем інших країн, їхнього стану та ступеню інтеграції елементів з цими зовнішніми системами. Фінансова глобалізація, що супроводжується формуванням транскордонного капіталу та підвищенням його мобільності, утворенням ТНБ і розгалуженою мережею офшорних юрисдикцій, з одного боку,

відкриває нові можливості для країн і компаній, а з іншого – підвищує ризик виникнення фінансових криз та поширення негативних явищ у світі [157, с. 96].

Вчені-економісти нарахували 39 повномасштабних міжнародних фінансових криз, перша з яких відбулася у 1618 році і була пов'язана з фальшуванням монет, остання ж виникла на початку 2007 року, але наслідки цієї кризи відчутні і донині. Перші фінансові кризи, які мали вплив не тільки на стан економіки в межах однієї держави, а й на розвиток усього світового господарства, спостерігалися ще у ХІХ столітті. Особливо помітними були 18 економічних криз, перша з яких спалахнула у США у 1819 році, а остання почалася у США у 2007 році.

Починаючи з кінця ХХ століття, фінансові кризи трапляються з більшою періодичністю (вона скоротилася з 15-20 до 10 років), а їх наслідки стають все більш руйнівними. Через це питання запобігання фінансової нестабільності стає одним з найбільш пріоритетних в усьому світі, а міжнародні фінансові організації та інституції окремих держав світу докладають значних зусиль для розробки антикризових міжнародних стандартів та індикаторів, які дали б змогу визначати стан глобальної фінансової нестабільності та виробляти механізми для досягнення фінансової стабілізації в окремих країнах, адже саме від цього буде залежати рівень стабільності на глобальному рівні в цілому. Яскравим доказом цього є сучасна глобальна фінансова криза, яка відбувалася за умов надзвичайно високого рівня взаємозалежності національних економік [157, с. 97].

Світова фінансова криза 2007-2010 років змусила світове співтовариство усвідомити гостроту проблеми фінансової нестабільності на рівні банків, підприємств, галузей та ринків, національних економік і, як наслідок, світової фінансової системи в цілому. Цьому сприяло стрімке поширення глобалізаційних та інтеграційних процесів, розвиток інформаційних технологій та незбалансовані взаємовідносини основних гравців глобальних ринків – США, ЄС та країн Азії. Цю кризу визнано першою повномасштабною глобальною кризою, тобто першою кризою планетарного масштабу. Підтвердженням цього виступають висока швидкість поширення (протягом 2008 року криза охопила більшу частину світу); стирання географічних меж (кризові явища мали місце в усіх провідних країнах

світу, які продемонстрували масові банкрутства банків, зменшення обсягу банківських активів та капіталів, зростання частки безнадійних кредитів); прояв кризи навіть у тих країнах, які не пережили банківських криз в останній третині ХХ ст. (Німеччина, Великобританія, Голландія); великі масштаби (у США протягом 2009 року збанкрутувало 140 банків, у ЄС – 53).

Зазначені характеристики економічної кризи, яка охопила світ, підтверджують її глобальний характер. Кризові явища в економіці країн світу призвели до деформацій і нестабільності діяльності суб'єктів господарської діяльності, переважна більшість яких користувалася банківськими кредитами, що в підсумку негативно позначилося на результатах діяльності самих банків [129, с. 152]. Саме тому вкрай актуальним є питання залежності глобальної фінансової нестабільності від нестабільності фінансових систем окремих країн світу.

Так, Бенінк Х. зазначає, що криза національного фінансового ринку як результат нестабільності в певній країні викликає «транскордонну передачу фінансового падіння». Адже фінансова криза 2007-2010 рр. розпочалася з неповернення іпотечних кредитів, політики низьких процентних ставок, яку проводила ФРС США у 2001-2003 рр., та надлишку ліквідності в економіці США, а згодом поширилася практично на усю міжнародну фінансову систему та сприяла знищенню багатьох потужних інвестиційних інститутів по всьому світу [94, с. 9]. Це є доказом того, що завдяки процесам та наслідкам фінансової глобалізації зростає не тільки вірогідність виникнення фінансових криз, а й збільшення впливу цих криз на інші країни, залежність світової стабільності від стійкості фінансових систем ряду країн, які визначають глобальний порядок у світі.

Звісно, попередження фінансової нестабільності в країні не може розглядатися лише в якості «мети», навіть і головної, діяльності центральних банків країн світу та інших наглядових органів. Проте вона є важливою передумовою для ефективного проведення монетарної політики, надійним запобіжником від кризових явищ, що поширюють невизначеність, перешкоджають нормальному функціонуванню налагоджених механізмів та стають перепорою на шляху зростання як в одній країні, так і в цілому регіоні або й навіть у світовому масштабі [120, с. 80].

Цілком очевидно, що кожна країна світу прагне до досягнення стану стабільності своєї фінансової системи, що дало б змогу забезпечити безперерйне здійснення розрахунків в економіці, високий рівень довіри до фінансово-кредитних установ, відсутність надмірної волатильності фінансових ринків, ефективний розподіл фінансових ресурсів і можливість управління фінансовими ризиками, а також запас міцності у фінансовій системі, що дасть змогу протистояти негативним економічним шокам у майбутньому та запобігати їх негативному впливу на економіку [61, с. 219]. Особливої актуальності це набуває тоді, коли основою глобальних кризових тенденцій стають системні диспропорції у розвитку світової економічної системи, а також помилки та прорахунки керівництва центральних банків країн та фінансових інституцій з приводу вибору адекватних методів досягнення та забезпечення стабільності фінансово-економічного розвитку, а також не завжди чесна конкуренція у сфері фінансових послуг. Через це неможливо досліджувати поняття глобальної фінансової нестабільності без вивчення механізмів попередження фінансової нестабільності на рівні окремої країни. Схематичний зв'язок фінансової нестабільності в країні з глобальною фінансовою нестабільністю представлено на рис. 1.3.

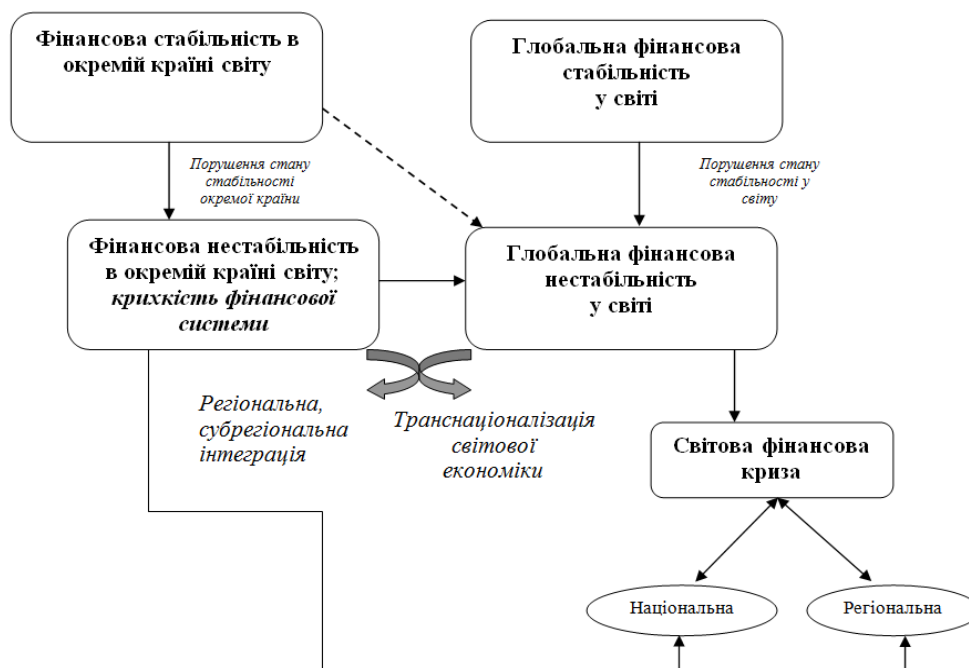

Рис. 1.3. Зв'язок фінансової нестабільності в одній країні світу з глобальною фінансовою нестабільністю

Джерело: розроблено автором на основі [61, с. 219]

Дослідження глобальної фінансової нестабільності варто розпочати з вивчення протилежного йому поняття «фінансової стабільності в країні», яке з'явилося на початку 1990-х років і, на відміну від понять «грошово-кредитної стабільності» та «макроекономічної стабільності», досі знаходиться на початковій стадії розробки.

Визначаючи підходи до поняття «фінансової стабільності в країні», використано еволюцію поглядів на цю категорію, представлену професором Вовченко Н.Г., та доповнено її іншими підходами провідних науковців та міжнародних експертів (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Еволюція поглядів на сутність поняття «фінансова стабільність країни»

Автор	Визначення
Експерти Банку міжнародних розрахунків	Це відсутність нестабільності, тобто стану, за якого погіршуються економічні показники у зв'язку із коливанням цін на фінансові активи або проявляється неспроможність фінансових інститутів виконувати свої договірні зобов'язання.
Ендрю Крокет, глава Форуму Фінансової Стабільності	Це відсутність нестабільності, тобто ситуації, в якій економічна діяльність знаходиться під негативним впливом коливань цін фінансових активів або нездатності фінансових установ виконувати свої зобов'язання.
Ноут Веллінк, президент Банку Нідерландів	Стабільна фінансова система – така система, яка здатна ефективно розподіляти ресурси та абсорбувати шоки, перешкоджати їхнім підливним ефектам на реальну економіку чи на інші фінансові системи.
Експерти Німецького Bundesbank	Фінансова стабільність описує стійкий стан, в якому фінансова система ефективно виконує свої ключові функції, такі як розподіл ресурсів та скорочення ризику, а також проведення платежів.
Експерти Центрального Банку Англії	Стабільна фінансова система країни – це система, яка продовжує надавати основні послуги для економіки в цілому – здійснення платежів, видачу кредиту, страхування від ризиків – навіть в той час, коли знаходиться під тиском непередбачених подій.

Джерело: складено за [120, с. 77; 17]

Вітчизняні науковці до понять «фінансової стабільності країни» та «фінансової нестабільності країни» підходять з іншої точки зору, а саме виокремлюють систему індикаторів, під якими розуміють причини (систему зв'язків

і відносин, що зумовлюють виникнення стану фінансової нестабільності), фактори (рушійні сили у виникненні стану фінансової нестабільності), показники (докази, ознаки фінансової стабільності та нестабільності), власне індикатори (орієнтовані економічні показники, вимірники що дають змогу певною мірою передбачити, в якому напрямі слід очікувати розвиток фінансової нестабільності) та моделі (спрощену уяву про дійсність, абстрактне узагальнення окремих явищ та процесів, пов'язаних з фінансової нестабільністю).

Так, професор Вовченко Н.Г. дає визначення фінансово стабільній системі країни як системи, в якій шоки, пов'язані з ендогенними та екзогенними причинно-наслідковими факторами, суттєво не змінюють оптимальних вкладів та інвестиційних планів як держави, так і приватних підприємців [17].

Попов І.В. під стабільністю фінансової системи країни розуміє збалансований стан, який характеризується трьома ознаками: наявність фінансових інструментів державного регулювання; наявність якісного нормативно-правового та інформаційного забезпечення; керованість та спроможність фінансової системи протидіяти збуренням та повертатися в положення рівноваги у разі відхилень [126].

Маринич Т.О. пропонує виокремлювати чотири складові фінансової стабільності в країні – стабільність суб'єктів фінансових відносин; стабільність фінансової інфраструктури; запас міцності для протидії негативним економічним шокам; ефективне управління фінансовими ризиками в економіці [71, с. 220].

В контексті теоретико-методологічного аналізу поняття «фінансової стабільності країни», варто проаналізувати таке поняття як "стійкість фінансової системи країни", тобто властивість фінансової системи повертатися до рівноважного стану після припинення негативного впливу на неї, тобто це лише прагнення до рівноваги, в той час як стабільність припускає саму рівновагу фінансової системи [61, с. 221]. За визначенням Примостки Л.О., фінансова стійкість системи передбачає сталий розвиток в обраному стратегічному напрямку та її здатність у короткі строки швидко реагувати або адаптуватися до кризових потрясінь [129, с. 15]. Тобто фінансова стійкість є одним з елементів забезпечення фінансової стабільності та передбачає сталий розвиток під впливом несприятливих факторів.

Проаналізувавши підходи науковців до визначення поняття «фінансової стабільності в країні», ми розробили власне визначення даної категорії, за яким «фінансову стабільність в країні» треба розуміти тимчасовий збалансований стан в економіці країни, який можливо досягти та втратити лише протягом певного часового проміжку, в умовах якого фінансова система країни здатна ефективно та злагоджено виконувати свої ключові функції та забезпечувати зростання її продуктивності в умовах стану фінансової нестабільності. У сучасних мінливих умовах розвитку світового господарства цілковита фінансова стабільність може бути встановлена лише протягом дуже обмеженого часового періоду за рахунок наявності ефективних фінансових інструментів державного регулювання, якісного нормативно-правового та інформаційного забезпечення, а також ефективного управління фінансовими ризиками в економіці, що є водночас як позитивним, так і негативним явищем для різноманітних суб'єктів фінансового ринку з огляду на специфіку засобів генерування їхнього прибутку.

Серед традиційних ознак стабільності фінансової системи країни треба виділити наступні: стійкий рівень зростання ВВП у країні в перманентних умовах невизначеності; низький та стабільний рівень інфляції в країні; відсутність явних ознак рецесії; високий рівень довіри до фінансової системи в країні; здатність фінансової системи ефективно розподіляти ресурси від власників заощаджень до інвесторів; відсутність високого рівня банкрутств банків, гіперінфляції та падіння цін на фондовому ринку. На нашу думку, в умовах глобальної фінансової нестабільності необхідним є виділення двох груп принципово новітніх ознак:

1) сталі, притаманні фінансовій системі протягом визначеного часового проміжку: стабільне зростання банківського бізнесу й здорова конкурентна боротьба на фінансовому ринку; правильність оцінки та керування фінансовими ризиками; здатність фінансової системи балансувати в умовах зміни циклів економічного розвитку, які не мають чітко визначених часових та географічних меж; наявність сприятливих макроекономічних умов; відсутність корупції та прихованих схем у фінансовому секторі країни; наявність дієвих механізмів ринкової дисципліни; високий рівень прозорості фінансової системи;

2) ситуативні, за рахунок яких у країні існує здатність вирішувати перманентно виникаючі проблеми у фінансовій системі без негативного впливу на свої постійні ознаки: здатність протистояти ризикам без значного впливу на фінансове посередництво у загальному постачанні фінансових послуг; наявність у ТНБ, що функціонують на території країни, ефективних служб ризик-менеджменту, які здатні попереджувати банківську паніку та не допускати банкрутства банківської установи; здатність фінансової системи повноцінно функціонувати в той час, коли фінансові системи інших країн світу знаходяться у кризовому стані; наявність механізмів протидії масовому генеруванню фіктивного капіталу, пов'язаного з виникненням спекуляцій на фінансовому ринку країни; здатність державної системи регулювання фінансових установ до адекватної зміни своїх регуляторних ініціатив відповідно до мінливого контексту зовнішніх та внутрішніх факторів, що на неї впливають; вчасне виявлення та блокування нелегітимних фінансових операцій, які становлять загрозу національній фінансовій стабільності.

Досягнення фінансової стабільності на національному рівні є першим кроком гарантування фінансової стабільності в світі. Забезпечуючи стабільний розвиток своєї фінансової системи кожна країна одночасно сприяє ще й глобальній меті – підвищенню рівня глобальної фінансової стабільності у світі.

Попов І.В., визначає «глобальну фінансову стабільність» як такий розвиток фінансового сектору, який сприяв би довгостроковому зростанню глобальної економіки в цілому, забезпечив безперешкодне фінансування дефіцитів платіжних балансів із приватних джерел, створив рамкові умови для запобігання кризовим ситуаціям у фінансово-банківській та валютно-курсовій сферах [126, с. 3].

Визначення, яке дає МВФ, чітко впливає з пояснення ним мети його регулярного звіту з фінансової глобальної стабільності, метою якого є оцінка стабільності глобальних фінансових ринків та фінансування ринків, що виникають та розвиваються. Цей звіт фокусується на поточних умовах фінансових та структурних дисбалансів, які можуть викликати розлад у глобальній фінансовій стабільності [212].

На думку Кравчук Н. Я., міжнародна фінансова стабільність – це відсутність реальної загрози дестабілізації світової економіки [58, с. 354]. Ми доповнюємо це твердження часовими лімітами та вважаємо, що відсутність реальної загрози дестабілізації світової економіки у сучасних реаліях розвитку не може бути постійною, а зберігається лише протягом певного часового проміжку.

Наступним логічним кроком у ланцюгу попередження виникнення глобальної нестабільності у світі є прагнення кожної держави до стану відсутності внутрішньої нестабільності, тому дуже важливо правильно визначати причини та умови її виникнення, а також вміти вчасно попередити поширення стану нестабільності за межі однієї держави для уникнення транскордонного ефекту передачі шоків.

Попов І.В. притримується точки зору, що нестабільність в країні визначається як втрата динамічності та гнучкості економічної системи, нездатністю своєчасно пристосовуватися до змін внутрішніх умов її функціонування [126].

Голова Банку міжнародних розрахунків Крокет Е. визначає фінансову нестабільність країни як ситуацію, в якій функціонування її економіки погіршується під впливом цін на фінансові активи або неспроможністю фінансових інститутів виконувати свої обов'язки [179].

Згідно з визначенням Мишкіна Ф., фінансова нестабільність в країні виникає тоді, коли шоки, які діють на її фінансову систему, перешкоджають інформаційному потоку таким чином, що фінансова система не може більше виконувати свою роботу щодо спрямування грошових коштів туди, де є можливості для продуктивних інвестицій [224].

На думку Роджера Фергюсона-молодшого, члена Ради Керівників ФРС США, поняття «фінансової нестабільності в країні» для центральних банків та інших гілок влади ідентичне поняттю ринкового провалу або екстерналій, що негативно впливають на реальну економічну діяльність [186].

Фінансова нестабільність у країні визначається трьома показниками: цінами на ключові фінансові активи, які мають різке відхилення від фундаментальних значень; збоями у функціонуванні ринків національних цінних паперів та доступом

до кредиту усередині країни та, можливо, на міжнародному рівні; сукупними витратами, що істотно відхиляються від потенційних значень [17].

Новим підходом у поясненні виникнення нестабільності в економіці країни, її банківській системі є припущення, яке зроблене за допомогою застосування методів нелінійної динаміки, про те, що економіка держави, а також банківська система, має нелінійний характер розвитку і супроводжується різкими трансформаціями, в процесі яких незмінно виникає хаотизація. Нова економічна теорія формує уявлення сутності процесів на основі нелінійних залежностей та втрати станів рівноваги і, відповідно, виникнення нестабільності [84, с. 361].

Ідеї нестабільності та нестійкості економіки, її циклічного розвитку, періодичних криз, фінансових крахів, банкрутств не нові, проте з розвитком нових математичних теорій вони набувають іншого змісту: необхідними умовами сучасного розвитку стають хаос і невизначеність [45, с. 39]. Це сприяє переходу від лінійних теорій ринку до нелінійних (рис. 1.4).

Рис. 1.4. Зміна теоретичних концепцій, на яких ґрунтується функціонування фінансових ринків [121, с. 40]

Якщо усі зазначені вище науковці притримуються точки зору, що фінансова нестабільність є явищем, яке не має бути характерне країні й варто прагнути до подолання такого стану, альтернативного погляду дотримується Мінські Х. Його «гіпотеза фінансової нестабільності країни» передбачає, що фінансова нестабільність є нормальним функціонуванням, внутрішньо породжуваним результатом поведінки капіталістичної економіки. Нестабільність кожної держави,

на думку Х. Мінскі, яка ендогенно присутня в ринковій економіці, пов'язана з циклічністю динаміки ринків і економіки в цілому, може призводити до криз навіть без дії зовнішніх шоків [223]. На думку прихильників Мінського Х., його гіпотеза повністю пояснює природу останньої світової фінансово-економічної кризи, адже за минулі 25 років капіталістичні країни активно нарощували борги та ризики, і як наслідок, продукували фінансову нестабільність на глобальному рівні. Розгортання глобалізаційних процесів у фінансово-кредитній сфері протягом останніх років призвело до високого рівня залежності та, відповідно, рівня ризиків від тенденцій розвитку окремих країн-лідерів світової економіки [143, с. 119]. Це пояснюється виникненням нової моделі світу 20:80, суспільства, так званої, однієї п'ятої, коли 80 % усіх ресурсів контролює «золотий мільярд», що охоплює 1/5 частини населення планети [34]. Це дає підставити говорити про високу залежність виникнення фінансової нестабільності у світі від рівня розвитку та тенденцій економічної динаміки в обраних країнах світу. Глобальні гравці є «локомотивами» неврегульованої фінансової глобалізації світового ринку, що перебуває під їх фактичним контролем. Інакше кажучи, сучасний період світогосподарського розвитку характеризуються глобальним економічним прагматизмом з боку потужних міжнародних корпорацій та країн-світових лідерів [69, с. 90].

Яскравим доказом цього є аналіз діяльності ТНК у світовому масштабі, які забезпечують 50% світового виробництва і на які припадає 70% світової торгівлі. На основі використання бази даних Orbis було відстежено, що 147 корпорацій контролюють 40% усього багатства в системі. По суті, менше 1% від усієї кількості компаній у світі контролюють 40% глобальної мережі найбільших корпорацій світу. Більшість з них – це фінансові інститути, такі, як Barclays Bank, JPMorgan Chase, Goldman Sachs [20, с. 7-8].

Отже, проаналізувавши підходи до поняття «фінансової нестабільності в країні» та тенденції розвитку світового співтовариства в контексті взаємозалежності зв'язків в середині нього, можна зробити висновок, що на сьогоднішній день неможливо говорити про ізольований стан фінансової нестабільності лише в одній країні. Усі країни настільки щільно пов'язані завдяки процесам регіональної,

субрегіональної інтеграції та транснаціоналізації національних економік, що наслідки нестабільного стану в одній країні одразу ж відчуваються в іншій. Це дає нам підстави говорити про існування такого поняття XXI ст. як «глобальна фінансова нестабільність», яке можна визначити, як транскордонне за походженням явище, що поширюється в міжнародних платіжних, валютних та фінансових відносинах і одночасно впливає на стан національних економік та їх фінансів, перешкоджаючи ефективному розподілу ресурсів та абсорбції шоків. Основні індикатори, які впливають на виникнення та поширення нестабільності в світовій фінансовій системі, представлено в табл.1.4.

Таблиця 1.4

Індикатори нестабільності світової фінансової системи

ПРИЧИНИ	ФАКТОРИ
Зростаюча транскордонна інтеграція та присутність великих міжнародних фінансових інституцій, що полегшує розповсюдження фінансових шоків за межі країн	Фінансові інновації на ринках, а також існування великих фінансових конгломератів полегшують передачу фінансових шоків на домашні ринки країн – ефект транскордонної передачі шоків
Значне зростання у цінах на активи та зростаюча важливість кредитів для домогосподарств є потенційними джерелами фінансової нестабільності	
Незбалансованість взаємовідносин основних гравців глобальних ринків США, ЄС та ринків Азії і Латинської Америки, що розвиваються – асиметричний розвиток економіки	Фінансова лібералізація, фінансіалізація
Нестабільність і непередбачуваність курсу американського долара як основної резервної валюти та прогноз його нестійкості на найближчі роки	Інтеграція фінансових та валютних ринків та інтенсифікація глобального руху капіталу

Джерело: складено за [212]

Як результат дії індикаторів наслідки глобальної фінансової нестабільності проявляються у значних та реверсивних коливаннях валютних курсів та фінансових індикаторів на фінансових ринках; переплітанні фінансових та валютних дисбалансів; зростанні ризиків операцій, які здійснюються на міжнародних валютних ринках; різкій та суперечливій зміні динаміки фінансових показників та відсутності чітко виражених тенденцій (циклічних, динамічних та структурних).

З огляду на комплексність поняття «фінансової нестабільності» та його критичну важливість для нормального функціонування країн світу в економічній літературі кінця ХХ ст. з'являється значна кількість праць, у яких вивчаються механізми виникнення криз як наслідки погіршення стану фінансової нестабільності в країні і будуються їхні можливі індикатори-передвісники. Спочатку питанням визначення індикаторів нестабільності на фінансових ринках країн світу займалися такі дослідники, як Детрагіаче Е., Капріо Ж., Сандарараян А., Рейнхарт К. та інші. Починаючи з 1995 р., розроблення системи індикаторів попередження криз на міжнародному фінансовому ринку було розпочато на глобальному рівні МВФ. З 1997 р. до цієї роботи підключилися інвестиційні банки (Goldman Sachs, Deutsche Bank), а в 2003 р. – Lehman Brothers, який для оцінки зовнішніх ризиків розробив «дамоклів індекс фінансової кризи» (названий так для підкреслення перманентно існуючої небезпеки виникнення кризового стану) [162, с. 41].

Варто зауважити, що перші моделі попередження криз у світі розроблялися виключно для прогнозування криз на валютному ринку, проте потім почали з'являтися механізми і для прогнозування саме банківських проблем: модель можливих проблем банків; модель прогнозу ймовірності банкрутства, яка використовується ФРС США, модель стрес-тестування для банків. На даний час існують також дослідження індикаторів фінансової кризи як в середині країни, так і на міжнародному рівні, та моделі її прогнозування (регресивні, бінарні, порогові, logit- і probit-моделі, моделі лінійної ймовірності) [162, с. 41].

Важливим кроком є те, що з 1999 року МВФ та Світовим Банком було започатковано Програму оцінки фінансового сектору країни, яка включає формування системи індикаторів стійкості її фінансової системи, стрес-тестування фінансової системи, підготовку звітів про стан фінансової системи та вироблення рекомендацій з коригування політики для посилення стійкості [119, с. 103], а МВФ почав публікувати мапу глобальної фінансової стабільності, яка представляє оцінку ризиків (кредитного, макроекономічного ризиків, ризику ринків, що розвиваються, ринкового ризику і ризику ліквідності) та умов (монетарних, фінансових та схильність до ризику), що лежать в основі глобальної фінансової системи.

Таким чином, міжнародним фінансовим співтовариством поступово виробляються узагальнені підходи до визначення та аналізу глобальної фінансової нестабільності, які ґрунтуються на використанні системи національних рахунків як основи для секторального представлення економіки; методичних підходів до аналізу монетарної політики; загальні бази статистичної інформації (МВФ, Світового Банку, інформаційних агентств); міжнародних принципів пруденційного нагляду за діяльністю фінансових посередників та фінансових ринків, міжнародних стандартів та відповідної практики діяльності фінансових посередників [61, с. 223]. На основі цих підходів центральні банки країн світу проводять дослідження стабільності своїх національних фінансових систем. Більш ніж 40 центральних банків країн світу регулярно публікують свої звіти про фінансову стабільність (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

**Методики центральних банків країн світу щодо оцінювання рівня
нестабільності національних фінансових систем**

ЦБ країни	Опис методики
Банк Англії	Методики RATE, TRAM. Аналіз даних щодо діяльності банків і фінансових компаній, низки макроекономічних показників, які характеризують стан грошово-кредитного ринку, платіжного балансу, рівня заощаджень та інвестицій.
Банк Норвегії	Структурна модель аналізу фінансової стійкості, модель класифікації ризиків (групування залежно від частки власного фінансування, рівня власного капіталу та ліквідності).
Банк Німеччини	Система моніторингу фінансового ринку, побудована на основі коефіцієнтного аналізу банківської системи – BAKIS (50 коефіцієнтів для оцінки кредитних та ринкових ризиків у банківській системі).
Банк Австрії	Трендові показники прибутковості, достатності капіталу та ліквідності. Показники збільшення заборгованості, кількості підприємств-банкрутів, темпів зростання емісії акцій.
Банк Італії	Система дистанційного аналізу фінансової стійкості банківської системи – імітація впливу зовнішніх шоків (несподіваного відпливу депозитів, зростання питомої ваги простроченої заборгованості).
ЄЦБ	З 2004 р. створює Огляд фінансової стабільності, який включає велику кількість статистики ЄЦБ та додаткову інформацію, яка стосується фінансових позицій великих фінансових інституцій.
НБУ	Індикатори фінансової стійкості сектору банків (12 основних і 12 рекомендованих).

Джерело: складено за [119, с. 104; 93]

У рамках регулярного моніторингу та оцінки фінансової стабільності на національному рівні, яка прямо впливає на стан глобальної фінансової стабільності в цілому у світі, особливо коли мова йде про країни-лідери світової економіки (США, Німеччина, Франція, Об'єднане Королівство тощо), з метою запобігання загрози порушень або виправлення кризової ситуації доцільним також є дослідження застосування макроекономічних моделей як індикаторів визначення фінансової нестабільності. Складність полягає в тому, що розробити універсальну модель для оцінки стану фінансової стабільності, яка б підходила всім країнам світу, практично не можливо, адже кожна модель призначена для вирішення певного конкретного завдання. Проте існують певні положення, які мають враховуватися при розробці кожної такої моделі: взаємопов'язаність фінансових інститутів, зокрема банків, в тому числі центральних, що зумовлює прискорене розповсюдження «фінансової інфекції»; загрозу настання дефолту; неповноту й недосконалість фінансових ринків; аналіз мікрорівневого теоретичного базису тощо.

На основі вищезазначених припущень доцільно звернути увагу на наступні моделі, які мають реально перевірену здатність визначати стан фінансової нестабільності в країнах світу:

1) біноміальна застережна системна модель: вона виявилася ефективною на різних фазах економічного циклу й підтвердила, що фінансова стабільність КНР залежить від сталості макроекономічних показників (ВВП, інфляції, безробіття) [252, с. 11, 18].

2) однією з найбільш відомих моделей, що найчастіше застосовуються для вимірювання фінансової нестабільності, а точніше – її вірогідності, є PD-модель (*англ. probability of default*). Основною причиною цього є той факт, що PD-модель є не тільки результатом випадкових подій, зовнішніх потрясінь, але вона також визначається ендогенно в ході розробки й застосування певних методів і протистояння ризикам. Так, агенти можуть свідомо вибирати стратегії, які поєднують високі ризики із значним очікуваним прибутком. За однакового темпу зростання перших і других, рівень небезпеки не змінюється, проте виникає необхідність внесення змін в модель поведінки. Фахівці ЄЦБ дійшли висновку, що

вона дає змогу: а) сигналізувати, чи дійсно макропруденційні інструменти (такі, як рейтинг платоспроможності або передбачення кредитного ризику) дозволяють підвищити конкурентоздатність в найближчій перспективі; б) покращити ситуацію з проблемними кредитами в корпоративному секторі; в) вчасно побачити необхідність державного втручання в діяльність сектора [175, с. 2];

3) модель наслідків фінансової нестабільності, що передбачає різні сценарії розвитку подій, спричинених відповідним явищем. Так, у короткостроковій перспективі «дилема в'язня», за якої лише одна рівновага Неша має місце, призводить до кризового стану (регулятор або нездатний ефективно виконувати функції, або відсутній). Пояснення дещо парадоксальне, але очевидне: короткострокові спекуляції є більш прибутковими за нестабільності; втручання «зверху» прибутків не збільшить. У довгостроковій перспективі спостерігається дві рівноваги Неша, оскільки достатньо часу для відновлення. В першому випадку ситуація подібна до тієї, що існує за незначних проміжків часу; в другому передбачається застосування дієвої системи захисту прибутків, при цьому регулятор повинен як запобігати нестабільності, так і підтримувати сталість трьома можливими шляхами: а) знаходження лідера, здатного генерувати рішення, яке б задовольнило контрагентів; б) визнання ролі асиметрії інформації; в) здійснення очікувань, які мають здатність ставати реальністю [234, с. 110];

4) фрактальна гіпотеза ринку (ФГР) ґрунтується на дослідженні поведінки як дей-трейдерів, так і довгострокових інвесторів, розглядаючи міжнародні фінансові ринки як фрактальні структури, здатні до самовідновлення. Автори моделі Андерсон Н. і Носс Дж. порівняли ринки з деревом, що втрачає гілки: одну не можна замінити іншою, сусідньою, однак, з'являються нові покоління. Детермінізм структури й випадковість окремих подій в сукупності створюють єдину систему; знижують ризик появи й присутності «неправильних гілок». Фрактальне середовище, таким чином, забезпечує певну терпимість до помилок і збоїв, що гарантує стабільність ринку. На відміну від попередніх теорій, ФГР виділила в якості основних детермінант стабільності ліквідність й неоднорідність інтерпретації покупцями цінних паперів інформації: припустила, що фрактальні структури зміцнюють

надійність процесу укладання угод, в результаті чого в нормальних ринкових умовах за існування розходжень у тлумаченні даних й поведінці осіб, що вкладають кошти, поєднуються на різних часових горизонтах з метою забезпечення вільного входу, виходу й обігу та впорядкованого руху цін [174, с. 9, 17-18].

На нашу думку, основні проблеми аналізу глобальної фінансової нестабільності за допомогою використання зазначених вище моделей полягають у відсутності достатньої кількості інформації, яка б давала змогу вивчати системні співвідношення глобальної фінансової нестабільності з іншими формами прояву ринкової динаміки – кризами та ринковими коливаннями. Також варто брати до уваги й той факт, що на сьогоднішній день існуючі механізми попередження міжнародної фінансової нестабільності в умовах фінансової глобалізації не відповідають розвитку ринкових механізмів і в цілому модернізації світової економіки. Цьому сприяють наступні тенденції: розвиток фінансової системи відбувається значно швидше ніж реальної економіки; змінилася структура фінансових активів; зростає частка не грошових активів, відповідно, грошова база використовується значно більш ефективно; в результаті міжгалузевої та міжнародної інтеграції зросла взаємозалежність фінансових систем, що підвищує ризик виникнення ланцюгових реакцій; фінансова система стала більш складною, зважаючи на високий рівень розвитку фінансових інструментів, різноманітності операцій та мобільності ризиків; введення нових інструментів та технічний прогрес, що створюють нові виклики, які треба вирішувати в контексті забезпечення прозорості та відкриття інформації, ринкової динаміки.

Таким чином, в умовах дії зазначених екзогенних факторів змінився характер фінансових ризиків національних фінансових систем та поширився стан фінансової нестабільності в різних країнах світу [122]. З огляду на кількість дисбалансів та проблем в світовій економіці, вкрай необхідним є визначення показників, за якими можна було б визначати ймовірність наближення кризових явищ у світі, мати змогу їх відвертати та заздалегідь розробляти механізми протистояння та захисту ключових галузей та сфер економіки. Існуючий досвід побудови систем раннього попередження фінансових криз у світі свідчить про домінування трьох методів у

процесі пошуку найкращих індикаторів-передвісників фінансової кризи: якісного методу; методу непараметричних оцінок; методу економетричного моделювання.

Першою програмою оцінки фінансової нестабільності на основі поєднання якісного методу та методу непараметричних оцінок за допомогою здійснення моніторингу за формуванням системних фінансових ризиків на рівні національної економіки, на яку ми хочемо звернути увагу, є міжнародна програма оцінки фінансового сектору (*англ. FSAP – Financial Sector Assessment Program*), розроблена під егідою МВФ і Світового банку у 1999 р. Вона спрямована на підвищення стійкості фінансових систем у державах – членах цієї програми. У рамках програми проводиться оцінка стабільності фінансової системи окремо взятої національної економіки (*англ. FSSA*). Ключовим елементом цієї програми є макропруденційний аналіз, згідно з яким здійснюється оцінка та моніторинг сильних і слабких (вразливих) сторін фінансових систем на основі визначених груп індикаторів.

Індикатори фінансової стійкості (ІФС) – це індикатори, розроблені для здійснення моніторингу стану та стійкості фінансових інститутів і ринків, а також пов'язаних із ними контрагентів. Індикатори розраховуються на основі агрегованої інформації щодо функціонування фінансових інститутів і ринків, на яких вони здійснюють фінансову діяльність, та базуються на концепції системи оцінки банків CAMELS, що була розроблена 1978 р. ФРС США. Основні компоненти стали основою щодо ІФС депозитних корпорацій та недепозитних установ. Ці індикатори дають можливість оцінити достатність капіталу, якість активів, стан ліквідності, ринковий ризик, рентабельність депозитних корпорацій [98, с. 4].

МВФ передбачає компіляцію та поширення країнами 40 індикаторів фінансової стійкості: 25 індикаторів для сектору депозитних корпорацій і 15 – для клієнтів сектору недепозитних корпорацій, у т. ч.: інші фінансові корпорації (2 індикатора), нефінансові корпорації (5 індикаторів), домашні господарства (2 індикатора), ліквідність ринку (2 індикатора) і ринки нерухомості (4 індикатора). ІФС можуть використовуватися в системах раннього оповіщення щодо можливих фінансових стресів, які є важливим аспектом в ідентифікації дисбалансів, які можуть формуватись у процесі функціонування фінансового сектору [214].

Іншою класифікацією індикаторів, які сигналізують про наближення фінансової кризи в країні, є перелік показників – передвісників криз, запропонований у роботі А.І. Шкляра. Автор згрупував ці показники у такі групи, як зовнішній сектор, фінансовий сектор, реальний сектор, інституційні фактори, бюджетно-податкова політика, державні фінанси, політична ситуація, міжнародні змінні [168, с. 40]. Узагальнення показників фінансової стійкості, визначених МВФ, та показників фінансової кризи, виділених А.І. Шкляром, представлено у додатку Д.

На думку науковців Огієнко В.І. та Лунякова О.В., існують недоліки індикаторів стійкості фінансового сектору, виділених МВФ, а саме: велика кількість індикаторів, частина з яких повторюють/дублюють один одного; різновекторність напрямів змін індикаторів, що ускладнює виділення загальної тенденції в їхній динаміці; наявність індикаторів стійкості нефінансового сектору, які безпосередньо не можна віднести до функціонування фінансового сектору економіки [98, с. 4].

Недоліками підходу А.І. Шкляра є те, що його система індикаторів не відображає особливостей фінансово-економічної системи країни, значна частина індикаторів характеризується високим рівнем "шуму", а статистичні дані щодо низки індикаторів в деяких країнах можуть взагалі бути відсутніми [168, с. 41].

Окрему класифікацію індикаторів фінансової нестабільності виділяють Б. Ейхенгрін і А. Роуз, яка складається з трьох груп, представлених у табл. 1.6.

Таблиця 1.6

Індикатори фінансової нестабільності за Б. Ейхенгріном та А. Роуз

Групи	Показники
1. Показники, що характеризують зв'язок фінансової системи зі світовою економікою	Обсяг міжнародних золотовалютних резервів у % від обсягу імпорту за місяць; Зовнішній борг у % до ВВП; Сальдо рахунку поточних операцій у % до ВВП; Реальний обмінний валютний курс
2. Внутрішні макроекономічні індикатори	Дефіцит (профіцит) бюджету у % до ВВП; Темпи зростання внутрішнього кредиту; Обсяги реального ВВП на душу населення
3. Зовнішні змінні	Світова відсоткова ставка як середньозважена за ставками зовнішніх позичань розвинених країн; Темпи зростання ВВП у країнах ОЕСР

Джерело: складено за [172, с.166]

Ми вважаємо, що найбільш доречною класифікацією індикаторів фінансової нестабільності в сучасних умовах розвитку є класифікація, розроблена фахівцями Інституту економічної політики імені Гайдара, які мали намір відібрати з великої кількості економічних індикаторів ті, які мають найбільшу прогностичну силу. Результатом їхніх досліджень став індекс фінансової нестабільності «відкриття», для розробки якого вони використовували сигнальний підхід, який вперше було запропоновано у 1998 році [45]. Фахівці інституту економічної політики запропонували перелік індикаторів, які потенційно реально та завчасно можуть сигналізувати про настання фінансової нестабільності в країні, та виділили 5 основних груп та 18 індикаторів, дані по яким отримуються за допомогою регулярного моніторингу і аналізу різноманітних факторів вразливості та ризиків для фінансової системи [71, с. 221].

За методикою фахівців передбачено розрахунок індикаторів-передвісників фінансової нестабільності, порівняння їх з пороговими значеннями, а також дослідження стану системи цих індикаторів з метою виявлення «сигналів», що вони подають. Результат дослідження різних чинників, що можуть свідчити про настання кризи у майбутньому, визначається такими умовами як: для кожної країни може існувати свій специфічний перелік таких чинників, що враховує особливості саме цієї країни; показники грошової маси, стану платіжного балансу, динаміки кредиту та цін в економіці є спільними для всіх країн. Багато уваги при дослідженні приділяється боргам (в т.ч. кредитній заборгованості) приватного сектору; між окремими показниками існує значна кореляція. Так, наприклад, між показниками депозитів домогосподарств та грошової маси в країні, між динамікою фондових індексів та обсягами грошової маси і т.д. Все це дозволяє певним чином зменшити кількість чинників, що використовуються для аналізу [7, с. 31-32]. Ці показники мають особливе значення в умовах, коли статистика по окремим секторам фінансового ринку обмежена невеликим колом індикаторів (табл. 1.7).

Таблиця 1.7

**Індикатори рівня фінансової нестабільності країни за методикою
Інституту економічної політики ім. Гайдара**

Група	Показник	Характер тенденції перед кризою
Темп економічного зростання	Темпи зростання ВВП Обсяги промислового виробництва	Зниження Зниження
Індикатор тиску на валютний ринок	Середньозважений показник потенційної зміни валютного курсу	Зростання
Відсоткові ставки	Реальна відсоткова ставка Різниця між внутрішньою і зовнішньою відсотковими ставками Співвідношення ставок за кредитами та депозитами	Зростання Зростання Зростання
Грошові індикатори	Темпи інфляції Забезпеченість грошової маси золотовалютними резервами Відношення внутрішнього кредиту до ВВП Темп зростання депозитів у реальному вираженні	Зростання Зниження Зростання Зниження
Показники платіжного балансу	Сальдо поточного рахунку платіжного балансу Відношення золотовалютних резервів до ВВП Зовнішній борг Реальний ефективний обмінний курс Відкритість національної економіки Умови торгівлі Відплив капіталу	Зниження Зниження Зростання Зростання Зниження Зниження Зростання

Джерело: складено за [71, с. 221].

Наведена вище класифікація індикаторів визначення стану фінансової стабільності та сигналізування про наближення нестабільності фінансової системи складається з п'яти груп показників, а саме:

1) економічне зростання: темпи економічного зростання є ключовими показниками економічної динаміки, що дають змогу визначити, наскільки успішно розвивається економіка. Зниження темпів зростання економіки зменшує здатність

національних позичальників розплачуватися по своїм боргам і, відповідно, збільшує кредитний ризик;

2) показники платіжного балансу: дають змогу відслідковувати наближення зовнішніх шоків та своєчасно сигналізувати про зростання вірогідності валютної кризи. Зокрема, ріст співвідношення сальдо поточного рахунку платіжного балансу до ВВП призводить до значного притоку до країни експортної виручки, яка поглинається фінансовою системою. Значний дефіцит поточного рахунку може попереджати про зростання вірогідності валютної кризи та зниження ліквідності фінансової системи, а зростання валютних ризиків здатне викликати відтік короткострокових інвестицій з країни та посилити фінансову нестабільність. Крім того, різке скорочення золотовалютних резервів, зростання зовнішнього боргу, зменшення експорту та зростання імпорту також розглядаються як явні ознаки підвищення фінансової нестабільності;

3) відсоткові ставки: є фундаментальною характеристикою фінансового ринку, а їхня динаміка дозволяє відслідковувати стабільність фінансової системи та завчасно виявляти проблеми. Зростання реальної відсоткової ставки підвищує ризик нестабільності фінансової системи, сприяє зростанню показника позик. Також постійно негативна реальна відсоткова ставка свідчить про існування диспропорцій в фінансовій системі. Крім того, зростання світової ставки відсотка збільшує вразливість національної фінансової системи, оскільки виникає відтік капіталі від ринків, що розвиваються, до розвинених ринків, погіршується кредитоспроможність позичальників на ринках, що розвиваються (при позиках в іноземній валюті);

4) грошові індикатори: аналіз динаміки грошових індикаторів є вкрай корисним для передбачення кризи фінансової системи, оскільки перед кризою можливе прискорення темпу зростання споживчих цін. Крім того, швидке зростання ускладнює оцінку кредитного ризику та збільшує невизначеність. Різке скорочення інфляції також здатне призвести до зниження номінальних доходів та грошових потоків, що може підірвати стабільність фінансових інститутів. Фінансовій кризі часто передують розширення внутрішнього кредитування, в тому числі і за рахунок

збільшення частки «поганих» кредитів. Тому в числі індикаторів є відношення внутрішнього кредиту до ВВП;

5) індикатор тиску на валютний ринок: є агрегованим показником стабільності курсу національної валюти в найближчому майбутньому та складається з середньозважених показників (темپ приросту курсу національної валюти, темп приросту золотовалютних резервів та рівень процентної ставки) [35, с. 47-50].

На нашу думку, до зазначених вище показників фінансової нестабільності варто додати групу показників стану банківської діяльності в країні, адже нестабільність функціонування банківських установ свідчить про існування проблем фінансової системи в країні :

1) кількість банкрутств банківських установ у державі як результат негативних процесів, які відбуваються в ній протягом тривалого часу та сигналізують про неякісні активи, недосконалість планування, політики та управління, зловживання інсайдерів, несприятливі економічні умови, відсутність правильного аудиту та контролю, шахрайство, підтасовку звітних даних тощо. Оскільки банківська система відіграє стратегічну роль у розвитку національної фінансової системи, банкрутство будь-якого банку має негативні наслідки для широкого кола суб'єктів і може призвести до депресивних процесів в економіці загалом;

2) показник рентабельності власного капіталу банку – фінансовий коефіцієнт, що характеризує ефективність використання власного капіталу та показує, якою є віддача на вкладений власний капітал. Співвідношення прибутку та власного капіталу є показником стабільності та характеризує ефективність використання банком власного капіталу. В умовах фінансової нестабільності відбувається зниження економічної ефективності банківських систем, що може виступати початком світової фінансової кризи;

3) обсяг безнадійних кредитів. Згідно з рекомендаціями МВФ, кредити вважають недіючими, якщо сплата основної суми та процентів за ними прострочені на три місяці або більше або обслуговування такого кредиту є «незадовільним». Безнадійні кредити є одним із генераторів кредитного ризику банку та впливають на витрати, прибутковість та ліквідність банку, гальмують кредитну активність;

4) балансова структура операцій банку (балансовий звіт банку) – звіт про фінансовий стан банку, який відображає його активи, пасиви та власний капітал у грошовому виразі на певну дату. Показує фінансовий стан банку в цілому, тобто наявність економічних ресурсів, що належать банку, і весь капітал, який протистоїть їм на певний момент часу. Є індикатором визначення платоспроможності банку.

Важливо зазначити, що заради постійного моніторингу стану своєї фінансової стабільності та попередження деструктивних ознак нестабільності кожна країна має вибрати свою групу (класифікацію) сигнальних індикаторів, спостереження за якими буде здійснюватися її уповноваженими на це державними органами на постійній основі з певним часовим проміжком. Так, Росія застосовує «сигнальний» підхід індикаторів-передвісників кризи, США та країни ЄС використовують систему ІФС, запропоновану МВФ. Національний банк України також використовує систему МВФ ІФС сектору депозитних корпорацій (банків).

Оскільки фінансова нестабільність в окремій країні тісно пов'язана з глобальною фінансовою нестабільністю, світова спільнота чітко зацікавлена в тому, щоб країни використовували дієві механізми попередження та могли реально визначити можливу загрозу. На нашу думку, для забезпечення світової фінансової стабільності в цілому та попередження виникнення фінансової стабільності в країнах світу важливим є здійснення таких кроків:

1. зміцнення національних систем моніторингу з метою забезпечення більш ретельного державного нагляду за системою управління валютними, цінновими та іншими ризиками всередині фінансової системи держави та поза її межами у взаємозв'язку з іншими державами;

2. поєднання державних заходів в області ефективного нагляду за стабільністю фінансової системи та покращення фінансової інфраструктури для оцінки фінансових ризиків, що дасть змогу забезпечити безпечне функціонування національних фінансових систем у світі.

Окрім цього, необхідним є ретельне дослідження концептуальних основ регулювання діяльності ТНБ, від безпечного функціонування яких залежить попередження виникнення нестабільності світового фінансового ринку. За

допомогою теоретичного осмислення регуляторних ініціатив, усвідомлення їхніх функцій, цілей та завдань, спрямованих на попередження дестабілізаційних процесів в банківському секторі та створення комплексу відповідних макроекономічних умов функціонування, можливо сформулювати чіткий план дій, направлених на попередження виникнення фінансової нестабільності як на рівні країни, так і на рівні функціонування світового співтовариства.

1.3. Економічні концепти регулювання міжнародної банківської діяльності

Належне регулювання банківської діяльності є основою запобігання виникнення фінансової нестабільності у будь-якій країні. Попередження глобальної фінансової нестабільності, в свою чергу, ґрунтується на адекватній законодавчій та методологічній базі банківського регулювання у сукупності країн, в першу чергу, розвинених, так званих, країн-лідерів.

Спочатку регулювання банківської діяльності передбачало лише прийняття законів, що регламентували діяльність банків повноважними органами, та вживання заходів щодо тих банків, які потрапили у кризове становище. Проте випадки банкрутства банків та величина втрат як для окремих країн, так і для міжнародної спільноти, зростання соціальної напруги у суспільстві стали поштовхом до чіткого усвідомлення ролі та значення банківської системи в економіці кожної країни світу, яка потребує системного та ефективного регулювання на постійній основі, реформування інститутів системи банківського нагляду та регулювання, визначення цільової спрямованості моніторингу стану фінансово-кредитної системи [83, с. 31; 142, с. 1]. Це пов'язано з такими особливостями банків як: високий рівень фінансової взаємозалежності; заснованість діяльності на грошових коштах, які легко можуть бути виведені з галузі; акумулювання значних фінансових ресурсів, необхідних для економічного зростання; недостатня відкритість банківської діяльності; великі обсяги банківських операцій. Саме тому розвинені країни усвідомлюють відповідальність за визначення повноважень органів регулювання

банківської діяльності, побудову моделі їх організації таким чином, щоб вона відповідала рівню розвитку та потребам національного і світового фінансового секторів.

Питаннями дослідження регулювання, нагляду та контролю банківської діяльності займаються як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Серед представників зарубіжної наукової думки вагоме місце посідають Девіс Е.Ф., Левелін Д.Т., Кармайкл Дж., Кейнс Дж., Мишкін Ф., Міркін Я., Сінкі Дж., Флемінг А., Фрідман М. Розробки в цій галузі проводять також провідні вітчизняні вченими, а саме Адамик Б.П., Ващенко Ю.В., Воронова Л.К., Гурвич А.М, Костюченко О.А., Крилова В.В., Міщенко В.І., Примостка Л., Хаб'юк О., Швець Є.А. та ін.

На сьогоднішній день регулювання банківської діяльності у світі відбувається на чотирьох рівнях, що схематично представлена на рис. 1.5.

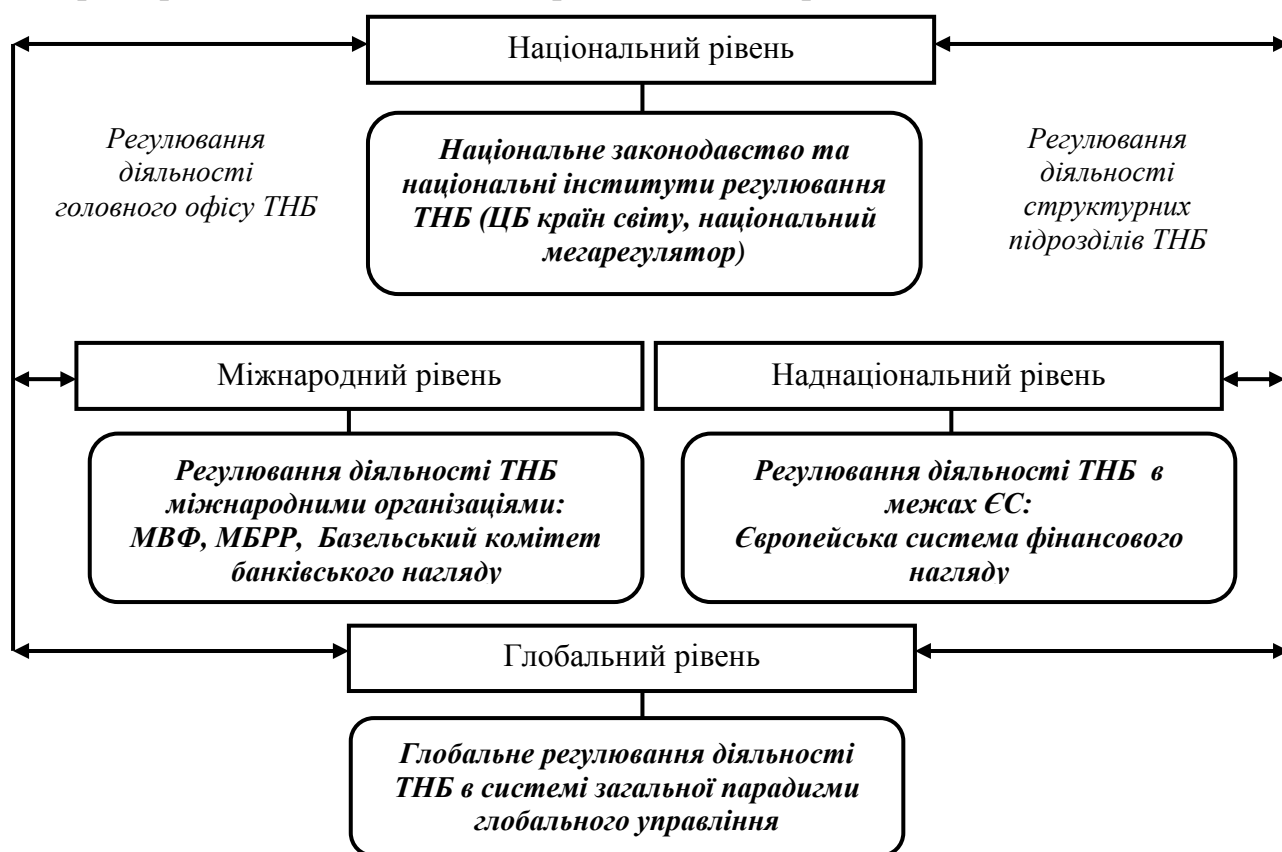

Рис. 1.5. Рівні регулювання міжнародної банківської діяльності

Джерело: розроблено автором на основі [83, с. 31; 142, с. 1]

Першим рівнем є регулювання міжнародної банківської діяльності на національному рівні, на якому функціонують штаб-квартири (головні офіси) ТНБ;

структурні підрозділи ТНБ, штаб-квартири яких знаходяться в інших державах світу. На цьому рівні центральні банки країн або національні мегарегулятори розробляють механізми та інструменти, мають власну нормативну базу, яка дуже часто базується на рекомендаціях міжнародних організацій, зокрема Базельського комітету.

Другим рівнем, на якому регулюється діяльність ТНБ, – це міжнародний рівень, де на банки поширюється вплив міжнародних організацій. На цьому рівні можна виділити такі організації, які займаються розробкою принципів та стандартів міжнародної банківської діяльності в рамках світового фінансового ринку, як Базельський комітет з питань банківського нагляду, МВФ, МБРР, Раду фінансової стабільності та інші міжнародні організації.

Третім рівнем є наднаціональний рівень, який функціонує лише в межах ЄС та представлений Європейською системою фінансового нагляду.

Найвищим рівнем є глобальне регулювання діяльності ТНБ, яке об'єктивно склалося під впливом всеохоплюючих тенденцій до уніфікації та стандартизації та функціонує в межах парадигми світового уряду.

Дослідження поняття «регулювання міжнародної банківської діяльності» варто розпочати з визначення поняття «регулювання» та його відмінності від поняття «управління», оскільки ці два поняття є пов'язаними, граничними та переходять одне в інше.

«Управляти» означає керувати роботою, діяльністю; направляти, мати вплив на перебіг, розвиток процесів, явищ, надавати їм направленості. «Регулювати», в свою чергу, означає підпорядковувати певному порядку, правилу, упорядковувати; впливати на економічні процеси для отримання потрібних показників, досягнення необхідного ступеню задоволення потреб. Тобто, на базовому рівні різниця полягає в тому, що управління дає хід якомусь процесу в певному напрямку, а регулювання цей хід корегує в напрямку цілі, встановлюючи правила руху до неї [131].

«Регулювання» – це певним чином організована система, яка одночасно є механізмом взаємодії. Механізм регулювання – це внутрішньо налаштована система організаційних структур і конкретних форм, методів, правових норм управлінсько-

регулювальної діяльності, за допомогою яких суспільство скеровує розвиток системи. «Регулювання» треба розглядати як складну систему дій самостійних суб'єктів, які виконують притаманні їм функції у взаємозв'язку і взаємозалежності. Регулювання є самостійною організаційною системою, яка базується на взаємодії механізмів регулювання діяльності конкретних суб'єктів економіки [132, с. 18-19]. Фахівці з менеджменту вбачають мету управління в досягненні стратегічної мети, а регулювання – в забезпеченні стабільності.

У випадку поняття «регулювання» наголос робиться на підпорядкуванні певним правилам, системі з метою злагодженості взаємодії її складових. Тобто, це цілісний організм, мета діяльності якого полягає в тому, щоб привести і відповідно впорядкувати всю економічну систему. Розглядаючи поняття «управління», наголос робиться саме на спрямування діяльності, задоволення потреб, завершення певної діяльності. Саме тому метою нашої наукової роботи є дослідження регулювання діяльності транснаціональних банків, а не управління ними, оскільки ми прагнемо дослідити їх підпорядкування певним правилам та цілій системі, встановлення взаємозв'язку між ними, визначення напряму їхнього розвитку з метою злагодженої взаємодії її складових для попередження фінансової нестабільності у світі.

Поняття «регулювання банківської діяльності» є широким, тісно пов'язано з поняттями «контролю» та «нагляду за банківською діяльністю». Тому варто визначити суть кожного з цих понять, їхній взаємозв'язок та відмінності.

У кожній країні світу органи державної влади суттєво втручаються у діяльність банківського сектора економіки. Можна виділити два основні компоненти впливу держави на функціонування банківських установ: забезпечення стабільності банківської системи та безпеки діяльності банків, що втілюється у створенні державної системи гарантування вкладів громадян, підтримці ліквідності, безперебійності роботи банківської системи через відповідне виконання функції «кредитора останньої інстанції» центральним банком держави; вплив як на окремі банки, так і на банківську систему загалом через механізм пруденційного регулювання діяльності банків, встановлюючи вимоги до підтримки необхідного рівня капіталу банків, показників ліквідності, максимальних розмірів ризиків у їх

діяльності, а також надаючи органам банківського нагляду повноваження щодо застосування заходів впливу до банків, діяльність яких є надто ризиковою [1, с. 19].

Науковці пропонують різноманітні підходи до визначення поняття «регулювання банківської діяльності на національному рівні», які ми об'єднали у дві групи (табл. 1.8).

Таблиця 1.8

Підходи до визначення поняття «регулювання банківської діяльності на національному рівні»

Підходи до поняття	Науковці	Визначення поняття
1) Як до системи заходів державного впливу	Поляков В.	Це система заходів, за допомогою яких держава через центральний банк забезпечує стабільне й безпечне функціонування банківської системи.
	Орлюк О.	Це одна з форм державного управління, що включає систему заходів, за допомогою яких держава через ЦБ банк (інший уповноважений орган) забезпечує стабільне та безпечне функціонування банків.
	Сарахман О.	Це система заходів, за допомогою яких ЦБ запобігає дестабілізуючим процесам у банківському секторі.
2) Як до розробки правової бази з метою регламентації	Міщенко В.	Це створення відповідної правової бази, розробка та ухвалення законів, що регламентують діяльність банків. Це ухвалення відповідними установами, уповноваженими державою, положень, що регламентують функціонування банків у вигляді нормативних актів, інструкцій, директив.
	Ст.1 Закону України про «НБУ» від 20.05.1999	Це одна із функцій НБУ, яка полягає у створенні системи норм, що регулюють діяльність банків, визначають принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства.
	Лаврушин О., Мамонова І., Фетісов Г.	Це встановлення законодавчих норм і регулятивних вимог до діяльності банківських установ, за допомогою яких здійснюється регулювання найбільш істотних сторін функціонування банків.
	Кеннет Спонг	Це розробка законів і правил банківської діяльності, моніторинг фінансових умов діяльності банків.

Джерело: складено за [86, с. 47-48; 39; 156, с. 365; 242, с. 5; 125, с. 139; 116, с. 151-152; 144,

На основі двох вищезазначених підходів, ми розробили власне визначення поняття «регулювання банківської діяльності на національному рівні» як системи взаємопов'язаних кредитно-грошових, нормативних та коригуючих заходів, заходів регулювання ліквідності банківської системи та адаптації міжнародних стандартів банківського нагляду та регулювання, за допомогою яких забезпечується стабільне, стійке функціонування ТНБ та всієї банківської системи в цілому, можна попередити дестабілізаційні процеси в банківському секторі за рахунок створення відповідних макроекономічних умов функціонування, а також встановлення кількісних та якісних обмежень параметрів банківської діяльності.

Компонентами регулювання діяльності ТНБ є:

1) регулювання поточної діяльності банків (ліквідності, капіталодостатності), забезпечення стабільного функціонування (контроль банківських резервів, буферів, захист прав вкладників), попередження банкрутства та порятунк у разі краху;

2) регулювання ризикових операцій банків – операцій з фінансовими інноваціями, ризиковими активами тощо;

3) регулювання структурних підрозділів іноземних банків на території країни (вимоги до здійснення операцій, зв'язку з населенням країни);

4) фінансове оздоровлення банків та забезпечення майбутньої безпеки банків у нестабільному середовищі.

До суб'єктів, що здійснюють регулювання банківської системи, слід віднести центральні банки країн, національні мегарегулятори, органи державної влади, саморегулівні та міжнародні організації, а об'єктом регулювання, відповідно, виступає національна банківська система кожної держави світу [88, с. 3].

Регулювання банківської діяльності на рівні держави здійснюється з певною метою та переслідує визначені цілі та завдання:

1) захист інтересів вкладників, які розміщують свої кошти в банківських установах, від шахрайства та неефективного управління банками їх керівництвом; створення конкурентного середовища в банківському бізнесі; забезпечення прозорості політики банківського сектору; підтримування необхідного рівня стандартизації й професіоналізму в банківському секторі [86];

2) безпека й фінансова стабільність банківської системи, захист інтересів вкладників і кредиторів. Метою регуляторно-наглядових органів є забезпечення дотримання державних, суспільних і приватних інтересів у процесі діяльності кредитних організацій та безперервного грошово-кредитного обігу, ефективності платежів і міжбанківських розрахунків між суб'єктами економічного обороту, безперебійного проведення платежів у межах банківської системи [19];

3) підтримка стабільності й довіри до банківської системи шляхом забезпечення платоспроможності банківських структур, відвернення системного ризику; захист вкладників та інших клієнтів банківської системи від надмірного ризику, збитків та інших видів шкоди, що виникає внаслідок банкрутства, шахрайства, зловживань, маніпуляцій та інших видів посадових правопорушень з боку постачальників фінансових послуг; забезпечення безперебійного, ефективного, надійного і результативного функціонування фінансових ринків [65];

4) фундаментальні цілі (забезпечення стабільності функціонування банківської системи та захист інтересів вкладників і кредиторів) та інструментальні (розробка законодавчої бази, запобігання виникненню ризиків, системної кризи) [88, с. 3].

Виходячи з мети та завдань, які стоять перед системою регулювання банківської діяльності, регулювання поділяється на два основних види:

1) валютне – проведення грошово-кредитної політики. Економічними засобами та методами грошово-кредитної політики є регулювання обсягу грошової маси через визначення та регулювання норм обов'язкових резервів для комерційних банків; процентну політику; рефінансування комерційних банків; управління золотовалютними резервами; операції з цінними паперами; регулювання імпорту та експорту капіталу; емісію власних боргових зобов'язань і операції з ними [39];

2) пруденційне – спрямоване на забезпечення стабільності і надійності банків і захист інтересів вкладників та не передбачає запобігання банкрутства окремого банку. Воно спрямоване на захист системного інтересу, носить макроекономічний характер та здійснює превентивну (мінімізація ризикової діяльності банків); захисну (гарантування інтересів вкладників у випадку банкрутства конкретного банку) та забезпечувальну (фінансова підтримка конкретного банку у випадку його

критичного стану, що здійснюється ЦБ як кредиторами останньої інстанції) функції [171, с. 120].

За характером регуляторного впливу на банки можна виокремити два види регулювання банківської діяльності: саморегуляція через ринковий механізм, державне регулювання. У сучасних кризових умовах розвитку та функціонування банківської системи у більшості країн світу суттєво зростає роль державного регулювання та застосування прямих заходів впливу [53, с. 22-23].

Регулювання банківської діяльності здійснюється за рахунок податкових, нормативних та коригуючих методів економічного регулювання. Використання податкових методів є прерогативою фінансових органів, а нормативних і коригуючих – центрального банку або іншого уповноваженого органу.

За характером впливу на банки методи регулювання їх діяльності варто розділити на прямі (мають організаційно-правовий характер і полягають у створенні законодавчої бази функціонування банківської системи. В сучасних умовах це, насамперед, прийняття антикризових законів, що вдосконалюють чинне банківське законодавство) й опосередковані (мають економічний характер і реалізується через грошово-кредитне регулювання).

Для побудови ефективної системи державного регулювання та її реалізації органи державної влади повинні мати у своєму розпорядженні певний набір інструментів впливу на банківську систему – інструменти, які впливають на формування структури банківської системи (структурні інструменти) та інструменти, що впливають на її поведінку (поведінкові інструменти) [154, с. 6-7]. Загалом, у світі склалася практика використання трьох груп інструментів регулювання банківської діяльності – мікропруденційого, макропруденційого та грошово-кредитного регулювання банків для забезпечення фінансової стабільності на міжнародному та національному рівнях [154, с. 8].

Проаналізувавши поняття «регулювання банківської діяльності на національному рівні», його види та цілі, які воно переслідує на рівні держави та в межах міжнародного співтовариства, цілком закономірним є той факт, що така важлива діяльність не може функціонувати без такого компонента як нагляд, який, в

свою чергу, неможливий без контролю. Усі ці поняття характеризують державне втручання у банківський сектор.

У наукових дослідженнях на сьогоднішній день міститься широкий перелік визначень категорії «нагляду за банківською діяльністю» (табл. 1.9). У першій групі дефініцій основний акцент ставиться на трактуванні нагляду як організаційної форми регуляторної діяльності державних структур законодавчого рівня, направленої на об'єктивне унормування банківської діяльності (визначення Портера Р.). Згідно з іншим підходом, визначальною характеристикою банківського нагляду є сукупність його функцій та змістовних параметрів (визначення Коваленко В.В., Бровкіної Н.С., Цицика К.Ю., Довгань Ж.М.) [33, с. 257].

Таблиця 1.9

Підходи до визначення поняття «банківський нагляд на національному рівні»

Автор	Трактування поняття
Портер Р.С.	Система, якою користується уряд, щоб гарантувати стабільність фінансової системи, її безпеку та здоров'я.
Цицик К.Ю.	Сукупність дій та заходів, що здійснюються органом банківського нагляду в рамках встановленої компетенції та відповідно до процедурних норм з метою забезпечення стабільності функціонування банківської системи та захисту інтересів її кредиторів і клієнтів.
Коваленко В.В.	Система контролю та активних впорядкованих дій ЦБ країни, спрямованих на забезпечення дотримання банками у процесі їх діяльності законодавства країни і встановлених нормативів з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників.
Любунь О., Раєвський К., Сарахман О., Поправка О.Г.	Моніторинг усіх видів ризиків, притаманних банківській діяльності, з метою зведення до мінімуму насамперед системного ризику, тобто запобігання ланцюговій реакції, за якої банкрутство банків може спричинити кризу банківської системи.
Бровкіна Н.С.	Процес підтримки стабільності банківської системи, що базується на прийнятих у відповідності до світової практики та рекомендацій Базельського комітету нормах наглядового режиму і здійснюється шляхом постійного аналітичного обстеження кредитних організацій на всіх етапах їх функціонування із застосуванням адекватних заходів наглядового реагування.

Джерело: складено на основі [161, с. 52; 33, с. 257; 118, с. 249; 127]

Варто зазначити, що у зарубіжній банківській науці поняття «регулювання банківської діяльності» та «нагляду за банківською діяльністю», зазвичай, не розмежовують, а об'єднують терміном "банківський нагляд" – це перший підхід до співвідношення цих двох понять. Підтвердженням цьому підходу є назва міжнародної організації "Базельський комітет з питань банківського нагляду", завдання якого полягає у впровадженні високих та єдиних стандартів у сфері банківського регулювання [83, с. 36-37].

За другим підходом, поняття «нагляду» та «регулювання банківської діяльності» є цілком самостійними. Так, Васишин Е.І. вважає, що державне регулювання розробляє і впроваджує конкретні правила і приписи, а банківський нагляд здійснює всеохоплюючий контроль за їх виконанням або дотриманням [12, с. 5]. Американський економіст Шенг Е. вважає, що регулювання і нагляд стосуються різних обов'язків ФРС США – формування спеціальних правил, з одного боку, і контроль за їх дотриманням, з іншого боку. Кротюк В.Л. вважає, що це різні види діяльності щодо виконання завдання забезпечення надійного та стабільного функціонування банків, які доповнюють один одного [167, с. 56].

За третім підходом регулювання і нагляд є взаємодоповнювальними та взаємопереплетеними видами регуляторної діяльності. Цей підхід поділяють такі науковці, як Орлюк О.П., Грушко В.І., Лаптев С.М., Любунь О.С., Раєвський К.Є. Рогова Н. зазначає, що державне регулювання банківської діяльності містить такий компонент, як нагляд, оскільки воно неможливе без контролю. Орлюк О. визнає, що терміни “регулювання банківської діяльності” та “нагляд за банківською діяльністю” належать до взаємодоповнюючих видів діяльності держави та виділяє регулювання банківської діяльності як одну із форм державного управління, що становить собою систему заходів, за допомогою яких держава забезпечує стабільне та безпечне функціонування банків, попереджає дестабілізуючі процеси в банківському секторі [117, с. 148; 28, с. 11].

На нашу думку, банківський нагляд є однією із функцій регулювання. Банківський нагляд треба визначати як моніторинг за діяльністю банків на усіх етапах їх життєвого циклу з метою попередження, мінімізації та запобігання

негативних наслідків їх функціонування. Нагляд за банківською діяльністю зводиться до заходів впливу та нормотворчої діяльності органу банківського нагляду, який не може приймати закони, але здатний оперативно реагувати на зміни у банківській системі за допомогою ухваленням підзаконних нормативно-правових актів, в той час як діяльність по регулювання банківської діяльності повноцінно включає розробку правової бази з метою регламентації банківської діяльності.

Нагляд за банківською діяльністю виконує практичні завдання по розробці та поширенню широкого спектру наглядових директив у кредитних організаціях; розглядає звернення та заяви, подані банками, включаючи звернення щодо ліцензування банківської діяльності; здійснює моніторинг та спостереження за банківською діяльністю та проводить аналіз фінансового стану, слідкує за дотриманням законодавства та виконанням кредитними організаціями встановлених нормативів та положень; ініціює примусові заходи, що вимагають від банку введення нових процедур і методів вирішення проблем, виявлених в банку.

У цілому, різниця у цих двох поняттях у тому що: якщо регулювання банківської діяльності займається розробленням ефективних та дієвих процедур, нормативів, інструкцій та стандартів щодо здійснення банківської діяльності, які сприяють зміцненню структури і банківської справи, то нагляд спрямований на моніторинг за дотриманням встановлених норм та їх чітке виконання при певних макроекономічних умовах. Тому факту, що нагляд за банківською діяльністю є функцією регулювання, свідчать також положення, зазначені у наукових дослідженнях І.І. Д'яконові:

1) банківське регулювання передбачає встановлення загальних правил, а нагляд забезпечує виконання цих правил;

2) банківське регулювання передбачає ефективне управління усією банківською системою, а нагляд спрямовує зусилля на покращення ситуації у конкретному банку;

3) банківське регулювання не передбачає безпосереднього втручання у справи комерційних банків, а нагляд деталізує методи впливу на них [29, с. 187].

Особливе місце на сьогоднішній день займає пруденційний нагляд, що виступає специфічним засобом здійснення моніторингу та оцінки системи ризиків комерційних банків. Він являє собою комплекс заходів органів банківського нагляду, спрямованих на мінімізацію системних ризиків. Концепція макропруденційного нагляду набула особливого поширення в період боротьби з наслідками світової фінансової кризи 2007-2010 рр., незважаючи на те, що була розроблена Банком міжнародних розрахунків ще у 2000-2006 рр. Макропруденційний нагляд займає проміжне місце між грошово-кредитною політикою, спрямованою на досягнення макроекономічних показників розвитку, та мікропруденційним наглядом, що зосереджується на попередженні банкрутства окремих банків. Світова тенденція щодо запровадження макропруденційного нагляду в практичну діяльність наглядових органів сигналізує про зміну функціонального навантаження банківського нагляду, тобто змінює саму економічну природу регулювання банківської діяльності [142, с. 2]. Банківські установи на чолі з керівництвом проводять моніторинг системи управління ризиками з метою отримання даних щодо рівня виконання вимог, встановлених органом нагляду, а саме чи не бере на себе банк надмірний рівень ризику і чи виконуються умови стійкості даної кредитної установи, щоб забезпечити стабільність банківської системи країни [206, с. 8].

Проте варто відмітити, що до функцій пруденційного банківського нагляду не входить здійснення всеосяжного контролю за банківськими операціями, а отже і втручання в поточну діяльність фінансово-кредитних установ не передбачене. Сучасні тенденції розвитку банківських систем розвинутих країн світу доводять той факт, що пруденційний банківський нагляд є ефективним, за умов коли основою його організації виступає система оцінки ризиків [161, с. 53].

Як свідчить світовий досвід, на практиці існують три основні підходи до нагляду: формальний, або нагляд, заснований на кількісних вимогах (передбачає проведення аналізу діяльності банку на основі кількісних показників); змістовний, або нагляд, заснований на якісних вимогах (ґрунтується на принципі професійно мотивованої думки наглядового органу); ризик-орієнтований нагляд, сутність якого

полягає в тому, що нагляд за банківською діяльністю представляє собою комплекс взаємопов'язаних дій, спрямованих на підтримку стабільності банківської системи, попередження системних ризиків (наприклад, банкрутства банків), а також захист інтересів вкладників і кредиторів. Такий нагляд дозволяє наглядовому органу оцінювати загальну стійкість банку до ризиків і прогнозувати потенційні ризики банку в майбутньому (ризик фінансових інновацій, банкрутства, зростання глобальної конкуренції, втрати стратегічних можливостей та ін.), забезпечуючи тим самим як поточну, так і перспективну оцінку відповідності банку наглядовим вимогам. Також ризик-орієнтований нагляд забезпечує більш широке визнання важливості ролі керівництва банку та ролі прийнятих у банку процедур, що дозволяє органу банківського нагляду своєчасно реагувати на виявлені проблеми шляхом рекомендацій та засобів коригування [127, с. 252-253].

Проаналізувавши поняття «регулювання банківської діяльності на національному рівні» та «нагляд за банківською діяльністю на національному рівні» як однієї з функцій регулювання, варто звернутися до поняття «контроль банківської діяльності», який Орлюк О.П. визначає як діяльність, яка здійснюється з метою забезпечення надійності та стійкості банків. Він передбачає цілісний і безперервний нагляд за здійсненням банками своєї діяльності відповідно до чинного законодавства [116, с. 162].

Симов'ян В.С. підходить до трактування поняття «банківський контроль» ширше – як до системи економіко-правових заходів уповноважених державних і недержавних контролюючих суб'єктів, спрямованих на забезпечення законності, ефективності і результативності поведінки учасників банківської діяльності з метою організації стабільної банківської системи, захисту інтересів вкладників і кредиторів банку, репутації фінансової установи і ефективної фінансової політики держави [146].

Між контролем банківської діяльності і наглядом за банківською діяльністю існують певні загальні риси: вони є державними функціями; проводяться державним органом, за виключенням внутрішньобанківського контролю, котрий може бути пов'язаний з державним контролем чи наглядом шляхом договірних чи законодавчо

встановлених взаємовідносин; вони здійснюються шляхом перевірок; під час перевірок перевіряються групи параметрів об'єкта та його діяльності; за підсумками здійснюються управлінські дії по відношенню до об'єкта, що перевіряється. Проте банківський контроль доцільно відрізнити від банківського нагляду як функції галузі державного управління, що не співпадають. Головним аргументом того, що банківський контроль відрізняється від банківського нагляду, є обмеження правової доктрини, а саме адміністративного права щодо здійснення контролю та нагляду. Це виражається в тому, що контроль передбачає наявність відношень підлеглості між органом, що контролює, та особою, над якою здійснюється контроль. Під час проведення нагляду, навпаки, обов'язковим є незалежність і самостійність того, кого перевіряють по відношенню до особи, що перевіряє [51, с. 160].

Банківський контроль частково відрізняється від банківського нагляду також об'єктами та суб'єктами. Так, для банківського нагляду об'єктом виступає діяльність банківських установ другого рівня, а суб'єктом – наглядові дії центрального банку або державного органу, до функцій якого відноситься банківський нагляд. Для банківського контролю, об'єктом, перш за все, є діяльність державних органів, що безпосередньо здійснюють банківське регулювання та нагляд, а також діяльність банків, що знаходяться у стані ліквідації. Суб'єктами банківського контролю є контрольні процедури різних державних органів, спрямованих на коригування поведінки підконтрольних об'єктів [51, с. 161-162].

Ми вважаємо, що контроль за банківською діяльністю є функцією регулювання діяльності банків, що перевіряє результативність та ефективність здійснення банківського регулювання та нагляду. Проведення такого контролю здійснюється на кінцевих етапах регуляторної діяльності державних органів, що засвідчує його інтегруючу значимість із дотримання та виконання поставленої мети і завдань усіх інших елементів механізму державного регулювання банківського сектора.

Найбільш повним визначенням поняття «контролю банківської діяльності в державі», на нашу думку, є визначення українського науковця Коваленка М.М., який стверджує, що контроль являє собою функцію державного управління,

різновид державного контролю, що відноситься до сфери діяльності певних уповноважених державних органів з метою перевірки дотримання чинного законодавства і підзаконних актів, обов'язкових нормативів, стандартів, програм, планів, проектів, угод, правил й керівних принципів об'єктами банківського регулювання та банківського нагляду, здійснює оцінку та аналіз функціонування цих об'єктів з точки зору результативності, ефективності та доцільності, проводить процедури ліквідації банківської установи у разі її неплатоспроможності [51, с. 164].

Узагальнюючи дослідження системи державного регулювання банківської діяльності на національному рівні, ми дійшли висновку, що вона має складатися з трьох компонентів: регулювання діяльності банків на національному рівні, нагляду за діяльністю банків на національному рівні та контролю за діяльністю банків на національному рівні (Додаток Е). Зазначені компоненти системи регулювання діяльності банків спрямовані на безпечне функціонування ТНБ під впливом процесів фінансової глобалізації та утворюють тристоронній комплекс, направлений на запобігання виникнення системних ризиків в банківському секторі в умовах фінансової нестабільності (Додаток Ж).

Сучасна система ефективного банківського регулювання та нагляду набуває значних трансформацій під впливом процесів глобалізації та представляє собою комплекс заходів, направлених саме на запобігання виникненню системних ризиків в банківському секторі, а також на підвищення прозорості та ефективності банківської системи [161, с. 54]. На сьогоднішній день однією з загальносвітових тенденцій в розвитку сучасних регуляторних та наглядових систем є консолідація зусиль державних органів з метою нагляду за ринком фінансових послуг. Поряд з цим пріоритетним стає дотримання принципу ефективності організаційної структури – досягнення цілей банківського нагляду за найменших витрат. Серед основних світових тенденцій розвитку регулювання та нагляду за банківською діяльністю слід відмітити наступні концептуальні зрушення:

1. перехід на ризик-орієнтований підхід в банківському нагляду, де ризики виступають основним джерелом фінансової нестабільності країни та потребують створення відповідних систем моніторингу та управління;

2. забезпечення транспарентності функціонування ТНБ шляхом підвищення рівня публічності розкриття інформації [142, с. 35];

3. прагнення до консолідації наглядових органів на міжнародному рівні. Це пов'язано з тим, що діяльність банків з кожним роком все більше виходить за межі окремо взятої країни і набуває глобального характеру, що сприяє виникненню та поширенню глобальної моделі регулювання, яка є наслідком процесу зростаючої міжнародної інтеграції. У цій моделі функції нагляду або його елементи здійснюють глобальні регулятори [25].

Глобальна модель організації банківського нагляду сформувалася внаслідок того, що діяльність банків з кожним роком все більше виходить за межі окремої країни і набуває глобального характеру. З цього випливає необхідність в конвергенції національних норм, положень і нормативних актів для того, щоб створити або підтримувати “єдині правила ведення гри” для всіх учасників ринку.

Виникнення необхідності у глобальному регулюванні банківської діяльності пояснюється й тим, що під впливом інтернаціоналізації економіки протягом останніх десятиліть в індустрії банківських і фінансових послуг відбулася справжня революція. На думку П. Кругмана, фінансові інновації останніх років (облігації, забезпечені борговими зобов'язаннями; фонди структурованих боргових зобов'язань; облігації, забезпечені іпотекою тощо) є цілковитим шахрайством. Вони просувалися як інструменти для кращого розподілу ризику та підвищення безпеки інвестицій, але замість цього призвели до поширенню панічних настроїв на ринках, змусивши інвесторів неусвідомлено прийняти на себе дуже високі ризики [216]. З початку 2000-х рр. найбільші ТНК та ТНБ перетворилися у маркет-мейкерів, які визначають подальшу логіку розвитку інновацій та нехтують пруденційними міркуваннями та ризик-менеджментом, розраховуючи на своє домінуюче положення. Це призводить до потрясінь, наслідки яких проявилися під час останньої світової фінансово-економічної кризи [150, с. 40]. Крім цього, швидка інтернаціоналізація бізнесу й інтеграція фінансових ринків показали, що різне правове регулювання також може призвести до потрясінь фінансової системи. Держави зрозуміли, що загроза їхній фінансовій стабільності йде не лише від

потенційного банкрутства великих банків у середині держави, в тому числі від неправомірного застосування фінансових інновацій, але й від можливого банкрутства іноземних банків, які функціонують за межами національної юрисдикції. Держави визнають, що ефективне здійснення банківського нагляду неможливе в межах національних юрисдикцій без доступу до інформації про діяльність іноземних філій національних банків і їхніх дочірніх підприємств за кордоном, що вимагає співробітництва органів банківського нагляду різних держав.

Глобальне регулювання міжнародної банківської діяльності передбачає існування глобальних інститутів регулювання та може здійснюватися за допомогою інституційного (шляхом створення органу, у межах якого виробляються узгоджені підходи) та нормативного (через комплекс документів, які містять єдині стандарти регулювання банківської діяльності) механізмів. Воно спрямоване на формування та удосконалення нормативного комплексу в межах міжнародного банківського права, основною метою якого є узгодження міжнародних стандартів регулювання банківської діяльності, яка має транскордонний характер, та в покращення якості банківського регулювання у світі.

На нашу думку, у світовій практиці поки що не вироблено єдиного універсального шаблону мегарегулятора діяльності ТНБ, тобто немає певних узгоджених норм регулювання та повноцінних стандартів побудови інституційної структури. Характер взаємодії між єдиними наглядовими органами у країнах світу і центральними банками також не має однозначного трактування і оцінки. У всіх країнах світу підходи до вирішення взаємодії цих органів управління мають свою специфіку і потребують подальшого дослідження для налагодження стандартизації системи регулювання та нагляду за діяльністю банківських установ та приведення функціонування усіх глобальних банківських груп у повністю безпечний для світової економіки стан, що забезпечить попередження виникнення та поширення фінансової нестабільності у країнах та регіонах світу.

Висновки до розділу 1

Проведений аналіз теоретичних аспектів регулювання діяльності транснаціональних банків в умовах глобальної фінансової нестабільності дав можливість зробити низку висновків.

1. ТНБ виступають головними суб'єктами міжнародної банківської діяльності, які представляють собою масштабні кредитно-фінансові установи універсального типу, більше половина операцій та прибутків яких пов'язана з обслуговуванням міжнародного бізнесу, які з'явилися внаслідок процесів концентрації та централізації капіталу та досягли такого рівня розвитку, який дає їм змогу брати активну участь в економічному розподілі світового ринку позичкових капіталів та кредитно-фінансових послуг.

2. Під впливом процесів девелопментизації та поглиблення глобалізації світової економіки ТНБ перетворюються у глобальні банківські групи. На основі аналізу глобальних трендів у діяльності ТНБ виявлено такі тенденції їх розвитку, як зацікавленість в утворенні однорідної системи замість неоднорідних груп незалежних організацій, розміщених у різних країнах, діяльність яких координує центральна установа країни перебування; розвиток зовнішньоекономічних зв'язків, що сприяє зростанню міжнародних операцій ТНБ, глобальному характеру кредитно-фінансових розрахункових відносин; ініціювання міждержавного руху гігантських фінансових потоків, що акумулюються в різних сегментах світового фінансового ринку тощо.

3. Світова фінансова криза 2007-2010 рр. змусила світове співтовариство усвідомити гостроту проблеми фінансової нестабільності на рівні банків, національних економік і світової фінансової системи в цілому; міжнародні фінансові організації та державні органи провідних країн світу мають докладати значних зусиль для розробки антикризових індикаторів, що дають змогу визначити глобальну фінансову нестабільність та виробити механізми для досягнення фінансової стабільності в межах країнах, а також стійкого функціонування в умовах глобальної фінансової нестабільності.

4. Доведено, що основою глобальних кризових тенденцій стають системні диспропорції у розвитку світової економічної системи, які виникають через помилки та прорахунки керівництва центральних банків країн та фінансових інституцій, недотримання чесної конкуренції на ринку банківських послуг, заохочення ТНБ інвестувати у спекулятивні фінансові інструменти. Саме тому попередження глобальної фінансової нестабільності має відбуватися за умов формування адекватних механізмів досягнення фінансової стабільності на рівні окремої країни.

5. Обґрунтовано, що попередження нестабільності фінансової системи в окремій країні та глобальної фінансової нестабільності має відбуватися за умови консолідованого здійснення тристороннього комплексу регулювання: регулювання діяльності ТНБ (системи взаємопов'язаних кредитно-грошових, нормативних та коригуючих заходів, заходів регулювання ліквідності банківської системи, за допомогою яких забезпечується безпечне функціонування банківської системи, можна попередити дестабілізаційні процеси в банківському секторі) та його функцій – нагляду (моніторингу за діяльністю банків на усіх етапах їх життєвого циклу з метою попередження та мінімізації негативних наслідків їх функціонування) та контролю (оцінки результативності та ефективності здійснення банківського регулювання та нагляду).

6. Сучасна система банківського регулювання набуває значних трансформацій під впливом консолідації зусиль національних органів країн з метою переходу на ризик-орієнтований підхід у банківському нагляду, забезпечення транспарентності функціонування учасників міжнародного руху капіталу, що має за кінцеву ціль поширення глобальної моделі регулювання та нагляду за діяльністю ТНБ, яка б стала відповіддю на процеси зростаючої економічної міжнародної інтеграції та тісної зв'язаності усіх фінансових установ у світовому масштабі.

Вищезазначене дає можливість перейти до окреслення системи регулювання діяльності транснаціональних банків у країнах світу в контексті попередження поширення кризових явищ у світовій економіці.

Основні результати розділу опубліковані в роботах: [110, 108, 111, 89, 109, 112].

РОЗДІЛ 2

СИСТЕМА РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТНБ У КРАЇНАХ СВІТУ

2.1. Підходи США до регулювання діяльності ТНБ в контексті підтримки стійкості світової фінансової системи

На сучасному етапі розвитку ТНБ США займають провідні позиції у світових рейтингах за кількістю активів, капіталів, кількістю філій та відділень по всьому світу, кількістю співробітників (Додаток 3). Безперервний процес фінансової глобалізації та лібералізації режиму міжнародного руху капіталу, безпрецедентне зростання конкуренції в банківській сфері та розвиток банківських інновацій призвели до прискорення та поглиблення процесів концентрації капіталу в банківській сфері США [67, с. 313].

За даними «Allbanks» у 2006 році у рейтингу топ-50 банків світу за обсягами активів перебували 5 банків США, у 2015 році у рейтинг «Relbanks» топ-50 найбільших банків у світі ввійшли 6 банків США [235]. У рейтингах надійності банків світу банки США не демонструють таких високих результатів. Так, за даними рейтингу «Rabobank» 50 найнадійніших банків світу у 2015 році банк США AgriBank зайняв лише 30 місце, інший банк США CoBank – аж 47 місце, банк AgFirst – 50 місце [77].

ТНБ США потребують ефективного регулювання з боку держави, оскільки сучасний стан банківського сектору світової економіки обумовлений виникненням та поширенням глобальної фінансової кризи 2007-2010 рр., яка зародилася саме у фінансовій системі США. Передбачалося, що інновації у фінансовій сфері США сприятимуть довгоочікуваному розподілу й диверсифікації ризиків. Проте, замість цього істотно зросла непрозорість і зменшилася якість оцінки при наданні кредитів. У результаті збільшилась невизначеність і під підозру потрапили всі фінансові установи, включаючи великі системоутворюючі банки. Зростання обсягів проблемних іпотечних кредитів внаслідок падіння вартості об'єктів застави у поєднанні зі збільшенням безробіття спровокували масштабну банківську кризу,

змусивши банки створювати резерви й провадити значні списання. Через кредитні втрати американська банківська й фінансова система стали по суті неплатоспроможними, а кредитна криза лише поглиблювалась. ТНБ США зазнали банкрутств та були закриті регуляторами. Більшість банків збанкрутували внаслідок ризикованих фінансових стратегій та отримання значних збитків по кредитах, виданих місцевим забудовникам житла і комерційної нерухомості.

Банкрутство потужних банків США викликало паніку на світових фінансових ринках та відобразився на ситуації на фондовому ринку США. Починаючи з вересня 2008 року, акції американських компаній у сукупності втратили 3,4 трлн. дол. Індекс Dow Jones впав на 5,11 % до позначки 9447,11 пунктів. Ринок охопила паніка на тлі розуміння того, що економіка країни увійшла у стан депресії.

Банківська криза, у епіцентрі якої перебували США, тривала також у 2010-2011 років. Так, протягом 2011 року в країні збанкрутували 20 фінансово-кредитних установ. У проблемному списку Федеральної корпорації по страхуванню депозитів знаходилося більше 400 американських банків із загальним розміром активів майже в 300 млрд. дол. – це найгірший показник за останні 15 років.

Важливим є той факт, що фундаментальний фактор нестійкості фінансової системи ЄС проявився саме з виникненням та поширенням світової фінансової кризи, яка тривала у 2007-2011 рр., коли на фінансову систему ЄС внаслідок процесів глобалізації та тісного економічного взаємозв'язку з фінансовою системою США поширилася іпотечна криза ринку нерухомості США 2007- 2008 рр. Найбільш серйозний удар прийшовся на фінансовий сектор ЄС, тісно пов'язаний з американським ринком. У цілому банки ЄС оголосили про збитки на суму 200 млрд. дол. США внаслідок втрат за американськими цінними паперами [72; 145].

Це підтверджує тезу про те, що розв'язання проблеми надвеликих системних ТНБ США є вкрай важливим для майбутньої стабільності фінансової системи у світі, адже приклад банкрутства четвертого найбільшого інвестиційного банку США Lehman Brothers, який управляв активами на більш, ніж 600 млрд. дол. США, у 2008 році продемонстрував вразливість таких установ і спроможність порушувати рівновагу на багатьох ринках [90, с. 147]. Як зазначається у доповіді ОЕСР, спад

виробництва Японії внаслідок банкрутства ТНБ США склав 20 % , а у цілому фінансова криза спричинила скорочення ВВП Японії на 1,2 % в 2008 році і на 6,3 % – у 2009 році. У ці роки внутрішнє споживання скоротилося відповідно на 1,4 і 4,8 %. Крім цього, криза інвестиційного ТНБ США Lehman Brothers призвела й до збільшення частки урядового боргу від ВВП Єврозони приблизно на 20 %. Без падіння Lehman Brothers урядовий борг в Єврозоні не становив би 80%, як це було в 2010 році, а лише 60% від ВВП. Для Німеччини ця криза додала 15% до урядового боргу від ВВП [54, с. 14].

Світова фінансово-економічна криза 2007-2010 рр. призвела до серйозних збитків як економіки США, так і інших держав світу, що викликало збитки ТНБ у кризовий період 2007-2010 рр., на які й припав найбільший удар для банківського сектору США (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

ТНБ з найбільшим обсягом збитків та списань, 2007-2010 рр.

Транснаціональний банк	Збитки та списання, млрд. дол. США	Державна допомога, млрд. дол. США	Сучасне становище банку (2016 рік)
Wachovia (США)	97,9	10 (поглинуто Wells Fargo)	Ліквідовано
Citigroup (США)	84,5	45 (програма TARP)	Функціонує
UBS (Швейцарія)	48,6	38,4 (придбання активів)	Функціонує
Washington Mutual (США)	45,6	8 (придбання боргів банком JPMorgan Chase)	Ліквідовано
Bank of America (США)	40,2	45 (програма TARP)	Функціонує
HSBC (Велика Британія)	33,1	0,075 (ін'єкції капіталу)	Функціонує
JP Morgan Chase (США)	29,5	25 (програма TARP)	Функціонує
Deutsche Bank (Німеччина)	15,8	11,8	Функціонує

Джерело: розроблено за даними [170, с. 57]

Найбільше постраждали такі банки США як Wachovia, Citigroup, Washington Mutual та Bank of America. Оскільки під час цієї фінансово-економічної кризи економіка США зазнала найбільших збитків і потрясінь у порівнянні з іншими розвинутими державами світу, це змусило Федеральну Резервну систему США

надати фінансовому сектору ліквідності на 16 трлн. дол. США, а процентні доходи, які повинні заплатити банки за взятими кредитами, становлять 22 млрд. дол. США.

Експерти прогнозують також третю хвилю світової фінансово-економічної кризи, яка досягне свого максимуму в 2020–2040 рр. і матиме ще більш негативні наслідки для світової фінансової системи, ніж попередня, втрати світової банківської системи від якої у зв'язку з необхідністю списання безнадійних боргів у величезних масштабах оцінюються у 2,47 трлн. дол. США [15, с. 20].

Регулювання банківської системи США здійснюється на двох рівнях одночасно – на федеральному рівні та на рівні штатів. Цьому сприяють особливості банківської системи США та її вирішальний вплив на фінансові системи інших країн світу. Серед особливостей банківської системи США варто виділити:

1) наявність великої кількості банківських установ, що функціонують у країні. Так, за даними Федеральної корпорації страхування депозитів у червні 2015 р. було зареєстровано 6487 фінансових установ [32, с. 336-337];

2) високий рівень консолідації банківського сектору. Існування банківських холдингових компаній, які контролюють більше, ніж один банк (у 2013 р. їхня кількість склала близько 5 тисяч) [188]. Тенденція істотної банківської консолідації у США спостерігається впродовж 1980–2010 рр. Так, за вказаний період відбулося понад 10000 злиттів банків, а вартість новоутворених активів становила 7 трлн. дол. США. Відповідно, збільшилася концентрація активів у банках, при цьому кількість банківських установ помітно зменшилася (у 1980 р. в США функціонувало 19069 банків, тоді як у 2010 р. їхня кількість зменшилася на 60% – до 7011 одиниць);

3) наявність великих ТНБ у фінансовій системі США, що схильні до великих збитків від банкрутства та вірогідність розповсюдження ризику на всю фінансову систему США та інших країн світу. Проблема надвеликих банківських установ найбільше проявилася через посилення системних ризиків для банківського сектору, погіршення конкурентного середовища і зниження довіри до ринку. Погіршення конкурентного середовища, в свою чергу, проявилася в тому, що 50 найбільших банків у 2009 р. отримували у середньому на три рівні вищий кредитний рейтинг за інші банки. Це пов'язано з упевненістю ринку та рейтингових агентств, що держава

допоможе таким банкам у кризовій ситуації (*англ. концепція “Too big to fail banks”*). Банки США з активами понад 100 млрд. дол. США могли кредитуватися на 70 пунктів дешевше за менші банки. Крім того, саме найбільші банки отримують левову частку державної допомоги упродовж кризи. Так, 145 ТНБ з активами більше ніж 100 млрд. дол. США отримали 90% державної допомоги з початку фінансової кризи 2007–2010 рр.

Виходячи з зазначених особливостей, банківська система США є складною регуляторною системою – Федеральною резервною системою, тобто системою приватних банків, що виконують роль центрального банку США з 1913 р. [204]. Вона є квазідержавною структурою з приватними компонентами (федеральні резервні банки формально не є державними, тому що їхній капітал утворюється за рахунок внесків приватних комерційних банків, яким дозволено стати членами ФРС) [203].

ФРС визначає державну монетарну політику США, регулює банківські інституції, підтримує стабільність фінансової системи та надає фінансові сервіси депозитарним установам, уряду США та іноземним офіційним інституціям. За своєю структурою та принципами управління ФРС суттєво відрізняється від ЦБ інших країн, зокрема Європи та Азії. Один із принципів, покладений в її основу, – врахування інтересів місцевих банків щодо недопущення централізації управління грошово-кредитною системою країни. Вища мета ФРС виражається у посиленні ролі США у світовій економіці.

Особливості регулювання банківської діяльності у США полягають у трьох ключових моментах: 1) ліцензування та дозоли: кожна депозитна інституція має отримати ліцензію або банківський чартер від федерального регуляторного органу або органу штату; 2) лімітована влада: депозитна інституція може здійснювати тільки діяльність по прийманню депозитів, наданню позик, обміну або іншу фінансову діяльність, дозволена статутом. Натомість, вона не може інвестувати у промислову або комерційну діяльність (наприклад, гірничу, обробну промисловість, сільське господарство, роздрібна торгівля); 3) посилений нагляд за банківською діяльністю: регуляторні органи на рівні федерації та на рівні штатів здійснюють

моніторинг операцій банків для оцінювання їхньої фінансової стабільності та відповідності регуляторним нормам. Ці органи можуть накладати штрафи, звільняти директорів банків та навіть закривати інституції, які потрапили у скрутне фінансове становище [230, с. 2-3].

Поряд з ФРС у США існують інші органи, які входять до системи регулювання банківською діяльністю, а саме Федеральна корпорація зі страхування вкладів (*англ. Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC)*), яка забезпечує страхування депозитів і нагляд за безпекою та стабільністю фінансових інституцій, управління ліквідацією банку, керування майном банку-банкрута; Контролер грошового обігу (*англ. Office of the Comptroller of the Currency*), який наглядає за міжнародною діяльністю національних банків та за рахунок моніторингу капіталів, якості активів, ліквідності, чутливості до ринкового ризику визначає, чи працює банк безпечно та чесно, дотримуючись усіх регуляторних вимог [200]. Узагальнена схема регулювання банківської системи США представлена у Додатку И.

Органи регулювання банківської діяльності у США використовують різноманітні методи регулювання діяльності банків, у тому числі ТНБ, які спрямовані на безпечне функціонування в межах країни та на іноземних ринках, недопущення виникнення кризових явищ та стійкого розвитку галузі в середині країни, гарантування глобальної стабільності банківської справи.

Заходи регулювання діяльності ТНБ, які були використані чи використовуються у даний час у США, буде розглянуто з урахуванням їхнього впливу на показники стабільного функціонування банківської системи. Оцінка показників буде умовно поділена на їх стан у період кризи (2007-2010 рр.) та посткризовий період (2011-2014 рр.).

Першим показником дослідження є кількість банкрутств банків. У докризовий період кількість банкрутств банків США була низькою та становила в середньому 3-4 банкрутства на рік. За період останньої світової кризи сталася рекордна кількість банкрутств. Найбільша їхня кількість припадає на 2010 р. – 157 банківських банкрутств (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Кількість проблемних банків та банкрутств банків США у період кризи (2007-2010 рр.)

Рік	Кількість банкрутств	Активи, млрд. дол. США	Кількість проблемних банків
2007	3	2,6	76
2008	26	344,78	252
2009	140	167,94	702
2010	157	95,96	884

Джерело: складено за даними [74; 229]

Регуляторними органами США було прийнято низку заходів, спрямованих на зменшення ризиків банкрутства банків та скорочення кількості проблемних банків:

1. проведення аналізу фінансової стійкості банків та стрес-тестувань (*англ. Comprehensive Capital Adequacy and Review (CCAR)*). Оцінка фінансової стійкості банків (проведення обстежень банків) – візити до банків на регулярній основі комісією з Контролера грошового обігу, ФРС, Федеральної Корпорації зі страхування вкладів. Банківські експерти переглядають фінансову звітність банку та його конфіденційні рахунки. За результатами перевірок певному банку присвоюються рейтинги за різними системами оцінками (табл. 2.3)

Таблиця 2.3

Системи оцінок фінансової стійкості банків

Рейтингові системи оцінки	Системи коефіцієнтного аналізу та аналізу однорідних груп	Макро- та мікро-пруденційний аналіз	Статистичні моделі систем раннього реагування
CAMELS, BOPEC, ROCA, CAMEO, CAEL	Bank Monitoring Screens	Моніторинг ІФС, стрес-тестування	SEER, SCOR, Bank Calculator – OCC

Джерело: складено за [15, с. 21]

Вагоме практичне значення має оцінка фінансової діяльності банку за шкалою CAMELS, основою якої є оцінювання ризиків та визначення рейтингових оцінок за такими основними компонентами як достатність капіталу, якість активів,

менеджмент, інтенсивність надходження, ліквідність та чутливість до ринкового ризику (рис. 2.1) [23, с. 55].

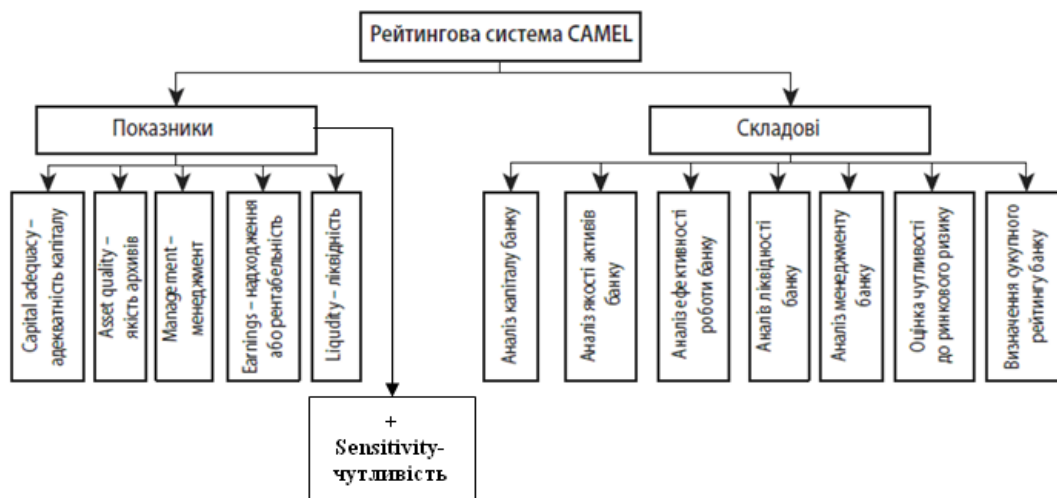

Рис. 2.1. Структурна декомпозиція рейтингової системи CAMELS [52, с. 143]

Серйозним недоліком системи оцінювання CAMELS є те, що у використанні вона складна та потребує багато часу і фінансових ресурсів. Проте результати цієї оцінки використовуються у США на найвищому рівні. За результатами рейтингу FDIC вносить банки з оцінками “4” або “5” до списку «проблемних банків». Ці банки контролюються з підвищеною увагою та за умови того, що банки не виходять з близького до кризового стану, FDIC бере контроль за цим банком на себе: вона може потім продати цей банк більш сильному банку або ліквідувати банк та розрахуватися з вкладниками.

Важливим аспектом регулювання діяльності ТНБ у США є проведення стрес-тестувань банків – кількісної оцінки ризику, яка полягає у визначенні величини неузгодженої позиції, яка наражає банк на ризик та у визначенні шокової величини зміни зовнішнього фактору – валютного курсу, процентної ставки тощо.

Основним елементом Програми з оцінки капіталу (англ. CAP) стала програма стрес-тестування банків (англ. SCAP), яка передбачала оцінку органами банківського нагляду необхідності та обсягу додаткових капітальних вливань для підтримки кредитної активності системно важливих фінансових інституцій та покриття збитків за умов посилення кризових явищ в економіці. Основні цілі програми – визначення достатності існуючого банківського капіталу для компенсації можливих втрат

банків протягом найближчих двох років, а також виявлення як фінансово стійких, так і слабких банків для поглиблення розуміння інвесторів щодо реального стану банківської системи США. До вибірки банківських холдингів, що підлягали стрес-тестуванню, увійшли 19 фінансових інституцій з обсягом активів, зважених на ризик, понад 100 млрд. дол. США, які склали дві третини загальних активів та половину загального обсягу кредитування банківської системи США. Банки-учасники стрес-тестування розробляли прогноз наявних внутрішніх ресурсів для покриття можливих збитків за стресовими сценаріями, таких як чистий дохід і резерви на покриття збитків за кредитними операціями. Методологія програми стрес-тестування SCAP була спрямована на оцінку збитків, доходів та необхідних резервів для системоутворюючих банків за умови реалізації двох прогнозних сценаріїв протягом 2009-2010 років – базового та песимістичного.

Особливістю програми стрес-тестування в США стала наявність ефективного механізму державної фінансової підтримки банківських холдингів, які за результатами оцінки потребували додаткових капітальних ресурсів. Банки, в яких була виявлена нестача буферного капіталу, були зобов'язані протягом 30 днів розробити план капіталізації для схвалення органом банківського нагляду. Оскільки економічні умови не сприяли швидкому залученню капіталу від приватних інвесторів, банки, що не пройшли стрес-тестування успішно, отримали змогу випустити спеціальні конвертовані привілейовані цінні папери у кількості, достатній для задоволення потреби в капіталі. Ці папери викупувало Державне казначейство США у визначеній програмою SCAP кількості. Кожній фінансовій інституції було надано шестимісячний термін для залучення приватного капіталу на відкритому ринку. Протягом даного періоду банки отримали право замістити держані цінні папери простими акціями без додаткових штрафних санкцій.

Існують об'єктивні недоліки даної методології. Так, у публікації результатів не зрозумілий принцип розрахунку впливу заданих макроекономічних шоків (рецесія, падіння цін на нерухомість, зростання безробіття) на стан балансу досліджуваних банків; не враховано ряд ризиків, які банк має досліджувати у своїх внутрішніх стрес-тестах (операційний, репутаційний ризики та ризик ліквідності);

стандартизований підхід до тестування 19 найбільших фінансових інституцій США призводить до ігнорування відмінностей у рамках самої групи [62, с. 73-75];

2. внесення змін до коефіцієнту левериджу та прийняття посиленних вимог коефіцієнту для великих ТНБ;

3. прийняття інструкцій «Загальна здатність поглинати втрати» (*англ. total loss-absorbing capacity (TLAC)*) та додаткових зобов'язань для системно важливих банків.

Загальна здатність банків поглинати втрати включає здатність поглинати ризику недієздатних підприємств (*англ. gone-concern loss-absorbency capacity (GLAC)*) щодо боргових цінних паперів та поточних придатних інструментів капіталу. За умовами цієї пропозиції до теперішніх 4,5 % мінімального відношення вартості простих акцій до активів, зважених на ризик, додаються додаткові від 11,5 % до 15,5 % капіталу, який повинен бути у формі капіталу 1-го чи 2-го рівнів, а також у формі довгострокового незабезпеченого боргу (як відсоток від активів, зважених на ризик) [231, с. 3];

4. підготовка до можливого банкрутства банку заздалегідь: зобов'язання для банків мати план виходу з кризи (т.з. «заповіт при житті» (*англ. living will*)).

Закон Додда-Френка про посилення нагляду за діяльністю інвестиційних фондів, зниження ризиків фінансово-кредитної системи, більш жорстке регулювання основних учасників фінансового ринку та Акт про Захист споживачів вимагають від банківських холдингових компаній з загальною сумою активів у 50 млрд. дол. США періодично давати плани виходу з кризового становища, які повинні описувати стратегію компанії для швидкого та нормального виходу з кризи у випадку фінансового лиха або банкрутства компанії та включати публічно доступні та конфіденційні розділи.

У першу хвилю банків, які надали свої плани на розгляд потрапили Bank of America, Bank of New York Mellon, Barclays, Citigroup, Deutsche Bank, Goldman Sachs, JP Morgan Chase, Morgan Stanley, UBS [186].

У 2015 році було висунуто посилені вимоги до планів з вирішення кризових ситуацій у порівнянні з планами першої хвилі, розробленими у 2013 році: зміст плану має чітко відображати тезу про те, що банк повинен зазнати банкрутства; хоча

б одна «стратегія поглинаючої компанії (компанії набувача)» вимагається від банку; стратегії продажів мають бути здійсненими та підтриманими компанією-набувачем прав; вимагається детальний фінансовий аналіз та аналіз ліквідності; розуміння перешкод, які можуть виникати при виконанні плану виходу з кризи [233, с. 1-2].

Ще однією групою заходів, прийнятих регуляторними органами США, є заходи, спрямовані на зменшення ризиків банківських панік та масового вилучення депозитів населенням:

1. прийняття стандартів коефіцієнту покриття ліквідності щодо мінімальних рівнів готівки та ліквідних активів;

2. прийняття стандартів коефіцієнту фінансування, запропонованого Базельським комітетом з питань банківського нагляду [250];

3. страхування урядом США нових 30 річних іпотечних кредитів із фіксованою відсотковою ставкою на суму 300 млрд. доларів США;

4. запровадження державної програми споживчого кредитування (*англ. TALF*);

5. державна гарантійна страхова підтримка операцій банків (федеральне страхування депозитів). Після того, як банк Washington Mutual зазнав збитків в обсязі активів 307 млрд. дол. США, Федеральна Корпорація зі страхування вкладів створила Тимчасову програму гарантування ліквідності (*англ. Temporary Liquidity Guarantee Program*) для посилення довіри та підтримки ліквідності банківської системи, гарантуючи незабезпечений борг банків із першочерговим правом вимоги, а також борги холдингових компаній та надаючи повний захист депозитних транзакцій, які не приносять процентів, незалежно від їхнього обсягу.

З прийняттям Акту захисту прав споживачів (*англ. Consumer Protection Act*) 21 липня 2010 р. ліміт депозитного страхування було підвищено з 100 тис. дол. США до 250 тис. дол. США на постійній основі після того, як він був тимчасово підвищений до цього значення, починаючи з жовтня 2008 р. [200]. Фонд зі страхування вкладів станом на кінець 2014 року мав на своєму балансі 54,3 млрд. дол. США з нормою резервного покриття 0,89 %. Поточні закони вимагають переорганізувати цей фонд для досягнення мінімальної норми резервного покриття у 1,35 % до 2020 р. [229].

Основним економічним результатом зазначених заходів стало скорочення кількості банкрутств та проблемних банків у США (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Кількість проблемних банків та банкрутств банків США у посткризовий період (2011-2014 рр.)

Рік	Кількість банкрутств	Активи, млрд. дол. США	Кількість проблемних банків
2011	92	35,73	813
2012	51	12,056	651
2013	24	6,12	467
2014	18	3,087	329

Джерело: складено за даними [74; 229]

Так, кількість банкрутств скоротилася зі 157 у 2010 році до 18 у 2014 році (у 9 разів). Позитивним ефектом є й те, що проблемні банки зараз займають 5 % від усіх банківських установ, які застраховані Федеральною корпорацією страхування вкладів, та складають 329 банків на противагу 884 банкам у 2010 р (скорочення у 2,5 рази).

Наступним показником, який було використано для дослідження впливу регуляторних заходів у США, є кількість безнадійних кредитів у банківській системі. У кризовий період частка безнадійних кредитів у портфелях банків США досягла дуже високих значень (майже 5 %), що, відповідно, негативно відобразилося на стабільності фінансової системи США (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Частка безнадійних кредитів банків США у загальній кількості кредитів у кризовий період (2007-2010 рр.)

Рік	Частка проблемних кредитів у загальній кількості кредитів, %
2007	1,4
2008	2,97
2009	5
2010	4,4

Джерело: складено за даними [185]

Важливим заходом у вирішенні цієї проблеми став викуп проблемних кредитів банків та інших корпорацій на суму 700 млрд. доларів США державою шляхом реалізації програми TARP (*англ. Troubled Asset Relief Program*).

Програма викупу проблемних активів TARP є однією з антикризових програм уряду США для придбання активів і власного капіталу у фінансових установ, щоб зміцнити фінансовий сектор. Ця програма була складовою заходів уряду у 2008 році для вирішення іпотечної кризи. Загальний обсяг виплат склав 432 млрд. дол. США. На сьогодні за трьома складовими цієї програми Maiden Lane I, Maiden Lane II та Maiden Lane III загальний розмір вкладень дорівнює відповідно 24,7 млрд. дол., 13,3 та 15,2 млрд. дол., а залишок непогашеної заборгованості – 7,9 млрд. дол. США, 18 млрд. дол. США та 0 дол. США відповідно.

Програма TARP дозволила Міністерству Фінансів США викуповувати або страхувати до 700 млрд. дол. США проблемних активів (житлова та комерційна іпотека, цінні папери, зобов'язання та інші інструменти, пов'язані з такими іпотеками) [37, с. 6-7]. У грудні 2014 року Міністерство Фінансів США продало свої залишкові активи Ally Financial, по суті успішно завершивши програму, учасниками якої стали 18 ТНБ США (Додаток К). Станом на 31.01.2015 року Міністерство фінансів США повернуло 274,8 млрд. дол. США через відшкодування, інший дохід склав 29,7 млрд. дол. США, при тому, що було інвестовано 245,1 млрд. дол. США. Вищу мету було досягнуто – програмі TARP вдалося допомогти стабілізувати банківську систему США [249].

Ключовими компонентами програми стали:

1. Програма гарантування активів, яка була розроблена для підтримки тих компаній, банкрутство яких могло викликати серйозну шкоду для фінансової системи та економіки США в цілому, а саме – Bank of America та Citigroup. Повернення від програми склали 3 млрд. дол. США;

2. Програма нарощення капіталу, яка допомогла підтримати позиції капіталу банківських установ та відновити довіру до фінансової системи загалом. За цією програмою Міністерство Фінансів США надало капітал 707 фінансовим інституціям у 48 штатах США [249].

Станом на 2014 рік частка проблемних кредитів банків США скоротилася майже втричі у порівнянні з показником 2010 року і склала 1,85 % (табл. 2.6)

Таблиця 2.6

Частка безнадійних кредитів банків США у загальній кількості кредитів у посткризовий період (2011-2014 рр.)

Рік	Частка проблемних кредитів у загальній кількості кредитів, %
2011	3,8
2012	3,3
2013	2,45
2014	1,85

Джерело: складено за даними [185]

Також було проаналізовано вплив застосовуваних регуляторних заходів у США на такий показник як рентабельність власного капіталу банків США (*англ. ROE*). Ефективність використання власного капіталу банками США у кризовий період була низькою та становила усього 2,28 % у 2009 році (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Рентабельність власного капіталу банків США у кризовий період (2007-2010 рр.)

Рік	Рентабельність власного капіталу, %
2007	12,10%
2008	6,72%
2009	2,28%
2010	4,80%

Джерело: складено за даними [202]

Серед заходів регуляторних органів США, які опосередковано позитивно вплинули на зростання ефективності використання власного капіталу банками США, можна виділити:

- збільшення ліквідності банків шляхом надання Казначейством чеків на суму 250 млрд. дол. США;
- проведення масштабної фінансової допомоги та цільових інвестицій у банки та страхові компанії на суму 309 млрд. доларів;

- прийняття відповідальності урядом за борговими зобов'язаннями іпотечних компаній після їх націоналізації на суму 1600 млрд. дол. США;

- встановлення гарантій Казначейством США для інвестицій у фонди грошового ринку на суму 50 млрд. доларів. США тощо.

Зазначені заходи позитивно вплинули на здатність ТНБ використовувати інвестиції для генерування зростання прибутків. У 2014 році коефіцієнт зростає удвічі у порівнянні з рівнем 2010 року та становив 9,46 % (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

**Рентабельність власного капіталу банків США у посткризовий період
(2011-2014 рр.)**

Рік	Рентабельність власного капіталу, %
2011	7,81%
2012	8,84%
2013	9,91%
2014	9,46%

Джерело: складено за даними [202]

Наступним показником є балансова структура операцій ТНБ США.

Банківські операції ТНБ — це операції із залучення грошових коштів та вкладення їх у позики, цінні папери і послуги, випуску в обіг і вилучення з нього грошових коштів для розрахунків, фінансування та кредитування капітальних вкладень, касового виконання державного бюджету тощо. Структура банківських операцій залежить від стану фінансової стабільності в країні та світі, регуляторних вимог по відношенню до ТНБ, фінансового стану банківської установи тощо. Структура операцій у кризовий та посткризовий періоди відрізняється, що зумовлено рядом заходів та вимог, висунутих транснаціональним банкам США у зв'язку з необхідністю посилити фінансову стабільність у державі та попередити банкрутства банків. Структура операцій у кризовий період (2007-2010 рр.) представлена у табл. 2.9 та табл. 2.10.

Таблиця 2.9

Структура активів банків США у кризовий період (2007-2010 рр.), %

Рік	Готівка	Процентні залишки від депозитарних організацій	Продані фонди та зворотне РЕПО	Позики	Цінні папери	Торгові активи	Інші активи
2007	2,105	1,695	9,806	49,545	13,963	11,28	11,606
2008	1,795	5,699	7,228	48,601	14,579	9,929	12,168
2009	1,552	5,368	11,036	41,365	15,88	11,64	13,158
2010	1,412	5,085	10,558	41,564	17,036	11,682	12,664

Джерело: складено за даними [201]

Таблиця 2.10

Структура пасивів банків США у кризовий період (2007-2010 рр.), %

Рік	Депозити	Куплені фонди та РЕПО	Інші зобов'язання	Власний капітал
2007	49,759	12,137	29,934	8,169
2008	52,277	8,55	30,631	8,542
2009	48,666	9,974	32,205	9,155
2010	48,488	9,3	32,538	9,674

Джерело: складено за даними [201]

Ключовим зрушенням у регулюванні ТНБ США стало встановлення для банків вимог щодо обсягу регулятивного капіталу (мінімальне співвідношення капіталу/активів) та резервів капіталу (з урахуванням рекомендацій Базель II та III).

Впровадження стандартів Базель III (нових норм та стандартів структури та якості банківських активів), який схвалили у відповідь на фінансову кризу лідери країн «фінансової двадцятки», почалася у США у 2013 р. Зміни полягають у тому, що до капіталів банків висуватимуть підвищені вимоги, а в період спаду – знижені.

Ключові зміни Базельських стандартів стосуються:

- 1) збільшення мінімального розміру ліквідного резерву власного капіталу банку з 2% до 4,5% від обсягу зважених на ризик активів;
- 2) створення банками буферного резервного капіталу у розмірі 2,5%;
- 3) збільшення рівня капіталу I-го рівня з 4% до 6% від активів банку [9, с.159].

У грудні 2014 року Рада керуючих ФРС оприлюднила пропозицію, яка, окрім стандартних Базельських вимог, висуває посилені додаткові капітальні вимоги до глобальних систематично важливих банків (*англ. G-SIBs*). Важливо зазначити, що на сьогоднішній день до глобальних систематично важливих банків відносяться ті банківські холдингові компанії, які мають 700 млрд. дол. США загальних консолідованих активів або більше 10 трлн. дол. США у зберіганні. Проте згідно з новою пропозицією будь-яка банківська холдингова компанія, яка буде мати 50 млрд. дол. США або більше загальних консолідованих активів та систематичний рівень ризику у 130 балів за методологією визначення за п'ятьма факторами, буде вважатися глобальним систематично важливим банком [231, с. 2].

Пропозиція Ради керуючих США щодо банків, які відносяться до G-SIB, імплементує базову структуру вимог додаткового капіталу, розроблену Базельським комітетом з питань банківського нагляду, проте пропонує зміни до методології калькулювання вимог Базель, які викликають значно вищі додаткові вимоги для G-SIB у порівнянні з їхніми європейськими аналогами. Пропозиція, що була завершена у 2015 році, передбачала, що G-SIB у США повинні тримати додатковий капітал, який являє собою прості акції у відношенні до активів, зважених на ризик.

За методологією обчислення обсягу додаткового капіталу, яка була розроблена Базелем, обсяг додаткового капіталу має залежати від розміру банку, взаємозалежності, замінності, складності тощо. Інша методологія, представлена США, базується на однакових початкових умовах, проте замість елементу замінності банківської установи, бере до уваги залежність від короткострокового фінансування (федеральні фонди, державні фонди, іноземні депозити тощо). Рада керуючих ФРС передбачає, що методологія, вироблена США, сприяє значно вищому відсотку капітального навантаження, між 1 % та 4,5 %, в той час як за першим методом цей відсоток не перевищує позначки 2,5 %. Крім того, цей відсоток буде поєднаний з буфером у 2,5 % та протициклічним буфером капіталу у 2,5 %. Імплементация, яка передбачається у 2016-2019 рр., має на меті створити вартісно-кумулятивний бар'єр для глобальних систематично важливих банків США, які можуть вплинути на банківське кредитування та економічне зростання в цілому.

Уже до 2019 р. деякі масштабні банки США будуть повинні відповідати вимогам 14 % відношення вартості статутного капіталу до активів, зважених на ризик, що втричі вище за вимоги, які діють зараз (4,5 %) [231, с. 1] (Додаток Л).

Що стосується ліквідності банківських активів, то основні підходи та інструменти, які використовувалися ФРС для управління ліквідністю банківської системи у кризовий і посткризовий періоди і ґрунтуються на особливостях її архітектури, це – операції на відкритому ринку; ліквідні свопи; кредитування депозитних установ; кредитування первинних дилерів; підтримка ліквідності окремих установ; нормування управління ризиками. Як відповідь на проблеми з ліквідністю міжбанківського ринку, у 2007 р. ФРС запропонувала банкам термінові аукціони, а для первинних дилерів – термінові фонди кредитування цінних паперів і фонд кредитування первинного дилера. Також до заходів ФРС належать операції на відкритому ринку і зміна ставки рефінансування, яка була знижена з 4,25 % (у 2007 р.) до 0,25 % (у 2008 р.) [32, с. 338-339].

Важливою складовою політики відновлення у США стала рекапіталізація системоутворюючих національних банків, яку держава здійснювала двома основними методами: збільшуючи активи балансу за рахунок гарантування або придбання існуючих активів та/або прямих вливань коштів; зменшуючи боргові зобов'язання. Її суть полягала у посиленні капіталу фінансових установ, їх можливості поглинати ризики і проводилася на основі принципів забезпечення обмеженого впливу держави на управління та діяльність фінансових установ та тимчасовості участі держави у капіталі фінансових установ (вихід із капіталу після стабілізації макроекономічної ситуації). ТНБ США стали найбільшими отримувачами державних інвестицій у капітал у кризовий період (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

ТНБ США, які отримали державні інвестиції у капітал у 2007-2010 рр.

ТНБ	Обсяг інвестицій
Citigroup	50 млрд. дол. США
Bank of America	35 млрд. дол. США
JP Morgan Chase	25 млрд. дол. США
Wells Fargo	25 млрд. дол. США

Джерело: складено за даними [170, с. 58]

У цілому, співвідношення бюджетних витрат на рекапіталізацію банківського сектору і номінального ВВП у США склало 1,5 %, сектору страхування – 0,5 %, сектору іпотечного кредитування – 1,2 % (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

**Прямі бюджетні витрати на рекапіталізацію фінансових установ
у США за кризовий та посткризовий періоди (2007-2014 рр.)**

Сектор	Банки	Співвідношення бюджетних витрат на рекапіталізацію і номінального ВВП, %
Банківський	Bear Sterns, Bank of America, Bank of New York, Citigroup, Goldman Sachs, JP Morgan Chase, Morgan Stanley	1,5
Страховання	Американська страхова корпорація	0,5
Іпотечне кредитування	Fannie Mae, Freddie Mac	1,2

Джерело: складено за даними [160, с. 15]

Результатами зазначених заходів є оновлена посткризова структура банківських операцій, що демонструє зростання капіталу (у 2015 р. капітал великих банків зріс вдвічі у порівнянні з 2008 р., але усього до 6 %), зростання частки цінних паперів, скорочення частки торгових активів та готівки, а також інших активів (табл. 2.13 та табл. 2.14).

Таблиця 2.13

Структура активів банків США у посткризовий період (2011-2014 рр.), %

Рік	Готівка	Процентні залишки від депозитарних організацій	Продані фонди та зворотне РЕПО	Позики	Цінні папери	Торгові активи	Інші активи
2011	1,766	5,985	10,248	41,402	17,783	10,773	12,042
2012	1,94	6,258	9,578	43,9	17,012	11,044	10,269
2013	1,534	8,455	9,057	44,482	16,694	9,916	9,862
2014	1,452	9,336	8,087	44,989	17,112	9,481	9,542

Джерело: складено за даними [201]

Таблиця 2.14

Структура пасивів банків США у посткризовий період (2011-2014 рр.), %

Рік	Депозити	Куплені фонди та РЕПО	Інші зобов'язання	Власний капітал
2011	51,471	8,002	30,552	9,976
2012	56,863	7,754	24,797	10,586
2013	58,595	6,835	23,836	10,734
2014	59,069	5,571	24,368	10,992

Джерело: складено за даними [201]

У цілому можна зробити висновок, що регуляторній діяльності США щодо ТНБ як відповіді на світову фінансово-економічну кризу, характерне проведення рішучих реформ у банківській галузі та посилення законодавчих норм.

Так, законом Рігла-Ніла заборонено ФРС США погоджувати злиття інституцій, яке призведе до того, що створений об'єднаний банк контролюватиме більше, ніж 10% усіх застрахованих FDIC депозитів (винятком є купівля банку з об'єднання банків із штаб-квартирами в одному штаті і купівля банків, які зазнають фінансового банкрутства) [90, с. 146].

У 2010 року було прийнято ключовий Закон Додда-Френка, який мав вирішити проблеми регулювання і нагляду над надвеликими банківськими установами, відповідно до якого:

- банківські холдингові компанії з активами 50 млрд. дол. США і більше автоматично підпадають під посилені стандарти нагляду;

- ФРС має визначити розширені критерії ризикового капіталу, боргового обтяження та ліквідності, вимоги до управління ризиками, плани рятування, рівень небезпечного кредитного рейтингу, межі допустимої концентрації та заходи щодо коригування в разі настання такої межі для всіх системних банків і небанківських фінансових установ;

- розширені критерії нагляду будуть також використовуватись щодо операцій іноземних банків на території США, проте невизначеною залишається можливість уживання таких заходів екстериторіально до материнської компанії;

– у разі, якщо банк підпадає під виключення або потребує перехідного періоду, йому забороняється вести приватну торгівлю за рахунок власних коштів, спонсорство та інвестування в хедж фонди або фонди прямих інвестицій;

– фінансові регулятори мають примушувати системно важливі фінансові інституції продавати активи, які збільшують системний ризик.

За підрахунками компанії Federal Financial Analytics, нове банківське регулювання коштувало 6 великим банкам США 70,2 млрд. дол. США. Протягом 8 років (з 2007 р. по 2015 р.) витрати банків на відповідність вимогам регулювання зросли вдвічі – з 35,5 млрд. дол. США до 70 млрд. дол. США. Таке подвійне зростання пояснюється так: 29,07 млрд. дол. США склали витрати капіталу; 20,6 млрд. дол. США виникли через обмеження обмінних операцій; 3,95 млрд. дол. США – премії Федеральній корпорації по страхуванню депозитів; 407,1 млн. дол. США – витрати, що виникли за рахунок оцінювання наглядових органів [75].

На основі статистичного аналізу показників діяльності ТНБ США було з'ясовано, що комплекс використовуваних у США заходів регулювання діяльності ТНБ сприяв значному покращенню функціонування ТНБ у США, оскільки вплинув на скорочення кількості банкрутств банків зі 157 у 2010 році (рекордна кількість банківських банкрутств у США за останні 100 років) до 18 у 2014 р., зменшення обсягу безнадійних кредитів з 4,4 % у 2010 р. до 1,85 % у 2014 р., а також підвищення рентабельності капіталу банків США вдвічі – з 4,8% у 2010 р. до 9,46 % у 2014 р.

На нашу думку, ці заходи були надзвичайно важливими в першу чергу для банківської системи США, а також для банківських систем інших країн світу, оскільки подальший розвиток кризи залежав від монетарної влади країни та вжиття заходів для нейтралізації шоків ліквідності.

Варто зауважити, що окрім американських банків, на території США функціонують структурні підрозділи іноземних банків, материнські компанії яких розміщуються в інших країнах світу. Згідно з даними регуляторного посібника для іноземних банків у США, виданого аудиторською компанією Price Waterhouse Coopers, сім організаційних типів банківських установ можуть вести бізнес на

території США – представницький офіс; агентство; філія; дочірній банк; міжнародні банківські корпорації, створені на основі Едж Акту; комерційна позикова компанія; міжнародні банківські потужності [230]. Згідно з нормами законодавства США заявки із приводу можливості функціонування іноземного банку й отримання ліцензії розглядаються ФРС та іншими регуляторними органами, які оцінюють низку параметрів, включаючи рівень контролю з боку органів регулювання країни, до юрисдикції якої належить той чи інший іноземний банк, якщо йдеться про відкриття філії. Якщо регуляторні органи роблять висновок, що діяльність іноземного банку не відповідає прийнятим у США нормам, вони можуть прийняти рішення про відмову у створенні підрозділу або навіть призупинити діяльність вже існуючого структурного підрозділу іноземного банку на території США [114, с. 20].

Із настанням фінансової кризи 2007-2010 рр., що розпочалась із банкрутства великих фінансових установ США та призвела до проблем ліквідності банківської системи загалом, діяльність банків та інших фінансово-кредитних установ стала більш жорстко регулюватися державою. Особлива увага у цьому плані концентрується на діяльності іноземних банків та їх філій. На сьогодні в країні функціонує близько 500 іноземних банків із 60 країн світу (BNP Paribas (Франція), ICBC (КНР), Deutsche Bank (Німеччина), Barclays (Великобританія) та інші).

Для формування ефективної системи державного регулювання іноземних банків у США використовується система оцінювання іноземних банків, які розміщуються на території держави, наглядовою службою ФРС шляхом застосування системи рейтингової оцінки іноземних банків SOSA, яка складається з двох компонентів: перший оцінює чи існують об'єктивні чинники, які перешкоджають нагляду та здійсненню моніторингу за іноземним банком, а також відображає загальну фінансову життєздатність материнського банку та оцінює рівень нагляду за банківською установою в країні місцезнаходження материнського банку; другий компонент визначає, чи спроможний материнський банк підтримувати необхідний рівень внутрішнього контролю своїх підрозділів, і чи має достатні резерви для забезпечення відповідної роботи [47, с. 43]. Крім цього, кожній філії, агентству іноземного банку присвоюється рейтинг ROCA, який оцінює їхній

ризик-менеджмент, контроль за операціями, відповідність законам, якість активів [230, с. 46].

Протягом останніх п'яти років у США особливо посилено принципи регулювання іноземних банків, що працюють у США. Це стосується таких банків-гігантів як Deutsche Bank (Німеччина), Barclays (Великобританія), UBS (Швейцарія), Credit Suisse (Швейцарія) тощо, які мають підпорядковуватися тим самим правилам, що й їхні американські конкуренти, проходити стрес-тестування для перевірки їхнього стану, тримати більший обсяг активів, які легко реалізувати, та підпадати під обмеження щодо розподілу капіталу до материнських компаній. У цілому, більше 20 іноземних банків з глобальними активами у розмірі від 50 млрд. дол. США зіштовхнуться з посиленими правилами щодо рівня капіталу та боргу з метою скорочення ризиків, які можуть потенційно впливати на фінансову систему США. Для прикладу, за оцінками аналітиків, німецький банк Дойче Банк, чії підрозділи функціонують у США з нульовим віртуальним капіталом, має дефіцит у 7 млрд. дол. США за цими новими правилами. Це викликано тим, що протягом останньої світової фінансово-економічної кризи ФРС надала одиницям європейських банків у США екстрених позик у сумі 538 млрд. дол. США, а це майже стільки ж, скільки й домашнім банкам [248].

Неконтрольований розвиток фінансових інновацій у фінансовій сфері США, значне зростання обсягів проблемних іпотечних кредитів у поєднанні зі збільшенням безробіття спровокували масштабну банківську кризу, змусивши ТНБ США створювати резерви й провадити значні списання, а регуляторні органи запроваджувати посилені стандарти нагляду за діяльністю ТНБ та сприяти комплексному покращенню функціонування ринку банківських послуг у США. Глобальна аудиторська компанія Deloitte визначила ключові тренди у регулюванні банківського сектору у США у 2015 році, які мають сприяти оздоровленню фінансової системи США та сприяти найефективнішому регулюванню банківського сектору в умовах посилених вимог до банківських установ:

- 1) акцент на управлінні, ризик-менеджменті та кредитній характеристиці;
- 2) покращення управління інформацією та системою звітування;

3) боротьба зі зростаючою кількістю кібератак та діяльністю проти відмивання грошей банками США [189].

Підсумовуючи, варто зазначити, що хоча банківська система у США й вважалася взірцем фінансово регулювання, проте остання світова фінансово-економічна криза довела протилежне, адже США стали тією країною, яка найперше зіткнулася із системною банківською кризою. Це пояснює тенденцію постійного покращення існуючих методів та заходів регулювання діяльності ТНБ у США, які мають сприяти всеохоплюючому та результативному регулюванню банків на території США та посилення вимог до ТНБ, які перетворюються на глобальні банки, щодо безпечного та прозорого функціонування в умовах ефективного антимонопольного законодавства та підтримки стабільності банківської системи США.

2.2. Регуляторні ініціативи ЄС у регулюванні банківської сфери

XXI ст. ознаменувалося початком формування єдиного глобального фінансового ринку, що, з одного боку, супроводжується формуванням транскордонного капіталу і підвищенням його мобільності, утворенням потужних банківських груп і розгалуженої мережі офшорних юрисдикцій, а з другого, – істотно підвищує ризик фінансових криз. Це призводить до того, що кризова ситуація на фінансовому ринку однієї країни може сприяти поширенню негативних явищ у світовому масштабі, як, власне, відбулося із США та країнами ЄС [64, с. 64].

Остання світова фінансова криза початку 2007-2008 рр. брала свій початок зі збільшення кількості дефолтів за ризиковими іпотечними кредитами в одній країні – США. Звуження ринку комерційних паперів, незабезпечених активами, створило тиск на ліквідність банківської системи США, наростала невпевненість щодо кредитоспроможності банків, оскільки невідомою залишалась їх пряма чи опосередкована участь в іпотечних цінних паперах США. В результаті відбулося «виснаження» міжбанківського грошового ринку як у США, так і в країнах Європи. Це змусило центральні банки розвинених країн робити фінансові вливання у

грошовий ринок, щоб запобігти стрімкому зростанню відсоткових ставок. Через погіршення умов оптового грошового ринку, підвищення цін на ресурси та скорочення пропозиції довгострокових цінних паперів почалися дефолти великих інвестиційних банків США – Bear Stearns був куплений JP Morgan Chase за 236 млн. дол. США, Merrill Lynch був куплений банком Bank of America. Після цього не забарилися й кризові явища в Європі, де Великобританія націоналізувала банки Northern Rock та Bradford & Bingley, Ісландія, яка значно потерпала від кризи, націоналізувала свій третій за величиною банк Glitnir, банк Fortis був націоналізований спільно Нідерландами, Бельгією та Люксембургом. Ряд європейських та американських банків уникли націоналізації, але отримали кредити чи були поглинуті іншими фінансовими установами.

Станом на кінець 2008 р. країни Західної Європи домовилися виділити на гарантування боргових зобов'язань та рекапіталізацію своїх банків кошти у розмірі 1,87 трлн. євро, при чому Великобританія виділила 37 млрд. фунтів, Франція – 360 млрд. євро, Німеччина – 500 млрд. євро та Нідерланди – 200 млрд. євро [140, с. 215]. У цілому, за період 2008-2013 рр. активи банківських груп країн Євросони скоротилися на 5,1 трлн. євро, а їхніх іноземних філій та відділень – на 1,5 трлн. євро (Додаток М).

На нашу думку, цілком справедливо можна стверджувати, що порятунок банків ЄС мав вирішальне значення для порятунку світової фінансової стабільності та гарантування безпеки ринку банківських послуг у світі. Хоча на сьогоднішній день у світі й нараховується близько 25 тис. комерційних банків, але фінансову значимість маю 500 найбільших ТНБ. У світових масштабах останніми роками відбувається фінансова транснаціональна консолідація, яка призвела до виокремлення приблизно 20 ТНБ, які мають найпотужнішу ресурсну базу та домінують на світовому ринку фінансових послуг. Серед 50 найбільших ТНБ у світі за даними SNL Financial та Accuity за рейтингом обсягу активів майже половина ТНБ (а саме 21 банк) – це банки країн ЄС, а саме HSBC Holdings (Великобританія), Credit Agricole Group (Франція), BNP Paribas (Франція), Deutsche Bank (Німеччина), Barclays PLC (Великобританія), Royal Bank of Scotland Group (Об'єднане

Королівство), Societe Generale (Франція) (Додаток Б). Загальна сума ринкової капіталізації 20 найбільших ТНБ країн Європи склала 1,1 трлн. євро, що дорівнює 40 % від обсягу ринкової капіталізації 50 найбільших ТНБ світу [183].

Стрімкий розвиток та поширення у світі ТНБ з Європи не були справою одного чи двох років. Формування європейської банківської системи являло собою процес, який був нерозривно пов'язаний із формуванням самого ЄС. Завдання, які стояли перед ЄС, особливо у сфері створення єдиного європейського ринку капіталу, вимагали необхідності вдосконалення банківського регулювання, наслідком чого стала уніфікація банківського законодавства країн — членів ЄС.

Створення єдиного ринку банківських послуг у ЄС стало можливим на принципах, які були встановлені первинним правом ЄС:

1) принцип гармонізації банківського законодавства ЄС (на рівні ЄС встановлюються мінімальні базові правила, які мають стати частиною законодавства кожної з країн членів ЄС);

2) принцип єдиної банківської ліцензії (кредитна установа, яка отримала банківську ліцензію на території однієї із держав ЄС має право здійснювати банківську діяльність на території інших держав-членів ЄС. Єдина ліцензія включає чотирнадцять видів банківських послуг);

3) принцип взаємовизнання національних систем пруденційного нагляду за банківською діяльністю (мінімальна гармонізація законодавства, що регулює банківську діяльність, є підставою взаємовизнання національних систем пруденційного банківського нагляду та встановлення взаємодовіри між компетентними національними органами банківського нагляду щодо адекватності пруденційного банківського нагляду за роботою кредитних установ у державі її заснування. Створено рівні можливості для банків, які були засновані в країнах ЄС);

4) принцип здійснення нагляду державою заснування: компетентні органи банківського нагляду держави реєстрації зобов'язані здійснювати нагляд за банками, що отримали банківську ліцензію в цій країні при здійсненні кредитними установами своєї діяльності за межами держави заснування [24, с. 30].

Особливою структурою в банківській системі ЄС є ЄЦБ, який наділений статусом юридичної особи та має найбільш широку правоздатність у кожній із держав-членів ЄС. Європейська система центральних банків (ЄСЦБ) – не наділена статусом юридичної особи, хоча національні центральні банки, які утворюють її, відповідно до ст. 28(2) Статуту є єдиними держателями капіталу ЄЦБ. Отже, в межах ЄСЦБ домінуюче становище по відношенню до рівня національних центральних банків займає ЄЦБ [24, с. 36]. ЄСЦБ здійснює моніторинг і оцінку фінансової стабільності в межах всього ЄС, дає рекомендації щодо розробки та перегляду регуляторних і наглядових вимог до фінансових установ та сприяє співробітництву між центральними банками та наглядовими органами з питань, що становлять взаємний інтерес (наприклад, нагляд за платіжною системою, забезпечення фінансової стабільності) [165, с. 168-169].

Органи банківського регулювання у країнах ЄС розробляють норми і положення, які банки зобов'язані дотримуватись. Враховуючи національний банківський кодекс або закон про банківську діяльність, міжнародні принципи і нормативні акти, регулюючий орган визначає законодавчі і нормативні вимоги до банків, включаючи форми звітності. Функції регулювання банківської діяльності зазвичай розподілені між парламентом, урядом і власне регулюючим органом. При цьому парламент розробляє загальні законодавчі рамки (наприклад, приймає кодекс про банківську діяльність), а уряд видає додаткові нормативні акти, які звичайно стосуються всіх секторів економіки (наприклад, принципи бухгалтерського обліку).

У рамках ЄС кодекси про банківську діяльність кожної країни-члена ЄС є транспозицією в національне законодавство Консолідованої директиви про банківську діяльність (2006/48/ЄС), яка забезпечує мінімальне, але не повне, впорядкування банківського законодавства на всій території ЄС. Нормативні акти, що видаються національними регулюючими органами, не підлягають уніфікації, і це є причиною відмінностей у положеннях національного банківського законодавства країн-членів ЄС. Основне завдання органу банківського нагляду країн-членів ЄС полягає у здійсненні перевірки відповідності банків та інших кредитних установ, які

вони регулюють, нормам і вимогам, розробленим регулюючим органом, а також застосовуванні заходів у разі виявлення недоліків у діяльності банку.

Європейські наглядові органи не мають повноважень щодо безпосереднього контролю над окремими фінансовими установами. Ці повноваження залишаються у виключній компетенції національних органів нагляду (хоча європейські наглядові органи мають право брати участь у роботі наглядових колегій, що здійснюють нагляд за транскордонними фінансовими групами). Однак у деяких чітко визначених випадках європейські наглядові органи можуть приймати рішення, що стосуються окремих фінансових інституцій, які мають переважну силу порівняно з рішеннями, прийнятими національними компетентними органами.

У зв'язку з тим, що діяльність банків з кожним роком усе більше виходить за рамки окремо взятої країни і набуває глобального характеру, виникає необхідність у конвергенції (впорядкуванні) національних норм, положень і нормативних актів з метою створення або підтримування «єдиних правил ведення гри» для всіх конкурентів. Змінюється відповідно й механізм регулювання банків – частина повноважень по нагляду за банківськими установами ЄС переходить до наднаціональної сфери впливу Європейського Банківського союзу [130].

Саме світова фінансова криза 2007-2010 рр. багато в чому сприяла зміні думки регуляторів фінансового ринку щодо можливості фінансової системи самостійно, без державного втручання опиратись кризовим явищам та відновлюватись після них. Вона підштовхнула владу ЄС до активних дій і з 01.01. 2011 р. запрацювали чотири нові пан-європейські регуляторні органи – три нових наднаціональних регулятори та консультативно-аналітичний орган, а саме:

- Європейське управління з цінних паперів та ринків (*англ. European Securities and Markets Authority, ESMA*);
- Європейська організація зі страхування та пенсійного забезпечення (*англ. European Insurance and Occupational Pensions Authority, EIOPA*);
- Європейське банківське управління (*англ. European Banking Authority, EBA*), що забезпечує стабільність фінансової системи, прозорість ринків і фінансових продуктів та захист вкладників і інвесторів. До його компетенції входить також

попередження регуляторного арбітражу, гарантування дотримання правил гри, зміцнення міжнародної координації у сфері банківського нагляду, сприяння конвергенції систем банківського нагляду, надання рекомендацій інституціям ЄС у сфері регулювання банківської діяльності, платіжних систем та обігу електронних грошей, корпоративного управління, аудиту та фінансової звітності [2, с. 152];

- Європейська рада з фінансових ризиків (*англ. European Systemic Risk Board, ESRB*) [165, с. 166].

У сукупності ці чотири органи сьогодні складають Європейську систему фінансового нагляду (рис. 2.2).

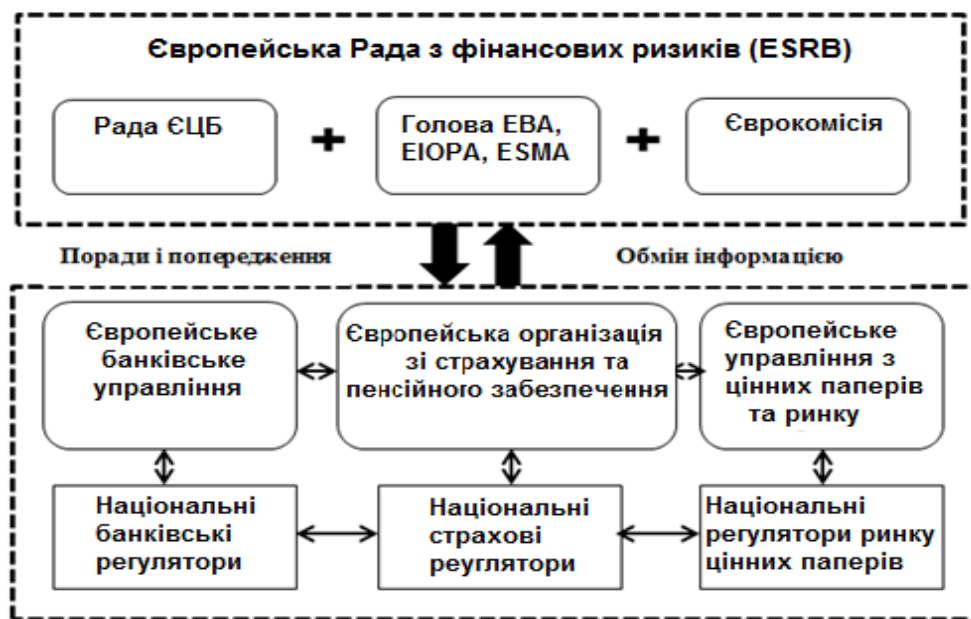

Рис. 2.2. Організаційна структура Європейської системи фінансового нагляду [165, с. 166]

На базі ЄЦБ створюється та частина регулювання, яка буде наднаціональною для банків країн ЄС, а саме:

- 1) Єдиний гармонізований перелік правил для банків (*англ. Single Rulebook*), який сприяє тому, що банки стануть більш капіталізовані, а ризики – краще контрольовані;

- 2) Єдиний наглядовий механізм (*англ. Single supervisory mechanism*), під контролем якого має бути близько 130 великих банків країн Єврозони. Повноваження поширюються на банки, чиї активи перевищують 30 млрд. євро або дорівнюють 20 % обсягу ВВП їх країн. При цьому три найбільші банки у кожній

країні-члені системи підпадають під обов'язковий нагляд. Для кожного з таких банків буде створена наглядова комісія, яка буде щоденно відслідковувати операції банку під їх наглядом. До її складу ввійдуть експерти з ЄЦБ та національних регуляторів банківського нагляду. Для 3400 банків нагляд буде поки що опосередкованим, тобто здійснюватися через їхні національні регулятори;

3) Єдиний механізм порятунку банків (*англ. Single resolution mechanism*). Рада з порятунку банків буде мати можливість врятувати банк від банкрутства за допомогою фонду, який банківські установи країн Єврозони самі сформуують [181].

Таке посилення контролю пов'язане з тим, що фінансово-економічна криза виразно підкреслила взаємозалежність між економіками всіх держав-членів ЄС, а також між економікою ЄС та іншими світовими економіками. Напередодні поширення Європейським континентом фінансово-економічної кризи у 2008 р., в ЄС функціонувало 27 різноманітних систем регулювання банківської діяльності, заснованих переважно на національних правилах і рятувальних заходах, хоча на той час вже було створено певний мінімальний набір відповідних європейських правил та координаційних механізмів. Однак докризові правила і структури виявилися нездатними відповідним чином відреагувати на фінансову кризу, особливо її системний характер (наприклад, у ЄС не існувало жодних інструментів боротьби з банкрутством великих ТНБ). Нескоординовані дії держав-членів у відповідь на банкрутство банків значно послабили зв'язок між банками і суверенним боргом, що призвело до фрагментації єдиного ринку кредитування і фінансування ЄС, яка стала руйнівною у межах зони євро, де послаблення трансмісійного механізму грошово-кредитної політики і обмеження фінансування перешкоджають ефективному кредитуванню реального сектора економіки та економічному зростанню [139, с. 39].

Створення єдиного наглядового органу – це важливий крок до створення Європейського банківського союзу – спільноти, яка контролюватиме політику усіх банків Єврозони, що є важливою частиною антикризового плану країн ЄС, та розбудови повноцінного Економічного та монетарного союзу.

В умовах перманентних кризових тенденцій у світовій економіці, які безпосередньо впливають на ТНБ, що функціонують на території ЄС та за його

межами, варто виділити ряд важливих трендів у реформах стосовно регулювання ТНБ та регуляторних ініціатив ЄС, прийнятих за останні декілька років з урахуванням останніх викликів сьогодення:

1) зменшення вірогідності шоків: вищі вимоги до капіталу – як у кількісному так і якісному значеннях; підвищення мінімальних стандартів ліквідності; покращення прозорості; наявність «умовного капіталу»; створення протициклічного буферу капіталу; макропруденційний нагляд за ризиками в межах усієї банківської системи;

2) зведення до мінімуму потенційних побічних ефектів зі сторони ТНБ: покращення прозорості, особливо в рамках ринкової інфраструктури; створення фондів акумулювання коштів; заходи щодо оздоровлення та вирішення проблем (концепції планів по виходу з кризи); реформування схем гарантування депозитів;

3) обмежувальні ініціативи: обмеження розмірів банків; обмеження щодо максимального коефіцієнту фінансового левериджу; «ренаціоналізація» філій міжнародних банків; обмеження у розмірах компенсацій; заборона проп-трейдингу; структурні реформи для поділу «універсальних» банків» [239, с. 7].

Досягнення цілей безпечного функціонування банків у межах ЄС відбувається за допомогою прийняття заходів регуляторного впливу, які було досліджено, враховуючи їхній вплив на ключові економічні показники діяльності банківського сектору країн ЄС.

Першим показником дослідження є кількість банкрутств банків. У кризовий період кількість банківських банкрутств досягла рекордної для ЄС кількості – 38 – у 2008 р. та 53 – у 2009 р. (табл. 2.15).

Таблиця 2.15

Кількість урядових втручань та банкрутств банків у ЄС у кризовий період (2007-2010 рр.)

Рік	Кількість банкрутств банків ЄС
2007	3
2008	38
2009	53
2010	11

Джерело: складено за даними [178]

Регуляторними органами ЄС було прийнято ряд заходів, спрямованих на посилення стабільності функціонування ТНБ країн ЄС та попередження майбутніх банкрутств. Починаючи з 2008 року, Європейська Комісія розробила більш, ніж 28 нових правил щодо покращення регулювання та нагляду за фінансовим сектором ЄС. Банківський союз має гарантувати, що усі банки підпорядковані однаковому нагляду та механізмам порятунку від банкрутства, за рахунок чого має зрости довіра до всіх банків. Банківська надійність має більше залежати від індивідуального ризикового профілю банку та менше від фінансової міцності країни, в якій вони базуються [181].

Основні регуляторні ініціативи полягали у:

1. попередженні системного ризику:

а) системно важливі банки: визначення категорії системно важливих банків та додаткових вимог до обсягу їхнього капіталу (листопад 2014 року); визначення категорії та списку домашніх системно важливих банків;

б) макропруденційному регулюванні: імплементація інструментів макропруденційного нагляду та структур Банківського союзу; використання протициклічних буферів капіталу, буферів систематичного ризику, специфічних вимог щодо капіталу в залежності від секторів;

в) виробленні механізму Єдиного фонду з порятунку банків, який запрацював з 01.01.2016 року; процедура порятунку та допомоги банкам «bail-in» (2014-2015 рр.): Директива по відновленню та вирішенню проблем у банківській системі (*англ. Directive on Bank Recovery and Resolution (BRRD)*) – відхід від порятунку за принципом «bail-out», в рамках якого у 2007-2010 рр. ЄС витратив 1,6 трлн. євро).

Починаючи з 2016 року участь держав у порятунку банків буде лімітованою. Процедура «Bail-in» – це модель порятунку банків кіпрського типу. У першу чергу, надати кошти та погодитися з перетворенням їх у капітал мають акціонери, потім кредитори за облігаціями (субординовані та старші) та власники великих вкладів (вище за 100 тис. євро). Вклади до 100 тис. євро будуть гарантовані державою.

Такий захід пов'язаний з вжитими заходами державної підтримки в країнах Європи, які потребували збільшення державних ресурсів та бюджетних витрат для

відновлення фінансової стабільності в банківській системі. В тих країнах, де бюджетні ресурси використовувалися для проведення всіх дозволених законодавством заходів підтримки банків, а саме в Ірландії, Ісландії, Великобританія, частка валових витрат країни зросла і становила відповідно: 40,7 %, 44,2 % і 8,8% бюджетних коштів по відношенню до ВВП країни. Розвинуті країни використовували як непрямі інструменти монетарного характеру, так і прямі механізми рефінансування банків (Додаток Н) [148, с. 25]. Найбільші з рекапіталізованих банківських установ країн Європи, де зафіксовані системні банківські кризи, представлені у табл. 2.16.

Таблиця 2.16

Банки ЄС, які отримали державну допомогу протягом 2007-2014 рр.

Країна	Банки Європи
Австрія	Kommunalkredit Austria, Volksbanken, Hypo Group
Бельгія	Fortis, KBS, Dexia
Великобританія	Lloyds TSB, Royal Bank of Scotland, Northern Rock
Ірландія	Anglo Irish Bank, Bank of Ireland, Allied Irish Banks
Ісландія	Landsbanki, Islandsbanki, інші ощадні банки
Нідерланди	Fortis, ING Group, SNS Bank
Німеччина	Hypo Real Estate, IKB, KfW

Джерело: складено за [148, с. 26].

г) схеми гарантування депозитів: гарантування 100 тис. євро для вкладника в одному банку (*англ. Directive on Deposit Guarantee Scheme*);

д) заходи Європейської комісії, спрямовані на вирішення проблеми «занадто великих банків» регуляторними органами ЄС 2014 року: зменшення ризику нестабільності, скорочуючи ризик банків стати занадто великими, а саме – заборона займатися спекулятивною діяльністю та вимога відокремлення певних форм торгівлі від тої частини банку, яка приймає депозити, за умови, що ця торгівля банку перевищує певний ліміт [197, с. 3-4];

е) створення Єдиного гармонізованого переліку правил для банків ЄС у 2009 році. Мета такого кроку – уніфікувати імплементацію Базель III у всіх державах-членах ЄС, що дасть змогу закрити регуляторні прогалини, буде слугувати загальній

меті функціонування єдиного ринку за рахунок використання однакових визначень регуляторних показників та методологій для обчислення ключових вимог [194];

2. посилення нагляду за діяльністю банків:

а) ЄЦБ став наглядовим органом Банківського Союзу (2014 р.) для приблизно 6000 банків у зоні євро (здійснення прямого нагляду над 130 банками Єврозони);

б) регулювання інфраструктури Європейського ринку позабіржової торгівлі цінними паперами (англ. *EMIR*) [198, с. 29].

Починаючи з 2011 року кількість банкрутств банків ЄС почала зменшуватися і склала усього 2 банківські банкрутства у 2014 році (табл. 2.17).

Таблиця 2.17

Кількість банкрутств банків у ЄС у посткризовий період (2011-2014 рр.)

Рік	Кількість банкрутств банків ЄС	Рік	Кількість банкрутств банків ЄС
2011	4	2013	3
2012	5	2014	2

Джерело: складено за даними [178]

Наступним показником ефективності регуляторних заходів ЄС є кількість безнадійних кредитів у банківській системі. У кризовий період частка таких кредитів у портфелях банків ЄС досягла високих значень (5,4 % у 2010 році), що негативно відобразилося на стабільності фінансової системи країн ЄС (табл. 2.18).

Таблиця 2.18

Частка безнадійних кредитів банків ЄС у загальній кількості кредитів у кризовий період (2007-2010 рр.)

Рік	Частка безнадійних кредитів у загальній кількості кредитів, %	Рік	Частка безнадійних кредитів у загальній кількості кредитів, %
2007	2,17	2009	4,7
2008	2,78	2010	5,38

Джерело: складено за даними [185]

Заходами у вирішенні цієї проблеми стали:

а) запуск програми з оцінки якості активів у 2014 р.: оцінювання 128 банків проводить ЄЦБ та за його результатами надає список банків, які підпадають під

реабілітацію. Це має стимулювати рейтингові агентства уточнювати свої рейтинги аби не втратити репутацію та слідкувати за реальною кількістю проблемних кредитів, виданих банківською установою;

б) посилені правила щодо надійних кредитних рейтингів;

в) більш жорсткі правила та вимоги до купівлі кредитно-дефолтних свопів та ряд правил, що стосуються деривативів.

Станом на 2015 рік проблема безнадійних кредитів не була вирішеною – їхня частка у загальній кількості кредитів 2011-2014 рр. зростає, що вимагає від органів країн ЄС прийняття подальших регуляторних ініціатив у цій сфері (табл. 2.19)

Таблиця 2.19

Частка безнадійних кредитів банків ЄС у загальній кількості кредитів у посткризовий період (2011-2014 рр.)

Рік	Частка проблемних кредитів у загальній кількості кредитів, %
2011	5,81
2012	6,72
2013	6,41
2014	5,61

Джерело: складено за даними [185]

Третім показником визначення ефективності застосування регуляторних заходів ЄС є рентабельність власного капіталу банків ЄС (*англ. ROE*). Ефективність використання власного капіталу банками ЄС у кризовий період знаходилася на низькому рівні та набула негативного значення (- 4 %) у 2009 році (табл. 2.20).

Таблиця 2.20

Рентабельність власного капіталу банків країн ЄС у кризовий період (2007-2010 рр.)

Рік	Рентабельність власного капіталу, %	Рік	Рентабельність власного капіталу, %
2007	17%	2009	1%
2008	-4%	2010	5%

Джерело: складено за даними [199, с. 6]

Підвищення рентабельності використання статутного капіталу банків країн ЄС не було справою декількох років. Цей процес дуже болісно проходив для країн ЄС, оскільки позитивне значення показника вдалося відновити лише у 2013 р., на що позитивно вплинули наступні ініціативи органів керівних ЄС:

1) стандартизація даних та звітності (2014 рік):

а) стандартизована звітність (*англ. COREP/FINREP*)

б) імплементація на національному рівні стандартизованих принципів агрегованих даних;

2) більш жорсткі правила та вимоги до хедж фондів;

3) проведення широкомасштабних стрес-тестувань, починаючи з 2009 року, для забезпечення стабільного функціонування фінансових систем та єдності фінансових ринків у ЄС. У 2011 році для банків Європи, які було протестовано на стрес, встановили відношення капіталу першого порядку до активів, зважених на ризик, на рівні 9 %, що вище, ніж вимагається за Базель III [207, с. 5]. У 2014 році 130 банківських установ з країн зони євро та з країн, які не є членами зони євро, було перевірено. 25 банків не пройшли тест. Найбільша кількість проблемних банків, виявлених при тестуванні, знаходиться в Італії – 9 з 21 банку провалили тест, на другому та третьому місцях – Греція та Кіпр. Найкращий показник у Німеччині – лише 1 банк із 25 не пройшов тест на стрес [227]. Такі тести відкривають для загалу 12 тисяч пунктів інформації щодо діяльності банку, що включають склад капіталу банків, активи, зважені на ризик, прибутки та збитки, вірогідність виникнення суверенного, кредитного ризиків та сек'юритизації.

У 2016 році проводиться новий етап стрес-тестувань для банків країн ЄС. 53 банки, з яких 39 банків підпадають під юрисдикцію Єдиного наглядового механізму, візьмуть участь (70 % банківського сектору ЄС). До перевірки включають структуру капіталу, значення коефіцієнт левериджу, активи, зважені за ризиком (за типом ризику), якість активів, системний ризик, схильність до кредитного ризику [195];

4) посилення ліквідності банківських установ:

а) вимоги до коефіцієнту покриття ліквідності;

б) вимоги до коефіцієнт стабільного фінансування (*англ. NSFR*).

Значення коефіцієнту ROE у посткризовий період зросло до 7 % у 2014 р., проте не повернулося до рівня 17 % у 2007 р. (табл. 2.21).

Таблиця 2.21

**Рентабельність власного капіталу банків країн ЄС у посткризовий період
(2011-2014 рр.)**

Рік	Рентабельність власного капіталу, %
2011	3%
2012	-1%
2013	3%
2014	7%

Джерело: складено за даними [199, с. 6]

Отже, проведене дослідження дало змогу зробити висновок, що комплекс прийнятих у ЄС заходів щодо посилення регулювання діяльності ТНБ відіграв дуже важливу роль для стабілізації банківської системи у межах Європейського Союзу та сприяв скороченню кількості банкрутств банків у ЄС (з 53 у 2008 р. до 2 у 2014 р.), зростанню рентабельності капіталів банків (у 7 разів – з 1 % у 2009 р. до 7 % у 2014 р.), проте не вплинули на стан безнадійних кредитів, обсяг яких у 2014 р. не змінився у порівнянні з 2010 роком та зберігався на рівні 5,6 %.

Ще одним показником вивчення здатності регуляторних заходів, прийнятих у країнах ЄС, позитивно впливати на стан банківської системи є оцінка балансової структури операцій ТНБ країн Європейського Союзу:

1) активи та позики: банки країн ЄС зазнали скорочення активів на 11 % з початку фінансової кризи (2007 року). Обсяг позик та авансів практично не змінився у кризовий та посткризовий періоди, проте зріс у відношенні до загальної кількості активів. У межах сектору позик та авансів спостерігалось зростання в іпотечному кредитуванні, проте відбулося скорочення у корпоративному кредитуванні. Також зросли готівкові активи та суверенний борг, певне зростання у позиках вперше було зафіксовано у першій половині 2014 р. (рис. 2.3).

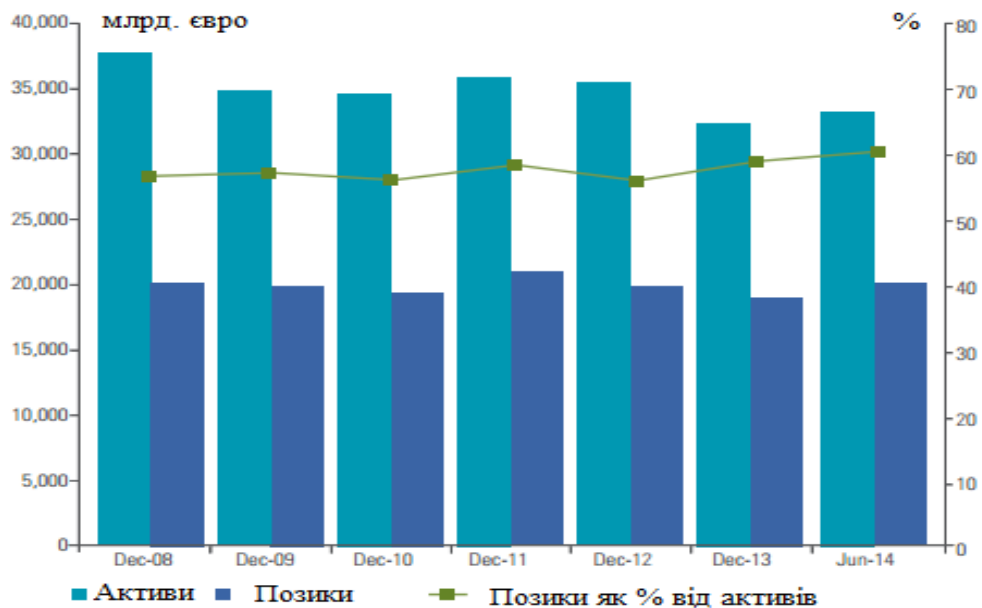

Рис. 2.3. Обсяг активів та позик банків ЄС у кризовий та посткризовий періоди [199, с. 18]

2) активи на продаж та деривативи: у кризовий період сталося падіння обсягів фінансових активів на продаж (на 30 %) та деривативів на продаж (на 50 %), що відобразилося у падінні обсягу активів банків ЄС на 4 трлн. євро. Також спостерігався рух до більш дорогих та менш капіталоінтенсивних видів діяльності, включаючи злиття та поглинання, цінні папери та андеррайтинг, управління активами (рис. 2.4).

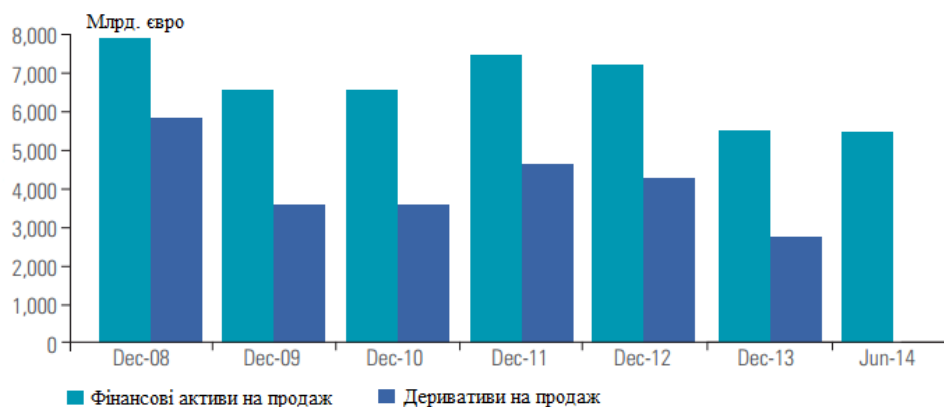

Рис. 2.4. Обсяг фінансових активів та деривативів на продаж банків ЄС у кризовий та посткризовий періоди [199, с. 18]

3) обсяги капіталу: банки країн ЄС продемонстрували покращення у відношенні капіталу першого порядку до активів (з 8,5 % у 2007 до 13,3 % у

2014 р.), зростання капіталу на 46 % та активів, зважених на ризик, на 14 % у період з 2009 по 2012 рр. Окрім того, в операціях банків спостерігається зростання частки власного капіталу (рис. 2.5).

Рис. 2.5. Капітал, доданий банками країн ЄС протягом кризового та посткризового періодів, млрд євро (2007-2014 рр.) [246, с. 7]

4) у посткризовий період зменшився обсяг депозитів від кредитних установ та зріс обсяг депозитів від некредитних установ (рис. 2.6).

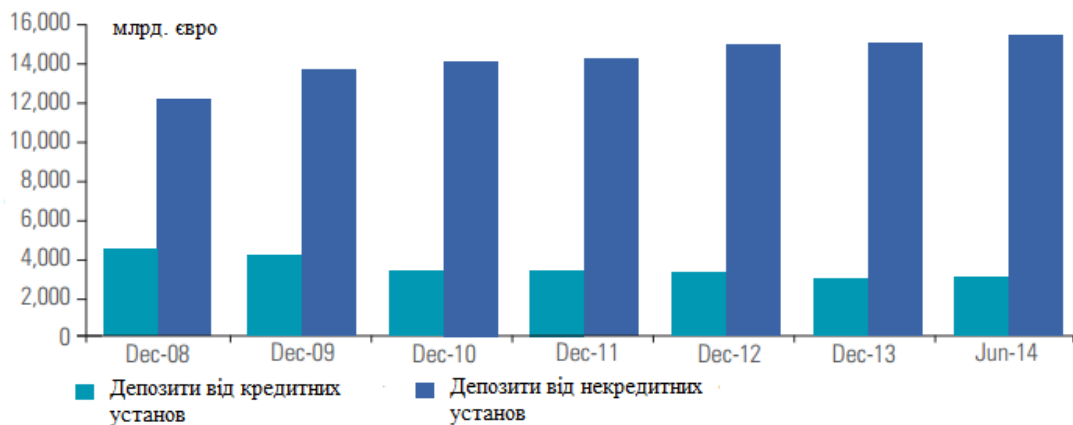

Рис. 2.6. Обсяг депозитів банків ЄС протягом 2007-2014 рр. [199, с. 19]

Можна зробити висновок, що ТНБ країн ЄС збільшили свої фонди за рахунок депозитів від клієнтів, зменшенню частки позик у загальних активах та зростанню випуску облігацій, що сприяло забезпеченню стабільності банків (табл. 2.22). Після кризи великі системні ТНБ взяли курс на менш ризиковану банківську діяльність.

Таблиця 2.22

**Випуск облігацій банками країн ЄС, кризовий та посткризовий періоди
(2007-2014 рр.)**

Рік	Обсяг, млрд. дол. США	Рік	Обсяг, млрд. дол. США
2007	300	2011	410
2008	450	2012	280
2009	290	2013	140
2010	320	2014	170

Джерело: складено за даними [209, с. 116]

Таким змінам сприяли заходи органів ЄС у галузі посилення обсягів та ролі банківського капіталу, а саме:

а) вимоги до обсягу капіталу: прийняття у 2013 р. Директиви вимог до капіталу IV (*англ. Capital Requirements Directive IV*), яка відображає положення Базель II та Базель III та складається з пруденційних правил для банків ЄС. Ця директива складається з директиви вимог капіталу (2013/36/EU) (*англ. CRD*), яка має імплементуватися через національне законодавство; регулювання вимог капіталу (575/2013) (*англ. CRR*), яке напряду застосовується до банків у межах ЄС

б) вимоги до активів, зважених на ризик: стандартизований підхід до вимірювання кредитного ризику – серпень 2014 р.; консультації Базельського комітету щодо переглянутих стандартизованих підходів до кредиту, ринку та операційного ризику (осінь 2014 р.);

в) встановлено вимоги до коефіцієнта левериджу (червень 2014 р.).

Варто зазначити, що комплекс заходів в контексті Базель III та Директиви вимог до капіталу IV має суттєво вплинути на зміни параметрів європейського банківського сектора. Ґрунтуючись на балансових звітах за 2010 р., європейським банкам, щоб впоратися з новими вимогами до 2019 р., при 50 % коефіцієнті нерозподіленого прибутку і номінальному річному зростанні балансу у розмірі 3 % потрібно буде залучити додатково близько 1,1 трлн. євро капіталу першого рівня, на 1,3 трлн. євро наростити ресурси короткострокової ліквідності і приблизно на 2,3 трлн. євро – довгострокової ліквідності. Це безпрецедентні завдання, які банківська

практика Європи ще не знала. Потреба в додатковому капіталі зросте до 60 % від вартості всього європейського капіталу першого рівня, а розрив ліквідності досягне 50 % від вартості всіх короткострокових ліквідних активів [44, с. 186].

За зазначених вище умов слід очікувати зростання вартості банківських послуг та особливого істотного зниження дохідності банків, які відносяться до системно важливих у Європі. У список з 29 системних європейських ТНБ увійшли такі банки, як Deutsche Bank (Німеччина), HSBC (Великобританія), BNP Paribas (Франція), Credit Agricole Group (Франція), Royal Bank of Scotland (Шотландія), Santander (Іспанія) та інші [55, с. 30].

Відповідно до звіту Лііканена як рекомендаційної розробки щодо Директив ЄС, щорічне скорочення операційних витрат повинно відбуватися на рівні 6% для досягнення докризового рівня окупності власного капіталу в номіналі 12%. Для банків Європи ці вимоги виявилися більш жорсткими, оскільки, як свідчать дані дослідження компанії McKinsey, банки Японії протягом 2011–2015 років мають скоротити операційні витрати на 14%, банки США – на 20%, а банки Європи – на 26%. Таким чином, можна передбачити трансформацію існуючих бізнес-моделей банків ЄС від масштабного диверсифікованого розширення і розвитку філіальної та представницької мережі до оптимізації географії присутності зі скороченням додаткового інвестування до обраних опорних ринків [55, с. 31].

Слід очікувати, що Базель III призведе до скорочення рентабельності капіталу для середнього європейського банку приблизно на 4 %. Аналітичні оцінювання розробників Базель III ціну реформ визначають на рівні 45-70 млн. євро, що в порівнянні з граничними оцінками в три рази менше. При цьому, основні витрати будуть спрямовані на розробку і запровадження методів вивчення ризиків, включаючи IT-ризик, і лише дещо більше 20 % – на розробку і реалізацію конкретних заходів із впровадження нових Базельських правил щодо покращення контролю за якістю формування та ефективного використання капіталу банків положеннями реформи Базель III.

Варто зазначити, що в межах ЄС йде політика покращення якості банківських активів та боротьба з фіктивними активами ТНБ ЄС. Тому важливим моментом

регулювання діяльності цих ТНБ є посилення вимог до якісного наповнення банківського капіталу реальними активами, до складу якого в подальшому можна буде включати лише звичайні акції, що реально котируються на ринку, і нерозподілений прибуток, і ні в якому разі (за винятком випадків приховування даних, зловживання довірою або фальсифікацій, що не можуть бути піддані контролю) – фіктивні активи, що раніше широко допускалися і маніпулятивно визнавалися банківською сферою, зокрема в країнах ЄС [44, с. 186-187].

Так, згідно з даними Європейської банківської організації, збільшення показника адекватності капіталу в європейських банках відбулося не за рахунок нарощування обсягів капіталу, а через просте зменшення активів, зважених на ризик, причому третину цього зменшення було досягнуто за допомогою “рекалібрацій” внутрішніх банківських моделей оцінки зважених за ризиком активів, а якщо говорити простіше – банкіри «підлаштували» свої методики оцінки ризиків у бік їхнього заниження для досягнення планових нормативів капіталом першого рівня. Висока частка проблемних кредитів залишається однією з головних проблем банків ЄС, яка поки що є далекою від вирішення [55, с. 33].

Цілком зрозумілим є той факт, що прийняті рішення щодо ТНБ країн ЄС потребують суттєвого коригування моделей бізнес-стратегій окремих напрямів банківського бізнесу, що призведе до зростання його вартості і буде викликати протистояння з бізнес-колами, які замість збільшення обсягів кредитування та зниження банківських ставок отримають їх скорочення і підвищення вартості кредитів, що, природним чином уповільнить темпи економічного зростання країн ЄС. Це означає, що без введення будь-яких компенсаційних механізмів така реформа для реальної економіки може мати зворотні наслідки [44, с. 189].

Регуляторна діяльність у межах провідних країн ЄС слідує курсу загальноєвропейської політики посилення вимог до регулювання банків, введення нових стандартів та правил для попередження дестабілізації банківського сектору. Хоча гаслом новоствореного Єдиного наглядового механізму стало те, що банки перестали бути «Європейськими при житті, але національними під час свого краху» та близько 130 банків опиняться під прямим наглядом зі сторони наднаціональних

наглядових рад, проте стабільність великої частини Європейських банків (близько 3500 установ) буде залежати від регуляторного впливу національних органів.

Кожна держава у межах ЄС прагне до якнайбільш ефективного регулювання діяльності свого внутрішнього банківського ринку та, зокрема, діяльності материнських ТНБ. Так, серед пріоритетних заходів антикризового управління країн-членів ЄС важливо відмітити стабілізацію банківської системи, допомогу фінансовим установам та контроль за грошовими коштами банків [11, с. 5]. Оскільки країнами в межах ЄС, які мають найбільші ТНБ у світі та яким характерні власні особливості у регулюванні ТНБ, є Німеччина, Франція та Великобританія, саме їхнім регуляторним особливостям приділена увага у нашому дослідженні.

Німеччина, чия економіка є найбільшою у межах ЄС, значну увагу приділяє регулюванню діяльності німецьких ТНБ, серед яких найбільшими є Deutsche Bank та Commerzbank. Також на території Німеччини діють іноземні банки з країн ЄС (Barclays Bank, BNP Paribas, Banco Santander, ING Group, Royal Bank of Scotland, та ін.) та інших країн світу (Citigroup, Credit Suisse, Goldman Sachs, Mitsubishi UFJ).

Під час фінансової кризи 2007-2010 рр. дії Німеччини з виходу з кризи були погоджені на зустрічі країн «G-8» та включали пакет заходів щодо попередження фінансової кризи та порятунку діяльності ТНБ:

1) забезпечення ефективного антимонопольного законодавства: уряд Німеччини вимагав від відповідальних органів встановити справедливі умови конкуренції шляхом швидкої міжнародної гармонізації стандартів фінансової звітності, що їм було виконано. Було внесено ряд змін, у тому числі, відносно застосування оціночних методології у випадку неліквідних ринків та новий варіант класифікації фінансових інструментів;

2) заснування фонду стабілізації фінансового ринку: уряд Німеччини заснував спеціальний фонд стабілізації фінансового ринку, кошти якого поповнюються шляхом випуску боргових зобов'язань на суму до 100 млрд. дол. США. Уряд Німеччини використав фонд обмежено у часі для вжиття заходів щодо забезпечення рефінансування фінансових інститутів Німеччини та за прийнятну плату надавав гарантії розміром до 400 млрд. євро. У цілях фінансування фонду Уряд Німеччини

заснував резерв на випадок дефолтів розміром у 5 % від суми гарантій (усього 20 млрд. євро);

3) забезпечення ліквідності фондів грошового ринку шляхом надання центральним банком Німеччини спеціальної підтримки ліквідності в обмін на зобов'язання перед ним [4].

2013-2014 рр. стали періодом переосмислення банківського регулювання у розвинених країнах і Німеччина не стала виключенням, адже у країні було посилено регулювання фінансових ринків, банківського сектору та діяльності ТНБ зокрема. Німеччина прийняла близько 30 законів, що мали на меті посилення регулювання фінансових ринків, які фінансові експерти назвали «новою конституцією для банків». Ці закони передбачають:

1) більш жорстке регулювання акціонерного капіталу банків та штрафування ради директорів банків: зобов'язання керівництву банків ставити ризик-менеджмент у найвищий пріоритет, адже у випадку порушення вимог йому загрожує 5 років ув'язнення за фінансові злочини;

2) сегрегацію високоризикового бізнесу від щоденних банківських операцій. Для захисту депозитів споживачів банки будуть юридично зобов'язанні перенести високо ризикований бізнес у економічно, юридично та логістично незалежну інституцію та відділити її від традиційного банківництва. До 2016 р. великі банки (Deutsche Bank, Commerzbank та Landesbank Baden-Württemberg) мали створити 2 підрозділи – незалежні один від одного, у випадку якщо обсяги торгівлі перевищують 100 млрд. євро (129 млрд. дол. США) або 20 % від усіх активів. Вони можуть керуватися у рамках холдингової компанії;

3) табу на надмірні бонуси топ менеджменту банків: максимальна винагорода має бути встановлена у розмірі додаткової річної заробітної плати; лише акціонери мають право погоджувати бонуси у розмірі подвійної зарплатні за рік [190];

4) зменшення ризику від «системно важливих банків». У 2013 р. Німеччина прийняла Європейську Директиву вимог капіталу однією з перших серед країн ЄС;

5) заборона на терміновий продаж німецьких акцій, випущених банками, облігацій Єврозони та кредитно-дефолтних свопів.

Що стосується Франції, то її ТНБ відіграють не менш важливу роль на глобальній банківській арені, аніж банки Німеччини: Credit Agricole Group, BNP Paribas, Societe Generale та Groupe BPCE входять до топ-20 банків світу за обсягом активів у 2015 р. (Додаток Б). Всього ж у Франції нараховується близько 400 банків, 10 серед яких входять у топ фінансових груп світу: BNP Paribas (активи у 2015 р. склали 1,819 трлн. євро), Crédit Agricole Group (1,687 трлн. євро), Societe Generale Group (1,214 трлн. євро), Groupe BPCE (1,123 трлн. євро) [182].

Серед філій іноземних ТНБ, що функціонують на території Франції, варто відмітити HSBC France, який входить до топ банків Франції з 12 тисячами співробітниками та 380 філіями, розміщеними по всій території країни. Крім цього, у Франції розміщені філії таких іноземних ТНБ як Citibank (США), Commerzbank (Німеччина), Deutsche bank (Німеччина), Unicredit (Італія), ICBC Paris Branch (КНР), Mizuho Bank (Японія), JP Morgan Chase (США) та інші [217].

Дієве регулювання ТНБ Франції мало ключове значення у період світової фінансово-економічної кризи, адже станом на 2008 р. більше 400 тис. осіб працювало у банківській сфері, а ще 200 тис. працівників мали непрямий зв'язок з цією сферою, роблячи цю сферу третім найбільшим роботодавцем країни. У 2006 р. сумарні активи банків Франції у 2,6 разів перевищили ВВП Франції. Станом на початок та розгортання світової кризи у 2007-2008 рр. французькі банки були присутні у 84 країнах світу (1 тисяча структурних підрозділів), що на 92 % вище у порівнянні з початком 2000-х рр. У 2007 р. іноземні операції склали третину прибутку трьох великих ТНБ Франції. Іноземні філії ТНБ на території Франції також мали вагомий роль у банківському секторі країни – 159 банків з 237 іноземних банків (67 %) склали банки Європи. У цілому, активи іноземних банків склали 11 % від загальних активів банків Франції. Саме тому було зроблено все можливе, аби попередити банкрутство та погіршення функціонування ТНБ Франції, було значно посилене регулювання банків:

1) зміцнення законодавчої бази Франції у галузі регулювання ТНБ: у 2010 р. було прийнято Французький Акт банківського та фінансового регулювання, який мав на меті посилення нагляду за фінансовими гравцями та ринками, підтримання

фінансування економіки для фінансового оздоровлення. У 2013 р. Франція прийняла закон про розподіл та регулювання банківських операцій, який зробив обов'язки по регулюванню ТНБ більш комплексними та обмежив діяльність банків у середовищі фінансової міжнародної конкуренції між фінансовими інституціями;

2) створення нових органів та розширення повноважень існуючих органів з метою посилення регулювання банків в цілому та ТНБ зокрема:

а) у 2010 р. було засновано орган пруденційного нагляду, завданнями якого стали моніторинг діяльності банків та страхових компаній у країні та забезпечення фінансової стабільності в цілому [217];

б) у 2011 р. було засновано Раду фінансового регулювання та систематичного ризику, яка складалася з 8 членів, включаючи представників Банку Франції, Органу з регулювання фінансових ринків та Органу з стандартів бухгалтерського обліку. Роль Ради полягала у забезпеченні кооперації та обміну інформацією між різними фінансовими органами регулювання у Франції, моніторинг фінансових ринків, оцінка систематичного ризику, полегшення координації та гармонізації міжнародних та європейських стандартів. Крім цього, ця Рада мала забезпечити те, що французькі заходи по боротьбі з кризою не ідуть у розріз до європейських та американських відповідей на кризу;

в) розширення повноважень Органу з регулювання фінансових ринків. Основні зміни будуть стосуватися захисту інвесторів та ринкової інформації, а також посилення кооперації цього органу з іншими європейськими регуляторами;

3) фінансові заходи, спрямовані на стабілізацію діяльності ТНБ:

а) інтервенційні збори з клієнтів: запровадження збору з кожного клієнта банку на випадок банкрутства банку. Починаючи з 2014 р. було встановлено збір у розмірі 8 євро з кожної операції та 80 євро на місяць;

б) запровадження податку на фінансові послуги: фінансовий акт 2011 р. ввів у дію податок на «систематичний ризик банку», який надходить у державний бюджет. У 2011 році надходження від нього склали приблизно 500 млн. євро [217];

4) моніторинг за кредитними рейтинговими агентствами, посилення регулювання цих агентств та створення спеціального органу для реєстрації та нагляду за ними [225];

З метою недопущення кризи у країні 6 найбільших банків Франції станом на 2010 р. підвищили свій потенціал фінансування економіки, випустивши субординовані боргові цінні папери, які включили у капітал 1-го рівня у відповідності з пруденційними вимогами (табл. 2.23). Таким чином, банки Франції змогли відновити свої готівкові запаси та продовжили виконувати свою роль, яка полягає у фінансуванні економіки.

Таблиця 2.23

Обсяг випущених цінних паперів ТНБ Франції, 2007-2010 рр., млрд. євро

Назва банку	Сума, покрита випущеними цінними паперами
Banques Populaires	0,95
BNPP	2,55
Caisses d'épargne	1,1
Credit Agricole	3,0
Credit Mutuel	1,2
Societe General	1,7
Усього	10,5

Джерело: розроблено за даними [217]

На противагу іншим країнам Євросони Великобританія проводить політику щодо регулювання ТНБ, яка більше подібна до американської політики за прийнятими рішеннями та заходами, аніж до європейської. Це пояснюється тим, що її економіка знаходиться у кореляції до економіки США, оскільки вона є третім за розміром кредитором США (після КНР та Японії) та тримає американські зобов'язання у сумі 272,1 млрд. дол. США. Це означає, що фінансова система Великобританії фактично є інтегрованою до американської фінансової системи, а тому будь-які кризові прояви у США можуть паралізувати економіку цієї держави.

Від регуляторних норм решти країн ЄС Великобританія відрізняється більш жорсткими заходами щодо регулювання ТНБ – тут відсутні виключення з загальних правил для окремих категорій фінансових чи банківських установ, що дуже

поширено у країнах ЄС, а також спостерігаються вищі вимоги до капіталу та активів, зважених на ризик, аніж рекомендовані за Базель III [218, с. 8].

Серед провідних ТНБ Великобританії варто виділити HSBC (2-ге місце у світі за обсягами активів у 2014 році), Barclays (10-те місце у світі за обсягами активів у 2014 році), Royal Bank of Scotland (16-те місце у світі за обсягами активів у 2014 році), Lloyds Bank. Також значне місце в банківській системі Великобританії посідають іноземні банки, яких понад 400. Більшість з них відкривають свої офіси в Лондоні для обслуговування ділових партнерів в міжнародному банківському центрі [123, с. 294]. Серед великої кількості іноземних банків, що здійснюють свою діяльність, яка пов'язана в основному з міжнародними операціями, у Великобританії ми виділяємо такі ТНБ як Citibank (США), Danske Bank (Данія), Bank of China (КНР), ICBC (КНР). Оскільки іноземні банки вийшли за рамки традиційного кредитування бізнесу та стали брати участь у великих та складних операціях на ринку капіталу, Управління по фінансовому регулюванню та нагляду Великобританії запозичило практику США та висунуло вимоги до іноземних банків створювати дочірні компанії, а не приймати депозити чи здійснювати кредитування через філії головного банку – відбувається, так звана, «примусова субсидіаризація».

Уряд Великобританії запропонував свій план по виходу з економічної кризи, згідно з яким для стабілізації фінансових інститутів і відновлення нормального функціонування банків країни уряд викупив контрольний пакет акцій найбільшого британського банку Royal bank of Scotland в обсязі 70 %, а також виступив акціонером банку Lloyds, придбавши 65 % акцій цього банку [148, с. 26]. Крім того, бюджетні кошти в значних обсягах спрямовувалися на відновлення стійкості таких фінансових установ, як Northern Rock, HBOS і Bradford & Bingley [160, с. 15]. Урядом було надано гарантій на суму 250 млрд. фунтів стерлінгів за міжбанківськими кредитами; банкам, що беруть участь у схемах рекапіталізації за незабезпеченими боргами, – на суму 200 млрд. фунтів стерлінгів; підвищено гарантії за депозитами до 50 тис. фунтів стерлінгів; надано пакет державної підтримки банків (у 2008 р. у розмірі 50 млрд. фунтів стерлінгів), що передбачав чіткі заходи щодо корпоративного управління у проблемних банках [56, с. 122].

Важливим фактором, який виділяє Великобританію з інших європейських країн, є те, що тут спостерігається найбільша концентрація фінансового ризику у зв'язку з міжнародним характером і значним розміром національного ринку, на якому працює велика кількість іноземних банків. Саме тому регуляторним органам надано важливу роль у гарантуванні стабільності фінансового ринку країни.

До 2010 р. вважалося, що управління з фінансового регулювання є найбільш вдалим втіленням теоретичної моделі мегарегулятора на розвинених ринках. Проте криза 2007-2010 р. показала, що створення у Великобританії мегарегулятора і його безпосереднє підпорядкування виконавчій гілці влади – уряду було помилкою, яка і призвела до втрати контролю держави над фінансовою системою у відповідальний момент. Через невідповідну координацію дій з казначейством і ЦБ Англії ця структура була визнана неефективною. Сучасна фінансова криза змусила Великобританію переглянути нормативну базу, відповідно до якої регулюється фінансова система та діяльність ТНБ. У червні 2010 р. уряд оголосив про плани щодо переходу на нову архітектуру системи регулювання фінансових ринків:

а) трансформація існуючого Управління з фінансового регулювання в Управління фінансовою поведінкою;

б) у лютому 2011 р. був створений Комітет з фінансової політики, який відповідає за пруденційне регулювання на макрорівні і стійкість системи в цілому;

в) у 2012 році запрацювало управління пруденційного регулювання – незалежний підрозділ Банку Англії з питань пруденційного регулювання, що здійснює нагляд за організаціями, діяльність яких може значно вплинути на стійкість фінансової системи, а нагляд за поточним веденням бізнесу було закріплено за новоствореним управлінням фінансової поведінки [57, с. 299-301].

Комплекс заходів регулювання банків у Великобританії довів свою ефективність у 2013 р. – економіка Великобританії зросла на 1,9 % у порівнянні з попереднім роком, демонструючи до цього зростання лише у 0,7 % на рік у період з 2007 р.

У цілому, провідні країни світу використали 9,2 трлн. дол. США на боротьбу з фінансовою кризою, що становить майже 15,2% світового ВВП. Найбільший обсяг

коштів витратили США (3,54 трлн. дол. США) та Великобританія (1,021 трлн. дол. США, з яких на рекапіталізацію – 79 млрд. дол. США) [16, с.135].

Підсумовуючи ефективність регулювання діяльності ТНБ у ЄС, можна зробити такі висновки:

1) світова фінансово-економічна криза підкреслила взаємозалежність між економіками всіх держав – членів ЄС, а також між економікою ЄС та іншими світовими економіками. Докризові правила і структури виявилися недієздатними. Нескоординовані дії держав-членів у відповідь на банкрутство банків посилили зв'язок між банками і суверенним боргом, що призвело до тривожної фрагментації єдиного ринку кредитування і фінансування ЄС;

2) на початку 2010-х рр. відбулася зміна світогляду регуляторів фінансового ринку щодо можливості фінансової системи без державного втручання опиратись кризовим явищам та відновлюватись після них. Кожна держава у межах ЄС прагне до якнайбільш ефективного регулювання діяльності свого внутрішнього банківського ринку та, зокрема, діяльності материнських ТНБ;

3) серед ключових заходів у сфері посилення регулювання ТНБ на основі досвіду цих країн варто виділити створення нових органів та розширення повноважень існуючих органів з метою посилення регулювання діяльності банків в цілому та ТНБ зокрема; посилення вимог до регулятивного капіталу, дотримання нормативів ліквідності та показників левериджу, створення захисних протициклічних буферів, покращення якості структури власного капіталу ТНБ; створення «банківського плану»; сегрегація високо ризикованого бізнесу від щоденних банківських операцій; покращення корпоративного управління у ТНБ ЄС.

2.3. Особливості регулювання та контролю за діяльністю банків у КНР

Сучасна картина соціально-економічного розвитку цивілізації характеризується зростанням економічного потенціалу країн «Е7» (КНР, Індія, Бразилія, Мексика, Росія, Індонезія, Туреччина) та зниженням темпів розвитку країн «G-7». Вперше термін «Е7» було використано у звіті аудиторської компанії Price

Waterhouse Coopers у 2006 р. За результатами останніх досліджень цієї компанії “Світ в 2050 році”, економічне зростання переміщується в країни, що швидко розвиваються (“E-7”). Прогнозується, що у 2050 р. економіка цих країн досягне гігантських розмірів та складатиме 148,62 трлн. дол. США. З урахуванням оцінки ВВП (ПКС) до 2020 р. країни “E7” мають випередити розвинені країни групи “G-7”. Якщо використати в прогнозах оцінку ВВП за ринковим обмінним курсом (РОК), то розстановка сил в світі змінюватиметься дещо повільніше – країни “E-7” переженуть “G7” орієнтовно в 2032 р. У цьому ж році КНР має випередити США і стати найбільшою економічною державою у світі. Якщо ж при прогнозуванні брати за основу ПКС, то вказаний вище сценарій стане реальним до 2020 р. [20].

Зростання впливу країн “E7”, які є членами БРІКС, підтверджує й факт створення Нового Банку Розвитку БРІКС у 2014 р. як альтернативи Світовому банку та МВФ, якими зараз керують розвинені країни світу. Його початковий капітал становить 50 млрд. дол. США та поступово збільшиться до 100 млрд. дол. США. Цей банк буде фінансувати інфраструктурні проекти та проекти сталого розвитку [40, с. 380]. Крім того, у 2014 р. КНР продовжив гонку зі США за світове регулювання на інституційному рівні, створивши Азійський банк інфраструктурних інвестицій, який є інвестиційним фінансовим інститутом, що, за прогнозами, також може стати альтернативою Світовому Банку.

В умовах такого стрімкого економічного та політичного розвитку країн БРІКС, зокрема КНР, головною тенденцією розвитку глобального банківського сектору є трансформація його балансу під впливом глобальної фінансової кризи також на користь країн БРІКС. Деякі експерти вважають, що ці країни вже віджили свою ефективність та застосовують новий термін «3-G країни» (англ. *Global Growth Generating countries*), до якого експерти з Citigroup відносять 11 країн Азії, а саме Бангладеш, КНР, Єгипет, Індію, Індонезію, Ірак, Монголію, Нігерію, Філіппіни, Шрі Ланку та В’єтнам. Спостерігається стійка тенденція до втрати провідних позицій західних країн у світовому банківському секторі (табл. 2.24) [46, с. 79].

Таблиця 2.24

Кількість найбільших банків світу (за показником капіталу) у розрізі регіонів у 1990-2030 рр.

Регіон/країна	Роки					
	1990	2000	2009	2010	2020 (прогноз)	2030 (прогноз)
США	222	199	159	169	140	135
ЄС	444	388	365	319	285	270
Азія	216	266	290	321	375	390
Інші країни світу	118	147	186	191	200	205
- в т.ч. Близький Схід	58	77	88	90	90	95
- Латинська Америка	40	50	49	44	40	45

Джерело: [46, с. 79]

На світовому фінансовому ринку йде жорстка боротьба за клієнтів банків. Експерти прогнозують, що до 2050 р. частка банківських активів США у загальному обсязі світових банківських активів зменшиться з 21,7 % до 14,8%. Аналогічна ситуація буде спостерігатися й в інших країнах, що входять до “G7”. При цьому частка активів КНР до 2050 р. зросте з 8,8 до 22,9%, Індії – з 1,4 % до 12,2%, Росії – з 0,6 % до 2,2%, Мексики – з 0,4 % до 1,9%, Індонезії – з 0,3 % до 1,6%, Туреччини – з 0,5 % до 1,7%, Бразилії – з 1,5 % до 3,4%. Також у перспективі очікується значне збільшення банківських активів і в інших країнах з економікою, що розвивається (ПАР, Аргентині, Саудівській Аравії, В’єтнамі та Нігерії) [20].

В сучасних умовах розвитку Південно-Східна та Східна Азія є центром країн-лідерів світового економічного розвитку. Протягом тривалого часу країни Південно-Східної та Східної Азії демонстрували високі темпи економічного зростання. Це не могло не вплинути на розвиток їх національних фінансових систем, пріоритети фінансової політики держав, орієнтованих на стимулювання експорту. На етапі становлення ринкових відносин країни регіону використовували японську модель фінансової системи, яка передбачає приховані державні гарантії, політику фінансових обмежень, обмеження банкрутств, тісні зв’язки між фінансовими

посередниками і великими промисловими клієнтами, перевага банківського кредитування над іншими формами фінансування. Така модель фінансової системи є ефективною на етапі прискореного економічного зростання за умов стабільності зовнішнього середовища. Проте в умовах уповільнення темпів зростання і значного тиску фінансової глобалізації ця модель вимагає трансформації. Тому кожна з країн вимушена шукати власні механізми підтримання високих темпів економічного зростання [68, с.124].

Найбільшими банківськими активами серед країн Азії володіють КНР, Японія, Південна Корея, Гонконг, Сінгапур та Тайвань. Підтвердженням цього є рейтинг топ-50 банків Азії за обсягом загальних активів, складений SNL Financial у червні 2015 року: близько половини усіх банківських активів припадає на КНР (18,4 трлн. дол. США), 25 % – на Японію (9,5 трлн. дол. США), 5 % – на Південну Корею (1,7 трлн. дол. США), по 3 % – на Гонконг та Сінгапур (1,025 трлн. дол. США та 0,856 трлн. дол. США відповідно), 2 % – на Тайвань (0,753 трлн. дол. США). У цілому, обсяг активів 50 найбільших банків Азії склав 35,9 трлн. дол. США [166, с. 2].

Перетворення Сінгапуру на світовий фінансовий центр у 1965 році відбулося під впливом суперечливих факторів. З одного боку, Сінгапур не належить до розряду експортерів капіталу, а з іншого боку, є вигідне географічне положення на шляхах регіональної та світової торгівлі, володіє одним із найзручніших портів у світі, практикує пільговий податковий режим, є єдиним серед країн, що розвиваються, фінансовим центром з повним набором усіх необхідних складових: ринком золота, валютним та фондовим ринком, ринком банківських кредитів.

У країні нараховується 700 місцевих та іноземних банків, які надають різноманітні послуги – споживча банківська діяльність, управління активами, торгівля цінними паперами, інвестиційна банківська справа та спеціалізовані страхові послуги. 122 банки діють на території Сінгапуру – 5 з них є місцевими, а решта є філіями іноземних банків. Три найбільші місцеві банки (Bank Limited, United Overseas Bank, Overseas-Chinese Banking Corp) складають 30 % банківських активів країни та представляють 300 % від ВВП Сінгапуру. Іноземні банки складають 65 % від загальних банківських активів країни. Європейські банки та

банки США мають найбільшу присутність: банки Великобританії та США складають 21 % від активів, 7 % – це банки Японії.

Регулюванням банківської діяльності у Сінгапурі займається Центральний банк – Грошово-кредитне управління, яке визначає монетарну політику у країні, регулює діяльність банківських та фінансових установ, визначає обсяг емісії грошей. Банківська діяльність у Сінгапурі є ліцензованим видом діяльності. Вимоги Центрального банку Сінгапуру до банків є вищими за вимоги, встановлені вимогами Базель III. Крім того, у 2015 р. було запроваджено коефіцієнт покриття ліквідності, починаючи з рівня 60 % та досягаючи 100 % у 2019 р. Маючи таку велику кількість іноземних філій, Центральний банк Сінгапуру усвідомлює ризики, пов'язані з такою присутністю іноземних банків та максимально намагається регулювати їх:

- 1) прийняті вимоги ліквідності до іноземних банків ідентичні вимогам до національних банків та розроблені високі стандарти допуску нових банків на ринок;
- 2) лімітована кількість іноземних філій має дозвіл на прийняття роздрібних депозитів;
- 3) прийнята програма, яка вимагає найбільші філії іноземних банків локально інкорпорувати свої роздрібні операції;
- 4) Грошово-кредитне управління Сінгапуру встановило партнерські стосунки з наглядовими органами країн, з яких походять філії банків на території країни тощо [68, с. 12-14].

Визначний вплив на міжнародну банківську діяльність має також спеціальний адміністративний район КНР Сянган (Гонконг). Вирішальним чинником формування цього світового фінансового центру стала його давня ключова позиція як стратегічного пункту міжнародної торгівлі Великої Британії і як важливих воріт зовнішньоекономічних відносин КНР. На території міста сконцентровано понад 560 банків, серед яких 365 представлено 50 країнами. Сянган (Гонконг) – місце, де здійснюється майже 80% офшорної торгівлі в юанях (ренмінбі). Він лідирує у розвитку офшорної ролі юаня, оскільки 75% світового клірингу у юанях припадає на Сянган. На даний час понад 10 тис. банків по всьому світу пропонують своїм клієнтам можливість здійснювати операції в юанях. На основі позитивного досвіду

на сьогоднішній день КНР планує розширити офшорний ринок своєї валюти [166, с. 224].

У 2011 році Всесвітній економічний форум визнав Сянган найрозвиненішим світовим ринком. Підвищенням свого статусу він зобов'язаний банківській сфері, первинному розміщенню акцій та страхуванню.

Регулювання фінансового ринку Сянгану здійснюється чотирма інституціями: Управлінням грошового обігу (виконує окремі функції центрального банку); Органом щодо регулювання обов'язкових ощадних схем (створений для допомоги населенню акумулювати заощадження для пенсійного забезпечення); Органом уповноваженого комісару щодо страхування (забезпечує стабільність ринку страхових послуг); Комісією з цінних паперів та ф'ючерсів (здійснює регулювання ринку цінних паперів) [173, с. 5].

Регулювання банків у Сянгані включає регуляторні ініціативи на основі методу «ризик-орієнтованого нагляду»:

- 1) дотримання стандартів Базель – вимоги дотримуватися адекватного рівня ліквідності (має складати 25 %) та достатності капіталу;
- 2) періодичні перевірки банків на місцях – перевірка специфічної сфери діяльності банку або всеохоплююча перевірка усіх сфер діяльності;
- 3) віддалені перевірки та пруденційні зустрічі з керівниками банків;
- 4) тристоронні зустрічі з зовнішніми аудиторами;
- 5) використання системи класифікації позик: вимога до банків подавати звітність про власні активи щоквартально згідно до стандартизованої схеми;
- 6) дотримання стандартів по розкриттю інформації: вимоги до публічного розкриття доходів та витрат, стану справ та рівня достатності капіталу;
- 7) використання рейтингової системи оцінювання банків «CAMELS» [210].

Країною Азії, яка займає беззаперечні провідні позиції у світі за кількістю провідних ТНБ у світі, є КНР. Вона має такі банки-гіганти, як Industrial and Commercial Bank of China з 383 філіями у 39 країнах, China Construction Bank з 13 філіями у світі, Bank of China з 559 філіями та представництвами у 25 країнах, Agricultural bank of China з 8 філіями та 2 представництвами закордоном) (Додаток

Б). У 2013 р. банки КНР заробили у 10 разів більше Європейських банків та банків США, у 2014 р. на банки КНР прийшлося 32 % загального прибутку 1000 найбільших банків світу, що демонструє рекордне зростання їхнього впливу на світовій арені.

Основними причинами такого стрімкого зростання прибутку банківського сектору КНР стала політика уряду цієї країни щодо консолідування банківського сектору, зростання потоків коштів зі сторони багатомільйонного населення. У 2000-х рр. інвесторам з закордону дуже важко було зробити вкладення у банківський сектор КНР, адже доступ великих світових фінансових установ на місцевий ринок Китаю був обмежений. Тому коли КНР оголосив про проведення IPO, це викликало небувалий ажіотаж та дало змогу банку ICBC заробити 21,9 млрд. дол. Цінні папери банку у 2007 р. подорожчали вдвічі – з 3,3 до 6,2 юаня. Після такого піку акції фінансової корпорації почали падати, проте разом з ними почали знижуватися й цінні папери великих банків світу. ICBC став найбільшою фінансовою організацією у світі з капіталізацією у 254 млрд. дол. Для порівняння капіталізація Citigroup (США) була на 1 млрд. меншою – 253,01 млрд. дол.

У 2012 р. вперше за всю історію аж 6 банків КНР увійшли у рейтинг топ-50 провідних банків світу, в той час як традиційні лідери на міжнародному фінансовому ринку – США, Великобританія, Франція та Німеччина – мали лише по 5 представників серед світових провідних банків. Таким чином, група китайських банків стала найбільшою у порівнянні з іншими групами банків, які походять з однієї країни на сьогоднішній день [82, с. 38]. Підтвердженням продовження цієї тенденції є аналогічний рейтинг банків у 2014 р. – 10 банків з КНР входять у нього, при тому, що лідирує банк з КНР – ICBC, який має 3,06 трлн. дол. США активів. Крім нього до «великої четвірки» банків КНР входять Bank of China, China Construction Bank та Agricultural Bank of China з сумарною вартістю активів у 50 % від усіх активів банківської системи КНР (10,12 трлн. дол. США).

Враховуючи такий бурхливий розвиток та особливості, притаманні банківському сектору КНР, аналіз системи регулювання діяльності банків саме цієї країни є надзвичайно важливим для дослідження регулювання ТНБ в умовах

глобальної фінансової нестабільності, оскільки фактично від стабільності найбільшої економіки світу залежить стабільне функціонування решти країн глобалізованого світу (у 2014 р. за ВВП КНР випередила США, Японію, Німеччину та ін.). За останніми прогнозами, у 2023 р. КНР перетвориться у найбільшу банківську економіку світу, обійшовши США. До 2030 р. загальна вартість банківських активів у КНР перевищить 30 трлн. дол. США [20].

Китайська економіка стрімко розвивається, зробивши свій вибір на користь реформ, епоха яких почалася ще у 1978 р., коли було трансформовано усі сфери економіки, зокрема й банківський сектор. Сьогодні в КНР майже сформована нова фінансово-банківська система. Протягом останніх років у сфері банківської справи КНР досяг значних успіхів: поступово зміцнилася фінансово-банківська організаційна система; вдосконалилася фінансова ринкова система; значно підвищився рівень фінансового макрорегулювання; посилився фінансовий контроль; розширилися зовнішні зв'язки країни; підвищився рівень обслуговування [228].

Діяльність китайської банківської системи контролюється з боку Держради КНР через Народний Банк Китаю та Банківську регулюючу комісію Китаю, яка несе відповідальність за контроль та регулювання комерційних банків за допомогою системи нормативних документів та методів контролю.

Характерною рисою регулювання діяльності ТНБ у КНР є те, що у ході своєї роботи ЦБ і державні банки розвитку керуються інтересами держави, а їхня діяльність, перш за все, спрямована на стабілізацію і поліпшення роботи основних галузей економіки. Незважаючи на співробітництво банків розвитку з найбільшими міжнародними фінансовими організаціями самі банки дуже слабо залучені в роботу на міжнародному фінансовому ринку, що пояснюється концентрацією діяльності в рамках власної держави [124]. Якщо США практикували відсторонення держави від втручання у процеси фінансової сфери, то у КНР практикують принципово інший підхід, який поєднує централізоване регулювання з використанням ринкових механізмів (соціалістичну ринкову економіку), що дало свої результати – КНР стала однією з країн, що найбільш динамічно розвиваються [97, с. 90].

Банківська сфера КНР є досить закритою галуззю економіки, вона є однією з трьох складових фінансової системи, в яку входять державні комерційні банки, які є опорою фінансового ринку, «політичні» (некомерційні) банки, акціонерні комерційні банки, місцеві комерційні банки та міжбанківські фінансові установи у вигляді місцевих та сільських кредитних кооперативів, інвестиційні траст-компанії [98, с. 91]. Усі комерційні банки КНР поділяються на 2 групи:

1) п'ять державних комерційних банки, які створено шляхом трансформації спеціальних банків, які мають у своєму розпорядженні великі активи та виступають фінансовою основою усієї країни;

2) решта комерційних банків, які з'явилися чи були відновлені після переходу КНР до реформ та відкритості. Правила, за якими функціонують ці банки, наближені до загальноприйнятих міжнародних правил [97, с. 93].

Важливі регуляторні ініціативи почалися у країні ще на початку 2000-х рр.:

1) у 2002 р. усі комерційні банки країни перейшли на п'ятирозрядну атестацію якості кредитів та створили резервні фонди для списання безнадійних боргів. Атестація базувалася на 5 аспектах: адекватність капіталу, якість активів, внутрішній менеджмент, дохідність та ліквідність;

2) у 2004 р. вийшли Інструкції оцінки ризиків іноземних банків, було розроблено систему диференційованого депозитного резерву та встановлено диференційні процентні ставки за резервами банків, що схильні до великих ризиків, щоб ефективно перешкоджати поширенню кредитної емісії та накопиченню фінансових ризиків в умовах «перегрітої» економіки та зниженню вимог до рівня власного капіталу для фінансових установ [97, с. 92];

3) у 2005 р. було запроваджено рейтингову систему оцінювання «CAMEL+», яка базувалася на оцінці шести факторів (до попередніх п'яти факторів додався фактор ринкового ризику). Для банків, що займали низькі позиції у рейтингу, вводилися певні заходи (зміна вищого керівництва, реструктуризація, закриття) [220, с. 19].

Протягом цих років конкретні дії банківської реформи включали зміцнення ролі центрального банку, який незалежно міг здійснювати монетарну і валютну

політику під керівництвом уряду; комерціалізацію галузевих держбанків і створення комерційних банків; створення Державного банку розвитку, Експортно-імпортного банку, Сільськогосподарського банку розвитку з метою виконання цільових операцій (політичного характеру), з виділенням цим банкам коштів під низький відсоток для вкладення в об'єкти з тривалим періодом будівництва та низьким рівнем рентабельності, але високою значимістю для держави [60, с. 122].

До світової фінансово-економічної кризи початку 2007-2008 рр. розвитку КНР сприяли інвестиційні стимули, а значна продуктивність економіки абсорбувалася ємним зовнішнім ринком. Однак в умовах світової фінансової кризи і після неї зовнішній платоспроможний попит скоротився і вже не зміг поглинати значний масив китайських товарів. Можна сказати, що процеси 2009 р. одночасно позитивно і негативно вплинули на економіку КНР. Китай отримав можливість посилити свій вплив у світовому господарстві, а банки КНР у 2009 р. посіли перші місця у світовому рейтингу банків; за обсягами експорту КНР перевершила досягнення Німеччини і посіла перше місце у світі. З іншого боку, стрімкий розвиток економіки КНР супроводжувався зростанням цін на сировину, від імпорту якої залежить продуктивність економіки, уведенням додаткових протекціоністських заходів країнами-імпортерами китайських товарів, що призвело до скорочення експорту на 16,07% за 2009 р. [81, с. 225].

Можна виділити два прямих наслідки кризи для банківського сектору КНР:

1) втрата у вартості акцій та облігацій Європи та США (ICBC тримав 151,8 млн. дол. США у облігаціях Lehman Brothers; Bank of China тримав 120 млн. дол. США у корпоративних облігаціях Lehman Brothers);

2) вилучення капіталу з КНР стратегічними інвесторами, що викликало витоки капіталу з країни та спричинило тиск на акції банків на Китайському фондовому ринку.

У цілому, саме 2009 р. видався найбільш складним для КНР у XXI ст. з точки зору економічного розвитку країни. Уряд країни вдався до рішучих дій для приборкання негативного впливу світової фінансової кризи. В той час, коли світова економіка посунулася в стадію рецесії, економіка Китаю відстояла свої позиції і

продовжувала зростати. Китайські банки відіграли ключову роль у відтворенні та реструктуризації економіки країни у 2009 р. Коли у світі навіть у розвинутих країнах банківські установи опинились у складній економічній ситуації, в КНР банківські установи стали опорою Уряду в проведенні політики підтримки економічної активності підприємств. У 2009 р. вони досягли суттєвого розвитку і підняли свої рейтинги [113]. Цьому сприяв й той факт, що банки КНР на відміну від банків ЄС та США отримували 80 % прибутків від традиційної банківської діяльності та 90 % банківського бізнесу розміщено у КНР. Підтвердженням економічних показників діяльності банків, а саме рентабельність власного капіталу банків КНР, яка у кризовий період була трохи нижчою, ніж у посткризовий період, проте стабільно залишалася на рівні 17-18 % (табл. 2.25).

Таблиця 2.25

Рентабельність власного капіталу банків КНР у кризовий та посткризовий періоди (2007-2014 рр.)

Рік	Рентабельність власного капіталу, %	Рік	Рентабельність власного капіталу, %
2007	16,7 %	2011	19,2 %
2008	17,1 %	2012	19 %
2009	16,2 %	2013	18,5 %
2010	17,5 %	2014	17,1 %

Джерело: складено за даними [243]

Опосередковано на це вплинуло реформування фінансового і банківського регулювання, що поєднувало систему м'яких і жорстких заходів, яке відбулося у період 2008-2009 рр. З одного боку, були введені обмеження щодо діяльності фінансових інститутів. Зокрема, у КНР банкам була заборонена сек'юритизація ризикових активів і введено тимчасовий мораторій на первинне публічне розміщення акцій національних компаній на біржах країни. З іншого боку, були пом'якшені правила кредитування підприємств, які найбільше постраждали внаслідок дії світової фінансової кризи, за рахунок надання дозволу реструктуризації заборгованості. При цьому Комітет з банківського регулювання країни отримав можливість сек'юритизації і продажу такої заборгованості, а на

фондових біржах Китаю було відкрито сектор інноваційних і зростаючих компаній. Крім того, малі й середні підприємства отримали дозвіл первинного публічного розміщення на фондових біржах [81, с. 227].

Позитивним чинником, який сприяв розвитку банківської сфери КНР у період світової фінансово-економічної кризи, стала велика частка держави у банківському секторі держави – найбільші чотири банки Китаю займають близько 50 % усіх активів банківської системи, що й стало позитивним фактором у підтримці кредитування економіки країни, коли зростання кредитного портфеля у 2009 р прискорилося, незважаючи на світову фінансову кризу. Річний приріст кредитування склав 18,8 % у 2008 році і фактично подвоївся у 2009 році [5, с. 71].

Можна виділити такі основні заходи щодо реформування банківської системи у КНР та посилення регулювання діяльності ТНБ у країні:

- 1) створення системи фінансових організацій, головним елементом якої були державні комерційні банки, і в якій співіснували різні види фінансових структур;
- 2) створення єдиної, відкритої системи фінансового ринку з упорядкованою конкуренцією і під пильним державним наглядом;
- 3) прийняття урядом антикризової програми вартістю 586 млрд. дол. США;
- 4) державне гарантування вкладів було збільшення до 43 тис. дол. США

Якщо брати інший економічний показник, а саме кількість банкрутств банків КНР, то він склав 0, адже уряд КНР зробив усе можливе, щоб це попередити, а саме рефінансував Народний банк Китаю на 14,7 млрд. дол. США; виділив 20 млрд. дол. США на рекапіталізацію Сільськогосподарського банку Китаю [70, с. 213].

Успіхи банків Китаю помічали і раніше, проте саме фінансова криза засвідчила реальну потужність та стійкість банківських установ. Вирішальну роль в розвитку банківської системи Китаю відіграла Комісія з регулювання банківської системи Китаю, яка при реформуванні банківської системи країни зосередила увагу на певних аспектах, які вплинули на стабільність банківських установ КНР під час останньої світової фінансово-економічної кризи, а саме:

- 1) посиленні ефективності банківського нагляду та побудові ефективного механізму банківського нагляду (банкам було заборонено давати прями кредити

місцевій владі та кредити для фінансування високовартісних проектів, які мали низьку комерційну спрямованість; банкам було заборонено давати кредити для фінансування підприємств з сумнівними активами, неефективним корпоративним управлінням, слабким внутрішнім контролем, низьким рівнем управління ризиками, незадовільною практикою управління фондами та їх використання);

2) створення умов для збалансованого та стабільного розвитку банківської системи країни (Комісія встановила жорстокий контроль за банками щодо дотримання ними базових коефіцієнтів фінансової стабільності та платоспроможності. Повільні темпи реформування банківської системи Китаю мали на меті підготувати місцеві банки до конкуренції з іноземними банками, тому фінансову кризи банки КНР зустріли як потужні фінансові установи з достатнім капіталом та ефективним механізмом управління ризиками);

3) сприяння впровадженню фінансових інновацій, забезпечення якісних послуг та підвищення соціальної відповідальності (у 2009 р. Комісія впровадила пілотні проекти в ряді банків щодо крос секторальної фінансової діяльності. Банкам було дозволено здійснювати інвестиції в страхові компанії, здійснювати операції з торгівлі облігаціями на фондовому ринку. Також були впроваджені пробні проекти щодо роздрібного фінансування та інвестування в лізингові компанії) [113, с. 2-3].

Серед недоліків цих заходів для банківського сектору КНР варто виділити:

1) занадто високу частку державної власності у банківському капіталі та визначальний вплив уряду у розподілі кредитів. Ці фактори й стають причинами прийняття необґрунтованих кредитних рішень, переповненості банківського штату, надмірного числа філій, що є причиною серйозних банківських криз;

2) залежність Центрального банку КНР, відштовхування від директивних рішень уряду при здійсненні своєї грошово-кредитної політики;

3) проведення в останні роки у КНР реформ, метою яких було створення конкурентоздатної на світовому ринку банківської системи, яка працює у відповідності з ринковими принципами. Однак для перетворень було визначено стислі строки, що унеможливили якісне проведення реформ [41, с. 422];

4) закритість банківської системи КНР для зовнішніх аудиторів, тому оцінити її реальний стан дуже проблематично.

Наступним статистичним показником, який сигналізує про фінансову нестабільність у країні, є кількість безнадійних кредитів. У КНР існує централізоване управління простроченою заборгованістю – саме уряд впливає на рішення банків, коли справа доходить до пролонгації проблемних кредитів. Часто регулятори стимулюють банки пролонгувати кредити, щоб підтримати економіку – це явище дуже часто зустрічається у КНР на відміну від розвинених ринків, оскільки йде у розріз до суворого пруденційного нагляду. В деяких випадках навіть китайські регулятори стимулюють банки кредитувати потенційно ризикових позичальників.

Рівень розкриття інформації про корпоративні дефолти дуже низький, велика частина цих даних не потрапляє у відкритий доступ, а отже немає ніякого способу дізнатися, наскільки вплинув уряд КНР на пролонгацію кредитів, що є дуже небезпечним, оскільки велика частка “токсичних” кредитів примусово підпадала під реструктуризацію. Також існують відмінності у класифікації проблемних кредитів у банках КНР. Так, наприклад, кредити з простроченням більше 3 місяців не вважаються у КНР проблемними, через що обсяг резервів значно нижче, ніж має бути. Обсяг безнадійних кредитів у кризовий період у КНР представлено у табл. 2.26.

Таблиця 2.26

Частка безнадійних кредитів банків КНР у загальній кількості кредитів банків КНР у кризовий період (2007-2010 рр.)

Рік	Частка безнадійних кредитів у загальній кількості кредитів, %	Рік	Частка безнадійних кредитів у загальній кількості кредитів, %
2007	6,2	2009	1,6
2008	2,4	2010	1,13

Джерело: складено за даними [185]

З метою покращення цієї ситуації у КНР було вжито ряд заходів:

- 1) створення державних компаній з управління активами для викупу проблемних активів банків;
- 2) збільшення державного гарантування вкладів до 43 тис. дол. США;

3) прийняття нових вимог до управління кредитами – «Три правила та одна постанова»: правила щодо управління обіговими коштами, управління основним капіталом та управління роздрібним кредитуванням; настанова щодо фінансування проектів. Вони були розроблені для ущільнення управління кредитуванням за рахунок контролю розосередження кредиту допоки кошти використовуються, надаючи кредити тільки у межах, потрібних позичальнику та підтримуючи нагляд над кредитом протягом усього процесу кредитування [221, с. 34].

У посткризовий період кількість безнадійних кредитів скоротилася у порівнянні з кризовим періодом та досягла 1,25 % у 2014 р. (табл. 2.27).

Таблиця 2.27

Частка безнадійних кредитів банків КНР у загальній кількості кредитів банків КНР у посткризовий період (2011-2014 рр.)

Рік	Частка безнадійних кредитів у загальній кількості кредитів, %	Рік	Частка безнадійних кредитів у загальній кількості кредитів, %
2011	0,962	2013	1
2012	0,954	2014	1,25

Джерело: складено за даними [185]

Ще одним важливим моментом, який характеризує рівень регулювання діяльності банків, є виконання вимог Базель II та Базель III. У 2011 р. КНР опублікувала інструкції щодо імплементації нових стандартів у банківській галузі (еквівалент Базель III). У 2012 р. ці стандарти почали активно виконуватися банками КНР, демонструючи всьому світу, що вимоги до банків КНР є більш жорсткими, аніж стандарти, визначені Базелем III (табл. 2.28).

Таблиця 2.28

Стандарти достатності капіталу та коефіцієнтів ліквідності у КНР у порівнянні зі стандартами Базель III

Показники	Вимоги до систематично важливих банків (SIBs) у КНР	Вимоги до банків у КНР, які не увійшли до групи SIB	Вимоги за стандартами Базель III
Основний капітал I-го порядку	5 %	5 %	4,5 %

Показники	Вимоги до систематично важливих банків (SIBs) у КНР	Вимоги до банків у КНР, які не увійшли до групи SIB	Вимоги за стандартами Базель III
Капітал I-го порядку	6 %	6 %	6 %
Капітал II-го порядку	8 %	8 %	8 %
Капітальні буфери	2,5 %	2,5 %	2,5 %
Протициклічний буфер	0~2,5 %	0~2,5 %	0~2,5 %
Плата за капітал	1 %	-	-
Коефіцієнт достатності капіталу	11,5 %	10,5 %	10,5 %
Кінцевий термін	Кінець 2013 р.	Кінець 2016 р.	Кінець 2018 р.
Коефіцієнт левериджу	4 %	4%	3 %

Джерело: складено за [240, с. 4]

Встановлення вищих вимог до банків у КНР у порівнянні з вимогами, прийнятими за стандартами Базель III, має декілька пояснень:

1) уряд може бачити Базель III як опору зростанню банківського кредитування, що виникла в результаті політики стимулювання домашнього попиту, витікаючи з глобальної фінансової кризи 2007-2010 р.;

2) досвід КНР може слугувати прикладом для інших країн G-20 у час, коли КНР та інші країни, що розвиваються, мають зростаючий вплив у сфері міжнародних фінансів, що продовжує збільшуватися;

3) КНР має позитивну позицію на рахунок Базель III для отримання прихильності іноземних урядів щодо відкриття відділень китайських ТНБ закордоном (включаючи придбання місцевих банків) [240, с. 1].

Протягом останніх 5 років КНР продовжує розвиток своєї банківської справи та виважено здійснює регулювання своїх ТНБ. Окрім активного виконання прийнятних на міжнародному рівні стандартів Базель II та Базель III, підтвердженням цього є наступні нововведення у якісно нових вимогах щодо регулювання ТНБ та інших банків у КНР:

1) створення ефективного корпоративного управління: КНР робить кроки у напрямку на зустріч повній прозорості та ефективному корпоративному управлінню

(була заснована національна рада директорів та забезпечене професійне навчання та практики, що вважаються головною спробою покращення корпоративної діяльності у КНР) [135, с. 31]. У 2013 р. у КНР було видано «Правила призначення директорів фінансових організацій», які стосуються призначення членів ради директорів та керівників банківських фінансових організацій;

2) розвиток системи банківського страхування: посилення довіри до банків та створення системи страхування вкладів з 2015 р., яка вперше почала працювати у країні. У випадку банкрутства держава гарантує виплату відшкодування по вкладах. Банки повинні сплачувати страхові внески з усіх залучених вкладів за встановленим відсотком. У випадку банкрутства вкладники отримують право на отримання страхової компенсації. Проте система страхування не буде поширюватися на зарубіжні філії китайських банків та філії іноземних банків у КНР;

3) поступовий перехід до приватної системи банків: у 2014 році було створено на експериментальній основі перші п'ять приватних банків як крок до формування відкритості свого банківського сектору. Для участі в роботі по створенню банків було вибрано 10 приватних компаній (великий торгівельний інтернет-майданчик Alibaba, телекомунікаційний гігант Tencent тощо). Регулювання буде здійснюватися аналогічно до регулювання державних банків.

4) спрощення умов для створення банків з іноземним капіталом та філій іноземних банків: у 2015 році вступили в силу зміни в Положенні «Щодо регулювання банків з іноземним капіталом», направлене на підвищення відкритості банківської діяльності для іноземного капіталу (переказ обігового капіталу від материнського банку свої філії став необов'язковим; скасована вимога для іноземних банків, які хотіли відкрити філію у КНР, заснувати представництво; представництва іноземних банків, що вже мають хоча б 1 філію з дозволом на проведення операцій в юанях, більше не повинні зустрічатися з обмеженнями на мінімальну тривалість присутності на території КНР для подачі заяви на той самий вид діяльності). Ці зміни є дуже вирішальними, адже станом на 2014 рік в Китаї нараховувалося більше 92 іноземних банків та 187 представництв з 51 країни світу.

Їх загальні активи дорівнювали 2,56 трлн. юаней (1,7 % від загальних активів китайського банківського сектора);

5) використання практики країн ЄС та США щодо проведення стрес-тестів: проведення регіональних та національних стрес-тестів для банків, що є дуже актуальним для країни з 4 тисячами банками, активи яких складають 26 трлн. дол. США та перевищують активи усіх банків (22 трлн. дол. США), які були протестовано на стрес ЄЦБ. У 2014 р. 17 банків (61 % усіх банківських активів КНР) було оцінено на здатність утримувати стабільність на ринку. За даними Центрального банку КНР, тест продемонстрував гарні результати та при найгіршому сценарії розвитку подій коефіцієнт достатності основного капіталу не скоротиться нижче 10,5 %. Крім того, за даними дослідження за зазначених умов один з трьох банків не зможе відповідати вимогам ліквідності, встановленим в країні [236].

Важливим досвідом є застосування китайської методики оцінювання індикаторів ризику CARPALS, розробленої у 2012 р., яка використовується для великих ТНБ у КНР та складається з 13 індикаторів у семи категоріях (адекватність капіталу, якість активів, концентрація ризику, афілійовані інституції, ліквідність, забезпеченість резервами, попередження шахрайства та контроль) [180];

б) контроль за використанням інформаційних технологій у банківській сфері: у 2014 р. Комісія з регулювання банківської діяльності КНР видала інструкцію для банків щодо інформаційних технологій, в якій вимагає від банків запроваджувати лише надійні та контрольовані інформаційно-технологічні продукти [228]. Посилена увага до регулювання діяльності ТНБ у галузі інформаційних технологій пояснюється концепцією «банків без фізичних відділень», яка набуває популярності у Китаї – більше 60 % дорослого населення мають банківських рахунків, який прив'язаний до Інтернету. 3,08 млрд. карток було випущено у КНР при 1,1 млрд. зареєстрованих користувачів мобільного зв'язку [241, с. 23].

Підсумовуючи, варто зазначити, що успіхи банків КНР у боротьбі зі світовою фінансовою кризою були закладені розумною та ефективною системою банківського нагляду з боку Уряду країни. Уряд КНР не відпустив банки країни у

«вільне плавання», а налагодив систему ефективного контролю за дотримання банками базових коефіцієнтів ліквідності, платоспроможності та достатності капіталу. Важливим аспектом банківського нагляду є система нагляду за практикою корпоративного управління та управління ризиками. Комісія вимагає від банківських установ впровадження сучасних методів корпоративного управління та ефективної системи менеджменту управління ризиками [113, с. 4].

Ми вважаємо, що досвід КНР щодо антикризової підтримки банківського сектору виявився успішним. Цьому сприяє той факт, що переважна більшість банків перебуває у державній власності та регулювання банківського сектору КНР пов'язано з високим рівнем фінансової безпеки. Банківський регулятор КНР активно проводить свою структурну політику та сприяє створенню, розвитку чи зникненню цілих класів фінансових установ. Провідні держбанки виділяються у КНР як окрема категорія учасників ринку. Проте на сьогоднішній день у КНР поставлено ціль зменшити частку ринку п'яти держбанків до половини усіх активів банківської систем, щоб сприяти росту банківського ринку та не створювати його перегрівання.

Світ став дуже залежним від економіки КНР, яка складає третину загальної економіки світу. В умовах досягнення надмірно високих значень показника фінансового левериджу, регуляторного арбітражу та приймання безвідповідальних ризиків банківська система КНР може понести втрати, що, за оцінками фахівців, можуть перевищити банківські втрати США під час останньої світової фінансово-економічної на 400 %. Якщо китайська банківська система втратить 10 % своїх активів через безнадійні кредити, банки країни можуть понести втрати у розмірі 3,5 трлн. дол. США інвестицій в акціонерний капітал. Для рекапіталізації банків Народному банку КНР доведеться випустити 10 трлн. дол. США у юанях, що, може спровокувати девальвацію юаню на 30 %. Темпи зростання ВВП Китаю в 2015 р. сповільнилися до 6,9% проти 7,3% 2014 р., що є найгіршим показником за останні 25 років. Це змушує світ вже сьогодні замислитись над можливими наслідками від перегріву економіки КНР, а саме різким скороченням інвестицій, дефляцією та перевиробництвом, та сприяти якнайшвидшому створенню уніфікованих підходів до безпечного та ефективного регулювання діяльності ТНБ у світі.

Висновки до розділу 2

Проведений аналіз системи регулювання діяльності транснаціональних банків у країнах світу, зокрема, у США, країнах Європейського Союзу та Азії, дав можливість зробити низку висновків.

1. Найвищі позиції у світових рейтингах банків за кількістю активів, капіталів, філій та відділень по всьому світу, числом співробітників займають ТНБ Азії (зокрема, КНР, Сянгану, Сінгапуру), країн ЄС (зокрема, Великобританії, Франції та Німеччини) та США; важливою є роль цих країн у попередженні виникнення глобальної фінансової нестабільності, оскільки від функціонування їх системно важливих ТНБ та особливостей політики регулювання банківської діяльності у цих державах залежить стан фінансових систем решти країн. Особливо відчутним це стає в умовах транскордонного ефекту поширення фінансової нестабільності та стрімкого розповсюдження кризових явищ у світовому просторі.

2. Проведений аналіз показав, що світова фінансова криза 2007-2010 рр. брала свій початок зі збільшення числа дефолтів за ризиковими іпотечними кредитами в одній країні – США, проте за рахунок тісного фінансового взаємозв'язку США з іншими країнами світу та ефекту транскордонної передачі шоків кризові явища дійшли до країн ЄС та завдали їм серйозних фінансових збитків. Це пояснює тенденцію провідних країн світу до прагнення покращення існуючих методів та заходів регулювання діяльності ТНБ та створення нових ще більш жорстких заходів. Це, в свою чергу, сприяє докорінній зміні думки регуляторів фінансового ринку провідних країн світу щодо можливості фінансової системи самостійно, без державного втручання опиратись кризовим явищам та відновлюватись після них.

3. Ідентифіковано, що провідні країни світу (зокрема, США, ЄС) у посткризовий період 2011-2014 рр. застосовували стратегічні заходи щодо регулювання діяльності ТНБ, які спрямовані на комплексне попередження виникнення диспропорцій на світовому фінансовому ринку: поведінкові заходи; захисні (податкові та страхові заходи для захисту діяльності фінансових установ у світі); попереджувальні, спрямовані на запобігання банкрутства ТНБ; структурні;

контролюючі; заходи, які застосовуються у разі банкрутства банку. Обґрунтовано, що зазначені заходи мали як позитивний, так і негативний ефект на забезпечення стабільності банківських секторів цих країн та світової банківської справи в цілому.

4. Важливою тенденцією розвитку глобального банківського сектору стала трансформація його балансу під впливом світової фінансової кризи на користь країн Азії – КНР, Сянгану (Гонконгу), Сінгапуру та інших. Доведено, що країною-лідером за кількістю провідних ТНБ у світі є КНР, система регулювання банківських установ якої протягом останніх років зазнала радикальних змін. Завдяки використовуваним регуляторним заходам та новітнім стандартам щодо реформування банківської системи банкам КНР вдалося завоювати високі позиції у світових рейтингах за рахунок побудови ефективного механізму банківського нагляду, створення системи фінансових організацій та відкритої системи фінансового ринку з упорядкованою конкуренцією і під пильним державним наглядом, забезпечення умов для збалансованого розвитку банківської системи в країні, сприяння у впровадженні фінансових інновацій та підвищення соціальної відповідальності.

5. Доведено, що ключової ролі набули якісно нові вимоги до регулювання банків у КНР: створення основ корпоративного управління та системи банківського страхування, перехід до приватної системи банків, спрощення умов для створення банків з іноземним капіталом. Особливістю, яка відрізняє КНР від інших країн світу, – посилена роль китайського банківського регулятора, що зумовлює такі недоліки для банківського сектору КНР, як висока частка державної власності у банківському капіталі, вплив уряду у розподілі кредитів, велика кількість проблемних кредитів, закритість банківського сектору для незалежних перевірок.

Матеріали другого розділу формують практичну базу для дослідження трансформації концепцій регулювання діяльності ТНБ та аналізу засобів удосконалення регулювання банківської діяльності в Україні.

Основні результати розділу опубліковані в роботах: [105, 226, 107, 102, 106].

РОЗДІЛ 3

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ Й ІНСТИТУЦІЙНА РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТНБ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

3.1. Трансформація концепцій регулювання діяльності ТНБ з урахуванням наслідків світової фінансової кризи

Крах ринку нерухомості й іпотечного кредитування у США призвів до непередбачуваного – світової фінансової кризи, яка стала реальною загрозою розвалу світової фінансової системи. Служби ризик-менеджменту ТНБ країн світу не змогли своєчасно й відповідним чином ідентифікувати й зменшити системні ризики, пов'язані зі швидким зростанням обсягів кредитних операцій та підвищенням цін на активи, передусім – на нерухомість. Погіршення якості активів ТНБ у всьому світі призвело до появи проблем з їх капіталізацією та ліквідністю, а реальний сектор стикнувся з проблемою відсутності позикових коштів.

Упродовж останніх років стала очевидною проциклічність світових фінансових систем. У економічно розвинутих країнах світу не завжди підтримувалось антикризове регулювання, яке б сприяло згладжуванню циклічних коливань і стабілізації економічної рівноваги. Нерідко проводилася проциклічна політика, яка провокувала та підтримувала циклічність економічних і фінансових процесів [85, с. 4]. Проциклічна політика є дуже поширеною як для розвинутих країн, так і тих, що розвиваються, – збільшення дискреційних державних витрат і зменшення податків у період економічного підйому підтримувало нестабільність та циклічну експансію, водночас, обмежуючи можливості влади адекватно реагувати на економічну рецесію на основі збільшення необхідних державних витрат для стимулювання зростання, знижувало доступ до кредитування та породило тривалу проблему високого боргового навантаження на економіку. Найбільшою мірою суттєво проциклічною вважалася політика в Австрії, Бельгії, Угорщині, Нідерландах, Польщі, Португалії, Великобританії [63, с. 309]. Проте світ виніс

цінний урок з фінансово-економічної кризи 2007-2010 рр. – перехід від політики лібералізації міжнародної банківської діяльності до політики посилення регулювання діяльності ТНБ у світі як на національному, так і наднаціональному та глобальному рівнях.

Пов'язаний з переорієнтацією світу на посилення регулювання діяльності ТНБ тиск на банківські установи з боку зацікавлених сторін полягає у тому, що наднаціональні та глобальні регулятори, а також державні органи продовжують реформувати глобальний банківський сектор, а дотримання усіх нормативних вимог тягне за собою додаткові витрати для банків. Інвестори розраховують на покращення показників та виражають своє незадоволення у зв'язку з високою волатильністю та низькою рентабельністю власного капіталу. Що стосується людських ресурсів, то найбільш талановиті співробітники, в яких зацікавлені банки, не хочуть обмежуватися кар'єрою лише у сфері фінансових послуг, що лише ускладнює задачу трансформації. Крім того, довіра клієнтів до банків знаходиться не на найвищому рівні, запити клієнтів зростають, тому банкам необхідно розробляти нові стратегії та тактики, щоб відповідати очікуванням, дотримуючись при цьому рекомендованих норм та стандартів від регулюючих органів та організацій [193]. Саме в таких умовах відбувається розвиток ТНБ у другому десятилітті XXI ст., яке диктує банкам існування в умовах досягнення п'яти ключових цілей трансформації:

1) забезпечити зростання прибутку (зростання прибутку на 17 % дозволило б середньостатистичному глобальному банку показати рентабельність власного капіталу на рівні 15 % без подальшого скорочення витрат);

2) вижити в умовах жорсткої конкуренції (мають вирішувати цей виклик часу шляхом інвестування у нові технології, співробітництво з партнерами чи активного проведення угод злиття);

3) визначити ключовий напрям діяльності ТНБ (наступне десятиліття буде відрізнятися спрощенням бізнесу, заміною комплексних послуг окремими банківськими продуктами. Аналіз, проведений фахівцями з аудиторської компанії Ernst and Young показав, що банки, які справді є глобальними, у середньому

показали рентабельність власного капіталу на рівні 7,5 % у 2013 р., в той час як для великих банків з менш різноманітним бізнесом та не таким широким географічним охопленням цей показник склав приблизно 10,7 %);

4) впроваджувати передові технології (особливої важливості набуває дохід від інвестицій в ІТ сферу. Затрати на ІТ сферу мають бути ретельно збалансовані та відповідати клієнтським очікуванням, кібербезпеці та внутрішнім процесам);

5) визначити майбутню структуру ТНБ (банкам доведеться змінити операційну діяльність шляхом раціоналізації, покращення функціоналу операційних одиниць та їх переміщення у регіони та країни, де забезпечується найбільша ефективність бізнесу).

Беручи до уваги зазначені вище цілі, ТНБ для успішного функціонування у стабільному фінансовому середовищі мають провести масштабну трансформацію свого бізнесу, запустивши програми по впровадженню змін. Визначну роль буде мати здатність банків управляти ризиками в умовах глобальної нестабільності, а також правильно інвестувати кошти у безпечні фінансові продукти та послуги. ТНБ мають замислитися над тим, як саме має бути структуровано їхній бізнес, протиставити основні послуги додатковим та, найголовніше, зрозуміти, чи зможуть вони отримати більшу стійкість, дотримуючись правил та вимог регуляторів, а також підвищити раціональність, ефективність роботи та розмір прибутку [193].

Правила та вимоги, які висуваються до ТНБ та розроблені на глобальному рівні в контексті пошуку нових моделей інституційної організації глобальної фінансової системи, розробляються та постійно вдосконалюються міжнародною спільнотою, складаються з низки ініціатив, що мають зменшити ризики існування на ринку надвеликих фінансових посередників та сприяти забезпеченню фінансової стабільності національних і світової економік в умовах посилення транснаціоналізації та універсалізації банківської діяльності. Виникає такий мегатренд сучасного глобального розвитку як фінансіалізація, пов'язаний з гіпертрофованим домінуванням фінансового сектору. Через це посилення регулювання, перш за все, стосується надвеликих банків, які називають "надто великими аби бути ліквідованими", "надто взаємопов'язаними аби збанкрутувати",

"надто великими аби бути притягнутими до відповідальності", оскільки саме такі ТНБ відзначалися порушенням міжбанківської конкуренції, посиленням асиметричності відносин між учасниками ринку через привілейоване становище потужних посередників, відсутністю стимулів до кредитування реальної економіки внаслідок пріоритету інвестування у високодохідні спекулятивні фінансові інструменти, погіршенням ринкової дисципліни, схильністю до необґрунтованої ризикованості операцій та генерування фіктивного капіталу.

Подібні випадки були серед головних причин поширення глобальної фінансової нестабільності у 2007-2010 рр. При цьому виникнення суперечності надто великі, щоб збанкрутувати – надто великі, щоб бути врятованими (*англ. "too big to fail" – "too big to save"*), тобто ситуація, за якої банківська установа не може бути врятована, оскільки розмір її активів перевищує обсяг ВВП материнської країни, призвела до того, що одним з найважливіших напрямів реформування глобальної фінансової архітектури у посткризовий період стало посилення регулювання діяльності ТНБ з метою недопущення подібних диспропорцій у майбутньому.

Одну з перших практик вироблення основ для посилення регулювання діяльності ТНБ у світі має група країн Великої двадцятки, яка в умовах кризи стала головним форумом у цій сфері, спираючись у своїй діяльності на Раду з фінансової стабільності, а також Базельський комітет з банківського нагляду, Міжнародну організацію комісій з цінних паперів та інші, співпрацюючи з МВФ, ОЕСР, Банком міжнародних розрахунків. У ході роботи самітів Великої двадцятки протягом 2009-2011 рр. було розроблено основні напрями роботи щодо своєчасного вирішення проблем надпотужних фінансових інститутів шляхом їх оздоровлення чи виведення з ринку, підтримки безперебійної діяльності без перекладання витрат для їх порятунку на платників податків, захисту вкладників в рамках вироблення уніфікованих стандартів фінансового регулювання:

- 1) введено в обіг поняття системно важливих фінансових інститутів, затверджено методологію щодо чіткого визначення подібних установ та розроблено режим щодо врегулювання їх фінансової неспроможності. Значущість таких

інститутів пов'язана з виникненням системного ризику, тобто ризику порушення процесу надання фінансових послуг, викликаного пошкодженням всієї або частини фінансової системи та такого, що несе загрозу негативних наслідків для реального сектора економіки;

2) посилено макропруденційний нагляд і контроль за системними фінансовими ризиками та введено особливий режим регулювання системно важливих фінансових інститутів;

3) посилено стандарти стабільності банків (Базель III), підвищено прозорість регулювання тіньової банківської системи та ринку деривативів [159, с. 28];

4) пріоритетними напрямками регулювання діяльності системно важливих фінансових установ на міжнародному рівні стали: ефективне врегулювання неспроможності фінансових інститутів без залучення коштів платників податків; введення додаткових вимог до достатності капіталу системно важливих фінансових інститутів; підвищення стійкості системно значимих об'єктів інфраструктури фінансового ринку [205].

Ініціаторами посилення регулювання діяльності ТНБ є США та країни ЄС, в яких було запроваджено низку структурних заходів для мінімізації ризиковості системно важливих банків. Важливого значення в рамках міжнародної реформи фінансового регулювання має ініціатива з відокремлення традиційної (комерційної) банківської діяльності від операцій з цінними паперами з метою зменшити ризик «зараження» між комерційною та інвестиційною діяльністю ТНБ та обмежити дії гарантій сферою традиційних банківських операцій. Зокрема, розроблені дві основні моделі змін у банківській діяльності:

1) у межах першої моделі накладається пряма заборона на певні поєднання фінансових операцій – так зване, "Правило Волкера", ст. 619 закону Додда-Френка, США, яке прагне звести до мінімуму конфлікти інтересів між банками та клієнтами за рахунок відокремлення інвестиційно-банківських послуг, приватного капіталу і власних хедж фондів фінансових установ від споживчого кредитування;

2) у другій моделі пропонується розподіл різних типів операцій між різними компаніями, що мають різні джерела формування активів (нормативний акт Банку

Англії на основі пропозиції Незалежної банківської комісії під керівництвом Дж. Вікерса і проект закону на основі пропозиції Експертної групи з реформування банківського сектора Євросоюзу під керівництвом голови банку Фінляндії Е. Лііканена). "Правило Вікерса" пропонує з метою захисту вкладників та платників податків від негативних наслідків у випадку банкрутства надвеликих банків відокремити операції з депозитами від інвестиційного бізнесу, тобто банкам, які приймають вклади, забороняється здійснювати операції з цінними паперами і деривативами, інвестувати в хедж фонди та акціонерний капітал, а також розміщувати кошти на рахунках інших фінансових посередників.

На наднаціональному рівні важливо відмітити ініціативи країн ЄС на мінімізацію ризикованості системно важливих банків, пов'язаних з прийняттям восени 2012 р. рішення про запровадження Єдиного механізму нагляду за діяльністю банків Євросоюзу як першого кроку до створення Європейського банківського союзу. Крім того, передбачається вироблення Єдиного механізму врегулювання банківських банкрутств та створення спеціального фонду для його фінансування, а також прийняття та застосування країнами ЄС складної схеми гарантування депозитів, покликаної не допустити масових панічних вилучень банківських вкладів.

Зазначені вище ініціативи країн світу доводять той факт, що остання світова фінансово-економічна криза викликала зміну концептуальних основ регулювання діяльності банків у світі, спричинила тиск на банківські установи по всьому світу, а також збільшила регуляторний тягар, пов'язаний з додатковими витратами та досягненням рівня прозорості банківської діяльності. За прогнозами фахівців з інституту бізнесу при компанії IBM, вимоги до прозорості ТНБ зі сторони ринку та наглядовий тиск зі сторони регуляторів будуть тільки зростати у найближчому майбутньому. Провідні ТНБ будуть зосереджені на двох цілях, пов'язаних з поточними та майбутніми інвестиціями у досягнення відповідності поставленим вимогам: використати інвестиції в рамках всієї організації та спрямувати ці активи для керування бізнесом більш ефективно.

Центральним питанням у регулюванні ТНБ на глобальному рівні на сьогоднішній день залишається вибір між тим, чи реформа регулювання має бути стратегічною або, навпаки, поетапною, тобто наростати поступово в залежності від обставин. Ми підтримуємо першу концепцію, оскільки реформа регулювання повертається до своїх основ, включаючи розуміння того, що собою представляють кінцеві цілі регулювання, а це вимагає іншу парадигму, аніж для поетапної реформи, яка сама обмежує себе для здійснення деталізації існуючих регуляторних вимог (коефіцієнт достатності банківського капіталу, активи, зважені за ризиком, ліквідність тощо). Двома головними цілями регуляторного режиму у світі, орієнтованого на стратегічну трансформацію регулювання діяльності ТНБ, є: скорочення вірогідності банківського банкрутства; зниження соціальних витрат, коли банкрутство має місце. Соціальні витрати банківських банкрутств відносяться до тих, які виникають напряду або опосередковано серед усього іншого у системі в цілому (систематичне вимірювання стабільності) у платників податків, які можуть бути притягнуті до фінансування рятівних операцій, вкладників, страхування депозитів та споживачів в цілому, якщо банківські послуги порушені та створено ситуацію невизначеності. В сучасних умовах розвитку ціль стратегії реформи регулювання ТНБ полягає у здійсненні ефективного регулювання діяльності ТНБ та оптимізації матриці ризику, беручи до уваги обидві цілі одночасно [176, с. 73].

Для визначення ефективності регулювання діяльності ТНБ ми вводимо індекс ефективності регуляторної політики:

$$I_{ef_t} = 1 - \sqrt[3]{\left[\frac{\text{Кількість банкрутств}_{t+1}}{\text{Загальна кількість банків}_{t+1}} * \alpha \right] + \left[\frac{\text{Безнадійні кредити}_{t+1}}{\text{Загальний обсяг кредитів}_{t+1}} * \beta \right]}, \quad (3.1)$$

$$\left. \begin{array}{l} \alpha > 0; \beta > 0; \\ \alpha + \beta = 1 \end{array} \right\}$$

де *Кількість банкрутств* – це кількість банкрутств банківських установ, що трапилися у певному році;

Загальна кількість банків – це кількість усіх банківських установ у певному році;

Безнадійні кредити – це обсяг безнадійних кредитів, виданих банками у певному році;

Загальний обсяг кредитів – це обсяг усіх кредитів, виданих банками у певному році;

α та β – це вагові коефіцієнти, що мають завжди бути більшими за 0 та в сумі складати 1.

За основу визначення значень вагових коефіцієнтів (α та β) взято рівень важливості зазначених подій та їхній негативний вплив на стійкість банківської системи. Ці коефіцієнти виведено практичним шляхом на базі наукових досліджень та з урахуванням впливу подій банкрутства та виникнення безнадійних кредитів у банківській системі, що відображається з позиції частоти та кількості регуляторних заходів, що приймалися у провідних країнах світу для вирішення цих проблем.

На основі підрахунків визначено, що у США на подолання проблеми банкрутства банків за період 2007-2014 рр. було спрямовано 8 комплексів регуляторних ініціатив, в той час як на проблему зростання обсягу безнадійних кредитів – 2 ключові заходи; у ЄС для вирішення зазначених проблем було прийнято 8 та 3 комплекси регуляторних заходів відповідно. Це дало нам змогу ввести вагові коефіцієнти у співвідношенні 4:1. Вищий вплив на ефективність регуляторної політики (ваговий коефіцієнт 0,8) було надано показнику частки банкрутств банків, адже ця подія є здійсненою та відображає реальну кількість банківських банкрутств. Меншу важливість (ваговий коефіцієнт 0,2) було надано показнику частки безнадійних кредитів, оскільки наявність таких кредитів не означає завершені події банківського банкрутства, адже вона може бути викуплена, реструктуризована або повернута банку без спричинення повного банкрутства банківської установи.

У формулі введено значення t , яке відображає повний лаг, тобто розрив у часі між здійсненням заходів з регулювання діяльності банків і здобуття ефекту від цих заходів. Ми умовно приймаємо цей розрив за період одного року, оскільки прийняті регуляторні ініціативи у поточному році мають дати перші результати через 1 рік,

який мінімально дається банкам в якості перехідного періоду та досягнення відповідності певним нормативам або вимогам.

Значення індексу ефективності регуляторної політики можуть варіюватися у проміжку від 0 до 1. Якщо зазначений коефіцієнт знаходиться у проміжку від 0,75 до 1, така політика регулювання вважається ефективною та передбачає незначну частку банкрутств у країні та низьку кількість безнадійних кредитів у банківській системі. Якщо значення показника становить від 0 до 0,75, це означає, що кількість банкрутств по відношенню до загальної кількості банків у країні починає зростати і існують передумови для вжиття заходів щодо посилення регуляторної політики стосовно діяльності банківської установи.

Обчислення запропонованого індексу здійснено для ТНБ США (табл. 3.1) та ЄС (табл. 3.2.) на основі статистичних даних за кризовий (2007-2010 рр.) та посткризовий періоди (2011-2014 рр.). Даний коефіцієнт не обчислено для регуляторної політики щодо діяльності ТНБ у КНР через закритість статистики кількості банкрутств у цій країні, а отже необ'єктивність коефіцієнта, який може бути порахованим лише на основі даних щодо частки безнадійних кредитів у банківській системі КНР, які також не є достатньо об'єктивними з врахуванням тотального контролю держави на банківською системою та вживаних у КНР критеріїв віднесення кредитів до групи безнадійних, що значно відрізняються від загальноновживаних критеріїв у США та ЄС.

Таблиця 3.1

Обчислення індексу ефективності регуляторної політики щодо діяльності ТНБ у США

Рік	Кількість банків	Кількість банкрутств банків	Частка збанкрутілих банків у загальній кількості банків США (Б)	Значення показника Б, зваженого на коефіцієнт важливості	Частка безнадійних кредитів у загальній кількості кредитів, виданих банками США (Кб)	Значення показника Кб, зваженого на коефіцієнт важливості	<i>I_{еф}</i> , %
2007	7180	3	0,00041783	0,00033426	0,014	0,0028	0,79262345
2008	6984	26	0,00372279	0,00297824	0,0297	0,00594	0,70156253

Продовж. Табл.3.1

Рік	Кількість банків	Кількість банкрутств банків	Частка збанкрутілих банків у загальній кількості банків США (Б)	Значення показника Б, зваженого на коефіцієнт важливості	Частка безнадійних кредитів у загальній кількості кредитів, виданих банками США (Кб)	Значення показника Кб, зваженого на коефіцієнт важливості	Іеф, %
2009	6755	140	0,02072539	0,01658031	0,05	0,01	0,69566048
2010	6478	157	0,02423588	0,0193887	0,044	0,0088	0,73130648
2011	6238	92	0,01474832	0,01179865	0,038	0,0076	0,7627191
2012	6036	51	0,0084493	0,00675944	0,033	0,0066	0,79833223
2013	5815	24	0,00412726	0,00330181	0,0245	0,0049	0,81546612
2014	5573	18	0,00322986	0,00258389	0,0185	0,0037	0,8335768
2015	5381	8	0,00148671	0,00118937	0,0171	0,00342	N/A

Джерело: складено за даними [251; 74; 229; 185]

Таблиця 3.2

Обчислення індексу ефективності регуляторної політики щодо діяльності ТНБ у ЄС

Рік	Кількість банків	Кількість банкрутств банків	Частка збанкрутілих банків у загальній кількості банків ЄС (Б)	Значення показника Б, зваженого на коефіцієнт важливості	Частка безнадійних кредитів у загальній кількості кредитів, виданих банками ЄС (Кб)	Значення показника Кб, зваженого на коефіцієнт важливості	Іеф, %
2007	8383	3	0,00036	0,00029	0,0217	0,00434	0,79113
2008	8558	38	0,00444	0,00355	0,0278	0,00556	0,75642
2009	8392	53	0,00632	0,00505	0,047	0,0094	0,77216
2010	8240	11	0,00133	0,00107	0,0538	0,01076	0,77096
2011	8093	4	0,00049	0,0004	0,0581	0,01162	0,75929
2012	7891	5	0,00063	0,00051	0,0672	0,01344	0,76408
2013	7726	3	0,00039	0,00031	0,0641	0,01282	0,77467
2014	7267	2	0,00028	0,00022	0,0561	0,01122	0,76777
2015	7152	2	0,00028	0,00022	0,0615	0,0123	N/A

Джерело: складено за даними [196; 178; 185; 199, с. 6]

На основі обчислених значень індексу ефективності регуляторної політики для ТНБ США та ЄС у 2007-2014 рр. та динаміки зміни індексу протягом кризового та

посткризового періодів (рис. 3.1), виявлено, що найгірші значення показника притаманні США у 2009 р. та ЄС у 2008 р., що можна пояснити піком кризових явищ у 2009-2010 рр. та, відповідно, найбільшою кількістю банкрутств банківських установ у ці роки, що трапилися в результаті розгортання банківської іпотечної кризи, яка почалася у США у 2007 році. Кризові явища у 2008-2010 роках стали стимулом посилення регуляторних заходів у цих країнах, які сприяли покращенню стабільності банківської системи у США та ЄС, що підтверджується зростанням індексу ефективності регуляторної політики у 2011-2014 рр.

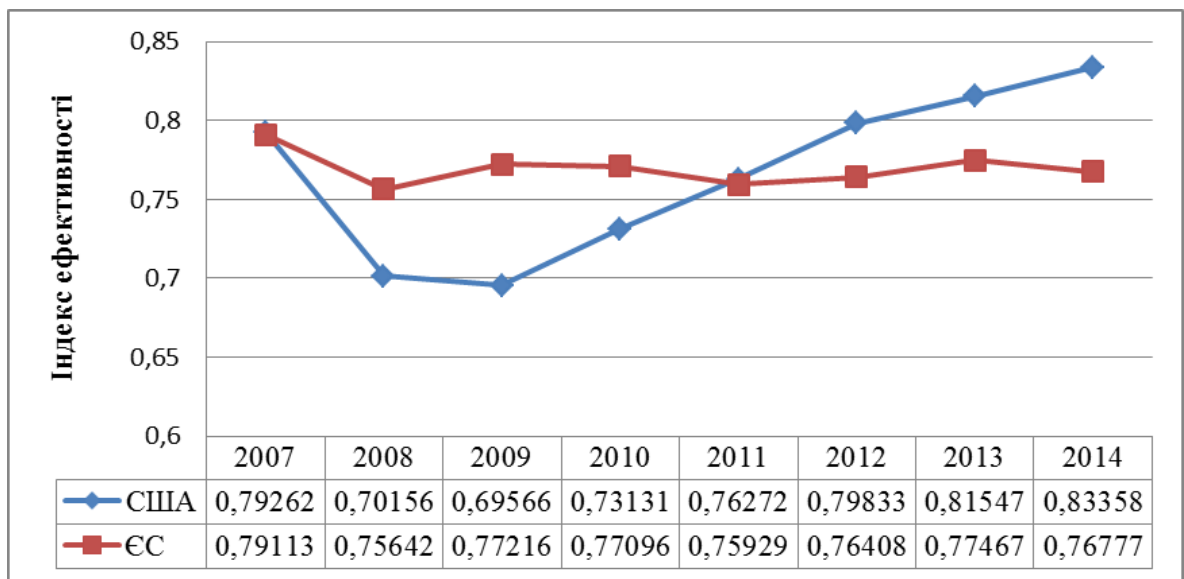

Рис. 3.1. Динаміка зміни індексу ефективності регуляторної політики для банків США та ЄС, 2007-2014 рр.

Джерело: авторська розробка на основі обчислення динаміки зміни індексу ефективності регуляторної політики для банків США та ЄС

Аналіз динаміки індексу ефективності регуляторної політики для банків у світі протягом 2007-2014 рр. дав нам змогу виділити сильні сторони заходів регулювання діяльності ТНБ, що застосовувалися у провідних країн світу (США та ЄС) у цей період з врахуванням їхнього впливу на вирішення проблеми високої кількості банкрутств банківських установ та накопичення в межах банківської системи значної частки токсичних активів (безнадійних кредитів). Позитивний ефект від виявлених заходів був, в першу чергу, спрямований на посилення фінансової стійкості ТНБ та вплинув на вищий результат індексу ефективності регуляторної політики для банків у період 2011-2014 рр. у США, 2009-2010 та 2013-2014 рр. у ЄС:

1) посилення стійкості банківських установ протистояти кризовим явищам та негативним зовнішнім шокам за рахунок підвищених вимог до розміру регулятивного капіталу, рівня ліквідності та коефіцієнту левериджу, які висуваються до банків для забезпечення нижчої вірогідності банкрутства, – впровадження стандартів Базель III у США, Директива CRD IV у ЄС. Так, протягом 2007-2014 рр. банки ЄС збільшили капітал на 795 млрд. євро);

2) посилення довіри до банківських установ, що сприяє зменшенню вірогідності поширення банківських панік та масового забирання депозитів населенням за рахунок запровадження податкових та страхових заходів, у відповідності до яких банки сплачують за компенсування витрат порятунку свого становища за рахунок допомоги третіх сторін (податки), та з перспективою для покриття можливих майбутніх інтервенцій (страхування) – збільшення ліміту державної гарантії депозитів, введення податків на фінансові операції, створення резервів на випадок погіршення неплатоспроможності банку (створення протициклічного буферу та буферу збереження капіталу); встановлення гарантій державою щодо інвестицій у фонди грошового ринку. За допомогою цих заходів обсяг депозитів, розміщених у ТНБ США, зріс удвічі – з 5 трлн. дол. у 2004 р. до 10,6 трлн. дол. у 2014 р.;

3) завчасна підготовка до можливого банкрутства банку усіма учасниками банківської системи та створення обов'язкової вимоги для ТНБ мати план виходу з кризи (в плані має бути чітко прописано, як саме у випадку краху ТНБ структурні частини його бізнесу будуть визначені та частково врятовані при можливості, в той час як інші – ні); вироблення програм викупу проблемних активів на випадок, якщо банкрутство має місце; посилені правила щодо надійності кредитних рейтингів). Такі плани виходу з кризи щорічно складають 120 найбільших ТНБ США, що позитивно впливає на підтримання стабільності банківської системи США;

4) посилення всеохоплюючого контролю за діяльністю банків (проведення аналізу фінансової стійкості банків та стрес-тестувань; оцінювання ризиків та визначення рейтингових оцінок ТНБ, що дає змогу визначити кількість проблемних банків, які потребують докапіталізації або ліквідування; розширені критерії нагляду щодо операцій іноземних банків на території держави; фінансові регулятори

примушують системно важливі банки продавати активи, які збільшують системний ризик). Підтвердженням посилення контролю є створення нових регуляторних органів. Так, у країнах ЄС створено Орган пруденційного нагляду та Раду фінансового регулювання і систематичного ризику (Франція), Управління фінансовою поведінкою та Комітет з фінансової політики (Великобританія);

5) впровадження структурних заходів, націлених на зменшення ризикової діяльності ТНБ (обмеження розмірів ТНБ, структурні реформи для поділу «універсальних» банків, відокремлення традиційної діяльності ТНБ від високоризикової інвестиційної діяльності – правило Волкера у США, правило Віікерса у ЄС). Важливим результатом є скорочення обсягу ризикових деривативів у топ-5 ТНБ США з 270 трлн. дол. США у 2008 році до 200 трлн. дол. США у 2014 р.;

б) створення ефективних механізмів порятунку банків від банкрутства (процедура порятунку ТНБ «bail-in», за якої розплачуватися за збитки ТНБ будуть акціонери, утримувачі субординованого боргу, а не платники податків; дозвільні заходи для закриття банків (наприклад, закони щодо банкрутства, дії у разі банкрутства банку, спрямовані на мінімізацію витрат; створення Єдиного механізму порятунку банків від банкрутства). Так, Єдиний механізм порятунку банків ЄС від банкрутства має сприяти відходу від допомоги банкам за принципом «bail-out», в рамках якого у 2007-2010 рр. ЄС витратив 1,6 трлн. євро).

В свою чергу, було виявлено, що комплекс регуляторних ініціатив на діяльність ТНБ, який застосовувався у посткризовий період 2011-2014 рр., має також ряд слабких сторін, що підтверджується низькими значеннями індексу ефективності регуляторної політики банків США та ЄС у 2013-2014 рр.:

1) складність рейтингових оцінок ризику ТНБ у використанні; вони потребують багато часу та фінансових ресурсів;

2) існування об'єктивних недоліків проведення стрес-тестувань: у публікації результатів не зрозумілий принцип розрахунку впливу заданих макроекономічних шоків (рецесія, падіння цін на нерухомість, зростання безробіття) на стан балансу досліджуваних банків; не враховано ряд ризиків, які банк повинен досліджувати у своїх внутрішніх стрес-тестах (операційний, репутаційний ризику та ризик

ліквідності); стандартизований підхід до тестування найбільших фінансових інституцій може призводити до ігнорування відмінностей у рамках самої групи;

3) невизначеність щодо вживання розширених критеріїв нагляду, які застосовуються щодо операцій іноземних банків на території держав світу, екстериторіально до материнської компанії ТНБ;

4) подорожчання банківського бізнесу через суттєве коригування моделей бізнес-стратегій окремих його напрямів, що замість збільшення обсягів кредитування та зниження банківських ставок викличе підвищення вартості кредитів та природним чином уповільнить темпи економічного зростання країн світу. Це означає, що без введення будь-яких інших компенсаційних механізмів така реформа для реальної економіки може мати зворотні наслідки;

5) Базель III може призвести до скорочення рентабельності капіталу для ТНБ приблизно на 4 %. При цьому, основні витрати ТНБ будуть спрямовані на розробку і запровадження методів вивчення ризиків, включаючи IT-ризик, і лише дещо більше 20 % витрат – на розробку і реалізацію конкретних заходів із впровадження нових Базельських правил щодо покращення контролю за якістю формування та ефективного використання капіталу банків положеннями реформи Базель III. Так, комплекс заходів в контексті Базель III та Директива вимог до капіталу IV суттєво вплине на зміни параметрів європейського банківського сектора. Європейським банкам, щоб впоратися з новими вимогами до 2019 р., при 50 % коефіцієнті нерозподіленого прибутку і номінальному річному зростанні балансу у розмірі 3 % потрібно буде залучити додатково близько 1,1 трлн. євро капіталу першого рівня, на 1,3 трлн. євро наростити ресурси короткострокової ліквідності і приблизно на 2,3 трлн. євро – довгострокової ліквідності. Потреба в додатковому капіталі зросте до 60 % від вартості всього європейського капіталу першого рівня, а розрив ліквідності досягне 50 % від вартості всіх короткострокових ліквідних активів [163, с. 186];

б) провокування різкого скорочення у виникненні нових банківських установ у ЄС та США. За даними ФРС у період з 2007 по 2014 у США виникли лише 7 нових банків в той час, як у період 1990-2007 рр. виникли 200 нових банків.

Недостатня ефективність прийнятих заходів щодо регулювання діяльності ТНБ особливо спостерігається у США, країні, в якій першій почалася системна банківська криза. Вже більше п'яти років минуло з 2010 р., коли було прийнято Закон Додда-Френка та правило Волкера з метою зниження ризиків американської фінансової системи, захисту споживачів фінансових послуг та посилення регулювання діяльності системотворчих фінансових інститутів. Хоча законодавство й було спрямовано на стримання ТНБ від досягнення статусу «надто великих», проте стимулювало консолідацію в галузі, а ТНБ США, що були підпорядковані тисячам сторінок нових правил, почали домінувати в глобальному масштабі як ніколи раніше. За даними рейтингів The Banker та Banksdaily чотири з п'яти банків за інвестиційним доходом у США – JP Morgan Chase & Co, Goldman Sachs Group, Bank of America Merrill Lynch та Citigroup – є також чотирма з п'яти лідерів у Великобританії та Німеччині. Barclays та Deutsche bank є єдиними місцевими банками у цих двох країнах відповідно. Крім того, Goldman Sachs знаходиться у рейтингу топ п'яти ТНБ у Японії, Швейцарії та Іспанії, а JP Morgan Chase – у аналогічному рейтингу Швейцарії та Австралії [244].

Передумови Закону Додда-Френка полягали у зменшенні участі банків у ризикових транзакціях – заставах на житлове будівництво та комерційних заставах в цінних паперах, комерційній торгівлі боргами проблемних компаній та іншими інструментами, діяльності, яка призводить до фінансової кризи. Закон Додда-Френка простимулював фінанси вийти за межі регулювання банківської галузі, оскільки на сьогодні спостерігається швидке зростання у кредитуванні та наданні кредитів від небанківських фінансових інституцій таких, як «магазинів» операцій з приватними акціями або пірінгового кредитування. Поки що можна констатувати, що великі гравці залишаються «великими». Так, у 2015 р., за даними Dealogic's Global IB Strategy Review, JP Morgan Chase був номером один на ринку цінних паперів та позикового капіталу. Goldman Sachs був першим з операціями злиттів та поглинань, кредитування бізнесу у США та Європі. Вперше, починаючи з 2006 р., усю топ п'ятірку банків світу зайняли ТНБ США [213].

Така ситуація підсилює страх повернення кризи знову. Тому, починаючи з 2015 р., ТНБ США та ЄС посилено готуються до щорічних стрес-тестувань [247]. У 2014 р. 24 ТНБ з країн ЄС провалили стрес-тести (з усіх 123 банків, що брали участь) – кожен один з п'яти банків країн ЄС не пройшов стрес-тести на визначення фінансової міцності, створюючи «чорну діру» в капіталі у розмірі 25 млрд. євро у банківській системі ЄС. Особливо поганий стан продемонстрували банки Італії – дев'ять з яких не пройшли тестування та додали 9,4 млрд. євро до загального дефіциту. У Греції та Кіпрі по три банки не пройшли тестування. Деякі з ТНБ, які не пройшли стрес-тестування, прийняли заходи з метою покращення своєї фінансової міцності, додавши 55 млрд. євро нового капіталу. За даними результатами стрес-тестувань, ТНБ країн ЄС поки що не володіють оптимальним рівнем протистояння кризовим явищам, а отже потребують подальшого посилення регуляторної діяльності з боку наднаціональних регуляторних органів [245].

Крім того, оскільки на сьогоднішній день національні регулятори тиснуть на ТНБ США та країн ЄС з метою зростання капіталу вище за формально встановлені межі та закликають покращити рівень корпоративного управління, посилений тиск має спричинити підвищений продаж нових акцій банків, скорочення дивідендів або пошук інших шляхів для покращення їхньої здатності до абсорбування майбутніх втрат. Така жорстка політика національних регуляторів країн світу спрямована на збільшення капіталу банків для можливості протистояти фінансовим потрясінням, є частиною вимог Базель III, який є продовженням Базель II (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Відмінності між Базель II і Базель III

Показники	Базель II	Базель III
1. Адекватність капіталу першого рівня, %	4	6
2. Адекватність основного капіталу, %	2	4,5 (прості акції після відрахувань)
3. Буфер збереження капіталу	Відсутній	Створення буферу збереження капіталу на рівні додаткових 2,5% підвищить рівень капіталу (у вигляді простих акцій) до 7%

Показники	Базель II	Базель III
4. Протициклічний буфер капіталу	Відсутній	Протициклічний буфер варіюється у діапазоні від 0 до 2,5% від вартості простих акцій або іншого виду капіталу для повного покриття збитків та запроваджуватиметься з урахуванням національних особливостей
5. Капітал для системно важливих банків	Відсутній	Нові вимоги до системно важливих ТНБ, які повинні мати капітал для покриття збитків більший, ніж за загальноприйнятими стандартами

Джерело: [85, с. 7]

Посилення нормативів регулювання в новій редакції Базельської угоди про капітал отримало неоднозначну оцінку як з боку окремих національних регуляторів, так і самих суб'єктів регулювання. Частина національних регуляторів та фінансових установ країн, банківські системи яких уже відповідають або майже відповідають новим регулюючим нормам, поставилися схвально до запропонованих змін і підтримали жорсткіше регулювання банківської діяльності. В деяких країнах, наприклад у США, Великобританії та Швейцарії, національні стандарти навіть жорсткіші, ніж вимоги Базельського комітету. Показники більшості великих банків Канади та Європи (Бельгії, Нідерландів, Люксембургу та скандинавських країн) також відповідають новим вимогам. Наслідки запровадження Базель III передусім відчують країни Єврозони, оскільки нові вимоги змусять банки скоротити обсяги кредитування через неможливість поповнювати капітал. Для підвищення коефіцієнта достатності капіталу першого рівня банки будуть змушені скорочувати обсяги операцій з активами, зваженими за рівнем ризику. Зниження рівня кредитування, в свою чергу, зменшить прибуток банків.

Проте, незважаючи на можливі негативні наслідки впровадження нових міжнародних стандартів у банківську практику, очікується й потужний позитивний ефект від реалізації запропонованих нововведень. Вірогідним сценарієм розвитку подій може стати повернення банків до простих схем бізнесу та універсальних операцій. Такі зміни стимулюватимуть світову банківську спільноту, зокрема великі

ТНБ, що активно працюють на міжнародних ринках, посилювати дисципліну у сфері торгівлі позабіржовими деривативами та стандартизувати торгівлю ними. Результати будуть відчутні у всій фінансовій системі, включаючи небанківський сектор та ринки капіталу. Більше того, посилені вимоги до достатності капіталу першого рівня можуть стати потужним стимулом до зміни власних бізнес-моделей. Банки самостійно вирішуватимуть, яким чином нарощувати капітал, або обиратимуть екстенсивний шлях розвитку, обмежуючись зниженням виплат дивідендів і бонусів керівництву та працівникам, або активно залучатимуть капітал на фінансових ринках, отримуючи завдяки цьому певні конкурентні переваги.

Наступним кроком у регулюванні діяльності ТНБ стане запровадження ще більш посилених вимог до банків – Базель IV, що буде включати дотримання банками жорсткіших коефіцієнтів левериджу, використання спрощених моделей для розрахунку вимог капіталу та детальне розкриття інформації банками [245, с. 2].

Підсумовуючи, варто зазначити, що у цілому, сталося декілька важливих поліпшень у наступних сферах: зріс коефіцієнт достатності капіталу (до мінімальних 10,5 %), схеми страхування депозитів стали більш ефективними (ліміт державного страхування депозитів зріс до 250 тис. дол. у США та 100 тис. євро у ЄС), у провідних країнах світу було прийнято заходи стосовно регулювання діяльності ТНБ та вироблення планів порятунку банків у разі настання кризового стану. Серед основних концептуальних основ регулювання діяльності ТНБ у світі в сучасних умовах варто виділити наступні:

- 1) перехід від політики лібералізації міжнародної банківської діяльності до політики посилення регулювання діяльності ТНБ у світі як на національному, так і наднаціональному та глобальному рівнях;

- 2) поліпшення якості активів транснаціональних банків, впровадження програм перевірки якості активів ТНБ на регулярній основі;

- 3) ефективне функціонування служб ризик-менеджменту у кожному ТНБ, їхня своєчасна та виражена реакція на погіршення стану фінансового середовища у світі;

- 4) чітке дотримання транснаціональними банками нормативних вимог глобальних органів регулювання міжнародної банківської діяльності;

- 5) вироблення ТНБ здатності управляти ризиками в умовах глобальної нестабільності (ризик-орієнтований тип регулювання ТНБ);
- 6) інвестування лише у безпечні фінансові продукти та послуги, перехід на спрощені моделі ведення бізнесу;
- 7) відокремлення традиційної (комерційної) банківської діяльності від операцій з цінними паперами;
- 8) зміна пріоритетів у порятунку ТНБ: впровадження схем порятунку банків від банкрутства за моделлю «bail-in» (порятунок ТНБ має здійснюватися акціонерами та кредиторами банку, а не державою);
- 9) широке проведення на національних рівнях країн стрес-тестувань для перевірки можливості банків протистояти зовнішнім стресовим чинникам та шокам;
- 10) підвищення достатності капіталу у ТНБ та дотримання комплексних нормативів регулювання Базель III у цілому (адекватність капіталу, буфер збереження капіталу, формування протициклічного буферу).

Варто констатувати, що поки що заходів, прийнятих провідними країнами світу з метою вирішення проблем у регулюванні ТНБ, не є достатньо для забезпечення стану цілковитої глобальної фінансової стабільності та недопущення виникнення кризи світового масштабу знову. Відповідь регуляторних органів на кризові явища, які сталися в економіці за останні 10 років, як на національному, так і наднаціональному та глобальному рівнях є досить повільною, враховуючи поточні ініціативи та регуляторні зміни, прийняті або погоджені на сьогоднішній день, а отже існує простір для подальшого вдосконалення регуляторних та наглядових заходів, а також стимулів для самих ТНБ та інших зацікавлених сторін до моніторингу за ризиковими діями транснаціональних банків у світі та попередження порушення балансу у глобальному фінансовому середовищі.

3.2. Інституційне регулювання діяльності ТНБ в сучасних умовах

Фінансово-економічна криза 2007-2010 рр. виявила необхідність перегляду механізмів регулювання міжнародної банківської справи. Очевидною тенденцією

сьогодення є посилення впливу глобальних органів регулювання як на процеси розвитку глобального фінансового простору та банківської справи, так і на механізми здійснення регулювання національних фінансових систем та ринків банківських послуг.

На нашу думку, проблеми, які витікають із багатогранного явища глобалізації, можуть бути вирішені на засадах широкого міжнародного співробітництва, посилення ролі діючих регуляторних органів і створення нового потужного глобального координаційного органу. Також існує необхідність чіткого виокремлення рівнів регулювання діяльності ТНБ, визначення функцій регуляторів, обов'язків та сфер відповідальності, оскільки дублювання тих чи інших регуляторних функцій різними інституціями лише посилюють проблему формування «занадто великих корпорацій», створення механізмів «підлаштовування під стандарти», асиметричності інформації на фінансових ринках та необ'єктивної оцінки стану транснаціональних банків і вірогідності їхнього банкрутства.

Найбільш цінний урок, який сучасний світ виніс з останньої світової фінансово-економічної кризи, є усвідомлення переходу від політики лібералізації економічної сфери, зокрема банківської діяльності, до більш жорсткого систематичного регулювання з посиленням впливу глобального характеру інтеграційного об'єднання. На фоні посилення глобальної координації регулювання міжнародної банківської діяльності виникають конфлікти інтересів, прагнення певних країн домінувати та мати вирішальне слово у певних процесах – конфлікт інтересів є неминучим у сфері «великих грошей» та «занадто великої влади».

Сучасні процеси глобалізації фінансового простору, посилення взаємопов'язаності національних фінансових ринків, розширення сфер впливу ТНБ, які виходять за межі кількох країн, зумовлюють пошук адекватних їм форм та механізмів регулювання. У таких умовах очевидно, що дії одних тільки національних урядів щодо регулювання діяльності фінансових інституцій, потоків капіталів, забезпечення фінансової стабільності виявляються неефективними. Важливого значення набуває проблема локальності фінансового регулювання, тобто існування різних регулювальних норм у межах юрисдикцій країн. Доки

регулювання стосується локальних фінансових потоків, що циркулюють усередині тієї або тієї країни, проблема як така є відсутньою. Проте як тільки фінансові потоки стають глобальними і за масштабами зіставними з ВВП країн, їх коливання стають могутніми чинниками системних ризиків, а локальний характер їх регулювання – серйозною перешкодою на шляху запобігання системній кризі. Різниця в регулювальних нормах, по-перше, стимулює процеси регуляторного арбітражу для глобальних інвесторів, тобто процеси перетікання великих потоків капіталу в зони з менш жорстким регулюванням, по-друге, перешкоджає оперативним узгодженим діям регуляторів із зниження системних ризиків [10, с. 84]. Об'єктивно необхідним є подальший розвиток існуючих глобальних інституцій, координація та налагодження відповідних механізмів регулювання діяльності ТНБ у світі [3, с. 112]. Передумовами необхідності посилення регулювання діяльності ТНБ є такі:

- 1) неконтрольований характер та непрогнозованість майбутнього вектора розвитку глобалізаційних процесів;
- 2) функціонування національних регуляторів фінансових ринків в умовах асиметричної інформації;
- 3) швидкі зміни світового фінансового простору, розширення спектра та диверсифікація фінансових послуг, стрімке впровадження ризикових банківських продуктів та інструментів, що не мають системного механізму регулювання;
- 4) неготовність світу протистояти масовим потрясінням;
- 5) посилення ефекту «транскордонної передачі шоків» між країнами світу, лібералізація руху капіталу, що посилює залежність національних банківських систем від «зовнішніх шоків»;
- 6) розвиток фінансових технологій, комп'ютеризація банківського бізнесу, онлайн-ових систем розрахунків, здатних миттєво перераховувати значні кошти на далекі відстані, що залишає чималий простір для «порушення стандартів чесного ведення бізнесу» заради отримання надприбутків окремими особами;
- 7) диспропорції економічного розвитку, які проявляються у сфері кредиту та фінансів. Виникає нова модель світу – світ 20:80, суспільство однієї п'ятої, адже 80 % усіх ресурсів контролює 1/5 частина населення планети.

В Європейському фінансовому просторі активно впроваджуються ідеї, висунені ще Ж-К.Тріше, про необхідність створення основ глобального управління, а, по-друге, що національні фінансові, економічні, соціальні простори в сучасних умовах стають практично беззахисними перед лицем глобальної необхідності, яка є плодом економічних прагнень світових фінансових гравців [136, с. 4].

Ми вважаємо, що удосконалення інституційного регулювання діяльності ТНБ на сьогодні вважається ключовою умовою результативного функціонування системи сучасного світового господарства. Одним з основних напрямів трансформації глобальної системи регулювання міжнародної банківської діяльності є розвиток сучасної інституційної платформи для запобігання поширення негативних наслідків глобальної фінансової нестабільності. Важливим є впорядкування існуючих органів системи стратегічного регулювання діяльності ТНБ у світі, визначення принципів, функцій, суб'єктів, об'єктів, методів, засобів, інструментів та рівнів регулювання діяльності ТНБ. З огляду на це запропонована багатофункціональна чотирирівнева модель регулювання міжнародної банківської діяльності (рис. 3.2.).

У моделі виокремлено такі компоненти:

1. ключові принципи (об'єктивність, системність, цілеспрямованість, компетентність, оперативність, інноваційність, результативність, правова регламентація);
2. функції (нагляду, контролю, координаційна, нормативно-правова, аналітично-оцінювальна, організаційна, інформаційна, захисна, стабілізаційна, методологічна);
3. суб'єкти (центральний банк; національний мегарегулятор; міжнародні організації, комітети, групи, асоціації; аудиторські та консалтингові компанії);
4. об'єкти (прямі – ТНБ та їхні структурні підрозділи; опосередковані – клієнтська база ТНБ (фізичні, юридичні особи, уряди), фінансові посередники);
5. методи (прямі та опосередковані; обов'язкові та індикативні; адміністративні та економічні; процедурні (дозвільні, застережні, обмежувальні, коригуючі, стимулюючі));
6. засоби та інструменти, які застосовуються відповідно до вибраних методів;

7. рівні (національний, міжнародний, наднаціональний та глобальний).

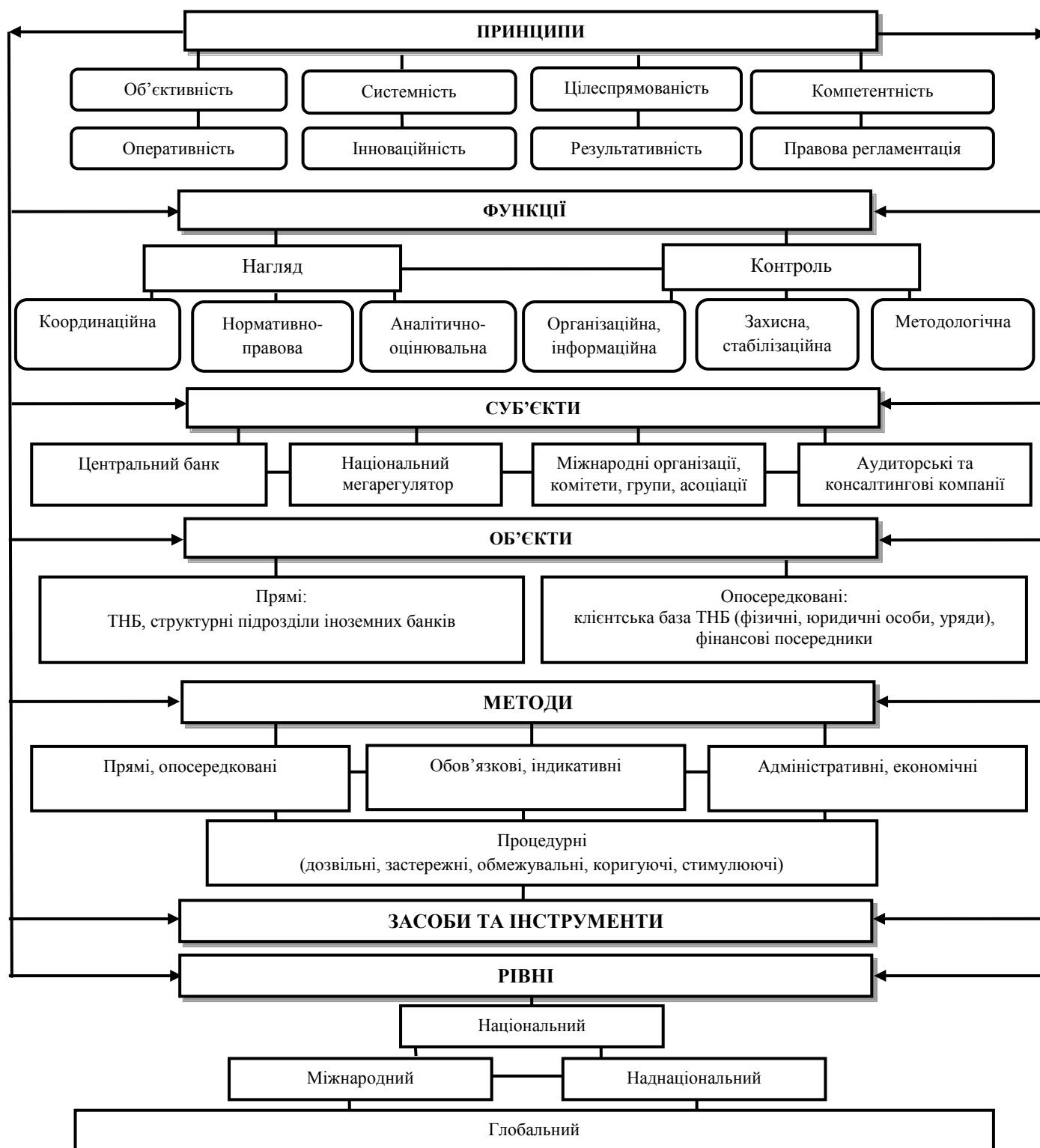

Рис. 3.2. Модель регулювання міжнародної банківської діяльності

Джерело: розроблено автором

Важливо зазначити, що об'єктами регулювання міжнародної банківської діяльності виступають наступні аспекти діяльності ТНБ:

1) система корпоративного управління; система управління ризиками; система внутрішнього контролю; облікові процедури; звітність; економічні нормативи (ліквідність, капіталодостатність, резерви);

2) операції на валютному ринку, ринку цінних паперів, ринку похідних інструментів, офшорні операції, інші ризикові операції.

Метою суб'єктів регулювання міжнародної банківської діяльності є гарантування законності, ефективності і результативності поведінки учасників банківської діяльності; забезпечення підтримки стабільності й довіри до банківської системи; попередження появи фінансової нестабільності в країнах та на світовому фінансовому ринку та інші. Для досягнення зазначених завдань суб'єкти регулювання міжнародної банківської діяльності виконують ті чи інші функції за допомогою методологічного та інструментарного забезпечення в залежності від рівня регулювання.

Національний рівень є рівнем, на якому здійснюється найбільш жорстке регулювання діяльності ТНБ. Основна мета органів регулювання на цьому рівні – швидке реагування на виникнення та якнайоперативніше попередження дестабілізації національної економіки і національних фінансів певної країни, забезпечення стійкості банківського сектора. До цього рівня відносяться національні банківські системи країн світу (центральні банки, національні мегарегулятори, спеціальні органи регулювання банківської діяльності на національному рівні). Вони здійснюють безпосереднє прийняття рішень щодо напрямів функціонування банківської системи країни, вироблення плану дій, стратегій та заходів попередження дестабілізації національної економіки, що в перспективі відображається «ланцюговим ефектом» по світу та сприяє тісній передачі шоків та позитивного досвіду між країнами – ефект «зв'язаності країн та ринків світу». Найбільш чітко роль цього рівня у ланці системі стратегічного координування банків у світі можна охарактеризувати висловлюванням Мервіна Кінга, голови Національного Банку Великобританії з 2003 по 2013 рр.: «Глобальні банківські

організації глобальні при житті, проте національні під час смерті» [22]. Глобальні банківські установи ведуть торгівлю по всьому світу через розкриття кордонів, не надаючи особливого значення географічному місцеположенню капіталу та ліквідності. Проте коли сприятливі часи закінчуються, саме внутрішній регуляторний орган та центральний банк відповідають по рахунках та повинні підтримувати та робити усе можливе, щоб ТНБ не зазнав краху, навіть якщо збитки були понесені у зовсім інших місцях. Крім того, невдачі банку можуть спричинити неприємності й третім країнам, які їхня влада може не бути в змозі вирішити.

Міжнародний рівень представлено такими ключовими міжнародними організаціями у сфері регулювання банківської діяльності, фінансових ринків та забезпечення глобальної фінансової стабільності як:

а) Базельський комітет з питань банківського нагляду: форум для регулярного співробітництва у сфері банківського нагляду, місяця якого полягає у недопущенні втрати нагляду над банківською діяльністю у світовому масштабі, підвищенні розуміння наглядових питань і покращенні якості банківського нагляду у всіх країнах світу. Реформування світових фінансових ринків та, зокрема, їх банківського сегменту зумовлює певні тенденції розвитку, що пов'язані із більш обережним ставленням банків до кредитно-інвестиційних процесів та ризиків, які їх супроводжують. Особливо це пов'язано із новими показниками якості банківського капіталу, впроваджених стандартами Базель III, згідно з якими банки повинні мати достатній рівень капіталу високої якості, а також набір високоліквідних активів для більш ефективного протистояння фінансовим потрясінням у майбутньому. Головними міжнародними стандартами банківської діяльності в умовах глобалізації є основні угоди Базельського комітету з питань банківського нагляду: «Міжнародне наближення розрахунку капіталу та стандартів капіталу» (Базель I, 1988 р.), «Міжнародне наближення розрахунку капіталу та стандартів капіталу» (Базель II, 2004 р.), «Глобальна реформа світового банківського сектора» (Базель III, 2010 р.). ТНБ вдаються до раціоналізації своїх бізнес-моделей, підвищують стандарти андеррайтингу, відмовляються від певних типів кредитування у цілому з метою

забезпечення відповідності своєї операційної діяльності новим критеріям якості капіталу та ризикової складової операційної діяльності;

б) МВФ: здійснює консультації з питань фінансової політики та фінансування країн – членів МВФ, що опинилися у скрутному фінансовому становищі; співпрацює із країнами, що розвиваються, у контексті досягнення макроекономічної стабільності та вирішення проблем бідності [136, с. 8]. Основна функція МВФ – запобігти порушенню макроекономічної стабільності, допомагаючи своїм членам, що в свою чергу, впливає й на попередження виникнення глобальної фінансової нестабільності та стійке функціонування банків у світі;

в) Банк міжнародних розрахунків: спеціалізований міждержавний фінансовий інститут, який об'єднує на акціонерній основі частину фінансових ресурсів центральних банків 30 країн світу. Основні функції цієї установи: здійснення широкого кола банківських операцій для сприяння центральним банкам в управлінні їхніми валютними резервами, тобто виступає банком центральних банків; організація міжнародного грошово-кредитного і валютного співробітництва, у рамках якого періодично зустрічаються голови центральних банків; організація інформаційно-дослідного центру з питань грошово-кредитних та валютно-фінансових відносин; надання аналітичної, статистичної та технічної підтримки офіційним органам, що працюють над проблемою стабілізації глобальної фінансової системи. БМР виступає своєрідним «хабом інформації та даних» (концентратором, призначеним для об'єднання великого обсягу даних в одну мережу);

г) Рада фінансової стабільності: послідовник Форуму фінансової стабільності, створеного у 2009 році р. для реалізації реформ фінансових ринків на міжнародному рівні та слугування неформальним майданчиком для спілкування національних фінансових регуляторів і міжнародних організацій з метою сприяння зміцненню фінансової стабільності, вдосконаленню функціонування ТНБ у світовому середовищі [136, с. 6]. Рада складається з представників національних фінансових влад (центральных банків, міністерств фінансів, інших регулюючих та наглядових органів), міжнародних фінансових інститутів, органів, що встановлюють стандарти, і комітетів експертів центральних банків. Основні завдання Ради полягають у

вдосконаленні функціонування фінансових ринків, визначенні прогалін у фінансовій системі, попередження фінансової нестабільності в усіх регіонах та країнах світу, зменшенні системного ризику за рахунок обміну інформацією та міжнародного співробітництва між національними та міжнародними органами нагляду, а також підтримці діяльності наглядових колегій.

Основними векторами діяльності Ради є регулювання системно важливих фінансових інститутів, в тому числі вдосконалення вимог до капіталу та режимів врегулювання неспроможності; регулювання тіньової банківської діяльності; реформування ринку позабіржових деривативів; вдосконалення практик стимулювання співробітників фінансових інститутів; зниження залежності від оцінок рейтингових агентств; створення Єдиного глобального коду юридичних осіб; моніторинг реалізації рекомендацій та впровадження стандартів [136, с. 7].

д) Міжнародна асоціація комісій по цінних паперах є об'єднанням регуляторів ринків цінних паперів: основною метою є співробітництво заради впровадження високих стандартів регулювання в цілях підтримки справедливості та ефективності на ринках цінних паперів, обміну досвідом щодо регулювання національних ринків цінних паперів, міжнародних операцій з цінними паперами, взаємна допомога для забезпечення цілісності та ефективності ринків.

е) Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (*англ. FATF*): до організації входять 34 країни-учасниці і 2 міжнародні організації. Вона підтримує партнерські відносини з регіональними групами за типом FATF, об'єднуючими країни, готові до виконання 40 рекомендацій та оцінки своїх систем. Структурними підрозділами Групи є Комітет експертів Ради Європи з оцінки заходів протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму, Євразійська група з протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму, Азіатсько-Тихоокеанська група боротьби з відмиванням грошей, Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей держав Близького Сходу та Північної Африки, а також держав Південної Америки.

На сьогоднішній день процес відмивання «брудних» грошей несе загрозу для загальноекономічного розвитку країн, які відмовляються від жорсткого контролю за

цим видом міжнародної злочинної діяльності, а неконтрольований приплив та відплив великого обсягу "брудних" грошей може зруйнувати національну економіку країни, що їх приймає, і ТНБ напряду пов'язані з цими процесами. Великі штрафи накладаються на банки, втягнуті у корупційні скандали. Так, банк США Wachovia сплатив 160 млн. дол. США у 2010 р. за дозвіл наркокартелю використовувати банк для відмивання грошей через Мексиканські біржі. У 2012 р. банк ING було оштрафовано на 619 млн. дол. США за надання банківських послуг Кубі, Ірану, Судану, на які діяли санкції США. З HSBC було стягнуто штраф у розмірі 1,92 млрд. дол. США за відмивання грошей з Мексиканських картелів та груп аль-Каїди.

Реалізація мети FATF щодо попередження нестабільності світового фінансово простору полягає у попередженні злочинних випадків у сфері фінансів, виявленні слабких місць у фінансовому регулюванні, сприянні створенню спеціального органу фінансового контролю за сумнівними фінансовими операціями (фінансової розвідки); введенні обов'язкових вимог до усіх фінансових організацій стосовно ідентифікації своїх клієнтів, виявлення, обліку та повідомлення спеціального органу про сумнівні фінансові операції, а також визначенні некооперативних країн та територій і складання їх переліку, який називають "чорним списком" [76];

Наднаціональний рівень представлено єдиним поки що у своєму роді наднаціональним регіональним утворенням в рамках координації регулювання діяльності банків у світі, спрямованої на попередженні світової фінансової нестабільності, – Європейським механізмом регулювання діяльності банків та в перспективі Європейським Банківським Союзом. Єдині централізовані механізми для нагляду та реструктуризації банків є вкрай потрібними в умовах глобальної фінансової нестабільності та зростання в зоні євро. Цей союз потенційно відкритий для участі усіх держав-членів ЄС, але є обов'язковим для 19 членів зони євро та їх 6000 банків, 130 з яких є найбільшими, та базується на трьох опорах:

а) єдиний механізм банківського нагляду;

б) єдиний механізм роботи з проблемними банками, який покликаний забезпечити ефективне вирішення фінансових проблем, з якими можуть зіштовхнутися банки. У випадку транскордонних банкрутств цей механізм має стати

набагато ефективнішим за мережі відповідних національних органів, що дозволить уникнути ризиків поширення кризових явищ;

в) програма гарантування депозитів. Для забезпечення середньострокової фінансової підтримки банку, який продовжує працювати під час своєї реструктуризації, засновано Єдиний фонд підтримки проблемних банків, який фінансуватимуть усі банки держав-членів. Цільовий рівень цього фонду становить близько 1 % від гарантованих депозитів банків Банківського Союзу впродовж восьмирічного періоду (близько 55 млрд. євро).

Не можна залишити поза увагою недоліки, притаманні одному з найамбітніших інтеграційних проектів ЄС: 1) довготривалий процес прийняття рішень надання допомоги проблемному банку; 2) фінансова відповідальність за порятунок банку більшою мірою залишиться на плечах уряду держави-члена, з якої походить банк; 3) розмір Єдиного фонду підтримки проблемних банків є надто малим, а восьмирічний період його створення – занадто довгим; 4) оскільки ризики Єврозони не зникли і можуть знову проявитися під час наступної кризи, на ЄЦБ покладено величезну відповідальність з аудиту балансових звітів кредитних установ на предмет достатності їх капіталу. Така оцінка має бути достовірною, адже будь-яка помилка ЄЦБ може дорого коштувати ЄС.

Що стосується глобального рівня регулювання, то останнім часом в умовах глобальної фінансової нестабільності все частіше висувається думка про створення глобального органу регулювання ТНБ у світі – універсального регулятора, який буде здійснювати увесь спектр функцій у більшості країн світу. В основі ідеї створення мегарегулятора лежить думка про те, що об'єднання організацій фінансового сектору дозволить досягти ефективного регулювання. Справді, з одного боку, сучасні ТНБ здійснюють цілий комплекс фінансових послуг, які виходять далеко за межі класичних банківських операцій. У результаті в умовах стирання кордонів між окремими видами діяльності на фінансовому ринку регуляторні органи не можуть об'єктивно відслідковувати ситуацію, а тим більше приймати погоджені заходи, які будуть діяти у вузьких сегментах відомчого регулювання. Вихід з даної ситуації – відмова від регулювання за функціональним (відомчим) принципом та

створення глобального мегарегулятора в умовах глобалізації. Оскільки діяльність фінансових установ, з якими мають справу центральні банки, набула глобального всесвітнього характеру, в той час як власне центральні банки залишаються інститутами внутрішнього ринку.

Ідея створення глобального центрального банку як мегарегулятора міжнародної банківської діяльності набула особливого значення у результаті світової фінансової кризи. Вважається, що даний інститут міг би відслідковувати дисбаланси у світовій економіці та попереджувати кризи ще до того, коли вони матимуть глобальний масштаб. Створення глобального мегарегулятора вимагає комплексного вирішення та передбачає створення системи конкретних підходів, методів та заходів сучасного банківського регулювання, направлених на досягнення та підтримку фінансової стабільності на міжнародному рівні [27, с. 29-30].

Реалізація ідеї створення єдиного Центрального банку є досить актуальною з точки зору викликів сьогодення. МВФ та будь-яка інша провідна світова організація можуть претендувати на цю роль, проте існує ряд положень, які поки що доводять, що ця ідея не є реалістичною. Адже вона несе в собі загрозу втрати національного грошово-кредитного суверенітету, який у сучасному значенні підкреслює право держави через Центральний банк регулювати у всіх відношеннях грошову та проводити грошово-кредитну політику в цілях досягнення запланованих економічною політикою задач. Крім того, варто виділити й інші об'єктивні чинники «проти» цієї ідеї:

1) проблема сьогодення полягає не в тому, щоб створити майданчик для обговорення та прийняття збалансованих для всієї світової економіки рішень, а в тому, щоб на основі аналізу того, що відбувається, виробити нові правила гри, новий порядок управління фінансовими ринками, нові можливості та обмеження. Ніякий центральний банк не зможе це зробити, поки у світового співтовариства не з'явиться розуміння, що саме треба робити;

2) досить незрозумілим є механізм прийняття рішень в такій установі, функції та розподіл повноважень;

3) виникає питання – чиї конкретно інтереси буде захищати глобальний Центробанк, оскільки, спостерігаючи за розвитком політичної та економічної ситуації у світі останнім часом, важко не помітити тиск одних країн на інші, менш розвинені – модель світу 20:80 є зовсім не оптимальною та рівноправною для усіх країн. Для того, щоб створити таку глобальну установу, усі країни мають мати більш менш однаковий рівень економічного розвитку;

4) у світовому масштабі гіпотетично процес побудови може зайняти сотні років, тому що дуже великий дисбаланс існує у світі між країнами, економіками, культурами та політичними системами. Досягти повної уніфікації є майже утопічною ідеєю [134].

Розуміючи, що ідея створення нового глобального органу регулювання міжнародної банківської діяльності є майже нереальною за сучасних умов, провідні вчені (Barry Eichengreen, Peter Boone та Simon Johnson) пропонують світу піти більш традиційним сценарієм та створити Світову фінансову організацію (*англ. World Financial Organization*) за прототипом існуючої Світової торговельної організації (*англ. World Trade Organization*). Крім того, знадобиться орган, який буде здійснювати моніторинг процесу імплементації, подібний до МВФ та Банку Міжнародних Розрахунків. Цей орган буде повинен мати чіткі права накладати регуляторні норми, які можуть бути змінені та відобразатимуть основні проблеми. Висувається також ідея створення незалежної ради експертів, які будуть визначати, чи справляється країна зі своїми обов'язками як член нової організації [219, с. 115].

Однак, ідея створення Світової фінансової організації не є життєздатною так само, як і ідея створення глобального Центробанку. Це пояснює ряд обставин:

1) на відміну від регулювання торгівлі фінансове регулювання лише частково має справу зі специфічними продуктами, діяльністю та послугами. Фінансові та банківські регулятори мають розуміти, як саме вони здійснюють специфічне фінансове регулювання та як це впливає на загальну фінансову стабільність у світі. Пруденційні стандарти мають бути застосовані динамічно на щоденній основі та у високо ситуаційному контексті. Цей контекст має набагато більше нюансів, ніж ті,

що діють у сфері тарифів, квот, товарів тощо. Тому застосування схожих стандартів лише створить плутанину у проблемах та застосованих інструментах;

2) створення такої організації може дуже довго тривати, при тому, що системна фінансова криза може виникнути значно раніше. Відповідь на неї повинна бути негайною;

3) початково СОТ було створено з метою відкрити ринки, а не з метою регулювати поточні операції. У випадку недотримання країною певних норм її можна виключити з організації, накласти санкції. Проте виключення з світової фінансової організації специфічної фінансової установи, яка буде відмовлятися виконувати ті чи інші стандарти, може мати значний ризик створення офшорних фінансових центрів, оскільки гроші, на відміну від товарів, мають здатність легко конвертуватися, «відмиватися» та приховуватися. Створення таких центрів буде мати негативний ефект для національних економік країн [219, с. 116-117].

На нашу думку, на сучасному посткризовому етапі розвитку світової економіки доцільно не створювати кардинально нових глобальних організацій, розробляти нові механізми взаємодії та функціонування, адже цей процес вимагає значних коштів для створення нової повноцінної організації з нуля та може тривати роками, а зосередити увагу на вже існуючих органах у галузі регулювання банківської діяльності та вироблених ними стандартах ефективного функціонування ТНБ та національних економік – Базельському комітеті з питань банківського регулювання, МВФ, Раді фінансової стабільності. Крім того, ми вважаємо, що сьогодні у світі відсутня не регуляторна складова процесу функціонування ТНБ, а саме координаційна (відсутня модель ефективної співпраці між ТНБ, національними регуляторами та існуючими міжнародними, наднаціональними організаціями).

Варто зосередити увагу на створенні нового координаційного органу – Світової координаційної ради з банківської діяльності, яка б взяла на себе відповідальність створити комплексну світову координаційну мережу банківської діяльності та займалася б забезпеченням ефективної координації ТНБ різних країн світу. Ця Рада має слугувати спільній меті – виробити механізм ефективного функціонування ТНБ, забезпечуючи захист їх інтересів, координацію між собою,

створюючи безпечне фінансове середовище з ціллю запобігання зловживань зі сторони ТНБ, що можуть будь-яким чином погіршувати глобальну фінансову стабільність у світі (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Характеристика Світової координаційної ради банківської діяльності

Ознака	Характеристика ознаки
Дата заснування	Орієнтовано 2020 рік
Статут	Матиме свій статут, який включатиме цілі, умови членства, квоти та внески, обов'язки членів, умови, що регулюють функціонування ради, порядок надання консультацій та допомоги членам
Члени	ТНБ (з усіх країн світу) + Центральні банки країн (інші національні регулятори)+ міжнародні регуляторні органи = всеохоплююча координація на усіх рівнях
Регіон/мова	Міжнародний/ англійська, китайська
Фінансування організації	Одноразовий вступний внесок + щорічні внески членів в залежності від обсягу активів учасника (певний відсоток від обсягу) = створення фінансового «хабу»
Основні принципи координації	Рівності та неупередженості, заохочення до співпраці, сприяння у ефективному функціонуванні усім ТНБ світу, партнерства, забезпечення безпечного фінансового простору у світі
Основні функції	Створення сучасної світової координаційної мережі міжнародної банківської діяльності; сприяння міжнародній співпраці у банківській діяльності; розширення світової банківської діяльності; створення умов безпечного функціонування ТНБ у світі; стабілізація світового банківського простору; сприяння обміну інформацією у рамках інформаційного хабу даних
Структура органів управління	Вищий керівний орган – Координаційна Рада керуючих (по 1 представнику від кожного системно важливого ТНБ + 1 представник від кожного центрального банку країни світу); Виконавча рада (несе відповідальність за ведення справ); Комітет з вдосконалення міжнародної банківської діяльності
Квоти на вирішальну роль у прийнятті рішень	Відсутні, рівноправність усіх членів – створення незалежної організації без домінування інтересів того чи іншого регіону світу/країни

Джерело: авторська розробка

Створення сучасної координаційної мережі міжнародної банківської діяльності є основним завданням Світової координаційної ради банківської діяльності. Світова координаційна мережа має представляти собою мережу, що буде складатися з учасників, які представлятимуть ТНБ та регуляторні органи національного (центральні банки країн світу, єдині наглядові органи за діяльністю ТНБ у межах країни, спеціальні органи регулювання діяльності ТНБ) та міжнародного рівнів, які будуть взаємодіяти між собою та ділитися інформацією та ресурсами (зокрема, інтелектуальними та людськими). Схема засад функціонування Світової координаційної ради, на основі яких має базуватися забезпечення стабільності світового банківського простору та досягнення цілей безпечної координації діяльності ТНБ у світі, представлена на рис. 3.3.

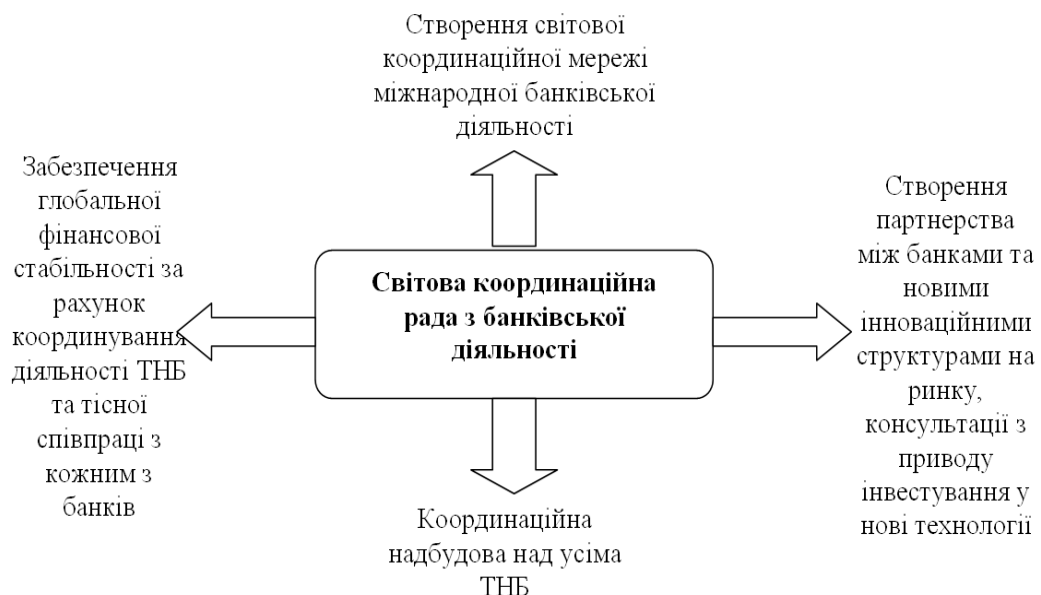

Рис. 3.3. Основні засади функціонування Світової координаційної ради з банківської діяльності

Джерело: авторська розробка на основі дослідження забезпечення стабільності світового банківського простору

Погодження інтересів учасників Ради передбачає, що координаційна мережа є засобом, так званої «гри» з позитивною сумою, тобто вона полегшує примирення, врегулювання чи досягнення компромісу між різними інтересами сторін за рахунок політики відкритого діалогу, сприяння у забезпеченні ефективної діяльності сторін конфліктів (ТНБ між собою або ТНБ та регуляторів), надаючи їм допомогу та

консультації. Постійне вдосконалення світової координаційної мережі буде являти собою рамку для співпраці, від якої виграють всі учасники незалежно від співвідношення їхніх силових потенціалів.

Виникнення конфліктів у рамках мережі є неминучим явищем, оскільки не завжди інтереси ТНБ співпадають з інтересами регуляторних органів. Для цього пропонується створити ядро мережі, а саме «Комунікативний союз», тобто ущільнення мережі взаємозв'язків між учасниками – ТНБ та регуляторними органами. Ці мережі будуть сприяти вирішенню конфліктів, що можуть переростати у кризові ситуації та кризи глобального масштабу, шляхом їх ретельного вивчення, розкладання на складові й роботу з кожним його чинником, що дозволяє вирішити конфлікт у найсприятливіший для усіх сторін спосіб.

З'єднувальними ланками «Комунікативного союзу» стануть агентства, групи та комітети, які мають виконувати роль рушійних сил взаємодії, а також забезпечувати та всіляко підтримувати взаєморозуміння, рівність інтересів та здатність функціонувати стабільно та безпечно для інших банків світу. Завдяки концепту створення всеохоплюючої світової координаційної мережі у світі регулювання ТНБ має перетворитися на розширене багатостороннє дотримання стандартів і нормативів, узгодження функціонування на світовому ринку банківських послуг з урахуванням сучасних технологій, розвитку цифрового бізнесу та жорсткої конкуренції на ринках з метою запобігання фінансових колапсів у світі. Основною метою «Комунікативного союзу» буде координація діяльності органів регулювання та нагляду за діяльністю ТНБ з метою визначення диспозиції ТНБ для запобігання фінансових колапсів у світі.

В основі успішного функціонування ТНБ в умовах конкуренції лежить ідея створення двох хабів:

- 1) фінансового хабу, який буде складатися із щорічних внесків кожного ТНБ-учасника Світової координаційної Ради як певного відсотку в залежності від обсягу активів того чи іншого ТНБ. Основна мета цих коштів, окрім фінансування організаційних питань, є створення захисного фонду на випадок банкрутства будь-

якого транснаціонального банку. Суть цього фонду буде полягати в тому, що не країни (зокрема, добропорядні платники податків), а самі ж ТНБ й мають рятувати інші ТНБ заради підтримки загальної фінансової стабільності у світі та забезпечення безпечного простору функціонування для кожного з них, адже, як відомо, банкрутство великих банків є явищем, яке може передаватися «транскордонно» та тягне за собою серйозні наслідки для ТНБ-партнерів з інших країн;

2) інформаційного хабу даних (*англ. Banking regulation exchange database*), тобто веб-порталу, на якому можна буде знайти інформацію стосовно кожного банку, регуляторного органу, аналітичні та статистичні звіти, прогнози, долучитися до вебінарів у реальному часі з фахівцями, мати змогу вести комунікацію та отримувати консультації. Доступ до тих чи інших секцій порталу буде залежати від юзер-ролей учасників мережі та спрямованості їхньої діяльності. Комунікація на порталі буде багатосторонньою та мультинаціональною, що передбачає наповнення порталу інформацією не лише його адміністраторами, а й самими учасниками, тобто кожний, хто має визначений доступ, зможе вносити зміни, додавати дані, створювати теми та навіть ініціювати зміни до регулювання ТНБ, обговорювати питання та доносити їх до регуляторних органів банківської діяльності.

Ключовими напрямками формування світової координаційної мережі міжнародної банківської діяльності мають стати наступні: охоплення експертів та представників різноманітних ТНБ, які керуються або підтримують загальноприйняті стандарти; розвиток спільного «передового досвіду» правил і методів здійснення ефективного регулювання банківської діяльності; завдяки спеціалізації та професійному і стандартно орієнтованому обміну інформацією, забезпечення координації рівнів регулювання ТНБ, не порушуючи при цьому національних прерогатив.

Окрім основного завдання зі створення світової координаційної мережі майбутня Світова координаційна рада з банківської діяльності має інші напрями своєї діяльності, які будуть полягати у:

1) координуванні доступу до міжнародної банківської системи за допомогою нагляду за дотриманням виконання загальноприйнятих вимог та умов, які є обов'язковими для отримання ліцензії на право здійснювати банківську діяльність;

2) забезпеченні ефективного функціонування системи гарантування банківських депозитів у кожній без виключення країні світу, ініціювання змін щодо зростання суми гарантування депозитів та вирівнювання цієї суми в однакових межах у різних країнах світу за рахунок посиленої співпраці з національними регуляторами країн;

3) координуванні принципів та стандартів ведення бухгалтерського обліку для банків, уніфікація правил складання статистичної звітності та порядку проведення внутрішнього аудиту, який має бути обов'язковим елементом корпоративного менеджменту у кожному ТНБ;

4) наданні допомоги банкам в імплементації стандартів Базель III, проводити регулярні консультації та зустрічі з керівниками банків;

5) розробці нормативних документів для координації здійснення інноваційної банківської діяльності в епоху глобальної комп'ютеризації та інтернет-технологій, які сприяють впровадженню нових банківських послуг; вироблення стандартів здійснення бізнесу у «цифровому форматі»;

6) здійсненні як аналізу поточного стану ТНБ, так і якісної діагностики, пов'язаної з їх майбутнім та впливом на світовий фінансовий ринок;

7) наданні відкритого майданчику для переговорів, який має сприяти поширенню досвіду успішних банківських установ та передавання практики ведення глобального бізнесу в умовах системної фінансової кризи;

8) проведенні індивідуальних конфіденційних консультацій банків з питань, пов'язаних з ризиковими операціями, виявлення слабких місць банків та вирішення їх в інтенсивному режимі;

9) допомозі банкам у впровадженні передових технологій, створення всередині банків збалансованих ІТ-департаментів, які б найбільш адекватно, враховуючи внутрішні особливості банків, допомагали їм відповідати клієнтським очікуванням та забезпечувати кібербезпеку;

10) динамічній співпраці з існуючими організаціями у галузі регулювання діяльності банків у світі, а саме з Базельським комітетом, Радою фінансової стабільності, з метою багатостороннім обміном досвідом, досконалим вивченням усіх існуючих над даний момент вимог/стандартів та рекомендацій, їхнього упорядкування, а також визначення прогалін у регуляторних механізмах.

Отже, на нашу думку, міжнародна банківська діяльність має зазнати посиленого регулювання в умовах глобальної фінансової нестабільності та зростання залежності країн світу. Поки що не є перспективним реформування сучасної системи стратегічного регулювання діяльності банків у світі, немає необхідності у формуванні нового глобального органу регулювання міжнародної банківської діяльності, адже цей процес може тривати роками. Доцільним є зосередження уваги на модернізації сучасної фінансової архітектури у світі та створенні Світової координаційної ради з банківської діяльності, яка би взяла на себе відповідальність створення комплексної світової координаційної мережі банківської діяльності та займалася б координацією ТНБ різних країн світу та їх регуляторів з метою впорядкування існуючого банківського регулювання, всіляко сприяючи банкам у їхній діяльності, виконанні стандартів та впровадженні механізмів, розроблених Базельським комітетом, для вирішення питання забезпечення глобальної фінансової стабільності.

3.3. Особливості регулювання діяльності ТНБ в Україні

В умовах глобальної фінансової кризи особливо яскраво виявились невирішені проблеми у банківській системі України та зростання ризиків її діяльності. В Україні здійснюються заходи з адаптації міжнародних стандартів банківського нагляду та регулювання, проте зі значним запізненням від їх запровадження в розвинутих економіках. Реалії поглиблення трансформації української економіки свідчать, що існують об'єктивні та суб'єктивні чинники, які перешкоджають повноцінному використанню міжнародних стандартів банківського регулювання і нагляду [96, с. 11].

В сучасних умовах економічного розвитку система державного регулювання банківської діяльності в Україні потребує вдосконалення та розвитку дієвих інструментів підтримки банків, чітко визначених обов'язків та цілей, операційну незалежність, прозорі інструменти, надійне управління та необхідні фінансові ресурси. Недостатній рівень капіталізації банків України, високий рівень проблемної заборгованості, суттєві дисбаланси щодо концентрації активів в різних групах банків, співвідношення обсягів зростання проблемних активів та нагромадження банківського капіталу створюють перешкоди для забезпечення платоспроможності банків та захисту їх від системних та локальних банківських ризиків, активного включення України до системи регулювання міжнародної банківської діяльності [148, с. 24].

Українські банки змушені працювати в умовах підвищеного ризику (посиленої конкуренції за фінансові ресурси, збереженні дефіциту внутрішніх середньо- та довгострокових ресурсів, неефективній інституційній структурі та роздробленості банківської системи, високих валютних ризиків, відсутності розвинених фінансових інструментів страхування від ризиків, насамперед валютних та ін.), тому вони частіше, ніж їхні закордонні колеги, бувають у кризових ситуаціях. Більшість таких випадків пов'язана з неадекватною оцінкою банками власного фінансового стану, а також надійності їхніх основних клієнтів і партнерів по бізнесу. Фінансовій стійкості комерційних банків України на сучасному етапі найчастіше загрожують такі негативні фактори, як:

- високий рівень корупції в країні; неефективність державного регулювання банківської діяльності;

- неповернення виданих кредитів, правова нерегульованість цієї проблеми у сфері банківської діяльності, недосконала оцінка кредитних ризиків (так, висока концентрація виданих кредитів і зростання простроченої заборгованості за кредитами спостерігалися у 2011 р., в якому прострочені кредити зросли до 85,3 млрд. грн., збільшившись протягом 2009-2010 рр. з 2,2 % до 11,2 % кредитного портфеля; у 2015 році їхня частка склала 18,6 % [6; 92];

- низький рівень корпоративного управління та неефективність систем ризик-менеджменту банків; незадовільний рівень прозорості банків для органів банківського нагляду [151, с. 80].

Регулювання діяльності банків НБУ здійснює у двох формах: індикативне та адміністративне регулювання, до якого належить нагляд за діяльністю банків в Україні. Він здійснюється з метою забезпечення надійності та стійкості окремих банків та передбачає цілісний і неперервний нагляд за здійсненням банками своєї діяльності відповідно до діючого законодавства та інструкцій, своєчасне реагування на порушення та негативні тенденції у діяльності окремих банків. Індикативне регулювання банківської діяльності включає такий важливий елемент як встановлення з боку НБУ для банків обов'язкових економічних нормативів для забезпечення фінансової надійності усіх банків, що складають банківський сектор країни, сучасна структура якого представлена у табл. 3.5 [151, с. 81].

Таблиця 3.5

Структура банківського сектору України, 2015 рік

Показник	Дані станом на 01.12.2015 р.
Кількість діючих банків, які мають банківську ліцензію	120
- з них: з іноземним капіталом	40
- в.т.ч. з 100 % іноземним капіталом	18
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	35,3
Кількість банків, які мають ліцензію санаційного банку	1
Активи банків, млн. грн.	1 275 359
Кредити надані	954 044
Частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів, %	21,2
Капітал, млн. грн.	123 970
Результат діяльності, млн. грн.	-57 283
Рентабельність активів, %	-5,12
Рентабельність капіталу, %	-47,78

Джерело: складено за даними [92]

На сьогоднішній день існує суттєвий розрив між регулюванням діяльності банків у провідних країнах світу та Україні, який проявляється у зменшенні ресурсного потенціалу банківських установ, зростанні частки проблемних кредитів

(21,5 %), негативному результаті банківської діяльності у країні (-57 млрд. грн.), рентабельності активів на рівні -5 % та рентабельності капіталу у -50 %. Також цей розрив проявляється у відсутності українських ТНБ та функціонуванні на території країні невеликої кількості структурних підрозділів ТНБ інших країн світу: 40 банків в Україні є банками з іноземним капіталом, 18 з них – зі 100 % іноземним капіталом. У 2015 р. рейтинг іноземних банків в Україні очолили глобальні фінансові холдинги Deutsche Bank, SEB Group, Credit Agricole та BNP Paribas.

Провідні місця зазначеним банкам у рейтинговій таблиці забезпечило оптимальне поєднання низького ризику країн походження капіталу, стійкої динаміки курсу акцій материнських груп з високою рентабельністю, ліквідністю та якістю активів (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Найбільші іноземні банки в Україні у 2015 р.

Міжнародна банківська група	Країна походження капіталу	Дочірній банк в Україні
SEB	Швеція	СЕБ Корпоративний Банк
Deutsche Bank	Німеччина	Дойче Банк ДБУ
Credit Agricole	Франція	Креді Агріколь Банк
BNP Paribas	Франція	Укрсиббанк
Citigroup	США	Сітібанк
ING Groep	Нідерланди	ІНГ Банк Україна
Unicredit	Італія	Укрсоцбанк
Raiffeisen	Австрія	Райффайзен Банк Аваль
Sberbank	Росія	Сбербанк Росії

Джерело: складено за даними[133]

Правовою базою передбачається, що в Україні можуть створюватися дочірні банки зі 100-% участю іноземного капіталу, з частковою участю іноземних інвесторів, а також філії і представництва іноземних банків. Іноземні банки мають право відкривати філії та представництва на території України за таких умов: до держави, в якій зареєстровано іноземний банк, відсутні суттєві застереження з боку відповідних міжнародних органів щодо виконання нею міжнародних стандартів у сфері запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та

фінансуванню тероризму; банківський нагляд у державі, в якій зареєстровано іноземний банк, відповідає Основним принципам ефективного банківського нагляду Базельського комітету; між НБУ та органом банківського нагляду держави, в якій зареєстровано іноземний банк, укладено угоду про взаємодію у сфері банківського нагляду, гармонізації їх принципів та умов та ін.

Оскільки представництвом заборонене здійснення банківських операцій, а філії не набули значного поширення, в Україні здійснюють свою діяльність дочірні банки ТНБ, у яких частка капіталу, що належить хоча б одному інвестору, становить не менше 10 %. Чинне законодавство дає можливість створювати в Україні банки зі 100-% іноземним капіталом, але з обов'язковою вимогою, що це мають бути дочірні банки, котрі є самостійними юридичними особами, діють у правовому полі України та підпадають під регулювання на території України.

В умовах сучасного розвитку банківської галузі в Україні йде мова про скорочення загальної кількості банків в Україні з метою створення сильнішого і більш консолідованого банківського сектора. З початку 2015 р. НБУ вивів із ринку 33 банки, а загалом з початку 2014 р. було виведено 63 банки – це більше ніж третина банківської системи України [92]. Згідно з прогнозом Світового банку, у 2016 р. кількість банків в Україні скоротиться до 100 зі 180 станом на початок нинішньої кризи. Світовий банк очікує консолідацію банківської системи України, яка має сприяти посиленню нормативного та інституційного середовища, а також покращенню стабільності та ефективності банківської системи в цілому за умови вирішення ряду важливих проблем.

Серед проблем регулювання банків в Україні на першому плані знаходиться проблема недостатнього рівня капіталізації банків та пошуку можливих шляхів її вирішення. Підтвердженням цього є статистичні дані НБУ, представлені у додатку П. Проведене дослідження основних показників діяльності банків України у 2007-2015 рр. показало, що темпи зростання власного капіталу банків в останні роки значно скоротилися. Станом на початок 2015 р. відбулося скорочення капіталу аж на 24 %, обсяг якого станом на 01.01.2015 р. склав 148023 млн. грн. Чисті активи банків також поступово зменшувалися, темп їх зростання скоротився з 154 % у 2009 р. до

103 % у 2015 р. Якщо ж проаналізувати загальну динаміку зростання, то простежується зменшення таких основних показників, як чисті активи банку та власний капітал, що свідчить про негативні тенденції у розвитку економіки країни.

Темпи скорочення активів для банківської системи на даному етапі її розвитку є екзогенним фактором, значення якого визначаються макроекономічними індикаторами. Банки, які нездатні динамічно нарощувати активи, через граничні значення достатності капіталу, неминуче будуть витіснитися з ринку іншими банками-конкурентами, що загрожує повним витісненням з ринку. Варто зауважити, що така пильна увага до проблеми капіталізації пояснюється й тим, що капітал вітчизняних банків з кожним днем все частіше не виконує покладені на нього функції: захисну, операційну та регулюючу. НБУ, в свою чергу, шляхом встановлення нормативних вимог прагне забезпечити виконання захисної та операційної функцій капіталом. Тому для визначення достатності капіталу банку в Інструкції НБУ «Про регулювання діяльності банків України» визначається три основних нормативи: мінімальний розмір регулятивного капіталу банку має складати 120 млн. грн.; норматив достатності регулятивного капіталу (здатність банку своєчасно і в повному обсязі виконувати свої зобов'язання) – 10 %; співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (розмір регулятивного капіталу, потрібний для здійснення банком активних операцій) [79, с. 260].

В умовах глобальної фінансової кризи банківська система України виявилась неспроможною протидіяти зовнішнім та внутрішнім чинникам її дестабілізації. В Україні криза в значній мірі була спровокована невирішеними проблемами в банківській системі. М. Пацера вказує, що існувала невідповідність капіталу українських банків і строків, на які вони давали кредити юридичним і фізичним особам (що спровокувало кредитні ризики і ризики ліквідності), – позичали за кордоном строком на 4-5 років під 4,5%, а розміщували кредити на 10-20 років під 12%. Тобто, існують значні строкові, а також валютні дисбаланси у банківській системі України [96, с. 12].

Також складним випробуванням для економіки України стали події, що негативно характеризували діяльність як економічної системи в цілому, так і

банківської діяльності зокрема, зумовлені виникненням проблем на іпотечному ринку США. В умовах динамічного розвитку глобалізаційних процесів на фінансовому ринку та інтеграції національних економік до світової, криза швидко перекинулася на інші країни світу, включаючи Україну. Станом на кінець 2008 р. частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків склала 36,7 %, що свідчить про залежність вітчизняних банків від закордонних і про неможливість ухилитися від процесів, що відбуваються на світовому фінансовому ринку. Також протягом зазначеного періоду на тлі скорочення темпу приросту реального ВВП до 2,3 %, відбулося зменшення реальної заробітної плати на 3 %, підвищення рівня інфляції на 22,3 %, зменшується ресурсний потенціал банківських установ, зростає частка проблемних кредитів, і, як наслідок, отримані збитки у розмірі 38,4 млрд. грн. у 2009 р. та 13,0 млрд. грн. у 2010 р. [30, с. 164]. У пік кризових явищ у 2009 р. в банківському секторі фінансового ринку України обсяг, так званої, «токсичної» заборгованості досягав критичного рівня, що дорівнював 40-45%. Станом на початок 2012 р. ситуація дещо покращилась, проте частка проблемних кредитів в активах банків все ще залишалася досить високою та становила 20% [31].

НБУ як головний регулятор діяльності банків в Україні намагався протистояти кризі через валютно-курсову політику, проте комерційні банки фактично знехтували державними інтересами і переміг егоїзм, властивий усім учасникам ринку, коли кошти, виділені для забезпечення ліквідності, були використані на купівлю доларів США, що спровокувало падіння курсу гривні, значну частину кризових процесів було породжено в банківській системі України. Регулювання банківської системи знаходиться під значним пресом корпоративних інтересів комерційних банків, їх власників, певна частина яких є представниками правлячої еліти. Тому лише достатньо сильне втручання держави може розірвати це замкнуте коло невирішених проблем [96, с.12]. Важливим кроком для стабільного функціонування банківської системи України та входження України як повноцінного гравця на ринку міжнародної банківської діяльності є чітке інкорпорування вимог Базеля до національних стандартів регулювання банків. В Україні в банківській системі поки що запроваджено лише стандарти Базель I, а стандарти Базель II використовуються

лише частково. З 2013 р. почали запроваджуватись стандарти Базель III і до 2019 р. передбачається їх повноцінне використання. Керівництво НБУ оголосило про наміри імплементації стандартів Базель III з 2019 р. (Додаток Р).

В сучасних умовах має бути вирішене широке коло поки що не врегульованих проблем банківської діяльності, що вимагає додаткових регулюючих заходів. Одночасно проведення регулюючих заходів в умовах обмеження кредитних ресурсів у банківській системі для зменшення її ризикованості неминуче призведе до зниження обсягів кредитування за рахунок зменшення частки проблемних кредитів, що має бути враховано при проведенні грошово-кредитної політики [96, с. 13].

Введення в дію угоди Базель III стає для українських банків певним новим етапом розвитку. Досягнення повної відповідності банківського нагляду базельським принципам означатиме створення в Україні ефективного, розвиненого банківського нагляду, що відповідатиме кращим міжнародним зразкам [43, с. 469].

Саме тому основним завданням сучасного етапу розвитку вітчизняної банківської системи є нарощування обсягів капіталу, оскільки саме капітал складає основу функціонування і розвитку всієї банківської системи, забезпечує її фінансову стійкість, слугуючи джерелом пом'якшення негативних наслідків різноманітних ризиків, яких зазнає банківська діяльність. Потенційними резервами зростання капіталу банківської системи України є: злиття та консолідація банків у різноманітні об'єднання; залучення коштів на умовах довгострокового субординованого боргу; приріст капіталу банківської установи шляхом додаткового випуску акцій; акумулювання прибутку минулих і поточного років та його використання для створення різноманітних резервів [228].

Наступною важливою проблемою регулювання діяльності банків в Україні є контроль за ризиками, а також достовірна та своєчасна оцінка фінансової стійкості банків. Головним напрямом стратегії банківського нагляду має стати поступове впровадження нагляду на основі оцінки ризиків, що передбачає акцентування нагляду на оцінці всіх істотних ризиків банку та якості управління ними.

НБУ визначив систему для оцінки кожної категорії ризику згідно з методичними вказівками з інспектування банків "Система оцінки ризиків". Дана

система дає можливість послідовно вимірювати ризики і визначити, яких наглядних процедур необхідно вжити для шести категорій ризику: кредитного ризику, ризику ліквідності, ризику зміни відсоткової ставки, ринкового ризику, валютного ризику, операційно-технологічного ризику – наглядові органи оцінюють кількість ризику, якість управління ризиком, сукупний ризик і напрям ризику. Проте така система оцінювання ризиків у банківській практиці України не дає чіткого уявлення про числові параметри грошових втрат від банківських ризиків, а тому потребує вдосконалення в частині механізму ідентифікації, аналізу й оцінки окремих видів банківських ризиків.

Доцільним, на нашу думку, є використання досвіду розвинутих країн світу та проведення оцінювання фінансової діяльності банку за шкалою CAMELS, що було детально розглянуто у другому розділі дисертаційного дослідження. Основою цієї шкали є оцінювання ризиків та визначення рейтингових оцінок за визначеними компонентами – достатність капіталу, якість активів, менеджмент, надходження, ліквідність та чутливість до ризику. Така система успішно функціонує у США та дала достовірну кількість проблемних банків у США протягом 2007-2014 рр.

Ще одним важливим аспектом регулювання діяльності НБУ має стати проведення стрес-тестувань банків України на щорічній основі. Поки що такі тестування проводяться закрито, результати їх не публікуються у загальному доступі. Крім того, доцільним було б запровадження концепції підготовки до можливого банкрутства банку заздалегідь, а саме на основі досвіду країн ЄС та США створити зобов'язання для банків мати план по виходу з кризи (т.з. «заповіт при житті»). Почати таку практику можна було б з трьох системно важливих банків, визнаних ключовими на фінансовому ринку України за даними НБУ. Ці банки мали б періодично давати плани виходу з кризового становища, які повинні описувати стратегію компанії для швидкого та нормального виходу з кризи у випадку фінансового лиха або банкрутства компанії: від банків варто вимагати детальний фінансовий аналіз та аналіз ліквідності та, найголовніше, чітке розуміння перешкод, які можуть виникати при виконанні плану виходу з кризи.

Ще одним важливим заходом в рамках перевірки ефективності функціонування банків є оцінювання якості активів кожного банку. Така практика є дуже поширеною в країнах ЄС та поступово починає впроваджуватися в Україні, проте не для всіх, а лише для найбільших банків. Так, програма оцінки якості активів у 2014 році на основі даних 34 найбільших за розміром активів банків, за даними сайту НБУ, була успішно проведено. Перевірка включала оцінку якості активів, поточної та перспективної платоспроможності банків з метою визначення необхідних обсягів їх докапіталізації. За результатами обстеження 18 банків потребували вжиття низки заходів, спрямованих на забезпечення достатності регулятивного капіталу, які вони повинні були виконати в строк до 01.07.2015 року. З цього числа 5 банків не змогли витримати погіршення економічної ситуації, втратили ліквідність та впродовж 2014-2015 рр. віднесені до категорії неплатоспроможних. Решта 13 – забезпечили виконання розроблених за результатами діагностичного обстеження бізнес-планів та взятих на себе зобов'язань у визначені строки (збільшено статутний капітал, залучено кошти на умовах субординованого боргу, конвертовано субординований борг до капіталу першого рівня, отримано безповоротну фінансову допомогу, скорочено активи).

У 2015 р. НБУ знову ініціював обстеження 20 найбільших українських банків щодо збитків, які вони понесли через військовий конфлікт на сході країни та погіршення економічної ситуації. У рамках такого заходу передбачена перевірка якості активів банків, чи достатньо в них резервів під проблемні кредити, а також їхня реальна вартість. Також перевіряються усі кредити, що були надані особам, що якимось чином пов'язані з банком. Запорукою того, що дослідження є прозорим має слугувати те, що проводитимуть його найбільші в світі аудиторські компанії: Deloitte, PWC, Ernst&Young та KPMG. В результаті дослідження має визначатися додаткова потреба банків в капіталі, який вони повинні будуть сформувати. Якщо за результатами обстеження виявлено неплатоспроможність окремих банків, то вони мають збільшити свій капітал [78].

На противагу практики країн ЄС, які відкривають для загалу результати тестувань банків по 12 тис. пунктів інформації по кожному з банків (склад капіталу

банків; активи, зважені на ризик; прибутки та збитки; вплив суверенного, кредитного ризиків та сек'юрітизації та інші), в Україні така інформація не оприлюднюється для широкого загалу. Проблема підвищення вимог до прозорості банків, включаючи прозорість структури, власності та розкриття інформації про діяльність банку, та його ризики, є третьою ключовою проблемою на шляху інтеграції банківської системи України до міжнародного простору.

НБУ вже почав робити відповідні кроки у цьому напрямку. Відповідно до плану трансформації НБУ реформує системи збору, оброблення та поширення статистичної інформації. Завершення трансформації системи звітності НБУ планується у 2016 році. Саме тоді можна буде робити висновки про перші результати цього проекту.

Іншою важливою проблемою та однією з головних перешкод інтеграції України в систему світових та регіональних фінансових ринків залишається тіньовий сектор банківської системи України зокрема та тіньова економіка в цілому [141, с. 4]. В Україні банківська система стала практично основною ланкою у схемі «відмивання» та переведення в готівку коштів підприємницьких структур. Одним із найпоширеніших способів легалізації доходів отриманих злочинним шляхом з використанням конвертаційних центрів, є операції з переведення безготівкових коштів у готівку (гривня і валюта) із залученням рахунків у вітчизняній та іноземних банках. За даними статистик, щорічно у світі до законного фінансового обігу залучається від 590 млрд. до 1,5 трлн. дол. США, набутих злочинним шляхом, що становить від 2% до 5% всесвітнього ВВП [59].

Перш за все, на нашу думку, НБУ в рамках посилення регулювання діяльності банків варто розпочати активну багатоетапну програму заходів, спрямованих на запобігання використанню банківської системи з метою легалізації кримінальних доходів та фінансування тероризму. Важливим є підвищення рівня транспарентності діяльності банків. У Європі на політичному рівні топ-перевага надається варіанту більш глибокого розкриття банками даних про фінансовий стан, а також транзакції банківських установ, і перші кроки в Україні в цьому напрямі вже зроблено – запроваджено формування Реєстру власників істотної участі у банках, інформація

щодо діяльності банків України розміщується службою банківського нагляду на сайті НБУ. У 2015 році НБУ почав публікувати детальну інформацію про свої рішення щодо погодження або заборони набуття істотної участі в банках [66, с. 225].

Треба відмітити, що проблема прозорості банківської системи напряму пов'язана з низьким рівнем корпоративного управління в банках України та невідповідності його міжнародним стандартам. Саме низький рівень якості корпоративного управління в українських банках призводить до неефективності обраних методів регулювання. Основними проблемами регулювання є неефективність ринкових стимулів для банків у покращенні корпоративного управління; непрозорість корпоративного управління. Дані, що розкриваються банками за вимогами регулюючих органів, не завжди відповідають критеріям якості та повноти; рекомендаційний характер національних стандартів корпоративного управління за відсутністю підтримки щодо їх дотримання зі сторони фондових бірж [26, с. 222].

Необхідними заходами державного регулювання корпоративного управління для банків України є удосконалення вимог до розкриття інформації про корпоративне управління у фінансовій звітності банків України; розширення повноважень зовнішніх аудиторів щодо оцінки стану корпоративного управління в банках. Вирішуючи питання реформування регулювання фінансових ринків, Комісія ЄС привертає увагу до аудиторської діяльності та її ролі у забезпеченні незалежної перевірки на основі оцінки ризиків [26, с. 223-224].

Важливим кроком у підвищенні прозорості та гармонізації регулювання банківської системи України могло б стати використання досвіду країн ЄС та створення за їхнім зразком Єдиного гармонізованого зведення правил для банків України. Мета такого кроку у ЄС – уніфікувати імплементацію Базель III у всіх державах-членах ЄС, що дасть змогу закрити регуляторні прогалини та буде слугувати загальній меті функціонування єдиного ринку за рахунок використання однакових визначень регуляторних показників та методологій для обчислення ключових вимог (наприклад, співвідношення капіталу до певних величин тощо). Подібна практика була б доречною і в Україні [419, с. 201]. Прийняття Банківського

кодексу дозволило б значно скоротити чисельність підзаконних нормативних актів шляхом винесення важливих положень на законодавчий рівень та зменшити надмірну зарегламентованість банківських процедур, які цілком реально можна закріплювати на рівні внутрішньобанківської документації. Комплексний підхід до аналізу всього накопиченого матеріалу дозволив би досягнути гармонізації значної кількості нормативно-правових актів стосовно діяльності банківських установ, усунувши їх внутрішні суперечності й заповнивши прогалини правового регулювання відносин у банківській системі України [49, с. 203].

Окрім вирішення зазначених вище проблем, перспективним напрямом розвитку та покращення регулювання банківської діяльності в Україні на основі досвіду провідних країн світу є створення державного банку розвитку та надання особливого значення державним банкам. У 2015 р. у структурі власності активів банківської системи України переважали банки з приватним українським капіталом, які склали 39 %, банки з іноземним капіталом (крім російського) – 19 %, банки з російським капіталом – 17 %, а державні банки склали 25 % (Ощадбанк, Укрексімбанк, Укргазбанк (частка держави 95 %) (табл.3.7).

Таблиця 3.7

Зміна структури власності банківських активів в Україні, 2011-2015 рр.

Тип банку	2011	2012	2013	2014	2015
Державні банки	17 %	18 %	23 %	22 %	25 %
Банки з приватним українським капіталом	47 %	50 %	56 %	47 %	39 %
Банки з російським капіталом	12 %	12 %	11 %	15 %	17 %
Банки з іноземним капіталом (крім російського)	24 %	20 %	15 %	17 %	19 %

Джерело: складено за даними [91]

Значення державних банків для розвитку світової банківської системи є беззаперечним, оскільки у процесі своєї діяльності вони вирішують низку завдань, які мають загальнодержавне значення, а міжнародний досвід Великобританії, Ісландії, Італії свідчить, що саме через державні банки влада більшості промислово розвинутих країн здійснює свою економічну політику, спрямовану на відновлення та розвиток економіки, адже держава за їх допомогою може впливати на

інвестиційний клімат, виконувати низку бюджетних програм та на пільгових умовах кредитувати програми енергозбереження, реформування житлово-комунального господарства, фінансувати будівництво [115, с. 290].

На нашу думку, першочерговим завданням НБУ щодо підтримки державних банків має стати визначення місії державних банків, напрямів діяльності та інструментарію, який може включати надання прямих кредитів цільовим секторам, викуп та сек'юритизацію вже наданих кредитів, гарантування кредитів, компенсацію частини процентних ставок тощо. Доцільним було б розробити та впровадити програму підвищення ефективності державних банків [128]. Державні банки мають зазнати реінжинірингу з врахуванням таких його складових, як значне підвищення якості обслуговування клієнтів; запуск процесу змін корпоративної культури, орієнтованої на збільшення обсягів продажів послуг; створення життєздатної організаційної структури шляхом усунення непотрібних рівнів управління; досягнення позитивної динаміки показників економічної ефективності [153, с. 48].

У контексті посилення ролі державних банків в економіці України доцільним є створення державного банку розвитку за прикладом таких провідних країн світу як Японія, КНР, Нідерланди, Корея. Так як Україна має значні прогалини у фінансуванні критично важливих галузей, які необхідні для сприяння модернізації сільського господарства, розвитку промислового потенціалу, що вимагає масштабного і довгострокового фінансування, яке навряд чи можна забезпечити через комерційні банки або завдяки ринкам капіталу, банк розвитку може стати важливим інструментом активізації довгострокового фінансування. Важливим моментом є врахування досвіду функціонування ПАТ «Всеукраїнський банк розвитку», який також був створений для цієї мети, проте використовувався для незаконного збагачення окремих осіб у державі через надання кредитів по завищених ставках держкомпаніям України.

Державний банку розвитку має займатися рефінансуванням комерційних банків для реалізації довгострокових інвестиційних проектів. Місія державного банку розвитку полягає в створенні сприятливих умов для розвитку економіки України через сприяння розвитку інноваційної та інвестиційної діяльності і

підтримку вітчизняного товаровиробника. Державний банк розвитку має виконувати роль внутрішнього інвестора. Клієнтами банку будуть юридичні особи, які хочуть отримати довгострокові інвестиції на розвиток свого бізнесу. Його основними завданнями мають стати кредитування банків на поворотній основі з метою реалізації державних цільових програм, що забезпечують економічне зростання; середньо- та довгострокове кредитування суб'єктів господарювання на поворотній основі, що реалізують інвестиційні проекти та проекти соціально-економічного розвитку у пріоритетних галузях економіки; залучення внутрішніх та зовнішніх фінансових ресурсів для реалізації державних цільових програм, у тому числі під державні гарантії тощо.

Проекти, подібні до проектів «Укравтодор», «Укргідроенерго», які були загальною сумою у більш, ніж 600 млн. грн., могли б бути профінансованими за рахунок державного банку розвитку. Важливою передумовою успішного функціонування Державного банку розвитку України є об'єктивний відбір проектів для фінансування, усунення корупційної складової, адже в Україні вже давно постала необхідність у створенні простих і прозорих умов ведення господарської діяльності. При відборі інвестиційних проектів пріоритет не може бути відданий «пролобійованим» проектам, оскільки в протилежному випадку бюджетні кошти будуть використані неефективно [164, с. 34-35].

Проаналізувавши тенденції регулювання діяльності банків в Україні та основні проблеми, пов'язані з забезпеченням ефективного регулювання на національному рівні, ми дійшли висновку, що першочерговим на даному етапі є впровадження принципів консолідованого ризик-орієнтованого нагляду, що передбачає необхідність розуміння ризиків в масштабах усієї банківської групи, до якої належить банк. У більшості країн банківське регулювання, орієнтоване на підтримку стабільності всієї системи, реалізується за рахунок створення, так званої, «мережі стабільності та безпеки», що включає такі елементи, як банківський нагляд, гарантування депозитів, вимоги до мінімальних розмірів капіталу банків, функція центрального банку як кредитора останньої інстанції, налагоджена процедура проведення фінансової санації або ліквідації банку [31].

Впровадження заходів ризик-орієнтованого нагляду за діяльністю банків в Україні має відбуватися поступово та у мінливому контексті, а саме в залежності від стану фінансової системи та стану банківських установ, що у ній функціонують у певний період часу. Нами розроблено матрицю засобів регулювання діяльності банків, що мають застосовуватися банками та державними регуляторами на мікро- та макрорівнях. Зазначені засоби спрямовані на досягнення стабільної діяльності банківських установ та фінансової системи країни, в рамках виконання комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року:

1) за умов стабільності фінансової системи та стабільного функціонування банківських установ – ефективне корпоративне управління; підтримання високого рівня довіри клієнтів; підвищення конкурентоспроможності; здійснення мікроаналізу на основі стандартної оцінки ризиків; формування страхових резервів та резервних фондів; співпраця національного регулятора з банком; запровадження стандартів Базель (II, III); державні програми моделювання майбутніх ризиків;

2) за умов нестабільності фінансової системи та стабільного функціонування банківських установ – запровадження ефективних систем оцінки ризиків; посилені вимоги до позичальників; посилені вимоги до хеджування валютних угод; скорочення обсягів кредитування; уніфікація процедури нагляду та контролю; розробка механізмів блокування нелегітимних фінансових операцій; запровадження посилених стандартів Базель для системоутворюючих банків; надання додаткової ліквідності;

3) за умов стабільності фінансової системи та нестабільного (кризового) функціонування банківських установ – посилення діяльності служб ризик-менеджменту; залучення незалежних аудиторів з метою оцінки фінансового стану банку; збалансування активів і пасивів за строками їх погашення (покращення нормативів ліквідності); державна страхова підтримка; підвищення вимог до капіталу; проведення стрес-тестувань та оцінки якості капіталу; виділення коштів для рекапіталізації; викуп державою проблемних кредитів;

4) за умов нестабільності фінансової системи та нестабільного (кризового) функціонування банківських установ – оптимізація структури активів; системна

сегрегація видів діяльності; перегляд і переоцінка кредитних портфелів з огляду на погіршення економічних показників; посилення нагляду за діяльністю фінансового сектору; зміщення акцентів з підтримки ліквідності банків на забезпечення їх платоспроможності; запровадження вимог щодо розкриття інформації про кінцевих власників банків; посилення відповідальності Топ-менеджерів та власників за порушення вимог законодавства щодо ведення банківської справи (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Матриця засобів регулювання діяльності банків в Україні

Банківські установи	Фінансова система	
	Стабільна	Нестабільна
Стабільно функціонуючі	<p>Мікрорівень:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ефективне корпоративне управління; - підтримання високого рівня довіри клієнтів; - підвищення конкурентоспроможності; - здійснення мікроаналізу на основі стандартної оцінки ризиків; - формування страхових резервів і резервних фондів. <p>Макрорівень:</p> <ul style="list-style-type: none"> - співпраця національного регулятора з банком; - запровадження стандартів Базель (II, III); - державні програми моделювання майбутніх ризиків. 	<p>Мікрорівень:</p> <ul style="list-style-type: none"> - запровадження ефективних систем оцінки ризиків; - посилені вимоги до позичальників; - посилені вимоги до хеджування валютних угод; - скорочення обсягів кредитування. <p>Макрорівень:</p> <ul style="list-style-type: none"> - уніфікація процедури нагляду і контролю; - розробка механізмів блокування нелегітимних фінансових операцій; - запровадження посилених стандартів Базель для системоутворюючих банків; - надання додаткової ліквідності банкам.
Нестабільно функціонуючі	<p>Мікрорівень:</p> <ul style="list-style-type: none"> - посилення діяльності служб ризик-менеджменту; - залучення незалежних аудиторів з метою оцінки фінансового стану банку; - збалансування активів і пасивів за строками їх погашення (покращення нормативів ліквідності). <p>Макрорівень:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ефективна державна страхова підтримка; - підвищення вимог до капіталу; - проведення стрес-тестувань та оцінки якості капіталу; - виділення коштів для рекапіталізації; - викуп державою проблемних кредитів. 	<p>Мікрорівень:</p> <ul style="list-style-type: none"> - оптимізація структури активів; - системна сегрегація видів діяльності; - перегляд і переоцінка кредитних портфелів з огляду на погіршення економічних показників. <p>Макрорівень:</p> <ul style="list-style-type: none"> - посилення нагляду за діяльністю фінансового сектору; - зміщення акцентів з підтримки ліквідності банків на забезпечення їх платоспроможності; - запровадження вимог до розкриття інформації про кінцевих власників банків; - посилення відповідальності топ-менеджерів і власників за порушення вимог законодавства до ведення банківської справи.

Джерело: авторська розробка

На нашу думку, формування «мережі стабільності та безпеки» та ефективного регулювання діяльності банків в Україні відповідає ініціативі створення на базі НБУ мегарегулятора, який буде відповідати за пруденційний нагляд над усім фінансовим ринком. Ця ініціатива передбачена проектом «Концепція реформи банківської системи України до 2020 р.», розробленою НБУ, який можна вважати прикладом роботи регулятора по чіткості прописаних процедур і процесів. З точки зору фінансового моніторингу НБУ має чітко усвідомлювати сучасний стан банківського сектору України та брати до уваги напрями реформування міжнародної банківської діяльності у посткризовий період, зокрема посилення регулювання ключових банківських установ з метою недопущення диспропорцій фінансового ринку.

Створення на базі НБУ мегарегулятора має сприяти забезпеченню фінансової стійкості банківського сектору та макроекономічної стабільності, активізації банківської системи щодо мобілізації ресурсів для стимулювання економічного зростання, подальшому використанню міжнародних стандартів в діяльності української банківської системи, вдосконалення інфраструктури банківського ринку як основи для розвитку диверсифікованої фінансової системи.

Важливою ініціативою НБУ у напрямку формування консолідованого ризик-орієнтованого нагляду за діяльністю банків в Україні є перехід на кластерний підхід до банківського нагляду у 2015 р. До прийняття ініціативи усі українські банки серед наглядових підрозділів поділялися відповідно до обсягу активів. Із застосуванням нового підходу НБУ групуватиме банки за схожими бізнес-моделями, профілями ризиків та характером здійснюваних операцій тощо. Також в один наглядовий кластер поєднуюватимуться банки різні за розміром, але у яких є спільні власники. До кожного з таких кластерів будуть визначені специфічні режими нагляду та виділені відповідні наглядові групи. Така практика дасть змогу визначити найактуальніші напрями для аналізу операцій банку; скоординувати активність наглядових підрозділів, фінансового моніторингу та валютного контролю, представити фінансові результати діяльності банків по групам [92].

Для досягнення зазначених вище цілей щодо покращення ефективності регулювання та нагляду за діяльністю банків в Україні воно має, перш за все,

відбуватися у контексті європейського вектора інтеграції України. Для наближення законодавства України і ЄС у банківській сфері доцільно спростити перелік документів для отримання банківської ліцензії; вдосконалити процедуру реєстрації прав на нерухоме майно; забезпечити ефективне використання системи накопичення інформації про кредитоспроможність позичальників банків на підставі даних бюро кредитних історій; спростити процедуру реалізації заставленого майна в разі неповернення коштів позичальниками; збільшити рівень капіталізації банків [42, с. 199]. Важливою складовою моделі адаптації банківської системи до умов ЄС є ефективне функціонування програми гарантування вкладів фізичних осіб з метою забезпечення надійності банківської системи. Доцільним є збільшення встановленого в Україні розміру компенсації вкладів та поступове наближення його до рівня європейських країн. Удосконалити систему гарантування вкладів можна шляхом нарощування капіталу Фонду гарантування вкладів фізичних осіб за рахунок перерахунку НБУ частини (до 20% щорічно) свого прибутку до Фонду (така практика застосовується в Німеччині, Нідерландах, Іспанії тощо) [42, с. 200].

Зрозумілим є той факт, що адаптація банківської системи України до вимог ЄС є тривалим у часі процесом, тому важливим є визначення основних орієнтирів роботи банківської системи для наближення її до стандартів ЄС. З ситуації, яка склалася на даний час у банківському секторі України, можна зробити висновки щодо подальшої необхідності у розв'язанні проблеми систематичного браку капіталу банків; імплементації міжнародних стандартів, запропонованих Базельським комітетом; сприянні зростанню транспарентності структури власності й реальних власників банків; застосуванню оцінювання ринкових ризиків банків шляхом використання методів стрес-тестування, оцінки якості банківських активів, сучасних методів забезпечення необхідного обсягу власного капіталу за кількісними й якісними параметрами; взятті Національним банком України вектора стабілізації банківського ринку шляхом погодження інтересів банківського сектора економіки України та фінансових ринків іноземних держав, підвищення ефективності впливу банківської системи на темпи економічного зростання національної економіки, вдосконалення нагляду за діяльністю банків на консолідованій основі.

Висновки до розділу 3

Проаналізувавши особливості концептуалізації та інституційної реструктуризації регулювання діяльності ТНБ в умовах глобальної фінансової нестабільності, зроблено низку висновків щодо трансформації концепцій регулювання діяльності ТНБ з урахування наслідків світової фінансової кризи.

1. Обґрунтовано, що протягом останніх років у світі відбувається стратегічна трансформація регулювання діяльності ТНБ, яка пов'язана з переорієнтацією на посилення регулювання діяльності ТНБ та реформуванням глобального банківського сектору глобальними регуляторними органами та державними органами провідних країн. Особливостями такої трансформації стали: введення в обіг поняття системно важливих фінансових інститутів; посилення макропруденційного нагляду і контролю за системними фінансовими ризиками; посилення стандартів стабільності банків, підвищення прозорості регулювання тіньової банківської системи та ринку деривативів; ефективне врегулювання неспроможності фінансових інститутів без залучення коштів платників податків; введення додаткових вимог щодо достатності капіталу системно важливих фінансових інститутів; підвищення стійкості системно значимих об'єктів інфраструктури фінансового ринку.

2. На основі аналізу динаміки індексу ефективності регуляторної політики для банків у світі протягом 2007-2014 рр. виділено такі сильні сторони заходів регулювання діяльності ТНБ, що застосовувалися у провідних країн світу (США та ЄС) у цей період, як посилення стійкості банківських установ протистояти кризовим явищам та негативним зовнішнім шокам за рахунок посилених вимог щодо розміру регулятивного капіталу, рівня ліквідності та коефіцієнту левериджу, які висуваються до банків або інших фінансових інституцій для забезпечення нижчої вірогідності банкрутства; посилення довіри до банківських установ, що сприяє зменшенню вірогідності поширення банківських панік та масового забирання депозитів населенням за рахунок запровадження податкових та страхових заходів; створення можливостей завчасно попереджати банкрутства банків та бути

підготовленими на випадок банкрутства, щоб не допустити масових втрат коштів; посилення всеохоплюючого контролю за діяльністю банків; впровадження структурних заходів, націлених на зменшення ризикової діяльності ТНБ; створення ефективних механізмів порятунку банків від банкрутства та інші.

3. Доведено, що важливим напрямом в рамках системи стратегічного координування діяльності банків у світі з метою уніфікації процесу інституційного регулювання діяльності ТНБ став перехід від політики лібералізації банківської діяльності до більш жорсткого систематичного регулювання з посиленням впливу глобального характеру інтеграційного об'єднання. В умовах зростання взаємопов'язаності національних фінансових ринків та розширення сфер впливу транснаціональних банків запропоновано багатofункціональну чотирирівневу модель регулювання міжнародної банківської діяльності, яка побудована на принципах об'єктивності, системності, цілеспрямованості, компетентності, оперативності, інноваційності, результативності, правової регламентації; має ряд функцій, суб'єкти, об'єкти, методи та рівні регулювання (національний, міжнародний, наднаціональний, глобальний); кожний метод передбачає використання відповідних засобів та інструментів.

4. З огляду на відсутність моделі ефективної співпраці між ТНБ, національними регуляторами та існуючими глобальними та наднаціональними регуляторними організаціями обґрунтовано створення нового координаційного органу – Світової координаційної ради з банківської діяльності, – який має взяти на себе відповідальність створити комплексну координаційну мережу міжнародної банківської діяльності, займатися забезпеченням ефективної координації ТНБ у світі, сприяти міжнародній співпраці у банківській діяльності та створенню умов безпечного функціонування ТНБ у світі в рамках стабілізації світового банківського простору. В основі функціонування нового органу лежить ідея створення фінансового хабу та інформаційного хабу даних. Обґрунтовано, що така координація буде сприяти ТНБ у виконанні нормативно-правових стандартів та впровадженні механізмів, запропонованих Базельським комітетом, для вирішення проблеми глобальної фінансової нестабільності у світі.

5. На основі системного аналізу виявлено, що на шляху інтеграції України до європейського економічного простору одним з першочергових завдань, які необхідно вирішити, є комплексне подолання проблеми нестабільності банківської системи України за рахунок зменшення дії негативних факторів, які загрожують українським банкам (неефективність державного регулювання банківської діяльності, незадовільний рівень корпоративного управління та неефективність систем ризик-менеджменту банків та інші), та вирішення ряду ключових проблем у сфері регулювання діяльності банків в Україні (недостатній рівень капіталізації банків, неефективний контроль за ризиками, недостовірна і несвоєчасна оцінка фінансової стійкості банків, незадовільний рівень прозорості банків, існування значного за розмірами тіньового сектору банківської діяльності, складна економічна та політична ситуація в країні, високий рівень корупції у фінансовому секторі тощо).

6. Імплементация у банківську практику України засобів удосконалення регулювання діяльності банків має сприяти посиленому регулюванню діяльності банків на території України та оперативному покращенню стану фінансової системи у країні за допомогою впровадження стандартів Базель III; зростання прозорості структури власності й реальних власників банків; оцінювання ринкових ризиків банків шляхом використання методів стрес-тестування; оцінки реальної якості банківських активів та капіталу; імплементации сучасних методів забезпечення необхідного обсягу власного капіталу за кількісними й якісними параметрами. Застосування підходу консолідованого нагляду за банківською діяльністю в країні дасть можливість ефективно впровадити в життя ініціативу створення на базі Національного банку України мегарегулятора фінансового ринку країни, що сприятиме макроекономічній стабілізації, активізації банківської системи щодо мобілізації локальних та зовнішніх ресурсів для стимулювання економічного зростання та вдосконалення інфраструктури банківського ринку як основи для розвитку диверсифікованої фінансової системи.

Основні результати розділу опубліковані в роботах: [104, 99, 100, 101].

ВИСНОВКИ

У дисертації проведено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення науково-практичного завдання щодо визначення системи регулювання діяльності транснаціональних банків в умовах глобальної фінансової нестабільності і сформульовано ряд висновків про зміни концептуальних засад регулювання діяльності транснаціональних банків протягом останніх років.

1. Транснаціональні банки є масштабними кредитно-фінансовими установами універсального типу, які беруть активну участь в економічному розподілі фінансових ресурсів світового ринку. Особливостями ТНБ є широка географічна диверсифікованість діяльності, універсальність наданих послуг, велика кількість структурних підрозділів (філії розташовані у більш ніж 140 країнах), значні обсяги активів (активи топ-20 банків у 2015 р. становили 43 трлн. дол. США), обслуговування рекордної кількості клієнтів (один банк може обслуговувати 200 млн. осіб). Спостерігається трансформація транснаціональних банків у багатонаціональні банки, основними принципами діяльності яких є координація диверсифікованої діяльності за допомогою інформаційних технологій, контроль за міжнародними операціями, використання глобального інтегровано-комунікативного маркетингу, створення широких систем кореспондентських відносин і рахунків.

2. Основними причинами глобальних кризових тенденцій 2007-2010 рр. стали системні диспропорції у розвитку світової економічної системи, помилки і прорахунки управлінського менеджменту центральних банків окремих країн та фінансових інституцій в методологічному та інструментарному забезпеченні стабільності фінансово-економічного розвитку, недосконала конкуренція у сфері фінансових послуг, пріоритетність інвестування у спекулятивні фінансові інструменти тощо. Глобальна фінансова нестабільність може бути оцінена за допомогою системи груп індикаторів, таких як темпи економічного зростання, індикатор тиску на валютний ринок, відсоткові ставки, грошові індикатори, показники платіжного балансу і стану банківської діяльності в країні; показники

можна отримати на основі регулярного моніторингу й аналізу різноманітних факторів вразливості і ризиків фінансової системи.

3. Сучасна система національного банківського регулювання зазнала змін під впливом швидкої інтернаціоналізації бізнесу та інтеграції фінансових ринків. Національні регуляторні механізми мають бути спрямовані на попередження виникнення нестабільності у фінансовій системі шляхом здійснення тристороннього регуляторного комплексу заходів: регулювання діяльності ТНБ (системи кредитно-грошових, нормативних і коригуючих заходів, заходів з регулювання ліквідності банківської системи), нагляду (моніторингу за діяльністю банків на всіх етапах їх життєвого циклу) і контролю (оцінки результативності та ефективності здійснення регуляторних заходів). Існує необхідність формування основ глобального регулювання таких, як конвергенція національних норм і положень у сфері банківської діяльності та застосування сучасного ризик-менеджменту.

4. Неконтрольований розвиток інновацій у глобальному фінансовому просторі, зростання обсягів проблемних іпотечних кредитів внаслідок падіння вартості об'єктів застави у поєднанні зі збільшенням безробіття спровокували масштабну фінансову кризу, особливо у банківській сфері. У кризовий період 2007-2010 рр. ТНБ США зазнали сильних збитків і потрясінь, що змусило державу вдатися до проведення рішучих реформ у банківській галузі, посилити законодавчі норми і застосувати такі заходи антикризового регулювання, як державна підтримка операцій банків; встановлення для банків вимог до капіталу і резервів (імплементация посиленних стандартів Базель III і підготовка до Базель IV); оцінка фінансової стійкості банків; попереджувальні заходи щодо банкрутства банку; введення жорстких норм регулювання діяльності іноземних банків на території США. Важливою складовою антикризової регуляторної політики банківської діяльності в США стали нейтралізація шоків ліквідності, рекапіталізація системоутворюючих національних банків, державна підтримка банківських операцій (федеральне страхування депозитів, викуп державою проблемних активів у рамках програми TARP) та ін.

5. В умовах світової фінансової кризи 2007-2010 рр. регуляторними органами країн ЄС було розроблено антикризовий план заходів, які спрямовані на посилення стабільності функціонування ТНБ і попередження можливих банкрутств. Він передбачав створення Єдиного наглядового механізму в ЄС, що контролює діяльність усіх банків Єврозони, і застосування групи таких регуляторних ініціатив, як створення Єдиного гармонізованого переліку правил для європейських банків, зменшення вірогідності банківських шоків, зведення до мінімуму потенційних побічних ефектів з боку ТНБ, застосування обмежувальних ініціатив щодо заохочення топ-менеджерів, впровадження програми з оцінки якості активів, проведення широкомасштабних стрес-тестувань з метою попередження системного ризику, підвищення ліквідності та зменшення обсягу безнадійних кредитів у банках.

6. Основними напрямками регулювання банківських установ у країнах Азії, зокрема, в Сінгапурі, КНР та в автономному регіоні Сянгані, є використання рейтингових систем оцінювання банків; створення єдиної, відкритої системи фінансового ринку з ефективним антимонопольним законодавством; посилення ефективності банківського нагляду; впровадження системи класифікації позик; проведення стрес-тестувань за методикою країн ЄС та США. Країною-лідером за кількістю провідних банків у світі є Китай, якому вдалося завоювати високі позиції у світових банківських рейтингах за рахунок побудови ефективного державного механізму банківського нагляду і створення умов для збалансованого розвитку національної банківської системи, серед яких можна виділити створення сприятливих умов для діяльності банків з іноземним капіталом, розвиток страхування банківських операцій, формування приватної системи банків, контроль за використанням інформаційних технологій у банківській сфері, впровадження засад корпоративного управління у банках.

7. Необхідність посилення регулювання діяльності транснаціональних банків зумовлена неконтрольованістю і непрогнозованістю майбутнього вектора розвитку глобалізаційних процесів і світового фінансового простору; функціонуванням національних фінансових регуляторів в умовах фінансової нестабільності; стрімким впровадженням ризикових банківських продуктів без відповідного механізму

регулювання; залежністю національних банківських систем від зовнішніх шоків. Для забезпечення стабільного функціонування ТНБ необхідно застосувати стратегічні регуляторні заходи – поведінкові, захисні, структурні, запобіжні, контролюючі та антикризові – у разі банкрутства банку.

8. Запропонована багатофункціональна чотирирівнева модель регулювання міжнародної банківської діяльності в системі загальної парадигми глобального управління побудована на таких принципах, як об'єктивність, системність, цілеспрямованість, компетентність, оперативність, інноваційність, результативність, правова регламентація; на функціях нагляду, контролю, координаційній, нормативно-правовій, аналітично-оцінювальній, організаційній, інформаційній, захисній, стабілізаційній, методологічній; суб'єкти моделі – центральний банк; національний мегарегулятор; міжнародні організації, комітети, групи, асоціації; аудиторські та консалтингові компанії; об'єкти моделі – ТНБ та їхні структурні підрозділи; клієнтська база ТНБ і фінансові посередники; методи моделі поділяються на прямі та опосередковані, обов'язкові та індикативні, адміністративні та економічні, процедурні (дозвільні, застережні, обмежувальні, коригуючі, стимулюючі); кожний метод передбачає використання відповідних засобів та інструментів; модель має чотири рівні – національний, міжнародний, наднаціональний, глобальний. На глобальному рівні запропоновано створення Світової координаційної ради банківської діяльності, яка має здійснювати координацію ТНБ і регуляторів їх діяльності за допомогою встановлення узгодження між учасниками координаційної мережі та їх функціонування в рамках фінансового та інформаційного хабів даних.

9. Існує суттєвий розрив між регулюванням діяльності банків у провідних країнах світу та в Україні, що проявляється у низькій рентабельності активів і капіталу, зменшенні ресурсного потенціалу, зростанні частки проблемних кредитів, неефективності державного регулювання та системи ризик-менеджменту. Для удосконалення регулювання банківської діяльності в Україні дії НБУ мають бути спрямовані на реалізацію проекту «Концепція реформи банківської системи України до 2020 року», впровадження стандартів Базель III, розробку гармонізованого

переліку правил для банків України, реінжиніринг державних банків (підвищення якості обслуговування клієнтів, зміна корпоративної культури, орієнтованої на збільшення обсягів продажів послуг, досягнення позитивної динаміки показників економічної ефективності та ін.), проведення регулярних стрес-тестувань і перевірок стійкості банків (CAMELS, SCAP).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамик Б. Проблеми координації діяльності органів державного регулювання банківської сфери в Україні / Б. Адамик // Економічний аналіз : зб. наук. праць каф. екон. аналізу і статистики. – Тернопіль, 2011. – Вип. 9, ч. 3. – С. 19-22.
2. Балдич Н. Інституційні основи європейської системи регулювання та нагляду за фінансовими ринками / Н. Балдич // Вісник Національної академії державного управління. – 2012. – № 4. – С. 148-155.
3. Балдич Н. Трансформація наднаціональних інституцій регулювання асиметричності інформації на фінансових ринках / Н. Балдич // Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. – 2012. – Вип. 3. – С. 112-119.
4. Банковский Финансовый портал AL-Ros. Анализ банковского сектора ЕС (на примере Deutsche-bank) в условиях кризиса. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://al-ros.com/без-рубрики/анализ-банковского-сектора-ес-на-прим.html>
5. Белінська Г. В. Досвід нових індустріальних країн Азії щодо регулювання фінансового ринку у кризових умовах / Г. В. Белінська, С. В. Кульпінський // Фінанси України. – 2010. – № 1. – С. 66-76.
6. Белінська Я. Щодо ризиків банківської діяльності у післякризовий період. Аналітична записка / Я. Белінська // Національний інститут стратегічних досліджень. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/467/>
7. Белова І. В. Методологічні засади управління системним фінансовим ризиком в Україні: дис. докт. екон. наук : 08.00.08 / Белова Інна Валеріївна – Суми, 2015. – 531 с.
8. Белова І.В. Системно значимі банки України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ssrn.com/abstract=2534742>
9. Беляєва О.О. Базель-II та особливості його впровадження в країнах Центральної та Східної Європи / О.О. Беляєва // Економіка і регіон. – 2011. – № 4 (31). – С. 155-161.

10. Буковинський С. А. Уроки глобальної фінансової кризи: методологічні проблеми реформування міжнародних стандартів банківського регулювання і нагляду / С. А.Буковинський, Т. Є. Унковська, О. Л. Яременко // Екон. теорія. – 2011. – № 1. – С. 79-89.
11. Буряк О.П. Антикризова політика провідних країн ЄС: уроки для України / О. П. Буряк // Держава та регіони. Сер.: Економіка та підприємництво. – 2013. – № 3. – С. 4- 7.
12. Василишен Э.И. Регулирование деятельности коммерческих банков / Э.И. Василишен. – М. : Изд-во "Финстат-информ", 1993. – 144 с.
13. Ведернікова С. В. Інформаційні технології як інструмент взаємодії банківської сфери з національною економікою / С. В. Ведернікова // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 4. – С. 78-85.
14. Владичин У.В. Економічна сутність іноземного банківництва / У.В. Владичин // Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць. – Львів: НЛТУ України. – 2007.– Вип. 17.2. – С. 147-152.
15. Вовк Ю. Діагностування кризи з боку центральних банків: зарубіжний та вітчизняний досвід / В. Вовк, Ю. Дмитрик // Вісник Національного банку України. – 2013. – № 3. – С. 20-25.
16. Вовчак О. Д. Особливості посткризового розвитку державних банків в Україні / О. Д. Вовчак // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2013. – № 2. – С. 135-138.
17. Вовченко Н.Г. Влияние процессов финансовой глобализации на трансформацию финансовой системы России: Дисс. на соискание д.э.н. — Ростов на Дону, 2006. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economy-lib.com/vliyanie-protsessov-finansovoy-globalizatsii-na-transformatsiyu-finansovoy-sistemy-rossii>
18. Гапонюк О.І. Оцінка процесів транснаціоналізації світового банківського сектору / О.І. Гапонюк //Проблеми развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. Ч.2. – 2009. – С. 633-638.

19. Гейвандов Я. А. Банковское регулирование в Российской Федерации / Я.А. Гейвандов // Банковское право Российской Федерации. Особенная часть: Учебник: В 2 т. / Отв. ред. Г. А. Тосунян. – М., 2001. – Т. 1. – 283 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://rfbs.ru/content/category/29/155/186/>
20. Герасимчук В. Г. Лідерство у світовій економіці: від "G7" до "E7" / В. Г. Герасимчук // Економічний вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". – 2013. – № 10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAG E_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/evntukpi_2013_10_14.pdf
21. Глобальное экономическое развитие: тенденции, асимметрии, регулирование: монография / Д. Лукьяненко, В. Колесов, А. Колот, Я. Столярчук и др.; под научн. ред. профессоров Д. Лукьяненка, А. Поручника, В. Колесова. – К.: КНЭУ, 2013. – 740 с.
22. Говард Дэвис. Банкиры с границами. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://inosmi.ru/world/20121231/204012211.html>
23. Гогой І. Ю. Рейтингова оцінка діяльності комерційних банків за системою CAMELS / І. Ю. Гогой // Управління розвитком. – 2014. – № 4. – С. 54-56.
24. Гойванюк М.П. Досвід регулювання банківської діяльності в країнах ЄС / М.П. Гойванюк // Фінанси, облік та аудит. – 2012. – № 19. – С. 30-39.
25. Гойванюк М. П. Міжнародний досвід організації систем регулювання та нагляду за діяльністю фінансових установ / М. П. Гойванюк // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць / ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”. – Суми, 2011.– С. 334 – 342.
26. Головіна Я. С. Регулювання корпоративного управління в банках України / Я. С. Головіна // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2012. – Вип. 2. – С. 220-225.
27. Громадская О. Основные тенденции в области международного регулирования банковского сектора / О. Громадская // Экономическая теория. – 2010. – Т. 66. № 5. – С. 28-31.

28. Грушко В.І. Банківський нагляд : навч. посібн. / В.І. Грушко, С.М. Лаптев, О.С. Любунь, К.Є. Раєвський. – К. : Вид-во ЦНЛ., 2004. – 264 с.
29. Д'яконова І. І. До питання визначення понять “банківське регулювання” та “банківський нагляд” / І. І. Д'яконова // Актуальні питання економіки. – 2008. – № 8 (86). – С. 183-193.
30. Д'яконова І. І. Зміна міжнародних стандартів регулювання як фактор впливу на поведінку іноземного капіталу в банківській системі України / І. І. Д'яконова // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Сер.: Економічні науки. – 2013. – № 4. – С. 162-169.
31. Діденко О.М. Банківське регулювання в Україні: посткризовий погляд. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=42915>
32. Дмитрієв Є.Є. Антикризове управління банківською ліквідністю у США / Є. Є. Дмитрієв // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2014. – Вип. 38. – С. 335-343.
33. Довгань Ж.М. Роль та місце банківського нагляду в забезпеченні фінансової стійкості банківської системи / Ж.М. Довгань // Сталий розвиток економіки. – 2011. – № 5. – С. 256-259.
34. Дробноход М.І. Гострі суперечності в системі «людина – навколишнє середовище» - головна проблема сучасності / Дробноход М.І. // Економічний Часопис – XXI. – 2010. – №1-№2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://soskin.info/ea/2010/1-2/201013.html>
35. Дробышевский С.М. Некоторые подходы к разработке системы индикаторов мониторинга финансовой стабильности / [Дробышевский С.М. (рук. авт. коллектива) и др.]. – М.: ИЭПП, 2006. – 305 с.
36. Дурицька Г. В. Сучасні тенденції транснаціоналізації та їхній вплив на економіку України / Г. В. Дурицька // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2013. – № 2. – С. 39-45.
37. Еркес О.Є. Оздоровлення банків шляхом зменшення проблемних активів / О. Є. Еркес. // Економіка. Управління. Інновації. – 2013. № 1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eui_2013_1_19.pdf

38. Єгоричева С.Б. Організація діяльності банків у зарубіжних країнах: Навч. посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2007 — 208 с.
39. Закон України Про Національний банк України від 20.05.1999 № 679-XIV.
40. Зварич Р. Новий банк розвитку БРІКС: технографія становлення / Р. Зварич // Журнал європейської економіки. — 2014. — Т. 13, № 4. — С. 377-386.
41. Зиядин С. Влияние глобально-экономического кризиса на состояние банковских систем / С. Зиядин // Актуальні проблеми економіки. — 2012. — № 8 (134). — С. 419-429.
42. Зубрицька Н. Б. Запровадження європейського досвіду до реалізації державного регулювання розвитку банківської системи в Україні / Н. Б. Зубрицька // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління. — 2013. — Вип. 1. — С. 196-202.
43. Іваницька О. В. Вплив банківських стандартів Базель III на розвиток інноваційного підприємництва України / О. В. Іваницька // Економічний вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". — 2013. — № 10. — С. 462-466.
44. Іваній К.О. Вплив Базеля III на формування бізнес-стратегії Європейських банків / К.О. Іваній // Економічний форум. — 2014. — № 2. — С. 184-189.
45. Інститут економічної політики ім. Є. Гайдара. Публікації. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.iep.ru/ru/publikacii/categories.html>
46. Калініченко Л. Л. Глобалізація банківської діяльності та її вплив на банківську систему України / Л. Л. Калініченко // Вісник економіки транспорту і промисловості. — 2013. — Вип. 43. — С. 77-83.
47. Кашпрук Ю. А. Реформування системи інституційного регулювання банківської діяльності в Україні у контексті світового досвіду / Ю. А. Кашпрук // Держава та регіони. Сер.: Економіка та підприємство. — 2013. — № 1. — С. 41-44.
48. Келару І. О. Теоретичні підходи до процесу транснаціоналізації у світовій економіці / І. О. Келару // Інноваційна економіка. — 2013. — № 6. — С. 52-56.
49. Кліх Т. Г. Перспективи розвитку банківської системи України в умовах кризових явищ у світовій економіці / Т. Г. Кліх // Наше право. — 2013. — № 13. — С. 199-205.

50. Ключко Л. А. Транснаціональні банки: позитивний вплив і негативні наслідки для національної банківської системи // Актуальні проблеми економіки.– 2010.– №8. – С. 257–265.
51. Коваленко М. М. Банківський контроль – необхідна умова успішного розвитку банківського сектора України / М. М. Коваленко // Актуальні проблеми державного управління. – 2012. – № 1. – С. 156-167.
52. Колодізев О. М. Рейтингова система CAMEL як інструмент оцінки фінансової стабільності банку / О. М. Колодізев, І. І. Попов // Бізнес Інформ. – 2012. – № 6. – С. 142-145.
53. Конопатська Л. Деякі питання регулювання банківської діяльності в період світової економічної кризи / Л. Конопатська , К. Раєвський // Вісник НБУ. – 2010. – № 2 (168). – С. 22-27.
54. Кончин В.І. Причини та прояви боргової кризи в ЄС і суперницькі підходи антикризової політики / В.І. Кончин, М.В. Максименко // Київський інститут бізнесу та технологій. – № 2 (18) 2012. – С.19-30.
55. Костюк О. Іноземний капітал у банківському секторі України в контексті трансформації моделі бізнесу європейських банків / О. Костюк, О. Костюк // Вісник Національного банку України. – 2014. – № 6. – С. 28-35.
56. Костюк О.М. Британський досвід покращення корпоративного управління в банках в умовах кризи/ О. М. Костюк, О. В. Костюк, Я. І. Мозговий // Економічний простір. – 2012. – № 58. – С. 119-126.
57. Костюченко Я. О. Формування макропруденційної політики на основі використання досвіду банку Англії / Я. О. Костюченко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2013. – Вип. 37. – С. 298-304.
58. Кравчук Н. Я. Фінансові детермінанти поглиблення асиметрій глобального розвитку / Н. Я. Кравчук // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер. : Економіка. – 2010. – Вип. 15. – С. 346-356.
59. Кубах Т. Організаційний аспект участі банківського сектора економіки в легалізації доходів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2951/1/Kubakh_bank_%20leg_doh.pdf

60. Лазарчук М. О. Соціально-економічні реформи в Китаї: генезис та чинники / М. О. Лазарчук // Вісник Міжнародного слов'янського університету. Сер. : Економічні науки. – 2013. – Т. 16, № 1-2. – С. 117-124.
61. Лазня А. В. Зв'язок поняття "фінансова стабільність" із категоріями економічної науки / А. В. Лазня // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць / ДВНЗ «УАБС НБУ». – 2012. – Вип. 34. – С. 218-225.
62. Лазня А. В. Стрес-тестування у забезпеченні фінансової стабільності банківської системи: застосування практики міжнародного досвіду / А. В. Лазня // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2013. – Вип. 2. – с. 67-77.
63. Лактіонова О. А. Гнучкість фіскальної політики в умовах циклічного розвитку економіки / О. А. Лактіонова // Бізнес Інформ. – 2014. – № 6. – С. 308-319.
64. Лапішко М. Л. Вплив глобалізаційних процесів на функціонування банків в умовах фінансової кризи / М. Л. Лапішко, І. Б. Філонова // Регіональна економіка. – 2011. – № 1. – С. 64-71.
65. Лекции о деятельности центральных банков /Отв. ред. М. Роккас и К. Мастропаскуа. – Рим, 1966. – 135 с.
66. Лещенко В. В. Інформаційна прозорість діяльності банків / В. В. Лещенко // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління. – 2012. – Вип. 3. – С. 222-228.
67. Литвин М. В. Концептуальні засади глобалізації як основа формування єдиного банківського простору / М. В. Литвин // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер. : Економіка. – 2010. – Вип. 15. – С. 308-316.
68. Ломачинська І. А. Фінансові системи країн Південно-Східної та Східної Азії: особливості сучасного розвитку / І. А. Ломачинська, А. С. Грищук // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2015. – Вип. 2. – С. 11-15.

69. Луцишин З.О. Асиметрія та парадокс фінансової глобалізації / З.О. Луцишин // Міжнародна економічна політика. – 2008. – Вип. 1-2. – С. 88-121.
70. Манжос С. Б. Державне антикризове управління банківською діяльністю / С. Б. Манжос // Сталий розвиток економіки. – 2014. – № 2. – С. 211-218.
71. Маринич Т.О. Компаративний аналіз індикаторів фінансової стабільності України / Т.О. Маринич // Механізм регулювання економіки. – 2010. – №3. - Т.1. – С. 218-226.
72. Матеріали BIS. Consolidated banking statistics. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bis.org/statistics/consstats.htm>
73. Матеріали FDIC. Bank Failures in Brief. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://fdic.gov/bank/historical/bank/2007/index.html>
74. Матеріали FDIC. Failed Bank List. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.fdic.gov/bank/individual/failed/banklist.html>
75. Матеріали Federal financial analytics. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fedfin.com/info-services>
76. Матеріали Financial Action Task Force (FATF). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.fatf-gafi.org/publications/?hf=10&b=0&s=desc\(fatf_releasedate\)](http://www.fatf-gafi.org/publications/?hf=10&b=0&s=desc(fatf_releasedate))
77. Матеріали Rabobank. Global Finance Names The World's 50 Safest Banks 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rabobank.com/en/images/Safest%20Banks%202015%20-%20Global%2050.pdf
78. Матеріали НБУ 2015 рік. Національний банк повідомляє про виконання найбільшими банками планів капіталізації за результатами минулорічного стрес-тестування (уточнено). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=19142295&cat_id=55838
79. Матлага Л. О. Особливості регулювання достатності капіталу банку як основи стабільного розвитку банківської системи України / Л. О. Матлага // Інноваційна економіка. – 2013. – № 1. – С. 258-263.
80. Матусова О. М. Транснаціоналізація міжнародних економічних відносин у контексті впливу на економіку країн світу / О. М. Матусова, М. І. Богуш // Сучасні питання економіки і права. – 2012. – Вип. 2. – С. 75-80.

81. Матусова О.М. Особливості антикризової політики Китаю в умовах світової фінансової кризи / О.М. Матусова // Проблеми міжнародних відносин : [зб. наук. праць / наук. ред. Канцелярук Б. та ін.]. – К.:КиМУ, 2012. – Вип. 5. – С. 222–234.
82. Медведкина Е. А. Международный банковский бизнес в глобальной финансовой системе / Е. А. Медведкина // Вісник Одеського національного університету. Економіка. – 2013. – Т. 18, Вип. 2(1). – С. 37-40.
83. Михайлюк Р. Теоретичні та практичні аспекти вдосконалення фінансово-кредитного механізму / Р. Михайлюк // Вісник ТНЕУ. – 2011. – № 3. – С. 31-40.
84. Мірошниченко, Г.О. Біфуркаційний характер розвитку банківської системи / Г.О. Мірошниченко // Всеукраїнський науково-виробничий журнал "Сталий розвиток економіки". – 2013. – №1. – С. 361-365.
85. Міщенко В. Базель III: нові підходи до регулювання банківського сектору / В. Міщенко, А. Незнамова // Вісник НБУ. – 2011. – № 1 (179). – С. 4-9.
86. Міщенко В. І. Банківський нагляд [Текст] : навчальний посібник / В. І. Міщенко, А. П. Яценюк, В. В. Коваленко, О. Г. Коренєва. – К. : Знання, 2004. – 406 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lib.uabs.edu.ua/library/Books_academy/742_2008.pdf
87. Мозговий О. М. Міжнародні фінанси: Навч. посіб. / О. М. Мозговий, Т. Є. Оболенська, Т. В. Мусієць К.: КНЕУ, 2005. – 557 с.
88. Мордань Є. Ю. Організація механізму регулювання банківської системи / Є. Ю. Мордань. // Економіка. Управління. Інновації. – 2013. – № 2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2013_2_53
89. Мусієць Т.В. Індикатори фінансової стабільності країн світу / Т.В. Мусієць, Я.О. Оглобля // Інтелект ХХІ. – 2014. – №1. – с. 16-28.
90. Мусій Я.М. Забезпечення конкурентоспроможності банківського сектору на прикладі регулювання угод злиття і поглинання у США / Я.М. Мусій // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2013. – № 2 (17). – С. 144-148.

91. Національне рейтингове агенство «Рюрік». Аналітичний огляд банківської системи України за I квартал 2015 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_1_kv_2015.pdf
92. Національний банк України. Основні показники діяльності банків України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=367993.
93. Національний банк України. Статистика індикаторів фінансової стійкості. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=58001
94. Невмержицька О. В. Вплив глобальної фінансової кризи на розвиток національних фінансових систем / О. В. Невмержицька, А. О. Петрик // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2013. – № 1. – С. 9-15.
95. Неліпа Д. В. "Урядування в мережі ": державно-управлінське ноу-хау Європейського союзу / Д. В. Неліпа // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Управління. – 2013. – Вип. 4. – С. 50-58.
96. Носов О.Ю. Розвиток системи банківського нагляду та регулювання в процесі трансформації української економіки / О.Ю. Носов // Інноваційна економіка. – 2013. – № 5 (43). – С. 11-14.
97. Образов М. Регулирование во имя стабильности. Реформирование банковской системы в Китайской народной республике / М. Образов // Беларуская думка. – Жовтень 2008. – С. 90-94.
98. Огієнко В.І. Систематизація та аналіз індикаторів фінансової стійкості в Україні / В.І. Огієнко, О.В. Луняков // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2013. – № 1 (16). – С.3-8.
99. Оглобля Я.О. Проблеми фінансових дисбалансів та необхідність посилення їх глобального регулювання у світовій економіці / Я.О. Оглобля // Проблеми та перспективи економіки в сучасному світі: зб. тез наукових робіт Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 30 листопада-1 грудня 2012 р.): У 2-ч частинах / Київ: Аналітичний центра «Нова економіка», 2012. Ч.1 – С.30-32.

100. Оглобля Я.О. Тенденції розвитку регулювання міжнародної банківської справи / Я.О. Оглобля // Економічні підсумки 2013 року: досягнення, тенденції та прогнози: зб. Матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Сімферополь, 27-28 грудня 2013 року) / Наукове об'єднання «Economics». У 3-х частинах. – Сімферополь: НО «Economics», 2013, ч.1. – С.21-24.
101. Оглобля Я.О. Вектори ефективного регулювання діяльності банків в Україні / Я.О. Оглобля // Інноваційні напрямки теоретичних та практичних досліджень в економічній науці: зб. Матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 25-26 вересня 2015 р.). – К.: ГО «Київський економічний науковий центр», 2015. – С.25-28.
102. Оглобля Я.О. Ефективні методи регулювання транснаціональних банків у США в умовах глобальної фінансової нестабільності / Я.О. Оглобля // Механізми та технології управління економічними системами за умов інтеграційних процесів: зб.тез наукових робіт Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17-18 квітня 2015 р.) / ГО «Центр економічних досліджень та розвитку». – О.: ЦЕДР, 2015. – С.13-16.
103. Оглобля Я.О. Інституційне регулювання діяльності ТНБ у світі: сучасні тенденції / Я.О. Оглобля // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 12. – С.64-69.
104. Оглобля Я.О. Основи стратегічного переформування регулювання діяльності транснаціональних банків у світі / Я.О. Оглобля // Молодий вчений. – 2015. – №10. – С. 64-73.
105. Оглобля Я.О. Посилення регулювання діяльності транснаціональних банків у США як реакція на світову фінансово-економічну кризу / Я. О. Оглобля // Науковий вісник БДФЕУ. Економічні науки. – 2015. – Вип.18.Ч.2. – С.27-32.
106. Оглобля Я.О. Регулювання діяльності банків у КНР: досвід та сучасні тенденції / Я.О. Оглобля // Економіка в сучасних умовах: стан, проблеми та пошук шляхів їх подолання: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 26-27 червня 2015 року) / ГО «Львівська економічна фундація». У 2-х частинах. Львів: ЛЕФ, 2015. – Ч.1. – С.37-40.

107. Оглобля Я.О. Регулятивні ініціативи країн Європейського Союзу у банківській сфері / Я.О. Оглобля, Т.В. Мусієць // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2015.). – № 13 (Ч.1). – С.28-33.
108. Оглобля Я.О. Роль транснаціональних банків в контексті трансформації глобальної економіки / Я.О. Оглобля // Формування ринкової економіки. – К.:КНЕУ.– 2013. – № 29.– с.290-300.
109. Оглобля Я.О. Система ефективного банківського регулювання та нагляду в країнах світу / Я.О. Оглобля // Соціальні та економічні аспекти розвитку міжнародних відносин: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Дніпропетровськ, 28-29 листопада 2014 р.) – У 2-ч частинах. – Дніпропетровськ: НО «Перспектива», 2014. – Ч.1. – С. 90-93.
110. Оглобля Я.О. Сучасний вплив діяльності ТНБ на глобальну фінансову стабільність / Я.О. Оглобля // Пріоритети, напрями та сучасні чинники розвитку міжнародних відносин: економічні та політичні аспекти: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 13-14 квітня 2013 р.): – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2013. – С. 110-113.
111. Оглобля Я.О. Теоретичні основи поняття фінансової нестабільності на сучасному етапі розвитку глобального середовища / Я.О. Оглобля // Сучасний стан та перспективи розвитку економіки України: матеріали ХХVІІІ міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 2-3 серпня 2013 року) / Громадська організація «Львівська економічна фундація». – Львів: ЛЕФ, 2013. – С. 37-39.
112. Оглобля Я.О. Теоретичні підходи до регулювання банківської діяльності в країнах світу / Я. О. Оглобля // Економіка та держава. – 2015. – №1. – с. 116-121.
113. Олійник О.М. Банківська політика уряду Китаю в умовах фінансової кризи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sinologist.com.ua/ukr/conf/2010/Олійник.pdf>
114. Онищенко В. В. Регулювання іноземного капіталу в банківській системі: зарубіжний досвід та імплементація його в Україні / В. В. Онищенко, С. Манжос // Вісник Національного банку України. – 2013. – № 11. – С. 16-21.

115. Онищенко В. В. Сучасний стан і перспективи розвитку державних банків в Україні (на прикладі ВАТ “Ощадбанк”) / В. В. Онищенко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми, 2010. – Т. 30. - С. 289-295.
116. Орлюк О. П. Банківська система України. Правові засади організації [Текст] : – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 240 с.
117. Орлюк О.П. Банківське право: навч. посібн. / О.П. Орлюк. – К. : Вид-во "Юрінком Інтер", 2004. – 376 с.
118. Паласевич М.Б. Теоретико-методологічні засади державного регулювання банківської діяльності / М.Б. Паласевич // Науковий вісник. – 2007. – Вип. 17.7. – С. 245-250.
119. Панасенко Г. Критерії та показники оцінки стійкості фінансового сектору / Г. Панасенко // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2010. – № 6. – С. 99-110.
120. Півняк Ю. В. Теорії й моделі фінансової стабільності: макроекономічний підхід / Ю. В. Півняк // Науковий вісник Ужгородського університету. Сер: Економіка. – 2013. – Вип. 4. – С. 76-81.
121. Пластун О. Моделювання поведінки фінансових ринків під час фінансової кризи із застосуванням фрактальної гіпотези ринку / О. Пластун, І. Макаренко // Вісник Національного банку України. – 2014. – № 4. – С. 38-45.
122. Подкуйко М.С. Финансовая стабильность стран в условиях глобализации / М.С. Подкуйко // ФИНАНСОВЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ. – 2007. – № 15. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://finis.rsue.ru/2007-2/Pd.pdf>
123. Подплетній В. В. Вдосконалення банківської діяльності в контексті особливостей функціонування банківських систем європейських країн / В. В. Подплетній // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2010. – Вип. 18(1). – С. 291-297.
124. Пожидаєва О. Банки розвитку у фінансовій системі Китаю. Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.u-fin.com.ua/analit_mat/drn/028.htm

125. Поляков В. П. Структура и функции центральных банков. Зарубежный опыт [Текст] / В. П. Поляков, Л. А. Московкина. – М. : ИНФРА-М, 1996, – 192 с.
126. Попов І. В. Методичні підходи до визначення стабільності фінансової системи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=1177>
127. Поправка О.Г. Ефективний банківський нагляд: передумови і фактори / О.Г. Поправка // Вісник Університету банківської справи НБУ. – 2011. – № 3 (12). – С. 250-253.
128. Портал ЛІГА: ЗАКОН. Комплексна програма розвитку банківської системи України на 2015-2020 роки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/NT1327.html
129. Примостка Л. О. Макроекономічна рівновага та фінансова стійкість банків: теоретичний аспект / Л. О. Примостка // Фінанси, облік і аудит. – 2012. – Вип. 20. – С. 148-155.
130. Проблеми реформування банківської системи України в контексті європейської інтеграції: Інформаційно-аналітичні матеріали. Вип. 8 / В.І. Міщенко, А.В. Шаповалов, В.В. Крилова, В.В. Ващенко, Н.В. Грищук та інші – К.; Національний банк України. Центр наукових досліджень. 2007. – 266 с.
131. Пыткина С.А. Генезис понятий «управление, регулирование, надзор» в банковской деятельности / С.А. Пыткина, Р.В. Зике // «Российское предпринимательство». – 2013. – № 11 (233). – С. 37-43. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://journals.creativeconomy.ru/index.php/rp/article/view/1348/1334>
132. Регулювання діяльності банків в умовах глобальних викликів : монографія. / [Л.О. Примостка, М.І. Диба, О.О. Чуб та ін.]; за ред. д-ра екон. наук, проф. Л.О. Примостки. – К.: КНЕУ, 2012. – 459 с.
133. Рейтинг материнських іноземних банків-2015. Матеріали Форбс. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.ua/ua/business/1392899-rejting-materinskih-inozemnih-bankiv-2015>

134. Ресурс «Итоги». Нужен ли экономике мировой центральный банк? 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.itogi.ru/business/2011/44/171236.html>
135. Рове В. Правління ради директорів та діяльність банків Китаю [Текст] / В. Рове, В. Ші, К. Ван // Банки та банківські системи країн світу: зб. наук. праць / Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України". – Суми, 2011. – Т. 4. – С. 27-41.
136. Розіт Т. В. Наднаціональні та національні органи регулювання світових фінансових ринків / Т. В. Розіт // Вісник Національного технічного університету "ХПІ". Сер.: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – 2013. – № 67. – С. 3-10.
137. Руденко Л.В. Методологія дослідження та бізнес-моделі розвитку транснаціональних корпорацій: автореф. дис. ... докт. екон. наук: спец. 08.05.01 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / Л. В. Руденко – Київ. націон. економ. ун-т – Київ. – 2004. – 13 с.
138. Руденко-Сударєва Л.В. Методика економічної оцінки глобальних процесів / Л.В. Руденко- Сударєва, О.М. Мозговий, Д.О. Гуртов; за ред. д.е.н., проф. Л.В. Руденко-Сударєвої. – К.: КП "Редакція", 2010 – 192 с.
139. Рудік Н. М. Банківський союз як ключовий етап поглиблення фінансової інтеграції в ЄС / Н. М. Рудік // Аспекти публічного управління. – 2014. – № 34. – С. 37-43.
140. Руських К. М. Вплив фінансової кризи на банківський сектор Польщі, Угорщини та Чеської Республіки / К. М. Руських // Теоретичні та прикладні питання економіки: зб. наук. пр. – К.: КНУ ім. Тараса Шевченка. Ін-т конкурент. сусп-ва, 2009. – Вип. 19. – С. 214-219.
141. Рябченко К. Банківський сектор економіки України: проблема протидії відмиванню злочинних доходів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.kr.ua/orhus/rayb.pdf>
142. Самсонов М.І. Тенденції розвитку банківського нагляду та регулювання: міжнародний та національний аспекти /М.І. Самсонов // Фінансово-кредитна

діяльність: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць. ХІБС УБС НБУ. – Харків, 2012. – Вип.1 (12). – С. 32-38.

143. Сапачук Ю.М. Теоретико-методологічна основа фінансової стабільності / Ю.М. Сапачук // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації професійних спілок України. – 2010. – № 1. – С.117-122.

144. Сарахман О. М. Банківський нагляд [Текст] : навчальний посібник / О. М. Сарахман, К. Є. Раєвський, О. І. Скаско. – Львів : ЛБІ НБУ, 2005. – 286 с.

145. Сидоренко О. М. Стратегії злиттів та поглинань у нестабільному фінансовому середовищі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbu.gov.ua/e-journals/eui/2012_1/PDF/12somenfs.pdf

146. Симов'ян В.С. Сутність та значення банківського контролю для правового регулювання фінансової діяльності держави. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/index.php/uk/legal-and-political-science/financial-law/2411-simovyuan-sun>

147. Сирчин О. Л. Окремі питання стандарту "Базель III" і нові вимоги до банківських установ / О. Л. Сирчин // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2012. – Вип. 2. – С. 290-297.

148. Сисоєва Л.Ю. Європейський досвід державної підтримки банків в умовах фінансової кризи / Л.Ю. Сисоєва // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2014. – № 47. – С. 23-27.

149. Слобода Л. Я. Методи адаптації банківської системи України до міжнародних стандартів управління капіталом / Л. Я. Слобода // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2011. – № 1. – С. 506-518.

150. Столбов М. И. Финансовые инновации и экономическая нестабильность / М. И. Столбов // Международная экономика. – 2010. – № 09. – С. 34-40.

151. Тарасова О. В. Стан і тенденції розвитку банківської системи України / О. В. Тарасова, Ю. О. Панова // Економіка харчової промисловості. – 2014. – № 3. – С. 79-86.

152. Терехов Є.М. Вплив транснаціональних корпорацій на розвиток національних економічних систем / Терехов Є.М., Прокопенко О.В // Вісник Сумського державного університету: Сер. “Економіка”. – 2010. – № 1. – С. 103–113.
153. Ткачук В. Інноваційна політика банків на ринку банківських послуг / В. Ткачук // Економічний аналіз. – 2013 рік. – Том 14. № 2. – С. 43-51.
154. Трушина К.В. Антикризисное регулирование банковской деятельности: методы и тенденции развития. Автореферат на получение степени к.э.н. / К.В. Трушина. – М.: Финансовый университет при Правительстве Российской Федерации. – 2013. – 26 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fa.ru/dep/upanpk/dissertation_councils/referats/Documents/2013_Автореферат%20Трушина%0pdf
155. Федірко В.В. Банківська система України в умовах глобалізації світової економіки / В.В. Федірко // Економічний форум. – Вип. 2. – 2011. – С.117-121.
156. Фетисов Г. Г. Организация деятельности центрального банка: учебник / Г. Г. Фетисов, О. И. Лаврушин, И. Д. Мамонова; под общ. ред. Г.Г. Фетисова. – 2-е изд., стер. – М.: КНОРУС, 2007. – 432 с.
157. Філонова І. Б. Стратегічні аспекти сталого розвитку банківської системи України під впливом глобалізаційних процесів / І. Б. Філонова // Регіональна економіка. – 2011. – № 2. – С. 96-102.
158. Фомішин С.В. Транснаціональні корпорації як головні суб’єкти світогосподарської практики / С.В. Фомішин // Бізнес навігатор. – № 2. – 2009. – С. 34-42.
159. Худякова Л.С. Реформа регулювання фінансового сектора в Європейському союзі / Л.С. Худякова, Е.А. Сидорова // Деньги и Кредит. – 2014. – № 4. – С. 28-34.
160. Циганов С. Заходи державної підтримки банківських систем в економічно розвинутих країнах під час фінансової кризи / С. Циганов, К. Олексенко // Вісник Національного банку України. – 2014. – № 1. – С. 12-19.
161. Цицик К.Ю. Пруденційний банківський нагляд на основі системи оцінки ризиків / К.Ю. Цицик // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2012. – № 1. – С. 52-55.

162. Чирак І.М. Моніторинг фінансової нестабільності: основні моделі та індикатори-предвісники фінансових криз / І.М. Чирак // Сталий розвиток економіки. – 2012. – № 4. – С. 41-47.
163. Шамова І.В. Еволюція міжнародного банківництва / І.В. Шамова // Фінанси, облік і аудит. – 2008. – Вип.12. – С. 174-181.
164. Шаповал Ю. І. Банк розвитку як інститут довгострокового фінансування національної економіки України / Ю. І. Шаповал // Економічний вісник Національного гірничого університету. – 2014. – № 2. – С. 28-36.
165. Шапран Н. С. Реформування системи фінансового нагляду в ЄС / Н.С. Шапран // Фінанси, облік та аудит. – 2013. – №. 1 (21). – С. 164-170.
166. Шемет Т. С. Глобальні перспективи інтернаціоналізації китайського юаня / Т. С. Шемет // Вісник Одеського національного університету. Економіка. – 2013. – Т. 18, Вип. 2(1). – С. 222-225.
167. Шенг Е. Банківський нагляд: принципи і практика / Е. Шенг // Банківська справа, 1995. – № 3. – С. 54-64.
168. Шкляр А. І. Формування системи індикаторів фінансової стабільності на ринках, що розвиваються: актуальні підходи для України / А. І. Шкляр // Економіка і прогнозування. – 2012. – № 1. – С. 37-54.
169. Шпиг Ф. І. Інтернаціоналізація банківських систем / Ф.І. Шпиг // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика: зб. тез доп. II Міжнародної науково-практичної конференції/ Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи НБУ". – Суми, 2007. – С. 113-115.
170. Шумська С.С. Розвиток світової банківської індустрії та системна криза 2008-2010 років / С.С. Шумська // Економіка і прогнозування. – 2010. – № 4. – С. 39-61.
171. Юрченко С. М. Актуальні проблеми міжнародно-правового регулювання банківської діяльності [Текст] / С. М. Юрченко // Наше право. – 2010. – № 2, частина 2. – С. 119-123.
172. Ярмош В. В. Фінансова нестабільність як індикатор кризових явищ в економіці / В. В. Ярмош // Управління розвитком. – 2014. – № 11. – С. 164-169.

173. A Quick Guide to Hong Kong's Financial System and Services // The Investor Education Centre is supported by the financial regulators. – 19 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.hkiec.hk/web/common/pdf/publication/en/IEC-quick-guide-to-hk-financial-system-and-services.pdf>
174. Anderson N., Noss J. The Fractal Market Hypothesis and Its Implications for the Stability of Financial Markets. Bank of England Financial Stability Paper No. 23, August 2013, 21 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.bankofengland.co.uk/publications/Documents/fsr/fs_paper23.pdf
175. Aspachs O., Goodhart C.A.E., Tsomocos D.P., Zicchino, L. Towards a Measure of Financial Fragility. Discussion Paper 554. – 2006. – 45 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://eprints.lse.ac.uk/24508/1/dp554.pdf>
176. Ayadi R. Regulation of European banks and business models: towards a new paradigm? / Rem Ayadi, Emrah Arbak, Illem Pieter de Groen // Center for European policy studies. – 2012. – 128 p.
177. Bain E. Multinational banking: historical, empirical and case perspectives / Elisa Bain, Justin Fung // Melbourne Business School working paper. –1999.– 51 pages. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: file:///C:/Users/user/Downloads/Multinational_Banking_Historical_Empirical_and_.pdf
178. Bank bailouts in Europe 2007-2013: What characterises banks before and after rescue? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://world-finance-conference.com/papers_wfc2/463.pdf
179. Bank for international settlements. Financial Stability Institute (FSI) publications. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.bis.org/fsi/fsipapers.htm>
180. Bank of China. Annual report. 2011. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://pic.bankofchina.com/bocappd/report/201204/P020120427602153208174.pdf>
181. Banking union: restoring financial stability in the Eurozone. European Commission press release. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-14-294_en.htm
182. Banks France. List of Largest French Banks. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.banksfrance.com/banks>

183. Banksdaily. Global Banking Directory. Top banks of the world (Bank Ratings). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.banksdaily.com/topbanks>
184. Barry W. Multinational banking and global capital markets / Barry Williams // International economics, finance and trade. – Vol II. – 7 pages. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.eolss.net/sample-chapters/c13/e1-23-04-00.pdf>
185. Bluenomics. Bank nonperforming loans to total gross loans. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.bluenomics.com/data#!data/country_overview/key_risk_indicators/bank_nonperforming_loans_to_total_gross_loans_npl_/3960866422|chart/line&countries=usa
186. Board of governors of the Federal Reserve System. Banking information and regulation. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.federalreserve.gov/bankinfo/reg/default.htm>
187. Calzolari G. Regulation of multinational banks / Giacomo Calzolari, Gyongyi Loranth // ECB working paper. – №. 431. – January 2005. – 41 pages.
188. Dafna Avraham, Patricia Selvaggi, and James Vickery. A Structural View of U.S. Bank Holding Companies. FRBNY Economic Policy Review. – 2012. – 65-81 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.newyorkfed.org/research/epr/12v18n2/1207avra.pdf>
189. Deloitte. Framework: Top regulatory trends for 2015 in banking. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/us/Documents/regulatory/us-regu-2015regulatorytrendsinkinbanking-final-01082015.pdf>
190. DW. Germany beefs up banking regulations. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.dw.com/en/germany-beefs-up-banking-regulations/a-16822228>
191. ECB. Report on financial structures. – 2015. – 72 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/reportonfinancialstructures201510.en.pdf?32669bf4f03b3d9936369cd9efc07863>

192. Ernst&Young. Building the bank of 2030 and beyond. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY -
Building the bank of 2030](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY_-_Building_the_bank_of_2030)
193. Ernst&Young. Transforming banking for the next generation.[Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-transforming-banking-for-the-next-generation-ebook/\\$FILE/EY-transforming-banking-for-the-next-generation-ebook.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-transforming-banking-for-the-next-generation-ebook/$FILE/EY-transforming-banking-for-the-next-generation-ebook.pdf)
194. European Banking Authority. Regulation and policy. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.eba.europa.eu/regulation-and-policy>
195. European Banking Authority. Risk analysis and data. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.eba.europa.eu/risk-analysis-and-data/eu-wide-stress-testing>
196. European banking sector. Facts and figures // European banking Federation. – 2015. – 164 p.
197. European Commission. Banking and finance. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ec.europa.eu/finance/index_en.htm
198. Evolving Banking Regulation. Part 1 // KPMG. – 2015. – 36 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.kpmg.com/KY/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Documents/evolving-banking-regulation-part-1.pdf>
199. Evolving Banking Regulation. Part 2 // KPMG. – 2015. – 32 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.kpmg.com/KY/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Documents/evolving-banking-regulation-part-2.pdf>
200. Federal Deposit Insurance Corporation. US banks assets. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.fdic.gov>
201. Federal reserve bank of New York. Quarterly Trends for Consolidated U.S. Banking Organizations. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.newyorkfed.org/research/banking_research/quarterly_trends.html
202. Federal Reserve Bank of St.Louis. Economic research. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://research.stlouisfed.org/fred2/series/USROE>

203. Federal reserve education. The Structure and Functions of the Federal Reserve System. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.federalreserveeducation.org/about-the-fed/structure-and-functions>
204. Federal Reserve System structure and functions. Federal Reserve Bank of Atlanta. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://usa.usembassy.de/etexts/bus/fedreserve.pdf>
205. Financial Stability Board. Reducing the moral hazard posed by systemically important financial institutions, FSB Recommendations and Time Lines. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.financialstabilityboard.org/publications/r_101111a.pdf
206. Frederic S. Mishkin. Prudential Supervision: What Works and What Doesn't. – University of Chicago Press. National Bureau of Economic Research. – 2001. – January. – 288 p.
207. Giles Williams. Evolving Banking Regulation / GilesWilliams, Jim Low, Simon Topping // KPMG. EMA Edition. – 2013. – 48 p.
208. Global Finance features : Global Finance Ranks The World's 50 Biggest Banks, As Measured By Total Assets. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.gfmag.com/magazine/october-2007/features--global-finance-ranks-the-worlds-50-biggest-banks-as-measured-by-total-assets>
209. Global Financial Stability Report: Transition Challenges To Stability // IMF. – 2013. [Электронный Ресурс]. – Режим доступа: <https://Www.Imf.Org/External/Pubs/FT/GFSR/2013/02/Pdf/C3.Pdf>
210. Hong Kong Monetary Authority. Key functions. Banking stability. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.hkma.gov.hk/eng/key-functions/banking-stability>
211. Ibis World. Global Commercial Banks: Market Research Report. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ibisworld.com/industry/global/global-commercial-banks.html>
212. IMF. Global Financial Stability Report. A Report by the Monetary and Capital Markets Department on Market Developments and Issues. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/gfsr/>

213. Institutional investor. 5 years after dodd frank us banks dominate more than ever. June 2015. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.institutionalinvestor.com/article/3458500/asset-management-regulation/5-years-after-dodd-frank-us-banks-dominate-more-than-ever.html#.Vc-fpsa-a4b>
214. International Monetary Fund. Financial Soundness Indicators Compilation Guide. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fsi/guide/2006/>
215. Kotz H. Committee on the Global Financial System. Long-term issues in international banking / Hans-Helmut Kotz // BIS. – CGFS Papers. – 2010. – № 41. – 38 pages. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.bis.org/publ/cgfs41.pdf>
216. Krugman P. Innovating Our Way to Financial Crisis // The New York times, 2007. [Электронный ресурс]: Режим доступа: http://www.nytimes.com/2007/12/03/opinion/03krugman.html?_r=0
217. La Fédération Bancaire Française. Материалы French Banking Sectorю [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.fbf.fr/en/french-banking-sector>
218. Laurens F. UK banking regulatory and market framework: post-crisis reform / Laurens Francois // Swiss Management Centre (SMC) University. – 2012. – 19 p.
219. Lawrence G.B. Exploring the WFO Option for Global Banking Regulation / G.B. Lawrence (Extracted from Globalisation and Governance Edited by Laurence Boulle) // Mandella Institute. – 2011. – 113-166 p.
220. Loechel H. International Banking Regulation and Supervision after the Crisis. Implications for China / H. Loechel // EU-China BMT Working Paper Series. – 2010. – № 013. – p. 2-27.
221. Martin F. China's Banking System: Issues for Congress / Michael F. Martin// CRS Report for Congress. – 2012. – 51 p.
222. McCauley Robert. The architecture of global banking: from international to multinational? / Robert McCauley, Patrick McGuire, Goetz von Peter // BIS Quarterly Review. – March 2010. – P. 25-37. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qt1003e.pdf

223. Minsky H. The Financial Instability Hypothesis: An Interpretation of Keynes and An Alternative to “Standard” Theory / H.Minsky // Nebraska Journal of Economics and Business. – 1977. – Vol. 16. – № 1. – P. 5-16. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://digitalcommons.bard.edu/cgi/viewcontent.cgi?filename=0&article=1037&context=h_m_archive&type=additional
224. Mishkin F. S. Global Financial Instability: Framework, Events, Issues // Journal of Economic Perspectives. 1999. – Vol. 13. – № 4. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.gsb.columbia.edu/faculty/fmishkin/PDFpapers/jep99.pdf>
225. Mondaq. France: French Financial and Banking Regulation Law Enacted in Response to the Financial Crisis. – 2011. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.mondaq.com/x/119204/Financial+Services/French+Financial+and+Banking+Regulation+Law+Enacted+in+Response+to+the+Financial+Crisis>
226. Musiets T.V. Peculiarities of regulation of transnational banks in the countries of the world under global financial instability / T.V. Musiets, I.O. Ogloblia // Nauka i studia (Poland). – 2015. – № 11 (42). – P. 57-73.
227. Petroff Alanna. Winners and losers in Europe's bank stress test // CNN. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://money.cnn.com/2014/10/26/investing/europe-banks-ecb/>
228. Privacy matters. China Issues New CBRC Guidelines – Is China putting the squeeze on foreign investment in its banking industry? – 2015. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://blogs.dlapiper.com/privacymatters/china-issues-new-cbrc-guidelines-is-china-putting-the-squeeze-on-foreign-investment-in-its-banking-industry/>
229. Problem Bank List. Tracking Problem Banks and Failed Banks. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://problembanklist.com/problem-bank-list/>
230. PWC. A regulatory guide for foreign banks in the US (2007–2008 edition). – 105 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.pwc.com/us/en/banking-capital-markets/publications/assets/pwc_0708_foreign_banks_guide.pdf
231. PWC. G-SIB Capital: A look to 2015. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.pwc.com/us/en/financial-services/regulatory-services/publications/g-sib-proposal.jhtml.

232. PWC. Regulatory brief. Basel III capital rules finalized by Federal Reserve. 2013. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pwc.com/us/en/financial-services/regulatory-services/publications/assets/fs-reg-brief-basel-iii-capital-rules.pdf>
233. PWC. Ten key points from the FDIC's resolution plan guidance. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.pwc.com/us/en/financial-services/regulatory-services/publications/assets/2014-resolution-plan-cidis.pdf>
234. Ramirez D., Ceballos D., Cortez K., Rodriguez, M. Financial crisis: Theory and Practice. Based on Workshop IAFI at Financial Crisis, 2008. 149 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/10023/1/financialcrisis-workshop.pdf>
235. Relbanks. Top Banks in the World 2015. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [FDIC. Failed Bank List](#)
236. Reuters. China banking system passes stress tests – PBOC. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://uk.reuters.com/article/uk-china-economy-banking-idUKKBN0DG0AI20140430>
237. Rudenko-Sudarieva L. Processes of globalizations and transnationalizations / Larysa Rudenko-Sudarieva, Oleh Mozhovyi, Denys Hurtoy // Journal of European Economy. Theoretical and methodological approach to comprehensive evaluation (part 2): Publication of Ternopil National Economic University. – 2010. – № 3. – P. 271-296.
238. Santoli M. Will we ever see another big bank merger? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://finance.yahoo.com/blogs/breakout/will-we-ever-see-another-big-bank-merger-182551261.html>
239. Schildbach J. Banking & regulatory trends in Europe / Jan Schildbach // Deutsche Bank Research. – 2014. – 26 p.
240. Sekine E. China's own version of Basel III and its likely impact on China's banking sector / E.Sekine // Nomura Journal of capital markets. – 2011. – № 2. – p.1-12.
241. Shrader L. China: A New Paradigm in Branchless Banking? / Leesa Shrader, Eric Duflos // CGAP. – 2014. – 64 p.
242. Spong K. Banking Regulation: Its Purposes, Implementation, and Effects. Fifth Edition / Kenneth Spong. – FRB of Kansas City, 2000. – 278 p.

243. Statista. Return on equity of banks in China from 2007 to 2014. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.statista.com/statistics/278023/return-on-equity-of-banks-in-china-since-2007/>
244. The Banker. Top 1000 World Banks. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.thebanker.com/Top-1000-World-Banks/The-Banker-s-Top-1000-world-banks-ranking-2015>
245. The Guardian. Banking. Twenty-four European banks fail financial stress tests. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.theguardian.com/business/2014/oct/26/european-banks-fail-financial-stress-tests>
246. The State of the European Banking Industry. 2014. – 42 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.rolandberger.de/media/pdf/Roland_Berger_State_of_European_Banking_Industry_20140721.pdf
247. The Wall Street Journal. European Regulators Pressure Big Banks to Increase Capital. 2015. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.wsj.com/articles/european-regulators-pressure-big-banks-to-increase-capital-1422285050>
248. The Wall Street Journal. Fed Sets Rules for Foreign Banks. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.wsj.com/articles/SB10001424052702303945704579391244050104458>
249. US Department of the Treasury. Initiatives, Financial stability. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.treasury.gov/initiatives/financial-stability/Pages/default.aspx>
250. Wyman O. Post-Crisis Changes in the Stability of the US Banking System. Evidence from US Bank Holding Companies from 2004 to 2014 / Oliver Wyman. – 2015. – 33 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.oliverwyman.com/content/dam/oliver-wyman/global/en/2015/mar/Post_Crisis_Changes_in_the_Stability_of_the_US_Banking_System_Final_1.pdf

251. Ycharts. The Modern Financial Data Research Platform. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ycharts.com/indicators/us_number_of_commercial_banks
252. Yonghong T., Xueqing Z., Xiao T. Financial Stability Warning Model for Beijing. China-USA Business Review. Vol.12, Num. 2, February 2013, 22 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://asianfa2012.mcu.edu.tw/fullpaper_tfa/10134.pdf

Додаток А

Основні суб'єкти міжнародної банківської діяльності

Суб'єкти	Характеристика	Критерії віднесення до суб'єктів МБД
1) Центральні банки країн світу	<p>1. Центральні банки проводять державну емісійну і валютну політику, виступають ядром резервної системи банківських операцій;</p> <p>2. Забезпечують ефективне регулювання діяльності ТНБ у державі та підтримання стабільності банківської системи</p>	<p>1. Центральний банк є головною ланкою банківської та кредитної системи будь-якої держави;</p> <p>2. Центральний банк спрямований на забезпечення фінансової стабільності в державі;</p> <p>3. Відіграє роль як страхового (у разі банкрутства ТНБ) резерву, так і дієвого важеля регулювання грошової пропозиції на ринку грошей</p>
2) ТНБ, які з часом під впливом процесів девелопментизації та поглиблення глобалізації світової економіки перетворюються у глобальні банківські групи	<p>1. Є головними суб'єктами МБД <i>(підтверджується критеріями віднесення до суб'єктів МБД)</i>;</p> <p>2. Виступають не тільки як посередники на ринку позикових капіталів, але і як основні учасники та ініціатори міждержавного руху гігантських фінансових потоків, що акумулюються на світовому фінансовому ринку;</p> <p>3. Будучи монополістами на національному ринку, контролюють операції на світовому ринку позикових капіталів, валютні та фінансові зв'язки між державами й економічні процеси у країнах;</p> <p>4. Спираються на ринкове регулювання і систему корпоративного самоконтролю, дистанціонуючись від держави;</p> <p>5. Характерні тенденції до злиття та поглинання, «гігантоманії» та укрупнення капіталів</p>	<p>1. Володіють найбільшим обсягом активів у світі (обсяг активів топ-20 ТНБ у 2015 році склав 43 трлн. дол. США);</p> <p>2. Мають широку географічну диверсифікованість (ТНБ США, КНР, ЄС мають філії у більш, ніж 139 країнах);</p> <p>3. Один ТНБ може обслуговувати рекордну кількість осіб – більш, ніж 200 мільйонів (так, ТНБ США Citigroup обслуговує більше 200 млн. клієнтів у 139 країнах.);</p> <p>4. ТНБ здійснюють універсальну діяльність – близько 800 різноманітних операцій;</p> <p>5. Кількість у світі є рекордною – більше 1,5 тис. банківських корпорацій;</p> <p>6. Створюють глобальну мережу, пов'язану між собою (так, у транснаціонального банку КНР ICBC кореспондентські відносини встановлені з 1630 банками у 69 країнах світу);</p> <p>7. Клієнтами ТНБ є багато урядів країн;</p> <p>8. Завдячуючи ТНБ відбувається уніфікація банківських систем країн світу на основі імплементації загальних міжнародних стандартів банківської діяльності з їх перетворенням на єдиний банківський простір, появою інтернаціоналізованого ринку банківських послуг;</p> <p>9. Діяльність ТНБ знаходиться у постійному розширенні, стає усе більш стійкою, і глобальною - формуються великі інтегровані фінансові групи, у порівнянні з якими національні території і держави починають виступати як другорядні підлеглі системи</p>

Суб'єкти	Характеристика	Критерії віднесення до суб'єктів МБД
3) Міжнародні фінансово-кредитні установи (у тому числі МВФ, БМР, МБРР, ЄБРР, Світовий банк та ін.)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Призначені для регулювання валютно-кредитних відносин між державами-членами; 2. Здійснюють широке коло банківських операцій з метою сприяння центральним банкам в управлінні їх валютними резервами, тобто виступають банком центральних банків; 3. Слугують форумами (організаторами) міжнародного грошово-кредитного і валютного співробітництва, у рамках якого періодично зустрічаються керівники центральних банків; 4. Виступають інформаційно-дослідними центрами з питань грошово-кредитних та валютно-фінансових відносин 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Сприяють розвитку зовнішньої торгівлі і міжнародного та регіонального валютно-фінансового співробітництва; 2. Здійснюють підтримку рівноваги платіжних балансів країн, що до них належать, регулювання курсів їхніх валют, надання кредитів цим країнам і гарантування приватних позик за кордоном; 3. Мета – у виробленні нової фінансової архітектури для попередження появи стану глобальної фінансової нестабільності

Джерело: авторська розробка

Додаток Б

10 найбільших банків світу за версією видання “The Banker”

Місце у рейтингу 2015 р. (2014 р.)	Назва банку	Країна	Обсяг капіталу 1-го порядку, млрд. дол. США, 2015 р.	Характеристика банку
1 (1)	Industrial & Commercial Bank of China (ICBC)	КНР	248,6	Найбільший у світі банк за розміром прибутку і капіталізацією. Це найбільша компанія Азіатсько-Тихоокеанського регіону. Основний акціонер – держава (їй належить 70,7 % акцій). Має 383 філії у 39 країнах світу. Кореспондентські відносини встановлені з 1630 банками у 69 країнах.
2 (2)	China Construction Bank	КНР	202,12	Другий за величиною активів і капіталу банк КНР. Має близько 14 тисяч філій у Китаї, а також зарубіжні філії у Франкфурті, Гонконгу, Йоганнесбурзі, Нью-Йорку, Сеулі, Сінгапурі, Токіо, Мельбурні, Сіднеї, Лондоні (13 філій).
3 (3)	JP Morgan Chase & Co	США	186,63	Найбільша і найстаріша фінансова установа не тільки у США, але й в усьому світі. Впливає практично на всі світові фінансові процеси і є абсолютним світовим лідером за обсягом інвестиційних і комерційних банківських послуг. Клієнтами цього банку є багато урядів країн світу.
4 (7)	Bank of China	КНР	184,23	Найстаріший банк Китаю, заснований у 1912 р. Контрольний пакет акцій належить уряду КНР. Банк має представництва у 25 країнах світу та 559 зарубіжних філій.
5 (4)	Bank of America	США	168,97	За вкладками цей банк є найбільшим комерційним банком США й усього світу. Є найбільшим американським підприємством за ринковою капіталізацією, що не входить до складу 30 найбільших американських компаній індексу Доу Джонс.

Продовж. додатку Б

Місце у рейтингу 2015 р. (2014 р.)	Назва банку	Країна	Обсяг капіталу 1-го порядку, млрд. дол. США, 2015 р.	Характеристика банку
6 (9)	Agricultural bank of China	КНР	16,7	Сільськогосподарський банк Китаю має відділення всій території КНР, у Гонконгу та Сінгапурі. Має понад 3 мільйони корпоративних клієнтів і понад 300 тисяч роздрібних.
7 (6)	Citigroup	США	166,5	Одна з найбільших банківських корпорацій світу обслуговує більше 200 млн. клієнтів у 139 країнах.
8 (8)	Wells Fargo & Co	США	154,67	Фінансовому бренду Wells Fargo вже більше 150 років. Має більше 6 тисяч відділень, які обслуговують 23 мільйони клієнтів.
9 (5)	HSBC Holdings	Велико-британія	152,74	Британський холдинг є найбільшою компанією Європи за капіталізацією. Банк має відділення у 85 країнах світу.
10 (10)	Mitsubishi UFJ Financial Group	Японія	117,64	Найбільший банк Японії володіє 21 % в американському банку Morgan Stanley. Має філії у понад 40 країнах світу.

Джерело: [46, с. 81; 244]

Додаток В

Рейтинг банків світу за обсягами активів (у 2007 та 2015 рр.)

Таблиця В.1

Топ-20 банків за обсягами активів (2007 р.)

Позиція	Назва банку	Країна	Обсяг активів, млрд. дол. США, 2006 р.
1	Barclays bank	Об'єднане Королівство	2 018
2	UBS	Швейцарія	1 989
3	BNP Paribas SA	Франція	1 967
4	Crédit Agricole SA	Франція	1 886
5	Citibank	США	1 884
6	HSBC	Об'єднане Королівство	1 861
7	Royal Bank of Scotland	Об'єднане Королівство	1 764
8	Mitsubishi UFJ	Японія	1 630
9	Deutsche Bank	Німеччина	1 538
10	Bank of America	США	1 464
11	Mizuho Financial Group	Японія	1 403
12	JP Morgan Chase	США	1 352
13	ABN AMRO	Нідерланди	1 348
14	Societe Generale	Франція	1 307
15	ING Bank	Нідерланди	1 222
16	HBOS	Об'єднане Королівство	1 196
17	Banco Santander	Іспанія	1 139
18	Unicredit	Італія	1 124
19	Credit Suisse	Швейцарія	1 005
20	Industrial & Commercial Bank of China	КНР	994

Джерело: [208]

Таблиця В.2

Топ-20 банків за обсягами активів (2015 р.)

Позиція	Назва банку	Країна	Обсяг активів, млрд. дол. США, 2015 р.
1	Industrial & Commercial Bank of China	КНР	3 616,39
2	Construction Bank Corporation	КНР	2 939,15
3	Agricultural Bank of China	КНР	2 816,60
4	HSBC Holdings	Об'єднане Королівство	2 670,00
5	Bank of China	КНР	2 629,31
6	JPMorgan Chase & Co.	США	2 600,00
7	BNP Paribas	Франція	2 400,04
8	Mitsubishi UFJ Financial Group (MUFG)	Японія	2 323,24
9	Bank of America	США	2 149,03
10	Credit Agricole Group	Франція	1 911,27
11	United Kingdom Barclays PLC	Об'єднане Королівство	1 901,37
12	Deutsche Bank	Німеччина	1 882,67
13	Citigroup Inc	США	1 829,37
14	Wells Fargo	США	1 720,62
15	Japan Post Bank	Японія	1 701,60
16	China Development Bank	КНР	1 613,20
17	Mizuho Financial Group	Японія	1 563,88
18	Sumitomo Mitsui Financial Group	КНР	1 526,98
19	Societe Generale	Франція	1 525,76
20	Royal Bank of Scotland Group	Об'єднане Королівство	1 517,66

Джерело: [235]

Додаток Д

Узагальнення показників фінансової стійкості, визначених МВФ, та показників-передвісників фінансової кризи, виділених А.І. Шкляром

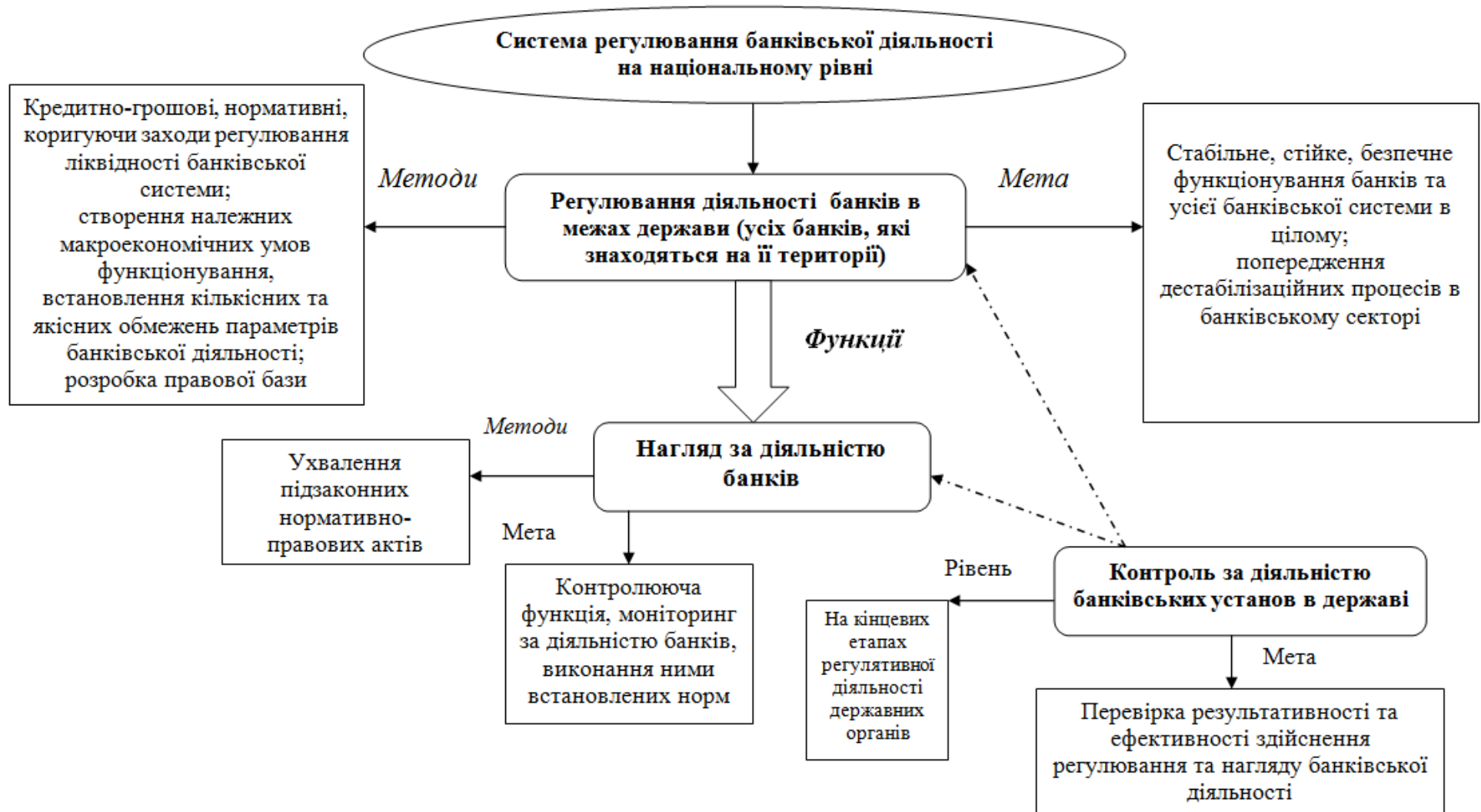
Показники фінансової стійкості депозитних корпорацій, визначені МВФ (базовий набір)	Показники фінансової стійкості недепозитних установ, визначені МВФ	Показники – передвісники фінансової кризи, визначені А.І. Шкляром
<p><u>Достатність капіталу</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Співвідношення нормативного капіталу до зважених за ризиком активів - Співвідношення нормативного капіталу першого рівня до зважених за ризиком активів - Співвідношення недіючих кредитів і позик без урахування створених резервів до капіталу 	<p><u>Інші фінансові корпорації</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Співвідношення активів до сукупних активів фінансової системи - Співвідношення активів до ВВП 	<p><u>Зовнішній сектор:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - рахунок операцій із капіталом: міжнародні резерви, потоки капіталу, прямі іноземні інвестиції і відношення між внутрішніми і зовнішніми відсотковими ставками - рахунок поточних операцій: сальдо, реальний обмінний курс, експорт, імпорт, торговельний баланс, умови торгівлі, ціна експорту
<p><u>Якість активів</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Співвідношення недіючих кредитів і позик до сукупних валових кредитів і позик - Співвідношення розподілу кредитів і позик за секторами до сукупних кредитів і позик 	<p><u>Сектор нефінансових корпорацій</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Співвідношення сукупного боргу до власного капіталу - Норма прибутку на власний капітал - Співвідношення прибутку до витрат на погашення відсотків та основної суми боргу - Співвідношення чистої відкритої валютної позиції до власного капіталу - Число заяв з проханням про захист від кредиторів 	<p><u>Фінансовий сектор:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Показники лібералізації фінансової системи: темп зростання внутрішнього кредиту, реальна ставка відсотка, грошовий мультиплікатор, різниця між відсотковими ставками за кредитами і депозитами; - Інші фінансові показники: кредити центрального банку банківській системі, різниця між попитом і пропозицією грошей, темп зростання грошової маси, доходність облігацій, внутрішня інфляція, "тіньовий" обмінний курс, відношення грошової маси М2 до міжнародних резервів;
<p><u>Прибуток і рентабельність</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Норма прибутку на активи - Норма прибутку на власний капітал - Співвідношення процентної маржі до валового доходу - Співвідношення непроцентних витрат до валового доходу 	<p><u>Домашні господарства</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Співвідношення боргу домашніх господарств до ВВП - Співвідношення витрат домашніх господарств на обслуговування боргу і погашення його основної суми до доходу 	<p><u>Реальний сектор:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Зростання реального ВВП, безробіття, заробітна плата

Продовж. додатку Д

Показники фінансової стійкості депозитних корпорацій, визначені МВФ (базовий набір)	Показники фінансової стійкості недепозитних установ, визначені МВФ	Показники – передвісники фінансової кризи, визначені А.І. Шклярюм
<p><u>Ліквідність</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Співвідношення ліквідних активів до сукупних активів (коефіцієнт ліквідних активів) - Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань 	<p><u>Ринок цінних паперів (ринкова ліквідність)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Середній спред між курсами пропозиції і попиту на ринку цінних паперів або на інших ринках, найбільш значущих для банківської ліквідності (наприклад, на валютних ринках) - Коефіцієнт середньоденної оборотності на ринку цінних паперів або на інших ринках, найбільш значущих для банківської ліквідності (наприклад, на валютних ринках) 	<p><u>Інституційні фактори:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Відкритість економіки, концентрація торгівлі, фінансова лібералізація, торговельні зв'язки, банківські кризи, минулі валютні кризи, валютні кризи в інших країнах, методи валютного регулювання
<p><u>Чутливість до ринкового ризику</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Співвідношення чистої відкритої валютної позиції до капіталу 	<p><u>Ринки нерухомості</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Ціни на нерухомість - Співвідношення кредитів і позик на житлову нерухомість до сукупних кредитів і позик - Співвідношення кредитів і позик на комерційну нерухомість до сукупних кредитів і позик 	<p><u>Бюджетно-податкова політика:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - дефіцит бюджету, доходи і видатки уряду, кредитування державного сектора
		<p><u>Державні фінанси:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - структура внутрішнього і зовнішнього боргу за типами кредитів і величиною відсоткових ставок
		<p><u>Політична ситуація:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - фіктивні змінні, що відповідають виборам в органи влади, періодам політичної нестабільності
		<p><u>Міжнародні змінні:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - реальне зростання ВВП й інфляція в інших країнах, відсоткові ставки на світових ринках

Джерело: складено на основі [168, с. 40; 93]

Додаток Е

Система регулювання банківської діяльності на національному рівні

Джерело: розроблено автором на основі дослідження системи державного регулювання банківського сектору

Додаток Ж

Система регулювання банківської діяльності на національному рівні

Поняття	Визначення	Види	Ознаки	Функції
Регулювання діяльності банків на національному рівні	Система взаємопов'язаних кредитно-грошових, нормативних та коригуючих заходів, заходів регулювання ліквідності банківської системи за допомогою яких забезпечується стабільне, стійке функціонування банківської системи, можна попередити дестабілізаційні процеси в банківському секторі за рахунок створення відповідних макроекономічних умов функціонування, а також встановлення кількісних та якісних обмежень параметрів банківської діяльності	<ol style="list-style-type: none"> 1. Валютне; 2. Пруденційне <ol style="list-style-type: none"> 1. Саморегуляція через ринковий механізм; 2. Державне регулювання 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Розробка повноцінної правової бази з метою регламентації банківської діяльності; 2. Встановлення загальних правил та розроблення ефективних та дієвих процедур, нормативів, інструкцій та стандартів щодо здійснення банківської діяльності, які сприяють зміцненню структури і банківської справи; 3. Ефективне управління усією банківською системою, а не якимось конкретним банком; 4. Не передбачає безпосереднього втручання у справи комерційних банків; 5. Використання трьох груп інструментів регулювання банківської діяльності – мікропруденційного, макропруденційного та грошово-кредитного регулювання банків для забезпечення фінансової стабільності на національному рівні 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Підтримка стабільності й довіри до усієї банківської системи; 2. Створення конкурентного середовища в банківському бізнесі; 3. Забезпечення прозорості політики банківського сектору; 4. Підтримування необхідного рівня стандартизації й професіоналізму в банківському секторі; 5. Забезпечення дотримання державних, суспільних і приватних інтересів у процесі діяльності кредитних організацій та безперервного грошово-кредитного обігу, ефективності платежів і міжбанківських розрахунків між суб'єктами економічного обороту, безперебійного проведення платежів; 6. Захист інтересів вкладників банків
Нагляд за діяльністю банків на національному рівні	Моніторинг усіх видів ризиків, притаманних банківській діяльності, з метою зведення до мінімуму системного ризику, тобто запобігання ланцюговій реакції, за якої банкрутство банків може спричинити кризу усієї банківської системи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Формальний (заснований на кількісних вимогах); 2. Змістовний, (заснований на якісних вимогах); 3. Ризик-орієнтований 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Є функцією регулювання; 2. Виступає однією зі складових системи регулювання, яка виконує наглядову функцію за здійсненням регулювання діяльності банків; 3. Об'єктом є діяльність банківських установ другого рівня; 4. Суб'єктом є наглядові дії ЦБ або державного органу, до функцій якого 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Виконання практичних більш вузьких завдань по розробці та поширенні широкого спектру наглядових директив у кредитних організаціях; 2. Розгляд звернення та заяв, поданих банками, включаючи

Поняття	Визначення	Види	Ознаки	Функції
			<p>відноситься банківський нагляд;</p> <p>5. Незалежність і самостійність того, кого перевіряють, по відношенню до особи, що перевіряє;</p> <p>6. Використання заходів впливу та нормотворчої діяльності органу банківського нагляду, який не може приймати закони, але здатний оперативно реагувати на зміни у банківській системі за допомогою ухваленням підзаконних нормативно-правових актів;</p> <p>7. Слідкування за дотриманням встановлених норм та їх чітке виконання при певних макроекономічних умовах;</p> <p>8. Спрямування зусиль на покращення ситуації у якомусь конкретному банку, а не всій банківській системі</p>	<p>звернення щодо ліцензування банківської діяльності;</p> <p>3. Здійснення моніторингу за банківською діяльністю та проведення аналізу фінансового стану;</p> <p>4. Слідкування за виконанням кредитними організаціями встановлених наглядовим органом нормативів та положень;</p> <p>4. Ініціювання примусових заходів, що вимагають від банку введення нових процедур і практичних методів вирішення проблем, виявлених в банку;</p> <p>5. Деталізація і систематизація методів впливу на конкретні банки</p>
Контроль за діяльністю банків на національному рівні	Функція державного управління, що відноситься до сфери діяльності певних уповноважених державних органів з метою перевірки дотримання чинного законодавства і підзаконних актів, обов'язкових нормативів, стандартів, програм, планів, проєктів, угод, правил й керівних принципів об'єктами банківського регулювання та банківського нагляду, здійснює оцінку та аналіз функціонування цих об'єктів з точки зору результативності, ефективності та доцільності	<ol style="list-style-type: none"> 1. Внутрішньо-банківський; 2. Зовнішній (незалежний) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Є функцією регулювання та здійснюється на кінцевих етапах регуляторної та наглядової діяльності державних органів 2. Передбачає наявність відношень підлеглості між органом, що контролює, та особою, над якою здійснюється контроль; 3. Об'єктом є діяльність державних органів, що безпосередньо здійснюють банківське регулювання та нагляд, а також діяльність банків, що знаходяться у стані ліквідації; 4. Суб'єктами є контрольні процедури різних державних органів, спрямованих на коригування поведінки підконтрольних об'єктів 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Забезпечення законності, ефективності і результативності поведінки учасників банківської діяльності; 2. Організація стабільної банківської системи; 3. Захист інтересів вкладників і кредиторів банку, репутації фінансової установи; 4. Сприяння у проведенні ефективної фінансової політики держави

Джерело: складено на основі [171; 39; 29; 51; 146]

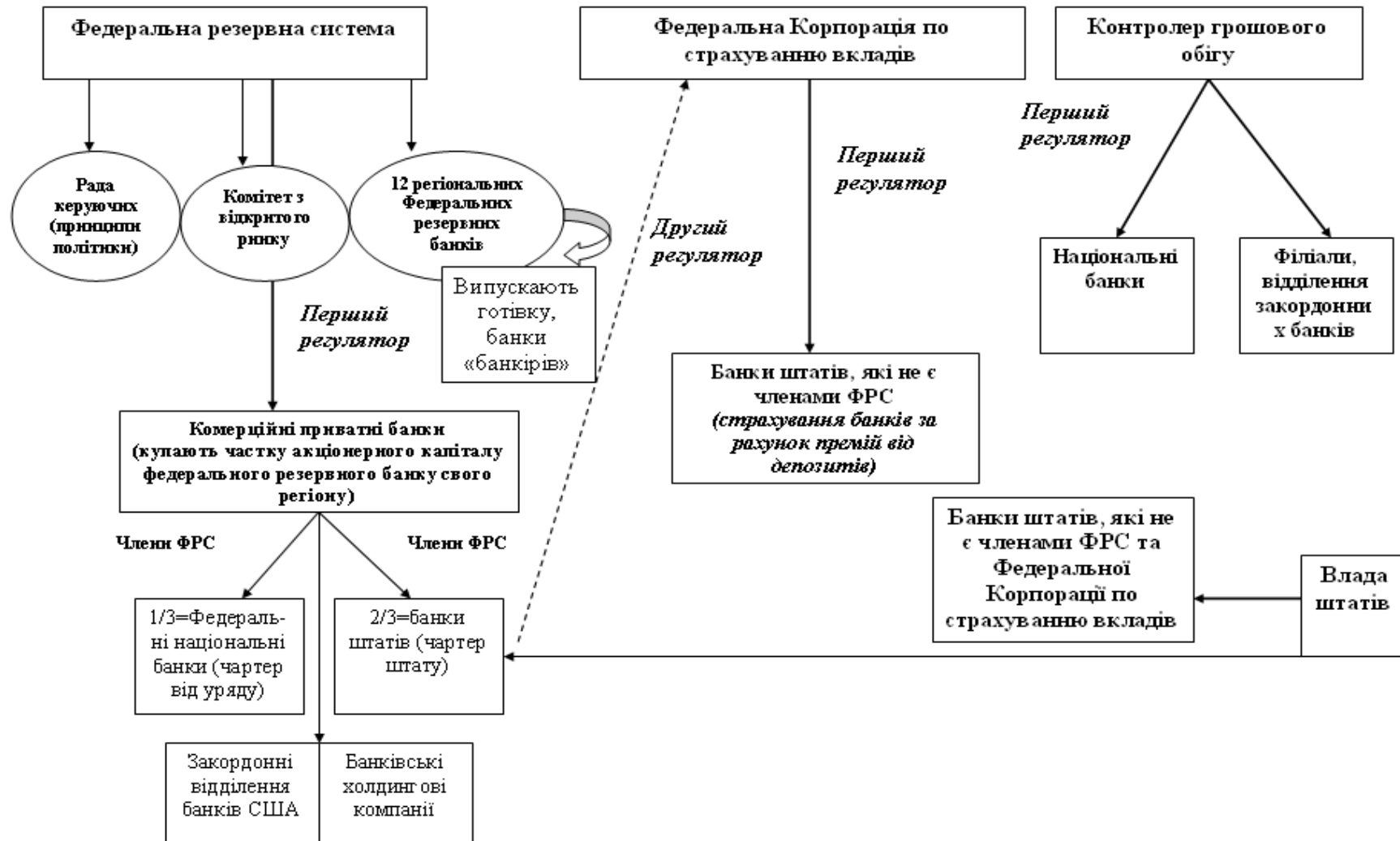
Додаток 3

Характеристика найбільших ТНБ США, 2015 р.

Назва банку	Рік заснування	Активи, млрд. дол. США	Депозити, млрд. дол. США	Кількість співробітників/ Філій ТНБ
JPMorgan Chase & Co. (JPM)	2000	2096,1	1334,53	242 388/ філії у більш, ніж 100 країнах
Bank of America Corp (BAC)	1998	1599,8	1111, 98	233 000/ філії у більш, ніж 150 країнах
Wells Fargo & Co. (WFC)	1852	1571,4	1130,63	263900/ 9 тис. філій
Citigroup Inc.	1812	1335,9	942,66	243000/ філії у більш, ніж 140 країнах, 16 тис. офісів
U.S. Bank	1850	405,4	263,7	65000/ мережа із 3000 банками виключно у США
PNC Bank	1852	340,2	240	51890/ мережа із 2700 філіями виключно у США
Bank of New York Mellon	1784	316,7	264,9	50300/ філії у більш, ніж 35 країнах

Джерело: складено на основі [183]

Додаток И

Органи регулювання банківської системи США

Джерело: розроблено автором на основі [186; 203; 204]

Додаток К
Банки США-одержувачі програми TARP

Компанія	Придбані привілейовані акції, млрд. дол. США	Гарантовані активи, млрд. дол. США	Виплачені, повернуті гроші, млрд. дол. США
Citigroup	45	306	(Частково) 20
Bank of America	45	118	Так
AIG	40	-	36
JPMorgan Chase	25	-	Так
Wells Fargo	25	-	Так
GMAC Financial Services (Ally)	17,3	-	Загальна частка була ліквідована з прибутком у 19,6 млрд. дол. США. Перейменовано у Ally Financial
General Motors	13.4	-	Так
Goldman Sachs	10	-	Так
Morgan Stanley	10	-	Так
PNC Financial Services Group	7,579	-	Так
U.S. Bancorp	6,6	-	Так
Chrysler	4	-	Так
Capital One Financial	3,555	-	Так
Regions Financial Corporation	3,5	-	Так
American Express	3,389	-	Так
Bank of New York Mellon Corp	від 2 до 3	-	Так
State Street Corporation	від 2 до 3	-	Так
Discover Financial	1,23	-	Так

Джерело: складено на основі [249; 186]

Додаток Л

Перехідні значення вимог до капіталу до банків США, 2014-2019 рр.

Показник/Рік	Січень 2014	Січень 2015	Січень 2016	Січень 2017	Січень 2018	Січень 2019
Мінімальне відношення простих акцій (статутного капіталу) до активів, зважених на ризик (1)	4 %	4,5 %	4,5 %	4,5 %	4,5 %	4,5 %
Мінімальне відношення буферного (резервного) капіталу до активів, зважених на ризик (2)			0,625 %	1,25 %	1,875 %	2,5 %
1+2	4 %	4,5 %	5,125 %	5,75 %	6,375 %	7 %
Мінімальне відношення основного капіталу 1-го рівня до активів, зважених на ризик + 2	5,5 %	6 %	6,625 %	7,25 %	7,875 %	8,5 %
Мінімальне відношення загального капіталу (1-го та 2-го рівнів) до активів, зважених на ризик + 2	8 %	8 %	8,625 %	9,25 %	9,875 %	10,5 %

Продовж. додатку Л

Показник/Рік	Січень 2014	Січень 2015	Січень 2016	Січень 2017	Січень 2018	Січень 2019
Мінімальний додатковий коефіцієнт фінансової капіталізації (фінансового левериджу)					3 %	3 %
Мінімальний коефіцієнт капіталізації капіталу 1-го рівня	4 %	4 %	4 %	4 %	4 %	4 %
Поступові виключення капітальних інструментів, які не враховуються капіталом першого рівня, зі складу регулятивного капіталу банку	20 %	40 %	60 %	80 %	100 %	100 %

Джерело: складено на основі [232; 147, с. 293-294]

Додаток М

Активи домашніх банківських груп країн Єврозони та іноземних контрольованих філій та відділень, млрд. євро

Країни	Домашні банківські групи						Іноземні філії та відділення					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Бельгія	590	590	556	520	469	495	600	561	591	528	491	501
Німеччина	7767	7517	7577	7257	6457	6750	861	379	419	309	278	512
Естонія	0	0	1	1	1	1	33	30	19	20	20	21
Ірландія	517	448	381	352	275	260	822	732	812	647	514	243
Греція	386	395	343	346	356	358	104	98	82	63	13	11
Іспанія	3404	3498	3604	3595	3271	3345	328	309	309	289	217	231
Франція	6101	6173	6451	6583	6154	6760	215	212	223	227	189	427
Італія	2475	2536	2547	2603	2405	2476	236	229	247	252	227	225
Кіпр	96	100	86	74	41	49	48	44	40	38	26	27
Латвія	10	10	10	11	12	15	19	19	16	17	17	16
Литва	5	6	2	1	2	2	23	20	21	21	20	22
Люксембург	91	62	98	90	90	94	783	704	697	650	628	706
Мальта	9	10	10	12	13	15	34	41	41	42	38	37

Продовж. додатку М

Країни	Домашні банківські групи						Іноземні філії та відділення					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Нідерланди	2530	2364	2514	2415	2252	2359	118	349	318	273	181	169
Австрія	868	857	874	848	788	751	272	274	293	316	301	328
Португалія	401	414	399	385	368	338	109	118	114	112	94	88
Словенія	41	41	38	35	30	27	15	15	15	14	13	14
Словаччина	3	4	6	6	7	10	49	50	49	49	50	53
Фінляндія	118	126	140	149	150	163	264	337	494	450	372	410
Єврозона	25397	25144	25639	25283	23136	24265	4860	4454	4761	4280	3653	3820

Джерело: складено за даними [191, с. 60]

Додаток Н

Заходи державної підтримки банківських систем країн Європи протягом 2007-2011 рр.

№	Країна	Початок системної кризи	Гарантування зобов'язань	Реструктуризація банківських установ	Викуп проблемних активів	Рекапіталізація та націоналізація
1	Австрія	2008	+	+		+
2	Бельгія	2008	+	+		+
3	Данія	2009	+			+
4	Німеччина	2009	+			+
5	Греція	2009	+	+		+
6	Ісландія	2008	+	+		+
7	Ірландія	2009	+	+	+	+
8	Латвія	2008	+	+		+
9	Люксембург	2008	+	+		+
10	Нідерланди	2008	+	+		+
11	Іспанія	2011	+	+		+
12	Великобританія	2008	+	+	+	+
13	Франція	2008	+			
14	Угорщина	2008	+			
15	Італія	2008	+			
16	Португалія	2008	+			
17	Словенія	2008	+			
18	Швеція	2008	+			
19	Швейцарія	2008			+	

Джерело: складено за [148, с. 26]

Додаток П

Основні показники діяльності банків України, 2007-2015 рр.

Показники	Рік							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Кількість банків, які мають банківську ліцензію	175	184	182	176	176	176	180	163
Активи банків, млн. грн.	599396	926086	880302	942088	1054280	1127192	1278095	1316852
Темп зростання активів банків, %	176	154	95	107	111	106	113	103
Власний капітал банків	69578	119263	115175	137725	155487	169320	192599	148023
Темп зростання власного капіталу банків, %	163	171	96	119	112	108	113	76 (-24)
Зобов'язання банків, млн. грн	529818	806823	765127	804363	898793	957872	1085496	1168829
Темп зростання зобов'язань банків, %	178	152	94	105	111	106	113	107

Джерело: складено за даними [92]

Додаток Р

Етапи впровадження рекомендацій Базель в Україні

Період розвитку банківської системи/ впровадження Базельських принципів	Практика впровадження у банківській системі України та основні прийняті документи
<p>1991–1999 рр. – етап становлення та формування</p> <p>1988 рік – впровадження Угоди про конвергенцію капіталу Базель I</p> <p>1996 рік – внесення поправки до Базель I щодо оцінки ринкових ризиків та розрахунку капіталу 3-го рівня для покриття ринкових ризиків</p> <p>1997 рік – Основні принципи банківського нагляду</p>	<p>Робота щодо впровадження міжнародних стандартів управління капіталом не проводилася.</p>
<p>2000–2005 рр. – етап розвитку та трансформації</p> <p>2004 рік – нова редакція Угоди про капітал Базель II</p>	<ul style="list-style-type: none"> -Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків (2000 р.); -Інструкція Про порядок регулювання діяльності банків в Україні (2001 р); -Методичні вказівки з інспектування банків „Система оцінки ризиків” (2004 р.); -Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (2004 р.); -Інструкція про складання й оприлюднення фінансової звітності банків України (2004 р.);
<p>2005–2008 рр. – етап входження іноземних інвесторів</p> <p>Жовтень 2006 року – Основні принципи ефективного банківського нагляду (оновлена версія)</p> <p>Червень 2006 року – остаточна редакція Базель</p>	<ul style="list-style-type: none"> -Внесення змін до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні в частині врахування валютного ризику під час розрахунку регулятивного капіталу (2007 р.); -Внесення змін до Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків (2007 р.); -Методичні рекомендації щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України (2007 р.)

<p align="center">2008–2010 рр. – етап функціонування в умовах світової економічної кризи Вересень-грудень 2010 року – угода про капітал Базель III</p>	<p align="center">-ЗУ „Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України” (2008 р.);</p> <p align="center">-Постанова Правління НБУ "Про валютні інтервенції Національного банку України на міжбанківському валютному ринку України 2009 р.";</p> <p align="center">-Методичні рекомендації щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України (2009 р.)</p>
<p align="center">2011-2015 рр. – етап посткризового розвитку</p>	<p align="center">- ЗУ “Про заходи, спрямовані на сприяння капіталізації та реструктуризації банків” (спрощені процедури капіталізації та реорганізації банків; особливості капіталізації банків за участю держави) (2014 р.);</p> <p align="center">- Запровадження порядку визначення системно важливих банків (2014 р.);</p> <p align="center">- Зміни до ЗУ “Про банки і банківську діяльність” щодо визначення особливостей корпоративного управління в банках (2014 р.);</p> <p align="center">- Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 р. (2015 р.)</p>

Джерело: складено за [149, с. 510] та удосконалено автором

18. Н. 2015 № 50-00000/080029

ДОВІДКА

про впровадження результатів наукового дослідження, виконаного
аспіранткою кафедри міжнародних фінансів ДВНЗ «Київський
національний економічний університет ім. В. Гетьмана»

Оглоблю Ярославою Олександрівною

на тему «Регулювання діяльності транснаціональних банків в умовах
глобальної фінансової нестабільності» та поданого на спеціалізовану
вчену раду Д. 26.006.02 на здобуття наукового ступеня кандидата
економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і
міжнародні економічні відносини.

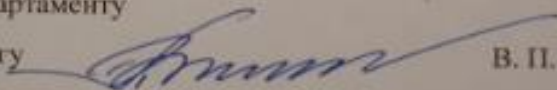
Критичний розгляд основних наукових результатів, викладених в дисертаційній роботі Оглоблі Я.О. на тему «Регулювання діяльності транснаціональних банків в умовах глобальної фінансової нестабільності», представленої на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини, дозволяє дійти висновку, що вона є науково обґрунтованою, а практичні рекомендації по застосуванню новітніх концептуальних основ регулювання діяльності транснаціональних банків у світі можуть використовуватися при виробленні стратегії реагування на виклики сьогодення та формування політики досягнення пріоритетних напрямів функціонування банківської системи України.

Зокрема, рекомендації щодо підвищення прозорості банківської системи за рахунок створення єдиного гармонізованого зводу правил для банків України, відкриття інформації щодо результатів стрес тестів по кожному з банків (склад капіталу, активів, зважених на ризик, прибутки та

збитки, піддавання суверенним кредитним ризикам та сек'юртизації), поліпшення якості активів банків України, створення вимог для банків щодо вироблення планів по виходу з можливих кризових ситуацій (концепція підготовки до можливого краху банку заздалегідь) були враховані у рамках проекту по оцінці продуктивності банківського сектору України, який проводять Національний банк України, Незалежна асоціація банків України за підтримки команд McKinsey та Finalta у вересні-грудні 2015 року. Зазначені пропозиції будуть сприяти підвищенню якості послуг та ефективності банківського сектору України.

Оскільки оцінка сучасного рівня продуктивності та приріст доходів банківської системи України має здійснюватися у порівнянні з подібними ринками та з урахуванням тенденцій глобалізації, доречним будуть наукові висновки та узагальнення, отримані в рамках дисертаційної роботи, а саме буде використано підходи до ефективного регулювання діяльності банків на основі досвіду регулювання діяльності транснаціональних банків у межах країн ЄС, Азії та у США.

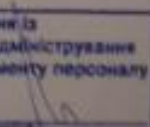
Директор Департаменту
грошового обігу

В. П. Зайвенко

Начальник управління із
супроводження та адміністрування
персоналу Департаменту персоналу
В. В. Шульженко

ASSOCIATION OF UKRAINIAN BANKS

15, M. Raskova St., 02660, Kyiv, Ukraine
tel.: +38044.516 8775, tel./fax: +38044.516 8776
E-Mail: admin@aub.com.ua
Web: www.aub.org.ua

Асоціація Українських Банків

вул. М. Расковой, 15, 02660, Київ
тел.: (044) 516 87 75, тел./факс: (044) 516 87 76
E-Mail: admin@aub.com.ua
Web: www.aub.org.ua

№ 01.2-10/0230 від 20.10.2015р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів наукового дослідження, виконаного аспіранткою кафедри міжнародних фінансів ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана»

Оглоблю Ярославою Олександрівною

на тему «Регулювання діяльності транснаціональних банків в умовах глобальної фінансової нестабільності» та поданого на спеціалізовану вчену раду Д. 26.006.02 на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини.

Ознайомлення з основними науковими результатами, викладеними в дисертаційній роботі Оглоблі Я.О. на тему «Регулювання діяльності транснаціональних банків в умовах глобальної фінансової нестабільності», представленої на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини, дозволяє дійти висновку, що вона містить цілий ряд наукових положень та практичних рекомендацій по застосуванню новітніх концептуальних основ регулювання діяльності транснаціональних банків, які є суттєвими при вирішенні поточних задач функціонування банківської системи України.

Зокрема, рекомендації по досягнення ключових цілей трансформації, яких варто дотримуватися українським банкам, щоб мати змогу ефективно функціонувати в ринкових умовах як на території України, так і на міжнародних ринках, будуть враховані в контексті формування стратегії Асоціації українських банків щодо відновлення довіри до банківської системи. Крім того, в рамках сприяння розвитку національної банківської системи будуть враховані запропоновані Оглоблею Я.О. шість стратегічних груп заходів, пов'язаних з ефективним регулюванням діяльності банків та покликані забезпечити їхнє стабільне функціонування в умовах глобальної фінансової нестабільності. Беручи до уваги сучасний стан розвитку банківської системи України, особливу актуальність набувають рекомендації по проведенню масштабної трансформації банківського бізнесу, запустивши програми по впровадженню змін. Визначну роль буде мати здатність банків управляти ризиками в умовах глобальної нестабільності, а також правильно інвестувати у безпечні фінансові продукти та послуги.

Запропоноване Оглоблею Я.О. створення «мережі безпеки», що має включати в себе такі елементи як: посилений нагляд, гарантування депозитів споживачів, вимоги до розміру капіталу банків, функція центрального банку як кредитора останньої інстанції, налагоджена процедура проведення фінансової санації або ліквідації, та розроблена аспіранткою матриця «ефективного регулювання діяльності банків в Україні» будуть включені у практику та взяті до уваги під час досягнення завдань Асоціації українських банків, спрямованих на вивчення і поширення досвіду та формування рекомендацій щодо ефективного здійснення банківських операцій та стандартизації банківських процедур.

Президент АУБ

О.А.Сугоняко

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної
роботи ДВНЗ «Київський
національний економічний
університет імені
Вадима Гетьмана», д.е.н., професор

А.М. Колот

«20» листопада 2015 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної та наукової роботи
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет імені
Вадима Гетьмана», д.е.н., професор

Д.Г. Лук'яненко

«20» листопада 2015 р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
«Регулювання діяльності транснаціональних банків в умовах глобальної
фінансової нестабільності» аспірантки кафедри міжнародних фінансів
Оглоблі Ярослави Олександрівни
в навчальний процес у ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

Деканат факультету міжнародної економіки і менеджменту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» підтверджує, що ряд наукових положень кандидатської дисертаційної роботи Оглоблі Я.О., які були отримані особисто автором, використовуються в процесі підготовки фахівців IV рівня акредитації під час викладання дисциплін:

- «Міжнародні фінанси» (підходи до визначення суб'єктів сучасної системи міжнародного банківництва; дискусійний аналіз рівнів регулювання міжнародної банківської діяльності; класифікаційні ознаки переходу від міжнародної банківської системи до глобальної банківської системи в умовах формування розгалуженої системи зв'язків та інноваційних організаційних форм банківської діяльності; узагальнені програми оцінки фінансової стабільності та індикатори-передвісники фінансової кризи і визначення рівня фінансової стабільності в країні);
- «Фінансові системи зарубіжних країн» (виявлення регулятивних ініціатив щодо забезпечення ефективного регулювання ТНБ у США, країнах ЄС та Азії з огляду на кризові явища у світовій економіці та дотримання положень Базельського комітету з банківського нагляду в зарубіжних країнах).

Декан факультету міжнародної
економіки і менеджменту,
к.е.н., доцент

Ю.М. Солодковський